

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ І ФІНАНСІВ

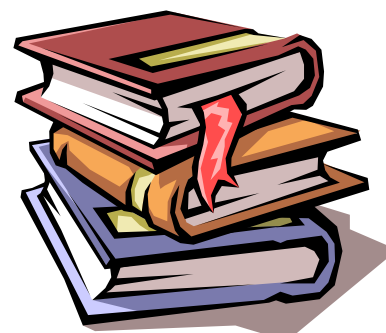
**КАФЕДРА ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ**

ІННА ЦВІГУН

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Навчальний посібник

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності D1 «Облік і оподаткування»**

**Кам'янець-Подільський
2026**

Рецензенти:

СВИНОУС *Іван Вікторович*, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування Білоцерківського національного аграрного університету

ЛАВРУК *Олександр Валерійович*, доктор наук з державного управління, проректор з науково-педагогічної роботи, професор кафедри публічного управління, менеджменту та інклюзивної економіки Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»

КОРЖЕНІВСЬКА *Наталія Леонідівна*, доктор економічних наук, професор, в. о. директора навчально-наукового інституту бізнесу і фінансів Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»

*Рекомендовано до друку вченою радою
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
(протокол №__ від __ травня)*

Цвігун І.А.

Ц 25 Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності D1 «Облік і оподаткування». – Кам'янець-Подільський : ЗВО «ПДУ», 2026. – 216 с. [14,1 ум.-друк. арк.].

У навчальному посібнику наведено теоретичні та практичні матеріали з обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. Розкрито сутність економічної безпеки підприємства, роль бухгалтерського обліку, економічного аналізу, внутрішнього контролю та аудиту у системі управління підприємством. Висвітлено питання оцінювання ризиків і загроз, аналізу фінансової звітності, цифровізації обліково-аналітичної діяльності, використання сучасних інформаційних систем, ESG-підходів та стратегічного управління економічною безпекою підприємства.

Посібник містить таблиці, рисунки, практичні завдання, тестові питання, ситуаційні вправи, глосарій економічних термінів, список рекомендованої літератури та додатки з аналітичними матеріалами.

Рекомендується для здобувачів вищої освіти спеціальності D1 «Облік і оподаткування» закладів вищої освіти денної та заочної форми навчання.

©Цвігун І.А., 2026
© ЗВО «ПДУ», 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	8
Тема 1. Теоретико-методичні основи економічної безпеки підприємства	8
1.1. Сутність економічної безпеки підприємства	8
1.2. Еволюція наукових підходів до трактування економічної безпеки	11
1.3. Принципи забезпечення економічної безпеки підприємства	14
1.4. Загрози, ризики та небезпеки у діяльності підприємства	16
1.5. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства	22
Питання для самоконтролю	26
Тестові завдання	27
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	28
Тема 2. Система економічної безпеки підприємства	29
2.1. Сутність та структура системи економічної безпеки підприємства	29
2.2. Функціональні складові економічної безпеки підприємства	32
2.3. Суб'єкти та об'єкти системи економічної безпеки	35
2.4. Організація системи економічної безпеки підприємства	38
2.5. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки підприємства	41
Питання для самоконтролю	44
Тестові завдання	44
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	45
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	47
Тема 3. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки як механізм забезпечення ефективної діяльності підприємства	47
3.1. Сутність обліково-аналітичного забезпечення	47
3.2. Роль бухгалтерського обліку у системі економічної безпеки підприємства	50
3.3. Аналітичне забезпечення управління економічною безпекою	54
3.4. Контроль та аудит у системі економічної безпеки підприємства	57
3.5. Обліково-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень	60
Питання для самоконтролю	63
Тестові завдання	63
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	64
Тема 4. Обліково-аналітична діяльність у системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства	66
4.1. Сутність обліково-аналітичної діяльності	66
4.2. Організація обліково-аналітичної роботи на підприємстві	69
4.3. Методи та інструменти обліково-аналітичної діяльності	72
4.4. Формування аналітичної інформації для управління економічною безпекою	75
4.5. Професійна етика та відповідальність фахівців	79
Питання для самоконтролю	81

Тестові завдання	81
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	82
Тема 5. Обліково-аналітична інформація в системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства	84
5.1. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства	84
5.2. Облікова інформація та її значення для управління	87
5.3. Аналітична інформація у системі економічної безпеки	90
5.4. Захист інформаційних ресурсів підприємства	92
5.5. Якість та достовірність обліково-аналітичної інформації	95
Питання для самоконтролю	97
Тестові завдання	98
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	99
Тема 6. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності та ризику діяльності	100
6.1. Економічні ризики діяльності підприємства	100
6.2. Невизначеність та її вплив на діяльність підприємства	103
6.3. Методи аналізу та оцінювання ризиків	107
6.4. Обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту	109
6.5. Антикризове управління та економічна безпека підприємства	113
Питання для самоконтролю	116
Тестові завдання	116
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	117
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	119
Тема 7. Звітність як інформаційна база обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства	119
7.1. Фінансова звітність у системі економічної безпеки підприємства	119
7.2. Управлінська звітність та її аналітичне значення	121
7.3. Аналіз показників фінансової звітності	124
7.4. Звітність як інструмент оцінювання фінансової стійкості підприємства	127
7.5. Використання звітності для виявлення загроз економічній безпеці підприємства	131
Питання для самоконтролю	133
Тестові завдання	134
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	135
Тема 8. Інформаційні технології та цифрові інструменти обробки даних у системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства	136
8.1. Цифровізація обліково-аналітичної діяльності	136
8.2. Автоматизація бухгалтерського обліку	138
8.3. Інформаційні системи управління підприємством	142
8.4. Кіберризики та інформаційна безпека	145
8.5. Сучасні цифрові технології в управлінні економічною безпекою підприємства	147
Питання для самоконтролю	150

Тестові завдання	150
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	151
Тема 9. Обліково-аналітичне забезпечення складових економічної безпеки підприємства	153
9.1. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки	153
9.2. Обліково-аналітичне забезпечення кадрової безпеки	155
9.3. Обліково-аналітичне забезпечення інформаційної безпеки	158
9.4. Обліково-аналітичне забезпечення техніко-технологічної безпеки	160
9.5. Обліково-аналітичне забезпечення екологічної та ринкової безпеки	163
Питання для самоконтролю	166
Тестові завдання	166
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	167
Тема 10. Формування та реалізація стратегії економічної безпеки підприємства на основі обліково-аналітичного забезпечення	168
10.1. Стратегія економічної безпеки підприємства	168
10.2. Формування системи стратегічного управління економічною безпекою	170
10.3. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічних рішень	173
10.4. ESG-підходи та сталий розвиток підприємства	176
10.5. Економічна безпека підприємства в умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення	179
Питання для самоконтролю	182
Тестові завдання	183
Практичні та кейс / ситуаційне завдання	184
ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ	185
ДОДАТКИ	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	212

ВСТУП

Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються високим рівнем економічної нестабільності, посиленням конкуренції, цифровізацією бізнес-процесів, зростанням інформаційних ризиків та необхідністю швидкого реагування на внутрішні й зовнішні виклики. Особливої актуальності проблема забезпечення економічної безпеки підприємства набуває в умовах глобалізаційних процесів, воєнних загроз, трансформації ринкового середовища та розвитку цифрової економіки. За таких умов ефективність управлінських рішень значною мірою залежить від якості обліково-аналітичного забезпечення, яке формує інформаційну основу для виявлення ризиків, оцінювання загроз, контролю діяльності та стратегічного розвитку підприємства.

Економічна безпека підприємства є складною багатокомпонентною системою, що охоплює фінансову, кадрову, інформаційну, техніко-технологічну, правову, екологічну та інші складові. Забезпечення належного рівня економічної безпеки потребує використання сучасних методів бухгалтерського обліку, економічного аналізу, контролю, аудиту та інформаційних технологій. Саме обліково-аналітична система дозволяє своєчасно формувати достовірну інформацію про результати діяльності підприємства, здійснювати моніторинг ризиків, прогнозувати кризові явища та розробляти заходи щодо підвищення фінансової стійкості й конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

Навчальна дисципліна «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства» є важливою складовою професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності D1 «Облік і оподаткування». Її вивчення спрямоване на формування у здобувачів сучасного економічного мислення, професійних компетентностей у сфері обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, а також практичних навичок використання облікової та аналітичної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень.

Метою навчального посібника є формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань і практичних навичок щодо організації обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, застосування методів економічного аналізу, контролю, оцінювання ризиків та обґрунтування управлінських рішень у сучасних умовах господарювання.

Основними завданнями навчального посібника є:

- розкриття сутності та функціональних складових економічної безпеки підприємства;
- вивчення принципів організації системи економічної безпеки підприємства;
- формування розуміння ролі бухгалтерського обліку, аналізу, контролю та аудиту у забезпеченні економічної безпеки;
- набуття навичок використання обліково-аналітичної інформації для оцінювання ризиків і виявлення загроз;

- ознайомлення із сучасними інформаційними технологіями та цифровими інструментами у системі економічної безпеки підприємства;
- формування практичних умінь щодо оцінювання фінансової стійкості, аналізу ризиків та розроблення заходів антикризового управління;
- розвиток здатності приймати обґрунтовані управлінські рішення в умовах невизначеності та кризових викликів.

Структура навчального посібника побудована відповідно до робочої програми дисципліни та охоплює теоретичні, методичні й практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. Посібник містить ключові поняття, теоретичний матеріал, практичні завдання, тестові питання, ситуаційні вправи та рекомендації щодо самостійного опрацювання навчального матеріалу.

Навчальний посібник рекомендований для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності D1 «Облік і оподаткування», а також може бути корисним для викладачів, аспірантів, фахівців у сфері бухгалтерського обліку, аудиту, фінансового аналізу та економічної безпеки підприємств.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах господарювання забезпечення економічної безпеки підприємства є однією з ключових передумов його стабільного функціонування та розвитку. Посилення конкурентної боротьби, нестабільність економічного середовища, фінансові кризи, цифровізація бізнес-процесів, воєнні виклики та зростання кількості інформаційних загроз формують необхідність створення ефективної системи захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання.

Сучасне підприємство функціонує в умовах постійних змін зовнішнього та внутрішнього середовища, що супроводжуються високим рівнем невизначеності та ризиків. На діяльність підприємств впливають інфляційні процеси, нестабільність фінансових ринків, зміни законодавства, порушення логістичних зв'язків, зростання кіберзагроз, дефіцит ресурсів та інші негативні фактори. У таких умовах підприємство повинно не лише забезпечувати ефективність своєї діяльності, а й формувати систему захисту від можливих загроз і ризиків.

Поняття «безпека» є багатогранною економічною категорією, яка характеризує стан захищеності об'єкта від внутрішніх і зовнішніх загроз. У загальному розумінні безпека означає відсутність небезпеки або здатність системи протистояти негативним чинникам та забезпечувати стабільне функціонування в умовах змін зовнішнього середовища.

Економічна безпека є складовою загальної системи безпеки та охоплює економічні відносини, процеси формування й використання ресурсів, фінансову стійкість, конкурентоспроможність, ефективність управління та здатність підприємства до розвитку.

У науковій літературі поняття економічної безпеки підприємства трактується по-різному залежно від підходів дослідників, особливостей економічного середовища та об'єкта дослідження. Одні науковці розглядають економічну безпеку як стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, інші — як здатність підприємства ефективно використовувати свої ресурси та забезпечувати стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

Поширеним є підхід, відповідно до якого економічна безпека підприємства визначається як стан найбільш ефективного використання ресурсів та можливостей підприємства з метою попередження загроз і забезпечення стабільного функціонування суб'єкта господарювання. У межах цього підходу особлива увага приділяється фінансовій стійкості, ефективності управління, конкурентоспроможності та здатності підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Сучасні підходи до трактування економічної безпеки підприємства значно розширюють зміст цього поняття. Сьогодні економічна безпека розглядається не лише як система захисту від загроз, а і як здатність підприємства забезпечувати

стійкий розвиток, підтримувати конкурентні переваги, ефективно управляти ризиками та швидко адаптуватися до кризових ситуацій.

Особливого значення економічна безпека набуває в умовах цифровізації економіки та активного впровадження інформаційних технологій. З одного боку, цифрові технології створюють нові можливості для розвитку підприємств, автоматизації управління та підвищення ефективності діяльності. З іншого боку, цифровізація супроводжується зростанням інформаційних і кібернетичних ризиків, що потребує формування системи інформаційної безпеки та захисту інформаційних ресурсів підприємства.

Важливим аспектом сучасного розуміння економічної безпеки є її зв'язок із концепцією сталого розвитку та ESG-підходами. У сучасних умовах підприємство повинно враховувати не лише фінансові результати діяльності, а й соціальні, екологічні та управлінські аспекти функціонування. Це сприяє підвищенню рівня довіри з боку інвесторів, партнерів і суспільства та забезпечує довгострокову стабільність розвитку підприємства.

Для українських підприємств питання економічної безпеки набули особливої актуальності в умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища. Воєнні дії, порушення логістичних ланцюгів, дефіцит енергетичних ресурсів, зростання виробничих витрат та нестабільність фінансової системи суттєво впливають на діяльність підприємств і потребують формування адаптивних систем управління економічною безпекою.

Економічна безпека підприємства має комплексний характер і охоплює фінансову, кадрову, інформаційну, техніко-технологічну, правову, екологічну та інші складові. Ефективність системи економічної безпеки залежить від узгодженості функціонування всіх її елементів, рівня організації управління, якості інформаційного забезпечення та здатності підприємства своєчасно реагувати на загрози та ризики.

Таким чином, економічна безпека підприємства є складною багатокомпонентною системою, спрямованою на забезпечення стабільного функціонування, фінансової стійкості, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку підприємства шляхом своєчасного виявлення, оцінювання та мінімізації впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

На рівні підприємства економічна безпека виступає важливою характеристикою його життєздатності та ефективності діяльності. Вона визначає здатність підприємства:

- забезпечувати стабільність функціонування;
- протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам;
- ефективно використовувати ресурси;
- підтримувати фінансову стійкість;
- зберігати конкурентні позиції;
- адаптуватися до змін ринкового середовища;
- забезпечувати стратегічний розвиток у довгостроковій перспективі.

Сучасна економічна наука не має єдиного підходу до трактування поняття «економічна безпека підприємства». Це пояснюється складністю та багатокомпонентністю цієї категорії, а також різними підходами до визначення її сутності.

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування поняття «економічна безпека підприємства». Це пояснюється складністю та багатогранністю даної економічної категорії, а також різними підходами дослідників до визначення її сутності, функцій і ролі в системі управління підприємством.

Найбільш поширені підходи до трактування економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні наукові підходи до трактування економічної безпеки підприємства

Підхід	Сутність підходу	Представники
Ресурсно-функціональний	Економічна безпека розглядається як ефективне використання ресурсів підприємства для запобігання загрозам та забезпечення стабільного функціонування	Є. Олейников, С. Покропивний,
Захисний	Основна увага приділяється захисту підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз	Д. Ковальов, Т. Сухорукова
Конкурентний	Економічна безпека визначається через здатність підприємства підтримувати конкурентоспроможність	С. Ілляшенко
Інтересоорієнтований	Безпека підприємства пов'язується із захистом та реалізацією економічних інтересів підприємства	Г. Козаченко, О. Ляшенко
Системний	Економічна безпека трактується як комплексна система взаємопов'язаних елементів управління підприємством	О. Арєф'єва, Р. Федоренко
Стратегічний	Основна увага приділяється забезпеченню стійкого розвитку підприємства у довгостроковій перспективі	сучасні концепції risk-management та sustainable development

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 1.1, більшість науковців розглядають економічну безпеку підприємства як комплексну характеристику його діяльності, що поєднує:

- захист від внутрішніх і зовнішніх загроз;
- ефективне використання ресурсів;
- забезпечення фінансової стійкості;
- підтримання конкурентоспроможності;
- здатність до адаптації та розвитку.

Узагальнюючи наукові підходи, економічну безпеку підприємства доцільно визначати як стан захищеності та здатності підприємства ефективно функціонувати, протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечувати стабільний розвиток і реалізацію стратегічних цілей в умовах ризику та невизначеності.

Одним із найбільш поширених є ресурсно-функціональний підхід, відповідно до якого економічна безпека підприємства визначається як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для забезпечення стабільного функціонування та запобігання негативному впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Водночас економічну безпеку доцільно розглядати не лише як певний стан захищеності, а і як безперервний процес управління ризиками, загрозами та ресурсами підприємства. У сучасних умовах суб'єкти господарювання повинні постійно адаптуватися до змін зовнішнього середовища, удосконалювати систему управління, використовувати сучасні інформаційні технології та забезпечувати гнучкість управлінських рішень.

Економічна безпека підприємства тісно пов'язана з його фінансовою стійкістю, ліквідністю, платоспроможністю та інвестиційною привабливістю. Недостатній рівень економічної безпеки може призвести до погіршення фінансових результатів, втрати конкурентних переваг, виникнення кризових явищ або банкрутства підприємства.

Особливого значення економічна безпека набуває в умовах цифрової трансформації економіки. Сучасні підприємства функціонують у середовищі значних інформаційних потоків, використання автоматизованих систем обліку, цифрових платформ та електронного документообігу. Це формує нові ризики, пов'язані з кіберзагрозами, витоком інформації, шахрайством та порушенням інформаційної безпеки.

Важливим елементом забезпечення економічної безпеки підприємства є обліково-аналітичне забезпечення. Саме система бухгалтерського обліку, економічного аналізу, контролю та аудиту формує інформаційну базу для:

- виявлення загроз;
- оцінювання ризиків;
- прогнозування кризових ситуацій;
- прийняття управлінських рішень;
- контролю ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, економічна безпека підприємства є складною багаторівневою системою, яка охоплює сукупність організаційних, фінансових, інформаційних, правових та управлінських заходів, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування підприємства, захист його економічних інтересів та створення умов для сталого розвитку в умовах невизначеності та ризику.

1.2. Еволюція наукових підходів до трактування економічної безпеки

Розвиток наукових підходів до трактування економічної безпеки підприємства відбувався під впливом змін економічного середовища, трансформації ринкових відносин, посилення конкуренції та ускладнення системи управління підприємствами. У різні періоди розвитку економічної науки дослідники акцентували увагу на окремих аспектах економічної безпеки, що зумовило формування різних наукових підходів до її розуміння.

Перші наукові дослідження економічної безпеки були пов'язані переважно із захистом державних економічних інтересів. Згодом поняття економічної безпеки почало застосовуватися і на рівні підприємства, де основна увага

приділялася забезпеченню стабільності функціонування суб'єктів господарювання та їх захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз.

На початковому етапі розвитку наукових підходів економічна безпека підприємства переважно трактувалася як стан захищеності підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища. Основна увага приділялася питанням збереження ресурсів, запобігання фінансовим втратам та підтримання стабільності діяльності підприємства.

У подальшому наукові підходи до трактування економічної безпеки суттєво розширилися. Економічну безпеку почали розглядати не лише як стан захищеності, а і як здатність підприємства:

- адаптуватися до змін зовнішнього середовища;
- ефективно використовувати наявні ресурси;
- підтримувати конкурентоспроможність;
- забезпечувати фінансову стійкість;
- реалізовувати стратегічні цілі розвитку.

Суттєвий вплив на розвиток наукових підходів до економічної безпеки підприємства мав ресурсно-функціональний підхід. Його представники пов'язували економічну безпеку насамперед із ефективністю використання матеріальних, фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів підприємства. Відповідно до цього підходу рівень економічної безпеки визначається здатністю підприємства забезпечувати стабільне функціонування та протидіяти загрозам за рахунок раціонального використання ресурсного потенціалу.

З розвитком ринкових відносин поширення набув конкурентний підхід, відповідно до якого економічна безпека підприємства визначається через його здатність формувати та підтримувати конкурентні переваги. У межах цього підходу важливого значення набувають інноваційний розвиток, якість управління, репутація підприємства та його ринкова позиція.

Подальший розвиток економічної науки сприяв формуванню системного підходу до економічної безпеки підприємства. У межах системного підходу економічна безпека розглядається як комплексна багаторівнева система взаємопов'язаних елементів, яка охоплює фінансову, кадрову, інформаційну, техніко-технологічну, правову та інші складові безпеки підприємства.

У сучасних умовах значного поширення набув стратегічний підхід, відповідно до якого економічна безпека підприємства пов'язується із забезпеченням його довгострокового розвитку та здатністю адаптуватися до змін зовнішнього середовища. У межах цього підходу економічна безпека розглядається як важливий елемент стратегічного управління підприємством.

Сучасні наукові підходи до трактування економічної безпеки підприємства все більше орієнтуються на:

- управління ризиками;
- цифрову трансформацію бізнесу;
- інформаційну безпеку;
- кіберзахист;
- забезпечення стійкості бізнес-процесів;
- ESG-підходи та принципи сталого розвитку;
- антикризове управління та resilience management.

Особливого значення питання економічної безпеки набули в умовах глобальних криз, пандемії COVID-19, воєнних конфліктів та цифровізації економіки. Це зумовило необхідність формування нових підходів до управління економічною безпекою, орієнтованих на гнучкість, адаптивність та швидке реагування на кризові виклики.

Еволюцію наукових підходів до трактування економічної безпеки підприємства доцільно узагальнити у вигляді таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Еволюція наукових підходів до трактування економічної безпеки підприємства

Період	Основні характеристики підходу	Особливості трактування
1990-ті роки	Захисний підхід	Економічна безпека розглядається як стан захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз
2000–2010 рр.	Ресурсно-функціональний підхід	Основна увага приділяється ефективному використанню ресурсів підприємства
2010–2020 рр.	Системний та конкурентний підходи	Економічна безпека пов'язується із конкурентоспроможністю та комплексною системою управління
З 2020 р.	Стратегічний та ризик-орієнтований підходи	Акцент робиться на risk-management, цифровій безпеці, ESG та стійкому розвитку підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 1.2, наукові підходи до трактування економічної безпеки підприємства поступово змінювалися під впливом трансформації економічного середовища, розвитку систем управління та появи нових ризиків діяльності підприємств.

У 1990-х роках переважав захисний підхід, відповідно до якого економічна безпека розглядалася переважно як стан захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Основна увага приділялася збереженню ресурсів, уникненню втрат та протидії негативним факторам зовнішнього середовища.

У 2000–2010 рр. сформувався ресурсно-функціональний підхід, у межах якого економічна безпека почала пов'язуватися з ефективністю використання ресурсного потенціалу підприємства. У цей період значна увага приділялася фінансовій стійкості, кадровому забезпеченню, виробничим ресурсам та організації системи управління.

У 2010–2020 рр. поширення набули системний та конкурентний підходи. Економічна безпека почала розглядатися як складна багаторівнева система, яка забезпечує стабільність функціонування підприємства, його конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Важливого значення набули стратегічне управління, інформаційне забезпечення та аналітична підтримка управлінських рішень.

Починаючи з 2020 р., у наукових дослідженнях активно розвиваються стратегічний та ризик-орієнтований підходи. Сучасне трактування економічної

безпеки підприємства враховує необхідність управління ризиками, цифрової безпеки, кіберзахисту, ESG-підходів та забезпечення стійкого розвитку підприємства. Особливо актуальними стали питання адаптації підприємств до кризових ситуацій, глобальної нестабільності та воєнних викликів.

Таким чином, еволюція наукових підходів свідчить про поступовий перехід від вузького розуміння економічної безпеки як захисту від загроз до комплексного стратегічного підходу, який охоплює управління ризиками, цифровізацію, стійкість та довгостроковий розвиток підприємства.

1.3. Принципи забезпечення економічної безпеки підприємства

Ефективне забезпечення економічної безпеки підприємства ґрунтується на дотриманні певних принципів, які визначають основні засади формування та функціонування системи економічної безпеки. Саме принципи формують базові правила організації управління економічною безпекою, забезпечують узгодженість управлінських рішень та сприяють підвищенню ефективності діяльності підприємства в умовах ризику та невизначеності.

У науковій літературі принципи забезпечення економічної безпеки підприємства розглядаються як сукупність фундаментальних положень, на основі яких здійснюється формування, функціонування та розвиток системи економічної безпеки підприємства.

Дотримання принципів економічної безпеки дозволяє:

- своєчасно виявляти загрози;
- забезпечувати стабільність функціонування підприємства;
- мінімізувати ризики діяльності;
- підтримувати фінансову стійкість;
- підвищувати ефективність управління;
- забезпечувати конкурентоспроможність підприємства.

Основні принципи забезпечення економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 1.3.

Аналіз таблиці 1.3 свідчить, що одним із ключових принципів забезпечення економічної безпеки підприємства є принцип системності. Його сутність полягає у необхідності розглядати економічну безпеку як цілісну систему, елементи якої взаємодіють між собою та забезпечують досягнення стратегічних цілей підприємства.

Важливого значення набуває також принцип комплексності, який передбачає врахування всіх складових економічної безпеки підприємства: фінансової, кадрової, інформаційної, правової, техніко-технологічної, екологічної та інших. Ігнорування хоча б однієї зі складових може негативно вплинути на загальний рівень економічної безпеки підприємства.

Принцип превентивності орієнтує систему управління на своєчасне виявлення та попередження можливих загроз. У сучасних умовах значно ефективніше запобігати виникненню кризових ситуацій, ніж ліквідовувати їх наслідки.

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Особливо актуальним у сучасних умовах є принцип адаптивності. Високий рівень нестабільності економічного середовища, цифровізація бізнесу, воєнні

виклики та глобальні економічні кризи вимагають від підприємств здатності швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та коригувати систему управління економічною безпекою.

Таблиця 1.3

Основні принципи забезпечення економічної безпеки підприємства

Принцип	Характеристика
Законність	Усі заходи щодо забезпечення економічної безпеки повинні здійснюватися відповідно до чинного законодавства
Системність	Економічна безпека повинна розглядатися як комплексна система взаємопов'язаних елементів
Комплексність	Забезпечення економічної безпеки має охоплювати всі сфери діяльності підприємства
Безперервність	Процес забезпечення економічної безпеки повинен здійснюватися постійно
Превентивність	Основна увага повинна приділятися попередженню загроз і ризиків
Адаптивність	Система економічної безпеки повинна швидко реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища
Ефективність	Витрати на забезпечення економічної безпеки повинні бути економічно обґрунтованими
Конфіденційність	Важлива інформація підприємства повинна бути захищена від несанкціонованого доступу
Координація	Дії всіх структурних підрозділів підприємства мають бути узгодженими
Гнучкість	Система економічної безпеки повинна мати здатність до швидкого коригування управлінських рішень

Принцип конфіденційності набуває особливого значення в умовах розвитку цифрових технологій та автоматизації обліково-аналітичних процесів. Підприємства повинні забезпечувати захист інформаційних ресурсів, комерційної таємниці, фінансових даних та результатів аналітичної діяльності від несанкціонованого доступу та кіберзагроз.

Важливим принципом є також ефективність, яка передбачає забезпечення оптимального співвідношення між витратами на систему економічної безпеки та результатами її функціонування. Надмірні витрати на забезпечення безпеки можуть негативно впливати на фінансові результати діяльності підприємства.

У сучасних умовах принципи забезпечення економічної безпеки підприємства доповнюються новими підходами, пов'язаними із цифровою трансформацією економіки, ризик-менеджментом, ESG-орієнтацією бізнесу та забезпеченням стійкого розвитку підприємства.

Таким чином, принципи забезпечення економічної безпеки підприємства є основою формування ефективної системи управління, спрямованої на захист економічних інтересів підприємства, забезпечення його стабільного функціонування та створення умов для довгострокового розвитку в умовах ризику та невизначеності.

1.4. Загрози, ризики та небезпеки у діяльності підприємства

У сучасних умовах господарювання діяльність підприємств супроводжується значною кількістю ризиків, загроз і небезпек, які можуть негативно впливати на результати їх функціонування, фінансову стійкість, конкурентоспроможність та перспективи розвитку. Посилення конкуренції, нестабільність економічного середовища, цифровізація бізнес-процесів, глобальні кризові явища та воєнні виклики зумовлюють необхідність своєчасного виявлення та ефективного управління ризиками у системі економічної безпеки підприємства.

У системі економічної безпеки підприємства важливе значення мають поняття «небезпека», «загроза» та «ризик». Незважаючи на взаємозв'язок цих категорій, вони мають різний економічний зміст та особливості прояву.

Небезпека характеризує потенційну можливість виникнення негативних явищ або процесів, здатних завдати шкоди діяльності підприємства. Вона існує незалежно від того, чи усвідомлюється підприємством, і виступає передумовою виникнення загроз та ризиків.

Загроза є конкретною формою прояву небезпеки, яка створює реальну або потенційну можливість негативного впливу на діяльність підприємства, його ресурси, фінансовий стан чи економічні інтереси.

Ризик пов'язаний із ймовірністю настання негативних наслідків у процесі здійснення господарської діяльності та прийняття управлінських рішень. Ризик характеризується невизначеністю результатів діяльності та можливістю відхилення фактичних показників від запланованих.

Порівняльна характеристика понять «небезпека», «загроза» та «ризик» наведена в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Порівняльна характеристика понять «небезпека», «загроза» та «ризик»

Поняття	Характеристика	Особливість
Небезпека	Потенційна можливість негативного впливу на діяльність підприємства	Має загальний характер
Загроза	Конкретна форма прояву небезпеки	Створює реальну можливість втрат
Ризик	Імовірність виникнення негативних наслідків	Пов'язаний із невизначеністю результатів діяльності

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 1.4, поняття «небезпека», «загроза» та «ризик» є взаємопов'язаними, однак мають різний зміст і значення у системі економічної безпеки підприємства.

Небезпека характеризує потенційну можливість негативного впливу на діяльність підприємства та має загальний характер. Вона формує передумови виникнення негативних явищ, які можуть впливати на результати діяльності підприємства.

Загроза є конкретною формою прояву небезпеки та створює реальну можливість виникнення фінансових втрат, порушення стабільності діяльності або

погіршення фінансового стану підприємства. Саме загрози потребують своєчасного виявлення та контролю з боку системи управління економічною безпекою.

Ризик пов'язаний із невизначеністю результатів діяльності підприємства та характеризує ймовірність виникнення негативних наслідків у процесі господарської діяльності. Ризики супроводжують практично всі управлінські рішення та потребують постійного аналізу й оцінювання.

Таким чином, розмежування понять «небезпека», «загроза» та «ризик» має важливе значення для формування ефективної системи економічної безпеки підприємства, оскільки дозволяє своєчасно виявляти потенційні проблеми, оцінювати рівень ризиків та розробляти заходи щодо мінімізації негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Взаємозв'язок між зазначеними категоріями наведено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Взаємозв'язок понять «небезпека», «загроза» та «ризик»

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 1.2, поняття «небезпека», «загроза» та «ризик» формують послідовний взаємопов'язаний ланцюг у системі економічної безпеки підприємства. Небезпека виступає потенційною умовою виникнення негативних явищ, загроза є конкретною формою прояву небезпеки, а ризик характеризує ймовірність настання негативних наслідків для діяльності підприємства.

Представлений на рисунку взаємозв'язок свідчить про те, що небезпеки можуть трансформуватися у конкретні загрози діяльності підприємства, які, у свою чергу, формують ризики фінансових втрат, погіршення фінансового стану, зниження конкурентоспроможності або порушення стабільності функціонування підприємства.

Особливого значення у системі економічної безпеки набуває своєчасне виявлення загроз та оцінювання рівня ризиків. Це дозволяє підприємству формувати систему превентивних заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

Важливо враховувати, що зовнішні загрози переважно пов'язані зі змінами економічного середовища, інфляційними процесами, посиленням конкуренції, змінами законодавства, воєнними ризиками та нестабільністю ринку. Внутрішні загрози виникають унаслідок неефективного управління, недостатнього рівня контролю, помилок персоналу, нераціонального використання ресурсів або низького рівня інформаційної безпеки.

Таким чином, розуміння взаємозв'язку між небезпеками, загрозами та ризиками є важливою передумовою формування ефективної системи економічної безпеки підприємства, оскільки дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні проблеми, оцінювати їх можливі наслідки та розробляти заходи щодо забезпечення стабільного функціонування і розвитку підприємства.

У діяльності підприємства загрози можуть виникати під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Зовнішні загрози формуються у зовнішньому середовищі та практично не контролюються підприємством. Внутрішні загрози виникають у межах самого підприємства та пов'язані з особливостями організації його діяльності, системою управління, кадровим забезпеченням та використанням ресурсів.

Основні види загроз економічній безпеці підприємства наведено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Класифікація загроз економічній безпеці підприємства

Ознака класифікації	Види загроз
За джерелом виникнення	внутрішні, зовнішні
За сферою виникнення	фінансові, кадрові, інформаційні, техніко-технологічні, правові, екологічні
За характером впливу	прямі, непрямі
За тривалістю дії	короткострокові, довгострокові
За рівнем імовірності	реальні, потенційні
За масштабом впливу	локальні, системні
За можливістю прогнозування	прогнозовані, непередбачувані

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 1.5, загрози економічній безпеці підприємства є різноманітними за своїм змістом, джерелами виникнення та характером впливу на діяльність суб'єкта господарювання. Їх класифікація дозволяє більш комплексно оцінювати ризики діяльності підприємства та формувати ефективну систему управління економічною безпекою.

Однією з найважливіших ознак класифікації є поділ загроз за джерелом виникнення на внутрішні та зовнішні. Зовнішні загрози формуються під впливом факторів зовнішнього середовища та здебільшого не контролюються підприємством. До них належать економічна нестабільність, інфляція, зміни законодавства, посилення конкуренції, воєнні ризики та кризові явища в економіці. Внутрішні загрози пов'язані з організацією діяльності самого підприємства та можуть виникати внаслідок помилок управління, неефективного використання ресурсів, недостатнього рівня контролю або низької кваліфікації персоналу.

Важливе значення має класифікація загроз за сферою виникнення. Фінансові загрози впливають на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства, кадрові — на стабільність трудового потенціалу, інформаційні — на захист інформаційних ресурсів, а техніко-технологічні — на ефективність виробничих процесів. У сучасних умовах особливо актуальними є інформаційні та кіберзагрози, пов'язані з цифровізацією діяльності підприємств.

Поділ загроз за характером впливу на прямі та непрямі дозволяє оцінити ступінь їх безпосереднього впливу на результати діяльності підприємства. Прямі загрози безпосередньо впливають на фінансовий стан або виробничу діяльність підприємства, тоді як непрямі можуть створювати негативні наслідки опосередковано через зміну зовнішнього середовища.

Класифікація загроз за тривалістю дії дає можливість визначити їх часовий вплив на діяльність підприємства. Короткострокові загрози мають тимчасовий характер, а довгострокові можуть суттєво впливати на стратегічний розвиток підприємства та потребують формування системи довгострокового управління ризиками.

Важливою є також класифікація загроз за рівнем імовірності та можливістю прогнозування. Реальні та прогнозовані загрози можуть бути своєчасно виявлені та враховані у процесі управління, тоді як непередбачувані загрози створюють додатковий рівень невизначеності та ускладнюють процес забезпечення економічної безпеки підприємства.

Таким чином, класифікація загроз економічній безпеці підприємства дозволяє систематизувати можливі небезпеки діяльності підприємства, оцінювати їх вплив на результати господарювання та формувати ефективні механізми управління ризиками й забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці підприємства мають різну природу виникнення та потребують застосування відповідних методів управління. Їх основні види наведено в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці підприємства

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
помилки управління	економічна нестабільність
низька кваліфікація персоналу	інфляційні процеси
шахрайство персоналу	зміни податкового законодавства
неефективне використання ресурсів	посилення конкуренції
витік інформації	воєнні дії
порушення фінансової дисципліни	енергетичні кризи
недоліки системи внутрішнього контролю	кіберзагрози
порушення технологічних процесів	логістичні проблеми

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 1.6, внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці підприємства мають різне походження, характер впливу та рівень керованості, однак у сукупності вони можуть суттєво впливати на стабільність функціонування підприємства та результати його діяльності.

Внутрішні загрози виникають у межах самого підприємства та здебільшого пов'язані з недоліками системи управління, організації діяльності та використання ресурсів. До найбільш поширених внутрішніх загроз належать помилки управління, низька кваліфікація персоналу, порушення фінансової дисципліни, шахрайство працівників, витік інформації та недоліки системи внутрішнього контролю. Особливістю внутрішніх загроз є те, що підприємство має можливість безпосередньо впливати на рівень їх виникнення шляхом

удосконалення системи управління, підвищення кваліфікації персоналу, посилення контролю та впровадження сучасних інформаційних технологій.

Зовнішні загрози формуються під впливом факторів зовнішнього середовища та переважно не контролюються підприємством. До них належать економічна нестабільність, інфляційні процеси, зміни законодавства, посилення конкуренції, воєнні дії, енергетичні кризи, кіберзагрози та логістичні проблеми. У сучасних умовах особливо актуальними для українських підприємств є воєнні ризики, нестабільність енергозабезпечення та порушення логістичних ланцюгів, які суттєво ускладнюють здійснення господарської діяльності.

Важливе значення має взаємозв'язок між внутрішніми та зовнішніми загрозами. Негативний вплив зовнішнього середовища може посилювати внутрішні проблеми підприємства, знижувати рівень фінансової стійкості та підвищувати рівень ризиків діяльності. Водночас ефективна система управління та належний рівень внутрішнього контролю дозволяють підприємству швидше адаптуватися до зовнішніх змін і мінімізувати їх негативні наслідки.

Таким чином, своєчасне виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз, оцінювання рівня їх впливу та формування відповідних механізмів управління є важливою умовою забезпечення економічної безпеки підприємства, підтримання його фінансової стійкості та стабільного розвитку в умовах нестабільного економічного середовища.

Важливе місце у системі економічної безпеки займають фінансові загрози, які можуть проявлятися у вигляді зниження ліквідності, втрати платоспроможності, дефіциту оборотних коштів, збільшення кредиторської заборгованості, зменшення прибутковості та ризику банкрутства підприємства.

В умовах цифровізації економіки особливого значення набувають інформаційні ризики та кіберзагрози. Сучасні підприємства активно використовують автоматизовані системи бухгалтерського обліку, цифрові платформи, електронний документообіг та хмарні технології, що підвищує ризик:

- витоку конфіденційної інформації;
- несанкціонованого доступу до баз даних;
- кібератак;
- викривлення обліково-аналітичної інформації;
- втрати інформаційних ресурсів.

Суттєвий вплив на діяльність підприємств мають також кадрові ризики, пов'язані з:

- недостатньою кваліфікацією працівників;
- плінністю кадрів;
- професійними помилками;
- недотриманням корпоративної етики;
- внутрішнім шахрайством.

У сучасних умовах значно зросла роль ризиків, пов'язаних із глобальними кризовими явищами, воєнними конфліктами та нестабільністю економічного середовища. Воєнні дії створюють додаткові загрози економічній безпеці підприємств, серед яких:

- порушення логістичних ланцюгів;
- пошкодження виробничих потужностей;

- зростання витрат на енергоресурси;
- дефіцит трудових ресурсів;
- зниження платоспроможності споживачів;
- погіршення інвестиційного клімату;
- необхідність релокації бізнесу.

Поряд із традиційними ризиками сучасні підприємства стикаються із новими викликами, пов'язаними із цифровою трансформацією та сталим розвитком. До сучасних ризиків діяльності підприємства належать:

- кіберризики;
- ESG-ризики;
- репутаційні ризики;
- ризики цифрової трансформації;
- ризики втрати даних;
- енергетичні ризики;
- логістичні ризики.

Для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства важливе значення має ефективна система управління ризиками. Процес управління ризиками включає:

1. виявлення ризиків і загроз;
2. аналіз причин їх виникнення;
3. оцінювання рівня ризику;
4. розробку заходів мінімізації;
5. моніторинг та контроль ризиків.

Основні методи управління ризиками наведено в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Основні методи управління ризиками

Метод	Характеристика
Уникнення ризику	Відмова від ризикових операцій або видів діяльності
Мінімізація ризику	Зниження ймовірності виникнення втрат
Диверсифікація	Розподіл ризиків між різними напрямками діяльності
Страховання	Передача ризику страховій компанії
Резервування	Формування фінансових резервів для покриття можливих втрат
Контроль і моніторинг	Постійне спостереження за ризиками та оцінювання їх впливу

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 1.7, управління ризиками є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та передбачає застосування комплексу методів, спрямованих на попередження або мінімізацію можливих втрат.

Одним із найбільш радикальних методів є уникнення ризику, яке передбачає відмову від здійснення ризикових операцій або видів діяльності. Такий підхід дозволяє уникнути можливих збитків, однак може обмежувати можливості розвитку підприємства та знижувати його конкурентоспроможність.

Важливе значення має мінімізація ризику, яка спрямована на зниження ймовірності виникнення негативних наслідків. Реалізація цього методу

передбачає вдосконалення системи контролю, підвищення ефективності управління та використання сучасних методів аналізу ризиків.

Диверсифікація дозволяє зменшити ризики шляхом розподілу ресурсів між різними напрямками діяльності, видами продукції або ринками збуту. Використання цього методу сприяє підвищенню стійкості підприємства до змін зовнішнього середовища.

Страховання є одним із найбільш поширених методів управління ризиками та передбачає передачу частини ризиків страховим компаніям. Це дозволяє підприємству зменшити можливі фінансові втрати у разі настання несприятливих подій.

Метод резервування пов'язаний із формуванням фінансових резервів для покриття можливих збитків і забезпечення стабільності діяльності підприємства у кризових ситуаціях.

Особливу роль у сучасних умовах відіграють контроль і моніторинг ризиків, які забезпечують постійне спостереження за змінами внутрішнього та зовнішнього середовища, своєчасне виявлення потенційних загроз та оперативне реагування на них.

Таким чином, використання різних методів управління ризиками дозволяє підприємству своєчасно реагувати на негативні фактори, мінімізувати можливі втрати, підтримувати стабільність діяльності та забезпечувати належний рівень економічної безпеки в умовах невизначеності та нестабільності економічного середовища.

1.5. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства

Ефективне функціонування підприємства в сучасних умовах господарювання значною мірою залежить від рівня його економічної безпеки. Для своєчасного виявлення загроз, оцінювання ризиків та прийняття обґрунтованих управлінських рішень важливе значення має проведення комплексного оцінювання економічної безпеки підприємства.

Оцінювання економічної безпеки підприємства є складним аналітичним процесом, який передбачає визначення рівня захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, оцінювання ефективності використання ресурсів, фінансової стійкості, конкурентоспроможності та здатності підприємства забезпечувати стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

У сучасній економічній науці не існує єдиного універсального підходу до оцінювання економічної безпеки підприємства. Це пояснюється складністю даної економічної категорії, різноманітністю сфер діяльності підприємств та значною кількістю факторів, що впливають на рівень економічної безпеки.

Основні методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 1.8.

Як видно з таблиці 1.8, у сучасній науковій та практичній діяльності використовується різноманітний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємства, що зумовлено складністю та багатокомпонентністю цієї категорії. Кожен із методичних підходів має власні особливості, переваги та сферу застосування.

Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства

Підхід	Характеристика
Індикаторний	Ґрунтується на системі показників та їх порівнянні з нормативними значеннями
Ресурсно-функціональний	Передбачає оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства
Комплексний	Поеднує фінансові, виробничі, кадрові, інформаційні та інші складові безпеки
Ризик-орієнтований	Оцінювання рівня ризиків та їх впливу на діяльність підприємства
Інтегральний	Передбачає розрахунок узагальнюючого показника економічної безпеки
Експертний	Базується на оцінках фахівців та експертів
Стратегічний	Оцінює здатність підприємства забезпечувати довгостроковий розвиток

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Одним із найбільш поширених є індикаторний підхід, який базується на системі кількісних показників та їх порівнянні з нормативними значеннями. Його перевагою є можливість оперативного оцінювання рівня економічної безпеки та виявлення негативних тенденцій у діяльності підприємства.

Ресурсно-функціональний підхід орієнтований на оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства та стану окремих функціональних складових безпеки. Застосування цього підходу дозволяє визначити проблемні напрями діяльності підприємства та оцінити рівень ефективності управління ресурсним потенціалом.

Комплексний підхід забезпечує всебічне оцінювання економічної безпеки підприємства, оскільки охоплює фінансові, кадрові, виробничі, інформаційні та інші складові. Саме комплексний підхід дозволяє найбільш повно оцінити загальний стан безпеки підприємства та взаємозв'язок між окремими елементами системи.

Важливого значення у сучасних умовах набуває ризик-орієнтований підхід, який передбачає оцінювання рівня ризиків та їх впливу на результати діяльності підприємства. Активне використання цього підходу пов'язане зі зростанням рівня невизначеності економічного середовища, цифрових загроз та воєнних викликів.

Інтегральний підхід дозволяє узагальнити результати оцінювання шляхом розрахунку інтегрального показника економічної безпеки. Це забезпечує можливість комплексного порівняння рівня безпеки різних підприємств або аналізу динаміки змін у часі.

Експертний підхід базується на професійних оцінках фахівців та використовується у випадках, коли відсутня достатня кількість кількісної інформації або необхідно врахувати якісні характеристики діяльності підприємства.

Стратегічний підхід орієнтований на оцінювання здатності підприємства забезпечувати довгостроковий розвиток, підтримувати конкурентоспроможність та адаптуватися до змін зовнішнього середовища. У сучасних умовах саме

стратегічний підхід набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє враховувати не лише поточний стан підприємства, а й перспективи його розвитку.

Таким чином, використання різних методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства дозволяє комплексно аналізувати стан діяльності підприємства, оцінювати рівень ризиків, визначати проблемні напрями функціонування та формувати ефективні управлінські рішення щодо забезпечення стабільного розвитку підприємства.

До основних показників оцінювання економічної безпеки підприємства належать фінансові, виробничі, кадрові та інформаційні показники. Вони дозволяють комплексно оцінити рівень економічної безпеки підприємства, визначити проблемні напрями діяльності та сформувати інформаційну основу для прийняття ефективних управлінських рішень.

Основні показники оцінювання економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9

Основні показники оцінювання економічної безпеки підприємства

Група показників	Показник	Економічна характеристика
Фінансові	Коефіцієнт ліквідності	Характеризує здатність підприємства своєчасно погашати поточні зобов'язання
	Коефіцієнт автономії	Відображає рівень фінансової незалежності підприємства
	Рентабельність діяльності	Показує ефективність господарської діяльності та рівень прибутковості
	Платоспроможність	Характеризує здатність підприємства виконувати фінансові зобов'язання
Виробничі	Продуктивність праці	Відображає ефективність використання трудових ресурсів
	Фондовіддача	Показує ефективність використання основних засобів
	Рівень зношеності основних засобів	Характеризує технічний стан виробничого потенціалу
Кадрові	Плинність кадрів	Відображає стабільність кадрового складу підприємства
	Рівень кваліфікації персоналу	Характеризує професійний потенціал працівників
Інформаційні	Рівень захисту інформації	Відображає здатність підприємства забезпечувати інформаційну безпеку
	Кількість кіберінцидентів	Характеризує рівень інформаційних ризиків
	Ефективність інформаційних систем	Визначає якість інформаційного забезпечення управління

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Фінансові показники є основою оцінювання економічної безпеки підприємства, оскільки характеризують його фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність та ефективність діяльності. Саме фінансові індикатори

дозволяють оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання та підтримувати стабільність функціонування.

Виробничі показники характеризують ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства, технічний стан основних засобів та рівень організації виробничих процесів. Їх аналіз дозволяє виявити потенційні проблеми у використанні виробничих ресурсів та оцінити ефективність господарської діяльності.

Кадрові показники відображають рівень кадрового забезпечення підприємства, стабільність трудового колективу та професійний потенціал працівників. Недостатній рівень кваліфікації персоналу або висока плинність кадрів можуть негативно впливати на загальний рівень економічної безпеки підприємства.

Інформаційні показники характеризують рівень захисту інформаційних ресурсів підприємства, ефективність функціонування інформаційних систем та здатність підприємства протидіяти кіберзагрозам. В умовах цифровізації економіки інформаційна безпека стає однією з ключових складових економічної безпеки підприємства.

Важливе значення у системі оцінювання економічної безпеки підприємства має ресурсно-функціональний підхід, відповідно до якого рівень економічної безпеки визначається ефективністю використання ресурсного потенціалу підприємства. У межах цього підходу оцінюються:

- фінансові ресурси;
- матеріальні ресурси;
- трудові ресурси;
- інформаційні ресурси;
- техніко-технологічний потенціал підприємства.

Комплексний підхід передбачає оцінювання всіх складових економічної безпеки підприємства у взаємозв'язку. Його застосування дозволяє отримати більш об'єктивну характеристику рівня економічної безпеки підприємства та визначити найбільш проблемні напрями діяльності.

У сучасних умовах значного поширення набув ризик-орієнтований підхід, який ґрунтується на виявленні, аналізі та оцінюванні ризиків діяльності підприємства. Основна увага приділяється:

- оцінюванню ймовірності виникнення ризиків;
- визначенню можливих наслідків;
- оцінюванню рівня впливу ризиків на результати діяльності підприємства;
- розробці заходів мінімізації ризиків.

Суттєве значення має інтегральний підхід, який передбачає розрахунок узагальнюючого інтегрального показника економічної безпеки підприємства. Такий показник формується на основі системи окремих індикаторів та дозволяє комплексно оцінити рівень економічної безпеки підприємства.

Для оцінювання економічної безпеки підприємства також застосовуються:

- SWOT-аналіз;
- PEST-аналіз;
- сценарний аналіз;
- експертні методи;

- методи економіко-математичного моделювання;
- рейтингове оцінювання;
- методи прогнозування ризиків.

У сучасних умовах цифровізації економіки важливого значення набуває використання інформаційних технологій та аналітичних систем для оцінювання економічної безпеки підприємства. Автоматизовані системи аналізу даних дозволяють:

- здійснювати моніторинг ризиків у режимі реального часу;
- прогнозувати кризові ситуації;
- оцінювати фінансовий стан підприємства;
- формувати аналітичну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Особливого значення оцінювання економічної безпеки набуває в умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища. У таких умовах підприємства повинні здійснювати постійний моніторинг ризиків, оцінювати рівень фінансової стійкості та адаптувати систему управління до нових умов функціонування.

Таким чином, оцінювання економічної безпеки підприємства є важливим елементом системи управління підприємством, який дозволяє своєчасно виявляти загрози, оцінювати ризики, визначати рівень захищеності підприємства та формувати ефективні управлінські рішення щодо забезпечення його стабільного функціонування та розвитку.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність економічної безпеки підприємства?
2. Які основні підходи до трактування економічної безпеки підприємства існують у науковій літературі?
3. У чому полягає ресурсно-функціональний підхід до економічної безпеки?
4. Які принципи забезпечення економічної безпеки підприємства є основними?
5. У чому полягає відмінність між поняттями «небезпека», «загроза» та «ризик»?
6. Які фактори впливають на рівень економічної безпеки підприємства?
7. Які існують види загроз економічній безпеці підприємства?
8. Що належить до внутрішніх загроз діяльності підприємства?
9. Які сучасні ризики найбільше впливають на діяльність підприємств?
10. У чому полягає сутність ризик-менеджменту?
11. Які методичні підходи використовуються для оцінювання економічної безпеки підприємства?
12. Які показники застосовуються для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства?
13. Яку роль відіграє інформаційна безпека у системі економічної безпеки підприємства?
14. Чому оцінювання економічної безпеки є важливим елементом системи управління підприємством?
15. Які особливості забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах воєнних викликів?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Економічна безпека підприємства — це:

- а) система бухгалтерського обліку підприємства;
- б) стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз;
- в) процес реалізації продукції;
- г) система оподаткування підприємства.

2. До внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства належить:

- а) інфляція;
- б) зміна валютного курсу;
- в) шахрайство персоналу;
- г) політична нестабільність.

3. Ризик — це:

- а) гарантоване виникнення втрат;
- б) ймовірність виникнення негативних наслідків;
- в) відсутність небезпеки;
- г) фінансова стійкість підприємства.

4. Який підхід ґрунтується на використанні системи показників?

- а) індикаторний;
- б) стратегічний;
- в) експертний;
- г) ситуаційний.

5. До інформаційних ризиків належать:

- а) зношеність обладнання;
- б) нестача оборотних коштів;
- в) витік конфіденційної інформації;
- г) зниження продуктивності праці.

6. Який принцип економічної безпеки передбачає постійне здійснення заходів безпеки?

- а) законність;
- б) безперервність;
- в) гнучкість;
- г) ефективність.

7. До сучасних ризиків діяльності підприємства належать:

- а) лише фінансові ризики;
- б) лише виробничі ризики;
- в) кіберризики та ESG-ризики;
- г) лише податкові ризики.

8. Основною метою оцінювання економічної безпеки підприємства є:

- а) збільшення кількості працівників;
- б) визначення рівня захищеності підприємства;
- в) збільшення податкових платежів;
- г) скорочення витрат на управління.

ПРАКТИЧНІ ТА КЕЙС / СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Проаналізуйте основні внутрішні та зовнішні загрози для підприємства аграрної сфери. Результати оформіть у вигляді таблиці.

Завдання 2. Визначте основні ризики діяльності підприємства в умовах цифровізації економіки. Запропонуйте можливі заходи щодо їх мінімізації.

Завдання 3. Побудуйте схему взаємозв'язку між поняттями «небезпека», «загроза» та «ризик».

Завдання 4. Охарактеризуйте основні принципи забезпечення економічної безпеки підприємства та наведіть приклади їх практичного застосування.

Завдання 5. Проведіть порівняльний аналіз методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Агро-Світ» здійснює діяльність у сфері аграрного виробництва. Упродовж останнього року підприємство зіткнулося з низкою проблем:

- зростанням цін на енергоресурси;
- зниженням платоспроможності покупців;
- нестачею кваліфікованих працівників;
- кібератакою на систему електронного документообігу;
- порушенням логістичних ланцюгів через воєнні дії.

Завдання:

1. Визначте основні загрози економічній безпеці підприємства.
2. Які ризики є внутрішніми, а які — зовнішніми?
3. Які складові економічної безпеки зазнали найбільшого впливу?
4. Запропонуйте заходи щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства.
5. Які методичні підходи до оцінювання економічної безпеки доцільно використати у даній ситуації?

ТЕМА 2. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Сутність та структура системи економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах господарювання забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства неможливе без формування ефективної системи економічної безпеки. Посилення конкурентної боротьби, нестабільність економічного середовища, цифровізація бізнес-процесів, воєнні виклики та зростання кількості ризиків зумовлюють необхідність комплексного підходу до управління економічною безпекою підприємства.

Система економічної безпеки підприємства є важливим елементом загальної системи управління підприємством і спрямована на забезпечення захисту його економічних інтересів, фінансової стійкості, конкурентоспроможності та стабільного розвитку.

У науковій літературі система економічної безпеки підприємства розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, методів, інструментів та управлінських рішень, спрямованих на виявлення, попередження та нейтралізацію внутрішніх і зовнішніх загроз діяльності підприємства.

Основною метою системи економічної безпеки підприємства є:

- забезпечення стабільного функціонування підприємства;
- захист економічних інтересів;
- мінімізація ризиків і загроз;
- підтримання фінансової стійкості;
- забезпечення конкурентоспроможності;
- створення умов для довгострокового розвитку.

Система економічної безпеки підприємства повинна бути:

- комплексною;
- адаптивною;
- безперервною;
- гнучкою;
- ефективною;
- орієнтованою на своєчасне реагування на зміни зовнішнього середовища.

Основні елементи системи економічної безпеки підприємства наведено на рисунку 2.1.

Як видно з рисунка 2.1, система економічної безпеки підприємства є складною багаторівневою системою, яка охоплює взаємопов'язані елементи управління, контролю, інформаційного забезпечення та захисту ресурсів підприємства.

Представлені на рисунку елементи формують єдиний механізм забезпечення стабільного функціонування підприємства та його захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Кожен із елементів виконує окремі функції, однак їх ефективність значною мірою залежить від узгодженості та комплексності функціонування всієї системи економічної безпеки.

Особливе значення у системі економічної безпеки мають інформаційне та обліково-аналітичне забезпечення, оскільки саме вони формують основу для прийняття управлінських рішень, оцінювання ризиків та контролю діяльності підприємства. Не менш важливими є фінансова, кадрова, техніко-технологічна та

інформаційна складові, які забезпечують стабільність діяльності підприємства та його здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

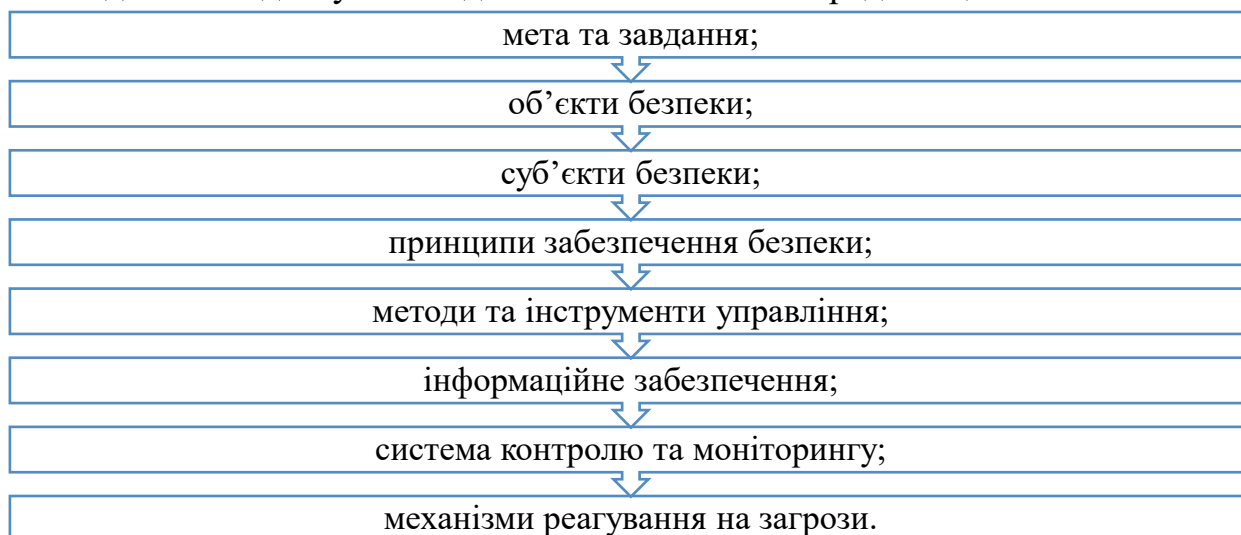

Рис. 2.1. Основні елементи системи економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

У сучасних умовах цифровізації, високого рівня конкуренції та воєнних викликів система економічної безпеки повинна бути адаптивною, гнучкою та орієнтованою на своєчасне виявлення ризиків і загроз.

Таким чином, система економічної безпеки підприємства являє собою комплекс взаємопов'язаних елементів, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування, фінансової стійкості, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку підприємства.

Структура системи економічної безпеки підприємства наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Структура системи економічної безпеки підприємства

Елемент системи	Характеристика
Мета системи	Забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства
Об'єкти безпеки	Ресурси, інформація, персонал, фінанси, активи підприємства
Суб'єкти безпеки	Керівництво підприємства, служба безпеки, працівники, державні органи
Методи забезпечення	Аналіз, контроль, моніторинг, аудит, управління ризиками
Інформаційне забезпечення	Формування та обробка інформації для прийняття управлінських рішень
Система контролю	Моніторинг загроз та оцінювання рівня безпеки
Захисні механізми	Заходи щодо попередження та нейтралізації загроз

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 2.1, система економічної безпеки підприємства включає сукупність взаємопов'язаних елементів, які забезпечують захист ресурсів підприємства, підтримання стабільності діяльності та створення умов для його довгострокового розвитку.

Важливим елементом системи є мета економічної безпеки, яка полягає у забезпеченні стабільного функціонування підприємства, збереженні його ресурсного потенціалу та підвищенні конкурентоспроможності в умовах нестабільного економічного середовища.

Особливе значення мають об'єкти безпеки, до яких належать фінансові ресурси, інформація, персонал, активи та інші ресурси підприємства. Саме вони потребують постійного захисту від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Суттєву роль у забезпеченні економічної безпеки відіграють суб'єкти безпеки, зокрема керівництво підприємства, служба безпеки, працівники та державні органи. Ефективність системи безпеки значною мірою залежить від координації їх діяльності та рівня відповідальності за прийняття управлінських рішень.

Важливими складовими системи є методи забезпечення економічної безпеки, серед яких особливе місце займають аналіз, контроль, моніторинг, аудит та управління ризиками. Використання цих методів дозволяє своєчасно виявляти загрози, оцінювати ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Не менш важливим елементом є інформаційне забезпечення, яке формує основу для функціонування всієї системи економічної безпеки. Якісна, достовірна та своєчасна інформація дозволяє підприємству оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати ефективне управління діяльністю.

Система контролю та захисні механізми спрямовані на постійний моніторинг загроз, попередження можливих порушень і нейтралізацію негативного впливу ризиків на діяльність підприємства.

Таким чином, структура системи економічної безпеки підприємства має комплексний характер і поєднує організаційні, інформаційні, аналітичні та контрольні елементи, ефективна взаємодія яких забезпечує стабільність діяльності підприємства, його фінансову стійкість та здатність адаптуватися до сучасних економічних викликів.

Ефективність функціонування системи економічної безпеки підприємства значною мірою залежить від рівня організації управління, якості інформаційного забезпечення, професійності персоналу та здатності підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища.

У сучасних умовах система економічної безпеки підприємства повинна враховувати:

- цифровізацію бізнес-процесів;
- інформаційні та кіберризики;
- воєнні виклики;
- глобальні економічні ризики;
- ESG-орієнтацію бізнесу;
- необхідність забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Таким чином, система економічної безпеки підприємства є комплексною багаторівневою системою, спрямованою на захист економічних інтересів підприємства, забезпечення його фінансової стійкості, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку в умовах ризику та невизначеності.

2.2. Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Економічна безпека підприємства є складною багатокомпонентною системою, яка охоплює різні напрями діяльності суб'єкта господарювання. Для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємство повинно здійснювати комплексний захист усіх сфер своєї діяльності, оскільки порушення функціонування хоча б однієї складової може негативно вплинути на загальний рівень безпеки підприємства.

У науковій літературі функціональні складові економічної безпеки підприємства розглядаються як окремі взаємопов'язані напрями забезпечення безпеки, які формують цілісну систему захисту економічних інтересів підприємства.

Склад функціональних елементів економічної безпеки підприємства може відрізнятися залежно від:

- сфери діяльності підприємства;
- масштабів господарської діяльності;
- особливостей організаційної структури;
- рівня цифровізації бізнесу;
- зовнішнього середовища функціонування.

Основні функціональні складові економічної безпеки підприємства наведено на рисунку 2.2.

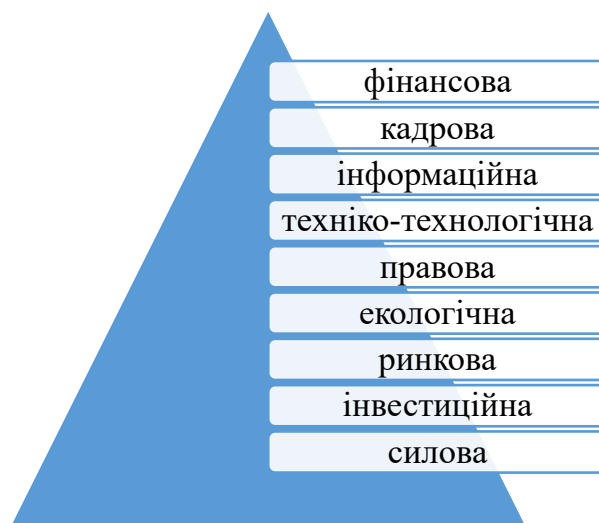

Рис. 2.2. Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 2.2, економічна безпека підприємства формується під впливом сукупності взаємопов'язаних функціональних складових, кожна з яких забезпечує захист окремих напрямів діяльності підприємства та виконує важливу роль у підтриманні його стабільного функціонування.

Однією з ключових складових є фінансова безпека, яка характеризує рівень фінансової стійкості, платоспроможності та здатності підприємства забезпечувати ефективне використання фінансових ресурсів. Від рівня фінансової безпеки значною мірою залежить можливість підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання та підтримувати стабільність діяльності.

Кадрова безпека спрямована на формування професійного кадрового потенціалу, підтримання трудової дисципліни та зниження ризиків, пов'язаних із

персоналом підприємства. Важливого значення набуває забезпечення належного рівня кваліфікації працівників та захист кадрової інформації.

Інформаційна безпека забезпечує захист інформаційних ресурсів підприємства, конфіденційної інформації та інформаційних систем від несанкціонованого доступу, кіберзагроз і втрати даних. У сучасних умовах цифровізації ця складова набуває особливої актуальності.

Техніко-технологічна безпека пов'язана із забезпеченням ефективного функціонування виробничих процесів, оновленням обладнання та впровадженням сучасних технологій. Високий рівень техніко-технологічної безпеки сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства та зниженню виробничих ризиків.

Екологічна безпека спрямована на мінімізацію негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище та дотримання екологічних стандартів. Її значення постійно зростає у зв'язку з поширенням ESG-підходів та концепції сталого розвитку.

Таким чином, функціональні складові економічної безпеки підприємства формують єдину комплексну систему захисту діяльності підприємства. Їх ефективна взаємодія дозволяє своєчасно виявляти загрози, мінімізувати ризики, підтримувати фінансову стійкість і забезпечувати стабільний розвиток підприємства в умовах сучасних економічних викликів.

Кожна із функціональних складових виконує важливу роль у системі економічної безпеки підприємства та має власні цілі, інструменти й механізми забезпечення.

Характеристика основних функціональних складових економічної безпеки підприємства наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика функціональних складових економічної безпеки підприємства

Складова	Характеристика
Фінансова	Забезпечує фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та ефективне використання фінансових ресурсів
Кадрова	Пов'язана із забезпеченням підприємства кваліфікованими працівниками та ефективним управлінням персоналом
Інформаційна	Спрямована на захист інформаційних ресурсів та забезпечення інформаційної безпеки
Техніко-технологічна	Характеризує рівень технічного забезпечення, інноваційності та ефективності технологічних процесів
Правова	Забезпечує дотримання законодавства та правовий захист діяльності підприємства
Екологічна	Пов'язана із мінімізацією негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище
Ринкова	Характеризує конкурентоспроможність підприємства та його позиції на ринку
Інвестиційна	Відображає здатність підприємства залучати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси
Силова	Спрямована на фізичний захист персоналу, майна та матеріальних цінностей підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Однією з ключових складових економічної безпеки підприємства є фінансова безпека. Вона характеризує здатність підприємства забезпечувати стабільне фінансове функціонування, своєчасно виконувати фінансові зобов'язання, підтримувати ліквідність та фінансову стійкість. Недостатній рівень фінансової безпеки може призвести до втрати платоспроможності та виникнення кризових явищ.

Важливе місце займає кадрова безпека, яка пов'язана із забезпеченням підприємства професійними кадрами, підтриманням трудової дисципліни та запобіганням внутрішнім загрозам, пов'язаним із діяльністю персоналу. Висока плинність кадрів, недостатній рівень кваліфікації працівників або внутрішнє шахрайство можуть негативно впливати на рівень економічної безпеки підприємства.

В умовах цифровізації економіки особливого значення набуває інформаційна безпека. Сучасні підприємства використовують автоматизовані системи обліку, електронний документообіг та цифрові платформи, що підвищує ризик:

- витоку конфіденційної інформації;
- кібератак;
- несанкціонованого доступу до інформаційних систем;
- втрати даних.

Техніко-технологічна безпека характеризує рівень розвитку технічної бази підприємства, ефективність використання обладнання, впровадження інновацій та сучасних технологій. Низький рівень технічного забезпечення може знижувати конкурентоспроможність підприємства та формувати додаткові ризики діяльності.

Правова безпека передбачає дотримання підприємством вимог чинного законодавства, захист прав та інтересів суб'єкта господарювання, а також мінімізацію юридичних ризиків.

Екологічна складова економічної безпеки пов'язана із забезпеченням екологічної відповідальності підприємства, дотриманням екологічних стандартів та мінімізацією негативного впливу на навколишнє середовище. У сучасних умовах екологічна безпека є важливим елементом концепції сталого розвитку підприємства.

Ринкова безпека характеризує здатність підприємства підтримувати конкурентні позиції, адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури та забезпечувати стабільний попит на продукцію чи послуги підприємства.

Інвестиційна безпека визначає рівень інвестиційної привабливості підприємства, його здатність залучати інвестиції та ефективно використовувати інвестиційні ресурси для розвитку діяльності.

Силова складова економічної безпеки спрямована на фізичний захист персоналу, матеріальних цінностей, виробничих об'єктів та комерційної інформації підприємства.

У сучасних умовах функціональні складові економічної безпеки підприємства тісно взаємопов'язані між собою. Порухення однієї складової може негативно впливати на інші напрями діяльності підприємства та знижувати загальний рівень економічної безпеки.

Особливого значення функціональні складові економічної безпеки набувають в умовах воєнних викликів, економічної нестабільності та цифрової трансформації бізнесу. За таких умов підприємства повинні формувати комплексну систему захисту, орієнтовану на своєчасне виявлення загроз, адаптацію до змін зовнішнього середовища та забезпечення стійкого розвитку.

Таким чином, функціональні складові економічної безпеки підприємства формують комплексну систему захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання та забезпечують стабільне функціонування підприємства в умовах ризику та невизначеності.

2.3. Суб'єкти та об'єкти системи економічної безпеки

Ефективне функціонування системи економічної безпеки підприємства передбачає чітке визначення її суб'єктів та об'єктів. Саме вони формують основу організації системи економічної безпеки, визначають напрями управлінського впливу та забезпечують реалізацію заходів щодо захисту економічних інтересів підприємства.

У науковій літературі під об'єктами системи економічної безпеки підприємства розуміють ресурси, процеси та елементи діяльності підприємства, які потребують захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз. Суб'єктами системи економічної безпеки є особи, структурні підрозділи або організації, які здійснюють управління економічною безпекою та реалізують заходи щодо її забезпечення.

Об'єкти системи економічної безпеки підприємства є різноманітними та охоплюють усі сфери діяльності підприємства. Їх основні види наведено на рисунку 2.3.

Рис. 2.3. Основні об'єкти системи економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Центральне місце серед об'єктів економічної безпеки займають фінансові ресурси підприємства, оскільки саме вони забезпечують безперервність господарської діяльності, фінансову стійкість та можливість подальшого розвитку підприємства.

Важливим об'єктом захисту є інформаційні ресурси підприємства. В умовах цифровізації бізнесу інформація стає одним із найцінніших ресурсів підприємства та потребує належного захисту від:

- витоку конфіденційної інформації;
- кібератак;
- несанкціонованого доступу;
- викривлення даних;
- втрати інформаційних ресурсів.

Особливого значення набуває захист комерційної таємниці, яка включає фінансову, виробничу, технологічну та управлінську інформацію підприємства. Втрата або розголошення комерційної інформації може негативно впливати на конкурентоспроможність підприємства та його ринкові позиції.

До важливих об'єктів економічної безпеки належить персонал підприємства. Кваліфікація працівників, трудова дисципліна, професійна етика та рівень відповідальності персоналу безпосередньо впливають на стабільність функціонування підприємства та рівень його економічної безпеки.

Поряд з об'єктами важливу роль у системі економічної безпеки відіграють її суб'єкти, які забезпечують реалізацію заходів щодо захисту підприємства від загроз і ризиків.

Основні суб'єкти системи економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Основні суб'єкти системи економічної безпеки підприємства

Суб'єкт	Основні функції
Керівництво підприємства	Формування політики економічної безпеки та прийняття управлінських рішень
Служба економічної безпеки	Виявлення та нейтралізація загроз, моніторинг ризиків
Бухгалтерська служба	Формування облікової інформації та контроль фінансових операцій
Аналітичні підрозділи	Проведення економічного аналізу та оцінювання ризиків
Юридична служба	Правовий захист діяльності підприємства
ІТ-підрозділи	Забезпечення інформаційної та кібербезпеки
Працівники підприємства	Дотримання внутрішніх правил та забезпечення належного рівня безпеки
Державні органи	Нормативно-правове регулювання та контроль діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 2.3, система економічної безпеки підприємства формується за участю різних суб'єктів, кожен із яких виконує визначені функції та забезпечує реалізацію окремих напрямів захисту діяльності підприємства. Ефективність функціонування системи економічної безпеки значною мірою залежить від узгодженості їх діяльності та координації управлінських рішень.

Ключову роль у системі економічної безпеки підприємства відіграє керівництво підприємства, оскільки саме воно визначає стратегічні напрями

забезпечення економічної безпеки, формує політику управління ризиками та забезпечує координацію діяльності структурних підрозділів. Від якості управлінських рішень залежить здатність підприємства своєчасно реагувати на загрози та підтримувати стабільність функціонування.

Важливе значення має служба економічної безпеки, яка здійснює моніторинг ризиків, виявлення потенційних загроз та розроблення заходів щодо їх нейтралізації. У сучасних умовах її діяльність охоплює не лише фізичний захист ресурсів підприємства, а й фінансову, інформаційну та кадрову безпеку.

Бухгалтерська служба та аналітичні підрозділи забезпечують формування достовірної облікової інформації, проведення економічного аналізу та оцінювання фінансового стану підприємства. Саме якісне обліково-аналітичне забезпечення формує інформаційну основу для прийняття ефективних управлінських рішень.

Суттєву роль відіграє юридична служба, яка забезпечує правовий захист діяльності підприємства, контроль за дотриманням законодавства та мінімізацію правових ризиків. Водночас ІТ-підрозділи відповідають за захист інформаційних систем, забезпечення кібербезпеки та безперервність функціонування цифрової інфраструктури підприємства.

Не менш важливим суб'єктом системи економічної безпеки є працівники підприємства, оскільки дотримання внутрішніх правил, трудової дисципліни та вимог інформаційної безпеки значною мірою впливає на загальний рівень захищеності підприємства.

Державні органи забезпечують нормативно-правове регулювання діяльності підприємств, контроль за дотриманням законодавства та створення загальних умов функціонування системи економічної безпеки на макроекономічному рівні.

Таким чином, система економічної безпеки підприємства має комплексний характер і передбачає взаємодію різних суб'єктів управління, ефективна діяльність яких забезпечує своєчасне виявлення загроз, мінімізацію ризиків, підтримання фінансової стійкості та стабільного розвитку підприємства.

Важливим суб'єктом системи економічної безпеки є бухгалтерська служба, яка забезпечує формування достовірної обліково-аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень. Саме система бухгалтерського обліку дозволяє:

- здійснювати контроль фінансових операцій;
- виявляти порушення;
- оцінювати фінансовий стан підприємства;
- забезпечувати інформаційну основу управління економічною безпекою.

У сучасних умовах особливого значення набуває діяльність ІТ-підрозділів та фахівців з інформаційної безпеки, які забезпечують:

- захист інформаційних систем;
- кібербезпеку підприємства;
- безпеку електронного документообігу;
- захист баз даних та цифрових ресурсів.

Суттєву роль у забезпеченні економічної безпеки відіграють також аналітичні підрозділи, які здійснюють:

- аналіз фінансово-господарської діяльності;

- оцінювання ризиків;
- моніторинг загроз;
- прогнозування кризових ситуацій.

У сучасних умовах система економічної безпеки підприємства повинна функціонувати на основі комплексної взаємодії всіх суб'єктів та об'єктів безпеки. Недостатня координація між структурними підрозділами може знижувати ефективність системи економічної безпеки та підвищувати рівень ризиків діяльності підприємства.

Особливого значення питання взаємодії суб'єктів та захисту об'єктів економічної безпеки набувають в умовах цифровізації економіки, воєнних викликів та зростання кіберризиків. За таких умов підприємства повинні забезпечувати постійний моніторинг загроз, удосконалювати систему внутрішнього контролю та підвищувати ефективність управління економічною безпекою.

Таким чином, суб'єкти та об'єкти системи економічної безпеки підприємства є важливими складовими механізму забезпечення стабільного функціонування підприємства, захисту його економічних інтересів та формування умов для довгострокового розвитку.

2.4. Організація системи економічної безпеки підприємства

Організація системи економічної безпеки підприємства є важливою складовою ефективного управління діяльністю суб'єкта господарювання. Вона спрямована на формування умов для стабільного функціонування підприємства, своєчасного виявлення загроз, мінімізації ризиків та забезпечення захисту економічних інтересів підприємства.

У сучасних умовах господарювання система економічної безпеки підприємства повинна бути комплексною, адаптивною та орієнтованою на швидке реагування на зміни зовнішнього середовища. Посилення конкуренції, цифровізація бізнесу, нестабільність економічного середовища та воєнні виклики зумовлюють необхідність удосконалення організації системи економічної безпеки підприємства.

Організація системи економічної безпеки підприємства передбачає:

- визначення цілей і завдань економічної безпеки;
- формування організаційної структури;
- розподіл функцій та відповідальності;
- створення системи контролю і моніторингу;
- формування механізмів реагування на загрози;
- забезпечення інформаційної підтримки управлінських рішень.

Основні етапи організації системи економічної безпеки підприємства наведено на рисунку 2.4.

Першим етапом організації системи економічної безпеки підприємства є визначення її мети та основних завдань. На цьому етапі формуються стратегічні орієнтири забезпечення безпеки, визначаються пріоритетні напрями захисту та оцінюються потенційні загрози діяльності підприємства.

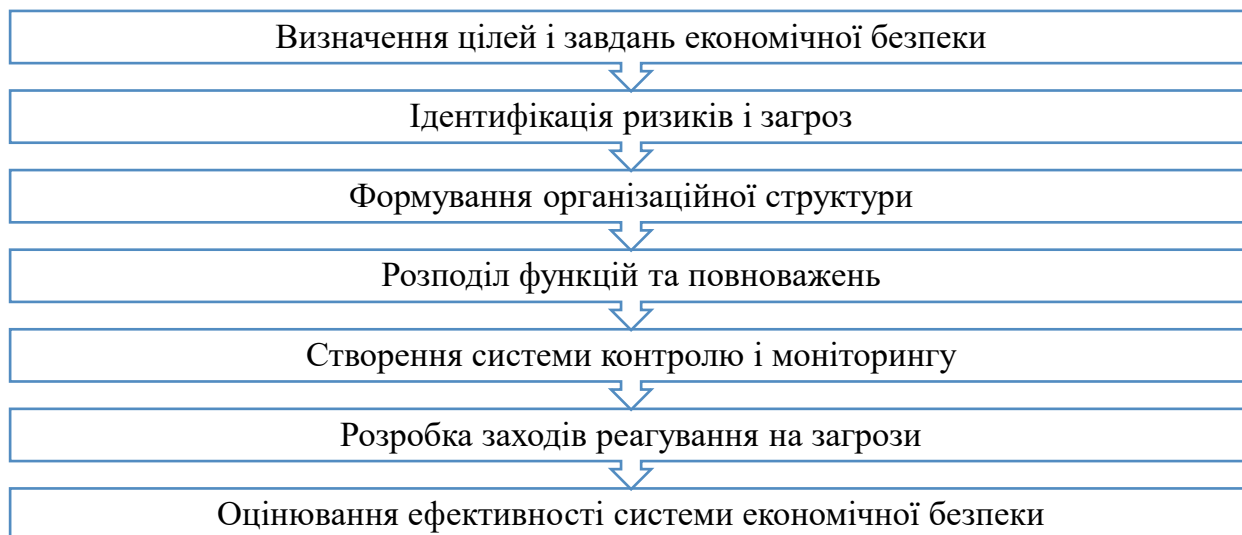

Рис. 2.4. Етапи організації системи економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Важливим етапом є ідентифікація ризиків і загроз, яка передбачає:

- виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз;
- аналіз факторів ризику;
- оцінювання ймовірності виникнення ризиків;
- визначення можливих наслідків для підприємства.

Ефективність системи економічної безпеки значною мірою залежить від правильно сформованої організаційної структури. Організаційна структура системи економічної безпеки повинна забезпечувати:

- чіткий розподіл функцій;
- координацію діяльності структурних підрозділів;
- оперативність прийняття управлінських рішень;
- ефективний контроль за рівнем економічної безпеки підприємства.

Основні елементи організаційної структури системи економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Організаційна структура системи економічної безпеки підприємства

Елемент структури	Основні функції
Керівництво підприємства	Формування політики економічної безпеки та прийняття стратегічних рішень
Служба економічної безпеки	Моніторинг ризиків та координація заходів безпеки
Бухгалтерська служба	Контроль фінансових операцій та формування облікової інформації
Аналітичний відділ	Аналіз діяльності підприємства та оцінювання ризиків
Юридична служба	Правовий захист діяльності підприємства
ІТ-підрозділ	Забезпечення інформаційної та кібербезпеки
Служба внутрішнього контролю	Контроль дотримання внутрішніх процедур та оцінювання ефективності системи безпеки

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 2.4, організаційна структура системи економічної безпеки підприємства охоплює сукупність взаємопов'язаних підрозділів і служб, діяльність яких спрямована на забезпечення стабільного функціонування підприємства, захист його ресурсів та мінімізацію впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Ключову роль у структурі системи економічної безпеки відіграє керівництво підприємства, яке визначає стратегічні напрями забезпечення безпеки, формує політику управління ризиками та забезпечує координацію діяльності всіх структурних підрозділів. Саме від ефективності управлінських рішень залежить здатність підприємства своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Важливе значення має служба економічної безпеки, яка здійснює моніторинг ризиків, виявлення загроз та координацію заходів щодо їх попередження і нейтралізації. Її діяльність спрямована на підтримання стабільності функціонування підприємства та захист його економічних інтересів.

Бухгалтерська служба та аналітичний відділ забезпечують формування облікової інформації, проведення економічного аналізу, оцінювання фінансового стану підприємства та рівня ризиків діяльності. Якісне обліково-аналітичне забезпечення є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у системі економічної безпеки.

Суттєву роль відіграє юридична служба, яка забезпечує правовий захист діяльності підприємства, контроль за дотриманням вимог законодавства та мінімізацію правових ризиків. Водночас ІТ-підрозділ відповідає за захист інформаційних ресурсів, підтримання належного рівня кібербезпеки та безперебійне функціонування інформаційних систем підприємства.

Особливе місце в організаційній структурі системи економічної безпеки займає служба внутрішнього контролю, яка забезпечує перевірку дотримання внутрішніх процедур, оцінювання ефективності системи безпеки та своєчасне виявлення можливих порушень.

Таким чином, організаційна структура системи економічної безпеки підприємства має комплексний характер та базується на взаємодії різних служб і підрозділів. Їх узгоджена діяльність забезпечує ефективне управління ризиками, захист ресурсів підприємства, підтримання фінансової стійкості та створення умов для стабільного розвитку підприємства в умовах сучасних економічних викликів.

Особливе значення в організації системи економічної безпеки підприємства має інформаційне забезпечення. Для прийняття ефективних управлінських рішень підприємство повинно володіти:

- достовірною інформацією;
- оперативними аналітичними даними;
- системою моніторингу ризиків;
- сучасними інформаційними технологіями.

У сучасних умовах цифровізації економіки важливу роль відіграє автоматизація процесів управління економічною безпекою. Використання цифрових технологій дозволяє:

- здійснювати моніторинг ризиків у режимі реального часу;

- автоматизувати обробку інформації;
- підвищувати ефективність внутрішнього контролю;
- забезпечувати захист інформаційних ресурсів підприємства.

Суттєвим елементом організації системи економічної безпеки є внутрішній контроль, який забезпечує:

- дотримання внутрішніх процедур;
- попередження фінансових порушень;
- виявлення помилок та шахрайства;
- контроль ефективності управлінських рішень.

Важливого значення набуває формування системи реагування на загрози, яка повинна забезпечувати:

- оперативне реагування на кризові ситуації;
- мінімізацію негативних наслідків;
- захист активів підприємства;
- відновлення стабільного функціонування підприємства.

У сучасних умовах підприємства повинні враховувати нові виклики, пов'язані з:

- кіберзагрозами;
- цифровими ризиками;
- воєнними діями;
- логістичними проблемами;
- нестабільністю енергетичного забезпечення;
- порушенням міжнародних економічних зв'язків.

Тому система економічної безпеки підприємства повинна бути адаптивною та здатною швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Таким чином, організація системи економічної безпеки підприємства є складним комплексним процесом, спрямованим на формування ефективного механізму захисту економічних інтересів підприємства, забезпечення його фінансової стійкості, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку.

2.5. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки підприємства

Ефективне функціонування системи економічної безпеки підприємства неможливе без належного нормативно-правового забезпечення. Саме нормативно-правова база визначає правові засади діяльності підприємств, регулює економічні відносини, встановлює правила ведення господарської діяльності та формує механізми захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання.

Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки підприємства охоплює сукупність законодавчих, нормативних та внутрішніх документів, які регламентують діяльність підприємства у сфері:

- фінансової безпеки;
- інформаційної безпеки;
- кадрової безпеки;
- захисту комерційної таємниці;
- внутрішнього контролю;
- управління ризиками;

- охорони праці;
- кібербезпеки та захисту інформації.

Правове регулювання економічної безпеки підприємства здійснюється на різних рівнях, починаючи від Конституції України та кодексів і завершуючи внутрішніми нормативними документами підприємства.

Основні нормативно-правові акти у сфері економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Основні нормативно-правові акти у сфері економічної безпеки підприємства

Нормативно-правовий акт	Характеристика
Конституція України	Визначає основні правові засади здійснення господарської діяльності та захисту прав суб'єктів господарювання
Господарський кодекс України	Регулює господарські відносини та діяльність підприємств
Податковий кодекс України	Визначає порядок оподаткування та податкові зобов'язання підприємств
Кодекс законів про працю України	Регулює трудові відносини та кадрову безпеку підприємства
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначає правові засади організації бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності
Закон України «Про інформацію»	Регулює інформаційні відносини та захист інформації
Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах»	Визначає засади забезпечення інформаційної безпеки
Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»	Регламентує питання кіберзахисту та протидії кіберзагрозам
Закон України «Про охорону праці»	Визначає вимоги щодо забезпечення безпечних умов праці
Закон України «Про захист економічної конкуренції»	Спрямований на забезпечення добросовісної конкуренції та захист економічних інтересів підприємств

Джерело: узагальнено автором на основі чинного законодавства України.

Важливе значення у системі нормативно-правового забезпечення економічної безпеки підприємства має Господарський кодекс України, який визначає основні засади здійснення господарської діяльності, права та обов'язки суб'єктів господарювання, а також механізми державного регулювання економіки.

Одним із ключових елементів економічної безпеки підприємства є фінансова безпека, забезпечення якої значною мірою регламентується Податковим кодексом України та Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Дані нормативно-правові акти визначають порядок ведення бухгалтерського обліку, формування фінансової звітності, здійснення податкових розрахунків та організації фінансового контролю.

У сучасних умовах особливого значення набуває нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки підприємства. Активне використання цифрових технологій, автоматизованих систем обліку та електронного документообігу зумовлює необхідність захисту інформаційних ресурсів підприємства від кіберзагроз, несанкціонованого доступу та витоку інформації.

Правове регулювання інформаційної та кібербезпеки здійснюється, зокрема, законами України:

- «Про інформацію»;
- «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах»;
- «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України».

Важливе місце у системі економічної безпеки підприємства займає кадрова безпека, яка регулюється трудовим законодавством України. Кодекс законів про працю України визначає права та обов'язки працівників і роботодавців, порядок укладання трудових договорів, забезпечення трудової дисципліни та охорони праці.

Поряд із зовнішнім нормативно-правовим регулюванням важливу роль у системі економічної безпеки відіграють внутрішні нормативні документи підприємства. До таких документів належать:

- положення про економічну безпеку;
- положення про внутрішній контроль;
- посадові інструкції;
- політика інформаційної безпеки;
- регламенти управління ризиками;
- положення про комерційну таємницю;
- кодекс корпоративної етики.

Внутрішні нормативні документи дозволяють адаптувати систему економічної безпеки до специфіки діяльності підприємства, визначити відповідальність працівників та забезпечити належний рівень внутрішнього контролю.

У сучасних умовах нормативно-правове забезпечення економічної безпеки підприємства постійно удосконалюється під впливом:

- цифровізації економіки;
- розвитку інформаційних технологій;
- євроінтеграційних процесів;
- посилення кіберзагроз;
- воєнних викликів;
- необхідності забезпечення стійкого розвитку бізнесу.

За таких умов підприємства повинні постійно моніторити зміни законодавства, адаптувати внутрішні нормативні документи та вдосконалювати систему управління економічною безпекою.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення є важливою основою функціонування системи економічної безпеки підприємства та сприяє формуванню правових механізмів захисту економічних інтересів підприємства, забезпеченню стабільності його діяльності та мінімізації ризиків у сучасних умовах господарювання.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність системи економічної безпеки підприємства?
2. Які основні елементи формують систему економічної безпеки підприємства?
3. Якою є основна мета системи економічної безпеки підприємства?
4. Які функціональні складові економічної безпеки підприємства є основними?
5. У чому полягає сутність фінансової безпеки підприємства?
6. Яке значення має інформаційна безпека у діяльності підприємства?
7. Що належить до об'єктів системи економічної безпеки підприємства?
8. Хто є основними суб'єктами системи економічної безпеки підприємства?
9. Яку роль у системі економічної безпеки відіграє бухгалтерська служба?
10. Які етапи включає організація системи економічної безпеки підприємства?
11. У чому полягає значення внутрішнього контролю для забезпечення економічної безпеки?
12. Які сучасні виклики впливають на систему економічної безпеки підприємства?
13. Які нормативно-правові акти регулюють економічну безпеку підприємства?
14. Яке значення має інформаційне забезпечення у системі економічної безпеки?
15. Чому система економічної безпеки підприємства повинна бути адаптивною?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Система економічної безпеки підприємства — це:

- а) система бухгалтерського обліку;
- б) сукупність заходів, методів та інструментів захисту економічних інтересів підприємства;
- в) система оподаткування підприємства;
- г) виробнича система підприємства.

2. До функціональних складових економічної безпеки належить:

- а) кадрова безпека;
- б) технологія виробництва;
- в) маркетингова стратегія;
- г) система ціноутворення.

3. Яка складова економічної безпеки пов'язана із захистом інформаційних ресурсів?

- а) фінансова;
- б) кадрова;
- в) інформаційна;
- г) екологічна.

4. До об'єктів системи економічної безпеки підприємства належать:

- а) лише фінансові ресурси;
- б) лише персонал;
- в) ресурси, інформація, персонал та активи підприємства;
- г) лише інформаційні системи.

5. Хто є основним суб'єктом системи економічної безпеки підприємства?

- а) конкуренти;
- б) державні органи;
- в) керівництво підприємства;
- г) постачальники.

6. Основною метою внутрішнього контролю є:

- а) збільшення обсягів виробництва;
- б) контроль дотримання внутрішніх процедур та попередження порушень;
- в) зменшення кількості працівників;
- г) формування податкової звітності.

7. Який нормативно-правовий акт визначає порядок ведення бухгалтерського обліку?

- а) Господарський кодекс України;
- б) Закон України «Про інформацію»;
- в) Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
- г) Кодекс законів про працю України.

8. До сучасних викликів економічній безпеці підприємства належать:

- а) лише виробничі ризики;
- б) кіберзагрози та цифрові ризики;
- в) лише кадрові ризики;
- г) лише фінансові ризики.

ПРАКТИЧНІ ТА КЕЙС / СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Побудуйте схему системи економічної безпеки підприємства та охарактеризуйте її основні елементи.

Завдання 2. Проаналізуйте функціональні складові економічної безпеки підприємства та визначте їх роль у забезпеченні стабільного функціонування підприємства.

Завдання 3. Складіть таблицю суб'єктів та об'єктів системи економічної безпеки підприємства із зазначенням їх основних функцій.

Завдання 4. Охарактеризуйте основні етапи організації системи економічної безпеки підприємства.

Завдання 5. Проаналізуйте основні нормативно-правові акти, що регулюють економічну безпеку підприємства в Україні.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Енерго-Плюс» активно впроваджує цифрові технології та автоматизовану систему управління обліком. Після переходу на електронний документообіг підприємство зіткнулося з низкою проблем:

- несанкціонованим доступом до інформаційної системи;
- витоком конфіденційної інформації;
- порушенням внутрішніх процедур контролю;
- недостатнім рівнем підготовки персоналу до роботи з новими цифровими системами;
- зростанням ризику кібератак.

Завдання:

1. Визначте основні складові економічної безпеки, які зазнали негативного впливу.
2. Які суб'єкти системи економічної безпеки повинні реагувати на зазначені проблеми?
3. Які внутрішні документи підприємства необхідно розробити або вдосконалити?
4. Запропонуйте заходи щодо підвищення рівня інформаційної безпеки підприємства.
5. Які нормативно-правові акти регулюють питання інформаційної та кібербезпеки підприємства?

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ТЕМА 3. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Сутність обліково-аналітичного забезпечення

У сучасних умовах господарювання ефективне функціонування підприємства значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення управління. Посилення конкуренції, нестабільність економічного середовища, цифровізація бізнес-процесів, глобалізація економічних процесів та зростання кількості ризиків обумовлюють необхідність формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Сучасне підприємство функціонує в умовах постійної зміни зовнішнього середовища, що супроводжується високим рівнем невизначеності. Зміни законодавства, інфляційні процеси, нестабільність фінансових ринків, воєнні виклики, логістичні проблеми, кіберзагрози та зростання інформаційних ризиків суттєво впливають на результати діяльності суб'єктів господарювання. За таких умов управління підприємством потребує оперативної, достовірної та аналітично обґрунтованої інформації, яка дозволяє своєчасно реагувати на загрози та приймати ефективні управлінські рішення.

Особливого значення обліково-аналітичне забезпечення набуває у системі економічної безпеки підприємства, оскільки саме воно формує інформаційну основу для оцінювання фінансового стану, виявлення ризиків, контролю діяльності та прогнозування результатів господарювання. Від якості обліково-аналітичної інформації значною мірою залежить рівень обґрунтованості управлінських рішень, ефективність використання ресурсів підприємства та здатність підприємства забезпечувати стабільність діяльності у довгостроковій перспективі.

У науковій літературі обліково-аналітичне забезпечення розглядається як комплексна система збору, обробки, узагальнення, аналізу та передачі інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства та забезпечення його економічної безпеки. Сутність обліково-аналітичного забезпечення полягає у формуванні єдиного інформаційного середовища підприємства, яке забезпечує керівництво необхідною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Обліково-аналітичне забезпечення виконує важливу роль у процесі управління підприємством та забезпечує:

- інформаційну підтримку управлінських рішень;
- контроль за використанням ресурсів підприємства;
- оцінювання фінансового стану та результатів діяльності;
- своєчасне виявлення ризиків і загроз;
- прогнозування можливих наслідків управлінських рішень;
- підвищення ефективності функціонування підприємства.

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення є формування якісної інформаційної бази для:

- оцінювання фінансового стану підприємства;
- виявлення ризиків і загроз;
- контролю господарських операцій;
- прогнозування результатів діяльності;
- бухгалтерський облік;
- економічний аналіз;
- контроль та аудит.

Бухгалтерський облік забезпечує формування первинної інформації про господарську діяльність підприємства, стан активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат. Саме бухгалтерський облік є основним джерелом інформації для проведення економічного аналізу та оцінювання результатів діяльності підприємства.

Економічний аналіз дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства, визначити тенденції розвитку, виявити проблемні напрями діяльності та оцінити рівень ризиків. За допомогою аналітичних методів підприємство може визначати ефективність використання ресурсів, оцінювати ліквідність, фінансову стійкість, рентабельність та інші показники діяльності.

У сучасних умовах цифровізації значення обліково-аналітичного забезпечення суттєво зростає. Використання автоматизованих інформаційних систем, ERP-систем, хмарних технологій, бізнес-аналітики (BI) та цифрових інструментів обробки даних дозволяє підвищити оперативність отримання інформації, покращити якість аналітичних розрахунків та забезпечити ефективний контроль діяльності підприємства.

Особливого значення набуває обліково-аналітичне забезпечення в умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища. Підприємства повинні оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, оцінювати рівень ризиків, контролювати фінансові потоки та забезпечувати стабільність функціонування в умовах кризових ситуацій.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення є важливою складовою системи управління підприємством та економічної безпеки. Воно забезпечує формування достовірної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень, оцінювання ризиків, контролю діяльності підприємства та підтримання його фінансової стійкості й конкурентоспроможності в умовах сучасних економічних викликів.

Взаємозв'язок складових обліково-аналітичного забезпечення наведено на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Складові обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Бухгалтерський облік є основним джерелом інформації про господарську діяльність підприємства. Він забезпечує формування достовірної інформації про активи, зобов'язання, доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства.

Економічний аналіз дозволяє оцінити ефективність діяльності підприємства, визначити тенденції розвитку, виявити проблемні аспекти діяльності та оцінити рівень економічної безпеки підприємства.

Контроль та аудит забезпечують перевірку достовірності інформації, дотримання внутрішніх процедур і законодавчих вимог, а також сприяють виявленню порушень, помилок та фінансових ризиків.

Важливу роль у системі обліково-аналітичного забезпечення відіграють інформаційні технології, які забезпечують автоматизацію облікових процесів, обробку великих масивів даних та оперативне формування аналітичної інформації.

Основні функції обліково-аналітичного забезпечення наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Основні функції обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Функція	Характеристика
Інформаційна	Формування та надання інформації для управління підприємством
Аналітична	Аналіз фінансово-господарської діяльності та оцінювання ризиків
Контрольна	Контроль за здійсненням господарських операцій та використанням ресурсів
Прогнозна	Прогнозування результатів діяльності та можливих ризиків
Захисна	Виявлення та попередження загроз економічній безпеці
Комунікаційна	Забезпечення інформаційної взаємодії між структурними підрозділами

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Особливого значення обліково-аналітичне забезпечення набуває в умовах нестабільного економічного середовища та воєнних викликів. У таких умовах підприємства повинні оперативно отримувати інформацію про:

- фінансовий стан;
- рівень ризиків;
- зміну витрат;
- стан розрахунків;
- ефективність використання ресурсів;
- можливі загрози діяльності.

У сучасних умовах цифровізації економіки система обліково-аналітичного забезпечення повинна бути:

- комплексною;
- оперативною;
- адаптивною;
- інтегрованою з інформаційними системами підприємства;
- орієнтованою на підтримку управлінських рішень.

Важливим напрямом розвитку обліково-аналітичного забезпечення є використання сучасних цифрових технологій, автоматизованих систем обліку, аналітичних платформ та систем управління ризиками. Це дозволяє підвищити якість інформації, оперативність її обробки та ефективність управління економічною безпекою підприємства.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення є важливим механізмом забезпечення ефективної діяльності підприємства та формує інформаційну основу системи економічної безпеки, сприяючи своєчасному виявленню загроз, оцінюванню ризиків та прийняттю ефективних управлінських рішень.

3.2. Роль бухгалтерського обліку у системі економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах господарювання бухгалтерський облік є одним із ключових елементів системи економічної безпеки підприємства. Саме система бухгалтерського обліку забезпечує формування достовірної, повної та своєчасної інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства, яка використовується для прийняття управлінських рішень, контролю за використанням ресурсів та оцінювання рівня економічної безпеки.

Бухгалтерський облік виконує важливу інформаційну функцію, оскільки забезпечує керівництво підприємства, власників, інвесторів та інших користувачів необхідними даними про:

- фінансовий стан підприємства;
- результати діяльності;
- рух активів і зобов'язань;
- доходи та витрати;
- ефективність використання ресурсів;
- рівень фінансових ризиків.

У системі економічної безпеки підприємства бухгалтерський облік виступає не лише джерелом інформації, а й важливим інструментом контролю та попередження ризиків. Належна організація бухгалтерського обліку дозволяє своєчасно виявляти фінансові порушення, неефективне використання ресурсів, помилки в господарських операціях та потенційні загрози діяльності підприємства.

Основні функції бухгалтерського обліку у системі економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 3.2.

Як видно з таблиці 3.2, бухгалтерський облік виконує комплекс важливих функцій у системі економічної безпеки підприємства та забезпечує формування інформаційної основи для управління діяльністю суб'єкта господарювання.

Однією з ключових функцій бухгалтерського обліку є інформаційна функція, яка передбачає формування та узагальнення інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства. Саме бухгалтерський облік забезпечує керівництво, власників, інвесторів та інших користувачів достовірними даними щодо стану активів, зобов'язань, доходів, витрат і фінансових результатів діяльності підприємства.

Функції бухгалтерського обліку у системі економічної безпеки підприємства

Функція	Характеристика
Інформаційна	Формування інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства
Контрольна	Контроль за здійсненням господарських операцій та використанням ресурсів
Аналітична	Формування інформаційної бази для економічного аналізу
Захисна	Виявлення фінансових порушень та попередження ризиків
Прогнозна	Формування інформації для прогнозування діяльності підприємства
Комунікаційна	Забезпечення інформаційного обміну між структурними підрозділами та користувачами інформації

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Важливе значення має контрольна функція, яка спрямована на контроль за здійсненням господарських операцій, дотриманням фінансової дисципліни та ефективністю використання ресурсів підприємства. Реалізація контрольної функції дозволяє своєчасно виявляти порушення, помилки та випадки нерационального використання ресурсів.

Аналітична функція бухгалтерського обліку забезпечує формування інформаційної бази для проведення економічного аналізу, оцінювання фінансового стану підприємства та прийняття управлінських рішень. На основі облікової інформації здійснюється оцінювання ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та інших показників діяльності підприємства.

Суттєву роль у системі економічної безпеки відіграє захисна функція бухгалтерського обліку, яка спрямована на виявлення фінансових порушень, попередження ризиків та забезпечення захисту майна і фінансових ресурсів підприємства. У сучасних умовах ця функція набуває особливої актуальності через зростання фінансових і кібернетичних загроз.

Прогнозна функція забезпечує формування інформації для планування та прогнозування діяльності підприємства. Використання облікових даних дозволяє оцінювати перспективи розвитку підприємства, прогнозувати можливі фінансові результати та визначати напрями підвищення ефективності діяльності.

Не менш важливою є комунікаційна функція, яка забезпечує інформаційний обмін між структурними підрозділами підприємства, керівництвом та зовнішніми користувачами інформації. Ефективна комунікація сприяє підвищенню якості управління та оперативності прийняття управлінських рішень.

Таким чином, бухгалтерський облік є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та виконує не лише інформаційну, а й контрольну, аналітичну, захисну та прогнозну функції. Його ефективна організація забезпечує своєчасне виявлення ризиків, підтримання фінансової стійкості та створення інформаційної основи для стабільного розвитку підприємства.

Особливого значення у системі економічної безпеки набуває контрольна функція бухгалтерського обліку. Завдяки документуванню господарських

операцій, систематизації облікових даних та формуванню фінансової звітності забезпечується контроль за:

- збереженням активів підприємства;
- цільовим використанням ресурсів;
- дотриманням фінансової дисципліни;
- законністю господарських операцій;
- правильністю здійснення розрахунків.

Важливу роль бухгалтерський облік відіграє у забезпеченні фінансової безпеки підприємства. На основі облікової інформації здійснюється оцінювання:

- ліквідності;
- платоспроможності;
- фінансової стійкості;
- рентабельності;
- ділової активності підприємства.

Результати такого оцінювання дозволяють своєчасно виявляти негативні тенденції у діяльності підприємства та приймати управлінські рішення щодо мінімізації ризиків.

Бухгалтерський облік є також важливим інструментом забезпечення інформаційної безпеки підприємства. У сучасних умовах цифровізації підприємства використовують автоматизовані системи обліку та електронний документообіг, що потребує належного захисту облікової інформації від:

- несанкціонованого доступу;
- викривлення даних;
- втрати інформації;
- кіберзагроз;
- фінансового шахрайства.

Важливе значення має якість облікової інформації, яка повинна бути:

- достовірною;
- повною;
- своєчасною;
- об'єктивною;
- зрозумілою для користувачів;
- придатною для прийняття управлінських рішень.

Основні вимоги до облікової інформації наведено на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Основні вимоги до облікової інформації

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 3.2, якість облікової інформації є однією з ключових умов ефективного функціонування системи економічної безпеки підприємства. Саме достовірна, повна та своєчасна інформація забезпечує можливість оперативного виявлення ризиків, контролю за господарськими операціями та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Недостатній рівень якості облікової інформації може призвести до викривлення результатів аналізу, помилок у процесі управління, зниження ефективності внутрішнього контролю та формування додаткових ризиків для діяльності підприємства. Тому забезпечення належної якості облікової інформації є важливою передумовою стабільного функціонування підприємства та підтримання належного рівня його економічної безпеки.

У сучасних умовах важливого значення набуває управлінський облік, який забезпечує внутрішніх користувачів інформацією для:

- планування діяльності;
- контролю витрат;
- оцінювання ефективності діяльності;
- аналізу ризиків;
- прийняття управлінських рішень.

Саме управлінський облік дозволяє формувати інформацію, необхідну для забезпечення економічної безпеки підприємства у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Особливу роль бухгалтерський облік відіграє в умовах воєнних викликів та нестабільного економічного середовища. У таких умовах підприємства повинні забезпечувати:

- оперативне формування інформації;
- контроль фінансових ресурсів;
- моніторинг витрат;
- оцінювання фінансових ризиків;
- своєчасне реагування на кризові явища.

Крім того, бухгалтерський облік забезпечує формування фінансової звітності, яка є важливим джерелом інформації для:

- інвесторів;
- кредиторів;
- державних органів;
- керівництва підприємства;
- інших зацікавлених користувачів.

У сучасних умовах бухгалтерський облік поступово трансформується із системи реєстрації господарських операцій у важливий інструмент стратегічного управління та забезпечення економічної безпеки підприємства.

Таким чином, бухгалтерський облік є важливим елементом системи економічної безпеки підприємства, який забезпечує формування інформаційної бази для управління діяльністю підприємства, контролю ризиків, захисту економічних інтересів та прийняття ефективних управлінських рішень.

3.3. Аналітичне забезпечення управління економічною безпекою

Важливу роль у системі економічної безпеки підприємства відіграє аналітичне забезпечення, яке дозволяє оцінювати результати діяльності підприємства, виявляти ризики та загрози, прогнозувати можливі зміни зовнішнього і внутрішнього середовища та формувати інформаційну основу для прийняття ефективних управлінських рішень.

У сучасних умовах господарювання значення аналітичного забезпечення суттєво зростає під впливом нестабільності економічного середовища, посилення конкуренції, цифровізації бізнесу та необхідності оперативного реагування на ризики діяльності підприємства.

Аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства являє собою систему методів, інструментів та аналітичних процедур, спрямованих на збір, обробку, аналіз та інтерпретацію інформації для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства та підтримки процесу управління.

Основними завданнями аналітичного забезпечення є:

- оцінювання фінансового стану підприємства;
- виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз;
- аналіз ризиків діяльності;
- оцінювання ефективності використання ресурсів;
- прогнозування кризових ситуацій;
- формування інформації для прийняття управлінських рішень.

Аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства базується на використанні різних джерел інформації, основними серед яких є:

- дані бухгалтерського обліку;
- фінансова звітність;
- статистична інформація;
- результати внутрішнього контролю;
- дані управлінського обліку;
- інформація про зовнішнє середовище функціонування підприємства.

Основні джерела аналітичної інформації наведено на рисунку 3.3.

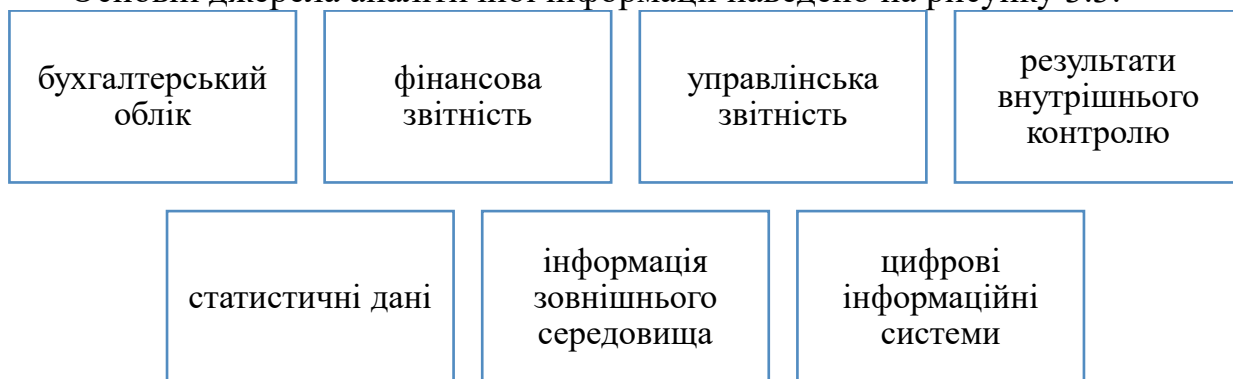

Рис. 3.3. Джерела аналітичної інформації у системі економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Якість аналітичного забезпечення значною мірою залежить від повноти, достовірності та оперативності інформації, яка використовується для аналізу.

Недостатня або викривлена інформація може призвести до помилкових управлінських рішень та зниження рівня економічної безпеки підприємства.

У системі управління економічною безпекою підприємства широко використовуються різні методи економічного аналізу. Основні методи аналітичного забезпечення наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Основні методи аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Метод аналізу	Характеристика
Горизонтальний аналіз	Дослідження змін показників у динаміці
Вертикальний аналіз	Визначення структури фінансових показників
Коефіцієнтний аналіз	Оцінювання фінансового стану підприємства за допомогою системи показників
Порівняльний аналіз	Порівняння показників підприємства з нормативними або середньогалузевими значеннями
Факторний аналіз	Визначення впливу окремих факторів на результати діяльності
SWOT-аналіз	Оцінювання сильних і слабких сторін підприємства, можливостей та загроз
PEST-аналіз	Аналіз зовнішнього середовища підприємства
Сценарний аналіз	Прогнозування можливих варіантів розвитку подій

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Як видно з таблиці 3.3, аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства базується на використанні комплексу методів аналізу, які дозволяють оцінювати фінансовий стан підприємства, виявляти ризики, прогнозувати можливі загрози та формувати інформаційну основу для прийняття управлінських рішень.

Важливе значення у системі аналітичного забезпечення мають горизонтальний і вертикальний аналізи. Горизонтальний аналіз дозволяє досліджувати зміни показників у динаміці та виявляти тенденції розвитку підприємства, тоді як вертикальний аналіз забезпечує оцінювання структури фінансових показників та визначення питомої ваги окремих елементів у загальному обсязі ресурсів або джерел фінансування.

Одним із найбільш поширених методів є коефіцієнтний аналіз, який базується на системі фінансових показників та дозволяє оцінювати ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість, рентабельність та ділову активність підприємства. Саме коефіцієнтний аналіз забезпечує можливість комплексного оцінювання фінансового стану підприємства та рівня його економічної безпеки.

Порівняльний аналіз дозволяє співставляти показники діяльності підприємства з нормативними, плановими або середньогалузевими значеннями, що сприяє виявленню проблемних аспектів діяльності та визначенню конкурентних позицій підприємства на ринку.

Суттєве значення має факторний аналіз, який забезпечує визначення впливу окремих факторів на результати діяльності підприємства. Використання цього

методу дозволяє встановити причини зміни фінансових показників та визначити резерви підвищення ефективності діяльності.

У сучасних умовах важливого значення набувають стратегічні методи аналізу, зокрема SWOT-аналіз і PEST-аналіз. SWOT-аналіз дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, а також визначити можливості й загрози зовнішнього середовища. PEST-аналіз спрямований на дослідження політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів, які впливають на діяльність підприємства.

Особливу роль у системі економічної безпеки відіграє сценарний аналіз, який дозволяє прогнозувати можливі варіанти розвитку подій та оцінювати наслідки управлінських рішень у різних умовах функціонування підприємства. Це особливо актуально в умовах нестабільності економічного середовища, цифровізації та воєнних викликів.

Таким чином, використання різних методів аналітичного забезпечення дозволяє підприємству комплексно оцінювати результати діяльності, своєчасно виявляти ризики та загрози, прогнозувати можливі зміни зовнішнього середовища та формувати ефективну систему управління економічною безпекою підприємства.

Особливого значення у системі економічної безпеки підприємства набуває фінансовий аналіз, який дозволяє оцінити:

- рівень ліквідності;
- фінансову стійкість;
- платоспроможність;
- рентабельність;
- ділову активність підприємства.

Результати фінансового аналізу дають можливість своєчасно виявляти негативні тенденції у діяльності підприємства та приймати управлінські рішення щодо мінімізації ризиків.

Важливим напрямом аналітичного забезпечення є аналіз ризиків, який передбачає:

- ідентифікацію ризиків;
- оцінювання ймовірності їх виникнення;
- визначення можливих наслідків;
- оцінювання рівня впливу ризиків на діяльність підприємства.

У сучасних умовах значного поширення набуває використання цифрових технологій та автоматизованих аналітичних систем. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє:

- автоматизувати процеси аналізу;
- здійснювати моніторинг ризиків у режимі реального часу;
- прогнозувати кризові ситуації;
- формувати аналітичні звіти для керівництва підприємства.

Особливого значення аналітичне забезпечення набуває в умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища. За таких умов підприємства повинні оперативно аналізувати:

- зміну фінансового стану;
- рівень витрат;

- ризики порушення логістичних процесів;
- зміну ринкової кон'юнктури;
- вплив зовнішніх факторів на діяльність підприємства.

Важливу роль у системі аналітичного забезпечення відіграє прогнозування, яке дозволяє оцінювати перспективи розвитку підприємства та формувати заходи щодо попередження кризових ситуацій. Прогнозування є необхідною умовою формування ефективної системи управління економічною безпекою підприємства.

Як видно з таблиці 3.3, аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства ґрунтується на використанні комплексу методів аналізу, які дозволяють оцінити фінансовий стан підприємства, виявити ризики та сформувати інформаційну основу для прийняття ефективних управлінських рішень.

Таким чином, аналітичне забезпечення є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує можливість своєчасного виявлення загроз, оцінювання ризиків, прогнозування кризових ситуацій і формування ефективної системи управління діяльністю підприємства.

3.4. Контроль та аудит у системі економічної безпеки підприємства

Важливе місце у системі економічної безпеки підприємства займають контроль та аудит, які забезпечують перевірку законності господарських операцій, достовірності облікової інформації, ефективності використання ресурсів та дотримання внутрішніх процедур управління. Саме контрольні та аудиторські процедури дозволяють своєчасно виявляти порушення, попереджати фінансові ризики та забезпечувати захист економічних інтересів підприємства.

У сучасних умовах господарювання роль контролю та аудиту суттєво зростає під впливом:

- посилення фінансових ризиків;
- цифровізації бізнес-процесів;
- зростання обсягів інформації;
- необхідності забезпечення прозорості діяльності підприємства;
- посилення вимог до внутрішнього контролю та управління ризиками.

Контроль у системі економічної безпеки підприємства являє собою процес спостереження, перевірки та оцінювання господарської діяльності підприємства з метою виявлення порушень, попередження ризиків та забезпечення ефективного використання ресурсів.

Основними завданнями контролю у системі економічної безпеки є:

- перевірка законності господарських операцій;
- контроль за використанням ресурсів;
- виявлення фінансових порушень;
- попередження шахрайства;
- забезпечення достовірності облікової інформації;
- оцінювання ефективності управлінських рішень.

Контроль у системі економічної безпеки підприємства може здійснюватися у різних формах. Основні види контролю наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Основні види контролю у системі економічної безпеки підприємства

Вид контролю	Характеристика
Попередній контроль	Здійснюється до проведення господарських операцій з метою попередження порушень
Поточний контроль	Проводиться у процесі здійснення господарських операцій
Наступний контроль	Здійснюється після завершення господарських операцій
Внутрішній контроль	Організовується безпосередньо на підприємстві
Зовнішній контроль	Проводиться державними органами або зовнішніми контролюючими структурами
Автоматизований контроль	Реалізується за допомогою інформаційних систем та цифрових технологій

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Особливе значення у системі економічної безпеки підприємства має внутрішній контроль, який забезпечує дотримання внутрішніх процедур, ефективне використання ресурсів та своєчасне виявлення порушень і ризиків.

Система внутрішнього контролю повинна забезпечувати:

- збереження активів підприємства;
- достовірність облікової інформації;
- дотримання фінансової дисципліни;
- ефективність господарської діяльності;
- мінімізацію ризиків і загроз.

Важливим елементом системи економічної безпеки підприємства є аудит, який спрямований на незалежне оцінювання достовірності фінансової інформації, ефективності системи внутрішнього контролю та рівня ризиків діяльності підприємства.

У сучасній практиці господарювання виділяють внутрішній та зовнішній аудит. Їх характеристика наведена в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Види аудиту у системі економічної безпеки підприємства

Вид аудиту	Характеристика
Внутрішній аудит	Проводиться працівниками підприємства з метою оцінювання системи контролю та управління ризиками
Зовнішній аудит	Здійснюється незалежними аудиторськими організаціями для підтвердження достовірності фінансової звітності
Фінансовий аудит	Спрямований на перевірку фінансової звітності підприємства
Операційний аудит	Оцінює ефективність господарських процесів
Аудит відповідності	Перевіряє дотримання законодавства та внутрішніх нормативних документів
ІТ-аудит	Оцінює стан інформаційних систем та рівень інформаційної безпеки

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Внутрішній аудит є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки дозволяє:

- оцінювати ефективність внутрішнього контролю;
- виявляти недоліки системи управління;
- аналізувати рівень ризиків;
- здійснювати моніторинг господарських процесів;
- попереджати фінансові порушення та шахрайство.

У сучасних умовах особливого значення набуває ІТ-аудит, який пов'язаний із перевіркою інформаційних систем підприємства, оцінюванням рівня кібербезпеки та захисту інформаційних ресурсів. Це обумовлено активним використанням цифрових технологій, електронного документообігу та автоматизованих систем бухгалтерського обліку.

Важливу роль у системі економічної безпеки підприємства відіграє також державний фінансовий контроль, який здійснюється відповідними органами державної влади та спрямований на контроль дотримання законодавства, правильності ведення бухгалтерського обліку та сплати податків.

У сучасних умовах контроль та аудит повинні бути орієнтовані не лише на виявлення порушень, а й на попередження ризиків та забезпечення стабільного функціонування підприємства. Саме ризик-орієнтований підхід дозволяє підвищити ефективність системи економічної безпеки підприємства.

Основні напрями впливу контролю та аудиту на економічну безпеку підприємства наведено на рисунку 3.4.

Рис. 3.4. Вплив контролю та аудиту на економічну безпеку підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 3.4, контроль та аудит є важливими інструментами забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки сприяють підвищенню ефективності управління, забезпечують достовірність інформації та дозволяють своєчасно виявляти ризики й порушення у діяльності підприємства.

Таким чином, контроль та аудит є невід'ємними складовими системи економічної безпеки підприємства та забезпечують формування ефективного механізму захисту економічних інтересів підприємства, мінімізацію ризиків і підтримання стабільності його діяльності.

3.5. Обліково-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень

Ефективність управління підприємством значною мірою залежить від якості, повноти та своєчасності інформації, яка використовується у процесі прийняття управлінських рішень. В умовах нестабільного економічного середовища, посилення конкуренції, цифровізації бізнесу та зростання ризиків діяльності підприємства особливого значення набуває обліково-аналітичне забезпечення управління.

Обліково-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень являє собою систему збору, обробки, аналізу та інтерпретації інформації, необхідної для обґрунтування управлінських рішень та забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Основним джерелом інформації для прийняття управлінських рішень є система бухгалтерського обліку, яка забезпечує формування даних про:

- активи та зобов'язання підприємства;
- доходи і витрати;
- фінансові результати;
- рух грошових коштів;
- ефективність використання ресурсів;
- фінансовий стан підприємства.

Разом із бухгалтерським обліком важливу роль у процесі прийняття управлінських рішень відіграє економічний аналіз, який дозволяє оцінити тенденції розвитку підприємства, виявити проблемні аспекти діяльності та спрогнозувати можливі ризики.

Основні складові обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень наведено на рисунку 3.5.

Рис. 3.5. Складові обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 3.5, обліково-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень має комплексний характер і охоплює взаємопов'язані елементи, серед яких бухгалтерський та управлінський облік, економічний аналіз,

контроль, аудит, інформаційні системи й моніторинг ризиків. Узгоджене функціонування цих складових забезпечує формування якісної інформаційної бази для управління діяльністю підприємства.

Особливе значення у системі обліково-аналітичного забезпечення має інтеграція облікової, аналітичної та контрольної інформації, що дозволяє своєчасно виявляти ризики, оцінювати ефективність господарських процесів та приймати обґрунтовані управлінські рішення. У сучасних умовах господарювання це є важливою передумовою забезпечення економічної безпеки та стабільного розвитку підприємства.

Обліково-аналітична інформація використовується у процесі:

- стратегічного управління;
- планування діяльності;
- контролю господарських процесів;
- оцінювання ризиків;
- прогнозування результатів діяльності;
- прийняття оперативних управлінських рішень.

Особливого значення у системі управління підприємством набуває управлінський облік, який забезпечує внутрішніх користувачів інформацією для:

- планування витрат;
- аналізу собівартості;
- оцінювання ефективності діяльності;
- контролю використання ресурсів;
- формування бюджетів;
- прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах управлінські рішення повинні базуватися не лише на аналізі поточних показників діяльності, а й на оцінюванні можливих ризиків та прогнозуванні змін зовнішнього середовища.

Основні вимоги до обліково-аналітичної інформації наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Основні вимоги до обліково-аналітичної інформації

Вимога	Характеристика
Достовірність	Інформація повинна об'єктивно відображати результати діяльності підприємства
Повнота	Інформація повинна містити всі необхідні дані для прийняття рішень
Своєчасність	Інформація повинна надходити у необхідний момент часу
Релевантність	Інформація повинна бути корисною для прийняття конкретного рішення
Зрозумілість	Інформація повинна бути доступною для користувачів
Аналітичність	Інформація повинна забезпечувати можливість проведення аналізу
Оперативність	Інформація повинна швидко формуватися та оброблятися

Джерело: узагальнено автором на основі наукових джерел.

Якість обліково-аналітичної інформації безпосередньо впливає на ефективність управлінських рішень. Недостатньо повна або недостовірна інформація може призвести до:

- помилок у процесі управління;
- неправильного оцінювання ризиків;
- фінансових втрат;
- зниження конкурентоспроможності підприємства;
- погіршення фінансового стану.

У системі економічної безпеки підприємства важливе значення має аналітичне оцінювання ризиків, яке дозволяє:

- своєчасно виявляти загрози;
- оцінювати ймовірність виникнення ризиків;
- прогнозувати можливі наслідки;
- формувати заходи щодо мінімізації ризиків.

У сучасних умовах цифровізації економіки суттєво зростає роль інформаційних технологій у процесі прийняття управлінських рішень. Використання автоматизованих систем управління, аналітичних платформ та цифрових технологій дозволяє:

- автоматизувати обробку інформації;
- здійснювати моніторинг показників у режимі реального часу;
- підвищувати оперативність прийняття рішень;
- прогнозувати кризові ситуації;
- підвищувати ефективність управління підприємством.

Особливого значення обліково-аналітичне забезпечення набуває в умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища. За таких умов підприємства повинні оперативно аналізувати:

- зміни фінансового стану;
- рівень витрат;
- ризики порушення логістичних процесів;
- забезпеченість ресурсами;
- зміни ринкової кон'юнктури;
- вплив зовнішніх факторів на діяльність підприємства.

Важливу роль у системі обліково-аналітичного забезпечення відіграє прогнозування, яке дозволяє оцінювати перспективи розвитку підприємства та своєчасно формувати управлінські рішення щодо забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Як видно з таблиці 3.6, якість обліково-аналітичної інформації є необхідною умовою ефективного управління підприємством. Саме достовірна, повна та своєчасна інформація дозволяє формувати обґрунтовані управлінські рішення та забезпечувати належний рівень економічної безпеки підприємства.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення є важливою складовою процесу прийняття управлінських рішень та формує інформаційну основу управління економічною безпекою підприємства, забезпечуючи можливість своєчасного реагування на ризики, оцінювання ефективності діяльності та забезпечення стабільного розвитку підприємства.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність обліково-аналітичного забезпечення підприємства?
2. Яку роль відіграє обліково-аналітичне забезпечення у системі економічної безпеки підприємства?
3. Які основні складові формують систему обліково-аналітичного забезпечення?
4. Які функції виконує бухгалтерський облік у системі економічної безпеки?
5. Які вимоги ставляться до обліково-аналітичної інформації?
6. У чому полягає значення економічного аналізу для забезпечення економічної безпеки підприємства?
7. Які основні методи економічного аналізу використовуються у системі економічної безпеки?
8. Які види контролю застосовуються на підприємстві?
9. У чому полягає відмінність між внутрішнім і зовнішнім аудитом?
10. Яке значення має внутрішній контроль у системі економічної безпеки підприємства?
11. Які функції виконує управлінський облік?
12. Які сучасні цифрові технології використовуються в обліково-аналітичному забезпеченні?
13. Яку роль відіграє IT-аудит у сучасних умовах?
14. Як обліково-аналітичне забезпечення впливає на процес прийняття управлінських рішень?
15. Які ризики виникають у разі недостатньої якості обліково-аналітичної інформації?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Обліково-аналітичне забезпечення — це:

- а) система оподаткування підприємства;
- б) система збору, обробки та аналізу інформації для управління діяльністю підприємства;
- в) система контролю персоналу;
- г) система виробничого управління.

2. Яка складова є основним джерелом інформації про господарську діяльність підприємства?

- а) аудит;
- б) маркетинг;
- в) бухгалтерський облік;
- г) логістика.

3. Яка функція бухгалтерського обліку пов'язана із попередженням фінансових порушень?

- а) інформаційна;
- б) аналітична;
- в) захисна;
- г) комунікаційна.

4. Горизонтальний аналіз використовується для:

- а) оцінювання структури показників;

- б) дослідження змін показників у динаміці;
- в) аналізу ризиків;
- г) оцінювання конкурентоспроможності.

5. Внутрішній аудит проводиться:

- а) державними органами;
- б) незалежними аудиторськими компаніями;
- в) працівниками підприємства;
- г) податковими органами.

6. Яка інформація повинна бути основою управлінських рішень?

- а) неповна;
- б) приблизна;
- в) достовірна та своєчасна;
- г) конфіденційна.

7. До сучасних інструментів обліково-аналітичного забезпечення належать:

- а) лише паперові документи;
- б) цифрові аналітичні системи;
- в) лише фінансова звітність;
- г) касові документи.

8. Який вид аудиту спрямований на оцінювання інформаційних систем підприємства?

- а) фінансовий аудит;
- б) операційний аудит;
- в) ІТ-аудит;
- г) зовнішній аудит.

Практичні та кейс / ситуаційне завдання

Завдання 1. Побудуйте схему взаємозв'язку бухгалтерського обліку, економічного аналізу, контролю та аудиту у системі економічної безпеки підприємства.

Завдання 2. Проаналізуйте основні функції бухгалтерського обліку у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Завдання 3. Проведіть порівняльну характеристику внутрішнього та зовнішнього аудиту.

Завдання 4. Визначте основні джерела аналітичної інформації підприємства та охарактеризуйте їх значення для управління економічною безпекою.

Завдання 5. Проаналізуйте сучасні цифрові технології, які використовуються у системі обліково-аналітичного забезпечення підприємства.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Агро-Тех» впровадило автоматизовану систему бухгалтерського обліку та електронного документообігу. Через певний час керівництво підприємства виявило:

- затримки у формуванні управлінської звітності;
- помилки у відображенні окремих господарських операцій;
- недостатній рівень внутрішнього контролю;
- ризик витоку конфіденційної інформації;
- зростання кількості фінансових помилок.

Завдання:

1. Які складові обліково-аналітичного забезпечення потребують удосконалення?
2. Які ризики для економічної безпеки підприємства виникли у даній ситуації?
3. Яку роль у вирішенні проблем повинні відігравати бухгалтерський облік, контроль та аудит?
4. Які заходи доцільно впровадити для підвищення ефективності обліково-аналітичного забезпечення?
5. Які сучасні цифрові інструменти можуть бути використані для мінімізації ризиків?

ТЕМА 4. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

4.1. Сутність обліково-аналітичної діяльності

У сучасних умовах господарювання ефективного управління підприємством неможливе без належної організації обліково-аналітичної діяльності. Саме вона забезпечує формування інформаційної основи для управління підприємством, контролю господарських процесів, оцінювання ризиків та забезпечення економічної безпеки.

Посилення конкуренції, нестабільність економічного середовища, цифровізація бізнесу, глобалізація економічних процесів та зростання обсягів інформації зумовлюють необхідність постійного удосконалення обліково-аналітичної діяльності підприємства. У таких умовах підприємства потребують не лише накопичення інформації, а й її оперативного аналізу, систематизації та використання для прийняття ефективних управлінських рішень.

Сучасне підприємство функціонує в умовах високого рівня невизначеності, що супроводжується фінансовими ризиками, змінами законодавства, нестабільністю ринкового середовища, посиленням інформаційних загроз та необхідністю швидкої адаптації до зовнішніх змін. У таких умовах якісна обліково-аналітична діяльність є важливою передумовою забезпечення стабільності функціонування підприємства та підтримання його конкурентоспроможності.

У науковій літературі обліково-аналітична діяльність розглядається як організований процес збору, реєстрації, обробки, узагальнення, аналізу та контролю інформації про господарську діяльність підприємства. Її основним призначенням є забезпечення керівництва підприємства достовірною та своєчасною інформацією для управління діяльністю підприємства та підтримання належного рівня економічної безпеки.

Сутність обліково-аналітичної діяльності полягає у формуванні єдиного інформаційного середовища підприємства, яке забезпечує:

- інформаційну підтримку управлінських рішень;
- контроль господарських процесів;
- оцінювання фінансового стану підприємства;
- виявлення ризиків та загроз;
- прогнозування результатів діяльності;
- підвищення ефективності використання ресурсів.

Обліково-аналітична діяльність має комплексний характер та охоплює різні напрями роботи підприємства. Вона поєднує:

- ведення бухгалтерського обліку;
- здійснення економічного аналізу;
- організацію внутрішнього контролю;
- формування управлінської звітності;
- оцінювання ризиків діяльності підприємства.

Кожен із зазначених напрямів виконує важливу роль у системі управління підприємством. Так, бухгалтерський облік забезпечує формування інформації про господарські операції та фінансовий стан підприємства, економічний аналіз

дозволяє оцінювати результати діяльності та виявляти негативні тенденції, а внутрішній контроль спрямований на попередження порушень і забезпечення ефективного використання ресурсів.

Важливою особливістю обліково-аналітичної діяльності є її безперервний характер. Формування та обробка інформації здійснюються постійно, що дозволяє оперативно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Саме оперативність отримання інформації має важливе значення у процесі прийняття управлінських рішень та забезпечення економічної безпеки.

У сучасних умовах суттєво зростає роль цифрових технологій у системі обліково-аналітичної діяльності. Використання ERP-систем, хмарних технологій, автоматизованих інформаційних систем, бізнес-аналітики (BI) та цифрових інструментів обробки даних дозволяє підвищити швидкість обробки інформації, покращити якість аналітичних розрахунків та забезпечити ефективний контроль діяльності підприємства.

Особливого значення обліково-аналітична діяльність набуває у системі економічної безпеки підприємства. Саме вона забезпечує:

- своєчасне виявлення ризиків і загроз;
- оцінювання фінансової стійкості підприємства;
- контроль за використанням ресурсів;
- виявлення фінансових порушень;
- прогнозування можливих негативних наслідків діяльності;
- формування інформаційної основи для антикризового управління.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища підприємства повинні формувати адаптивну систему обліково-аналітичної діяльності, здатну швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати підтримання стабільності функціонування підприємства.

Основні напрями обліково-аналітичної діяльності підприємства наведено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Основні напрями обліково-аналітичної діяльності підприємства

Напрямок діяльності	Характеристика
Бухгалтерський облік	Формування інформації про господарські операції та фінансовий стан підприємства
Управлінський облік	Забезпечення внутрішніх користувачів інформацією для прийняття управлінських рішень
Економічний аналіз	Оцінювання результатів діяльності та виявлення ризиків
Внутрішній контроль	Контроль дотримання внутрішніх процедур та попередження порушень
Аудит	Перевірка достовірності інформації та оцінювання системи контролю
Моніторинг ризиків	Виявлення та оцінювання ризиків діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 4.1, обліково-аналітична діяльність охоплює взаємопов'язані напрями роботи підприємства, які забезпечують формування інформаційної основи управління та підтримання належного рівня економічної безпеки.

Важливе значення у системі обліково-аналітичної діяльності має бухгалтерський облік, який забезпечує формування достовірної інформації про господарські операції, активи, зобов'язання та фінансові результати діяльності підприємства. Саме бухгалтерський облік є основним джерелом інформації для проведення економічного аналізу та прийняття управлінських рішень.

Управлінський облік спрямований на забезпечення внутрішніх користувачів інформацією, необхідною для планування, контролю та управління діяльністю підприємства. Його використання дозволяє оперативно оцінювати ефективність діяльності окремих структурних підрозділів та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Економічний аналіз забезпечує оцінювання результатів діяльності підприємства, виявлення негативних тенденцій та оцінювання рівня ризиків. За допомогою аналітичних методів підприємство може оцінювати фінансову стійкість, ліквідність, рентабельність та ефективність використання ресурсів.

Суттєву роль відіграють внутрішній контроль та аудит, які спрямовані на перевірку достовірності інформації, дотримання внутрішніх процедур і попередження фінансових порушень. Їх ефективна організація сприяє підвищенню рівня економічної безпеки підприємства та мінімізації ризиків діяльності.

Особливого значення у сучасних умовах набуває моніторинг ризиків, який забезпечує своєчасне виявлення загроз, оцінювання можливих негативних наслідків та формування заходів щодо їх мінімізації.

Таким чином, обліково-аналітична діяльність є важливою складовою системи управління підприємством та економічної безпеки. Її ефективна організація забезпечує формування достовірної інформаційної бази, своєчасне виявлення ризиків, підтримання фінансової стійкості та створення умов для стабільного розвитку підприємства в умовах сучасних економічних викликів.

Основні складові обліково-аналітичної діяльності наведено на рисунку 4.1.

Рис. 4.1. Складові обліково-аналітичної діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 4.1, обліково-аналітична діяльність охоплює взаємопов'язані процеси обліку, аналізу, контролю та аудиту, які формують єдину інформаційну систему управління підприємством. Узгоджене функціонування цих складових забезпечує своєчасне виявлення ризиків, контроль ефективності господарської діяльності та підтримку процесу прийняття управлінських рішень.

Важливе місце у системі обліково-аналітичної діяльності займає економічний аналіз, який дозволяє оцінювати:

- фінансовий стан підприємства;
- ефективність використання ресурсів;
- рівень витрат;
- прибутковість діяльності;
- ризики та загрози економічній безпеці.

Результати аналітичної роботи використовуються керівництвом підприємства для прийняття управлінських рішень, планування діяльності та формування заходів щодо підвищення ефективності функціонування підприємства.

Важливою складовою обліково-аналітичної діяльності є також внутрішній контроль, який забезпечує дотримання внутрішніх процедур, перевірку правильності здійснення господарських операцій та попередження фінансових порушень. Ефективна система внутрішнього контролю сприяє підвищенню рівня економічної безпеки підприємства та мінімізації ризиків діяльності.

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки обліково-аналітична діяльність тісно пов'язана з використанням інформаційних технологій. Автоматизовані системи бухгалтерського обліку, електронний документообіг, цифрові аналітичні платформи та системи моніторингу ризиків дозволяють підвищити оперативність обробки інформації та ефективність управління підприємством.

Разом із тим цифровізація обліково-аналітичної діяльності формує нові виклики, пов'язані із захистом інформації, кіберризиками та забезпеченням безпеки електронних інформаційних ресурсів підприємства.

У сучасних умовах обліково-аналітична діяльність поступово трансформується із системи реєстрації господарських операцій у важливий інструмент стратегічного управління підприємством. Це обумовлено необхідністю своєчасного реагування на зміни зовнішнього середовища, оцінювання ризиків та забезпечення стабільного розвитку підприємства.

Таким чином, обліково-аналітична діяльність є важливою складовою системи управління та економічної безпеки підприємства, яка забезпечує формування інформаційної бази для аналізу, контролю, прогнозування та прийняття ефективних управлінських рішень.

4.2. Організація обліково-аналітичної роботи на підприємстві

Організація обліково-аналітичної роботи є важливою складовою системи управління підприємством та забезпечує формування інформаційної основи для прийняття ефективних управлінських рішень. Від рівня організації обліково-аналітичної роботи значною мірою залежить якість інформації, оперативність її обробки, ефективність контролю та рівень економічної безпеки підприємства.

У сучасних умовах господарювання організація обліково-аналітичної роботи ускладнюється під впливом:

- цифровізації бізнес-процесів;
- зростання обсягів інформації;
- посилення вимог до внутрішнього контролю;
- необхідності оперативного реагування на ризики;
- нестабільності економічного середовища.

За таких умов підприємства повинні формувати ефективну систему організації обліково-аналітичної роботи, яка забезпечуватиме своєчасне отримання достовірної інформації для управління діяльністю підприємства.

Організація обліково-аналітичної роботи передбачає:

- визначення структури обліково-аналітичних підрозділів;
- розподіл функціональних обов'язків між працівниками;
- організацію документообігу;
- формування системи внутрішнього контролю;
- використання сучасних інформаційних технологій;
- забезпечення захисту інформації.

Основні елементи організації обліково-аналітичної роботи наведено на рисунку 4.2.

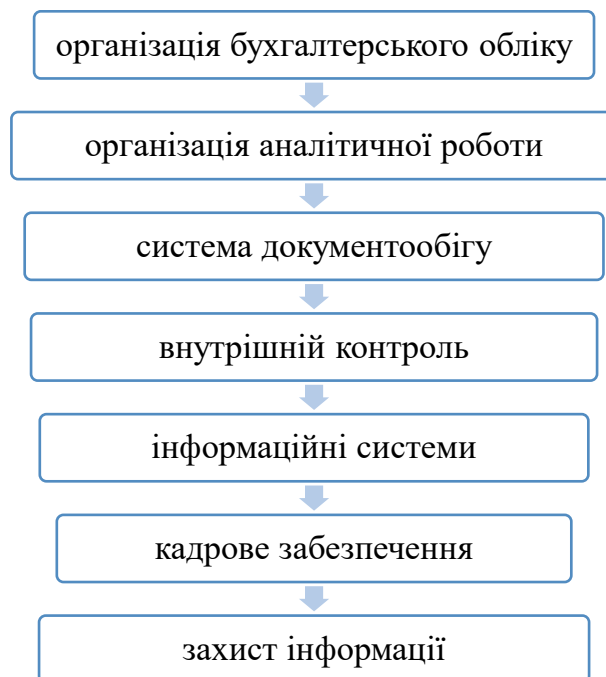

Рис. 4.2. Елементи організації обліково-аналітичної роботи на підприємстві
Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 4.2, організація обліково-аналітичної роботи має комплексний характер та охоплює не лише ведення бухгалтерського обліку, а й аналітичну діяльність, систему контролю, документообіг та використання інформаційних технологій.

Важливе місце в організації обліково-аналітичної роботи займає бухгалтерська служба підприємства. Саме вона забезпечує:

- ведення бухгалтерського обліку;
- формування фінансової та управлінської звітності;
- контроль господарських операцій;

- узагальнення інформації про діяльність підприємства.
- Організаційна структура бухгалтерської служби залежить від:
- розміру підприємства;
 - виду діяльності;
 - обсягів господарських операцій;
 - рівня автоматизації облікових процесів;
 - особливостей організаційної структури підприємства.

Основні форми організації бухгалтерського обліку наведено в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Форми організації бухгалтерського обліку на підприємстві

Форма організації	Характеристика
Централізована	Усі облікові функції виконуються єдиною бухгалтерською службою
Децентралізована	Частина облікових функцій передається структурним підрозділам
Аутсорсинг	Ведення бухгалтерського обліку передається спеціалізованій організації
Змішана	Поєднання внутрішнього обліку та зовнішнього обслуговування

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 4.2, форма організації бухгалтерського обліку визначається особливостями діяльності підприємства, обсягами господарських операцій та рівнем автоматизації облікових процесів. Правильно обрана форма організації обліку сприяє підвищенню ефективності обліково-аналітичної роботи, забезпечує оперативність формування інформації та створює належні умови для контролю господарської діяльності підприємства.

Важливою складовою організації обліково-аналітичної роботи є документообіг, який забезпечує рух документів від моменту їх створення або отримання до передачі в архів. Раціонально організований документообіг дозволяє своєчасно отримувати необхідну інформацію, зменшує ризик помилок та сприяє підвищенню ефективності внутрішнього контролю.

Ефективна система документообігу повинна забезпечувати:

- своєчасне оформлення документів, що дозволяє оперативно відображати господарські операції в системі обліку;
- контроль руху документів між структурними підрозділами підприємства, що сприяє підвищенню відповідальності працівників;
- збереження первинної документації, яке є необхідною умовою достовірності облікової інформації;
- мінімізацію дублювання інформації та помилок під час обробки документів.

У сучасних умовах значного поширення набуває електронний документообіг, який дозволяє автоматизувати процеси обробки документів та підвищити оперативність обліково-аналітичної роботи. Використання електронних документів сприяє скороченню витрат часу на обробку інформації, прискорює обмін даними між підрозділами та забезпечує більш ефективний контроль господарських операцій.

Особливого значення в організації обліково-аналітичної роботи набуває використання інформаційних систем та цифрових технологій. Автоматизовані системи бухгалтерського обліку дозволяють:

- автоматизувати облікові процеси, що значно зменшує трудомісткість виконання облікових процедур;
- оперативно формувати фінансову та управлінську звітність, необхідну для прийняття управлінських рішень;
- здійснювати аналітичну обробку інформації та оцінювання результатів діяльності підприємства;
- контролювати правильність здійснення господарських операцій і своєчасно виявляти помилки;
- проводити моніторинг ризиків та формувати інформацію для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Разом із перевагами цифровізації виникає необхідність забезпечення належного рівня захисту інформації та кібербезпеки підприємства. У зв'язку з цим важливим напрямом організації обліково-аналітичної роботи є формування системи захисту інформаційних ресурсів, яка повинна забезпечувати конфіденційність, цілісність та збереження інформації.

Важливу роль у забезпеченні ефективної обліково-аналітичної роботи відіграє кадрове забезпечення. Працівники бухгалтерських та аналітичних підрозділів повинні:

- володіти професійними знаннями у сфері бухгалтерського обліку, аналізу та контролю;
- знати сучасні інформаційні технології та програмні продукти;
- дотримуватися професійної етики та принципів конфіденційності інформації;
- своєчасно реагувати на ризики та загрози діяльності підприємства;
- постійно підвищувати рівень професійної кваліфікації.

Належний рівень професійної підготовки працівників сприяє підвищенню якості обліково-аналітичної інформації, ефективності внутрішнього контролю та забезпеченню стабільного функціонування підприємства.

У сучасних умовах організація обліково-аналітичної роботи повинна бути орієнтована не лише на ведення бухгалтерського обліку, а й на формування якісної інформаційної системи управління підприємством. Це дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень, забезпечити своєчасне реагування на ризики та підтримувати належний рівень економічної безпеки підприємства.

Таким чином, організація обліково-аналітичної роботи є важливим елементом системи управління підприємством та забезпечує формування якісної інформаційної бази для контролю, аналізу, прогнозування і прийняття ефективних управлінських рішень.

4.3. Методи та інструменти обліково-аналітичної діяльності

Ефективність обліково-аналітичної діяльності значною мірою залежить від правильного вибору методів та інструментів обробки, аналізу і контролю інформації. Саме використання сучасних методів обліку та аналізу дозволяє

підприємству своєчасно оцінювати результати діяльності, виявляти ризики та формувати інформаційну основу для прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах господарювання методи та інструменти обліково-аналітичної діяльності постійно удосконалюються під впливом цифровізації економіки, автоматизації бізнес-процесів та необхідності оперативного реагування на зміни зовнішнього середовища.

Методи обліково-аналітичної діяльності охоплюють сукупність способів збору, обробки, узагальнення та аналізу інформації про діяльність підприємства.

Основні методи обліково-аналітичної діяльності наведено на рисунку 4.3.

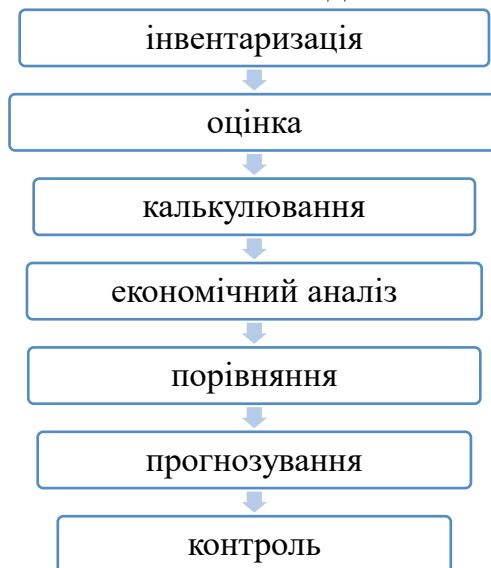

Рис. 4.3. Методи обліково-аналітичної діяльності

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 4.3, методи обліково-аналітичної діяльності охоплюють як традиційні елементи бухгалтерського обліку, так і сучасні аналітичні інструменти, що використовуються для оцінювання діяльності підприємства та забезпечення його економічної безпеки.

Одним із основних методів є документування, яке передбачає фіксацію господарських операцій у первинних документах. Документування забезпечує достовірність облікової інформації, створює основу для контролю господарських процесів та підтверджує законність здійснення операцій.

Важливе значення має інвентаризація, яка дозволяє перевіряти фактичну наявність активів і зобов'язань підприємства. Проведення інвентаризації сприяє:

- виявленню нестач або надлишків майна;
- контролю збереження активів;
- перевірці достовірності облікових даних;
- попередженню фінансових порушень.

Одним із важливих методів обліково-аналітичної діяльності є оцінка, яка забезпечує грошове вимірювання активів, зобов'язань та господарських операцій. Саме оцінка дозволяє узагальнювати різноманітні об'єкти обліку та формувати фінансову звітність підприємства.

Калькулювання використовується для визначення собівартості продукції, робіт або послуг. Даний метод дозволяє оцінювати рівень витрат підприємства,

аналізувати ефективність виробництва та формувати інформацію для управління витратами.

Особливе місце в системі обліково-аналітичної діяльності займає економічний аналіз, який забезпечує оцінювання результатів діяльності підприємства, виявлення негативних тенденцій та визначення факторів впливу на фінансовий стан підприємства.

У процесі економічного аналізу широко використовуються:

- горизонтальний аналіз, який дозволяє оцінювати зміни показників у динаміці;
- вертикальний аналіз, спрямований на визначення структури показників;
- коефіцієнтний аналіз, що використовується для оцінювання фінансового стану підприємства;
- факторний аналіз, який дозволяє визначати вплив окремих факторів на результати діяльності.

Важливим методом є прогнозування, яке дозволяє оцінювати перспективи розвитку підприємства та можливі ризики діяльності. Прогнозування використовується під час:

- планування діяльності;
- оцінювання фінансових результатів;
- аналізу ризиків;
- формування стратегії розвитку підприємства.

Суттєву роль у системі обліково-аналітичної діяльності відіграє контроль, який забезпечує перевірку правильності здійснення господарських операцій, дотримання внутрішніх процедур та попередження фінансових порушень.

Поряд із методами важливе значення мають інструменти обліково-аналітичної діяльності, які використовуються для обробки та аналізу інформації.

Основні інструменти обліково-аналітичної діяльності наведено в таблиці 4.3.

Таблиця 4.3

Інструменти обліково-аналітичної діяльності

Інструмент	Характеристика
Первинні документи	Використовуються для фіксації господарських операцій
Регістри бухгалтерського обліку	Забезпечують систематизацію облікової інформації
Фінансова звітність	Містить узагальнену інформацію про результати діяльності підприємства
Управлінська звітність	Формується для внутрішніх потреб управління
Аналітичні таблиці	Використовуються для проведення економічного аналізу
Інформаційні системи	Забезпечують автоматизацію облікових та аналітичних процесів
Програмні продукти	Використовуються для ведення обліку та аналізу діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Важливу роль у сучасній обліково-аналітичній діяльності відіграють інформаційні системи та цифрові технології. Використання спеціалізованих програмних продуктів дозволяє автоматизувати процеси обліку, підвищити оперативність формування інформації та забезпечити ефективний моніторинг ризиків.

Разом із перевагами цифровізації виникають нові виклики, пов'язані із захистом інформації, кіберризиками та забезпеченням інформаційної безпеки підприємства. Тому сучасні методи та інструменти обліково-аналітичної діяльності повинні забезпечувати не лише ефективність обробки інформації, а й належний рівень її захисту.

Таким чином, методи та інструменти обліково-аналітичної діяльності формують основу інформаційного забезпечення управління підприємством та забезпечують можливість оцінювання результатів діяльності, контролю господарських процесів, виявлення ризиків і підтримання належного рівня економічної безпеки підприємства.

4.4. Формування аналітичної інформації для управління економічною безпекою

У сучасних умовах господарювання аналітична інформація є важливою основою управління підприємством та забезпечення його економічної безпеки. Саме своєчасна, достовірна та повна інформація дозволяє оцінювати результати діяльності підприємства, виявляти ризики, прогнозувати можливі загрози та приймати ефективні управлінські рішення.

Формування аналітичної інформації є складним процесом, який охоплює збір, обробку, узагальнення та аналіз даних про діяльність підприємства. У системі економічної безпеки аналітична інформація використовується для:

- оцінювання фінансового стану підприємства;
- аналізу ефективності використання ресурсів;
- контролю господарських процесів;
- виявлення внутрішніх і зовнішніх ризиків;
- прогнозування кризових ситуацій;
- підтримки процесу прийняття управлінських рішень.

Основними джерелами формування аналітичної інформації є дані бухгалтерського обліку, фінансової та управлінської звітності, результати внутрішнього контролю, статистична інформація та інформація про зовнішнє середовище діяльності підприємства.

Основні джерела аналітичної інформації наведено на рисунку 4.4.

Як видно з рисунка 4.4, формування аналітичної інформації базується на використанні різних джерел даних, що дозволяє комплексно оцінювати діяльність підприємства та забезпечувати належний рівень економічної безпеки.

Особливе значення у процесі формування аналітичної інформації мають дані бухгалтерського обліку, які забезпечують відображення господарських операцій, активів, зобов'язань, доходів і витрат підприємства. Саме облікова інформація є основою проведення фінансового аналізу та оцінювання результатів діяльності підприємства.

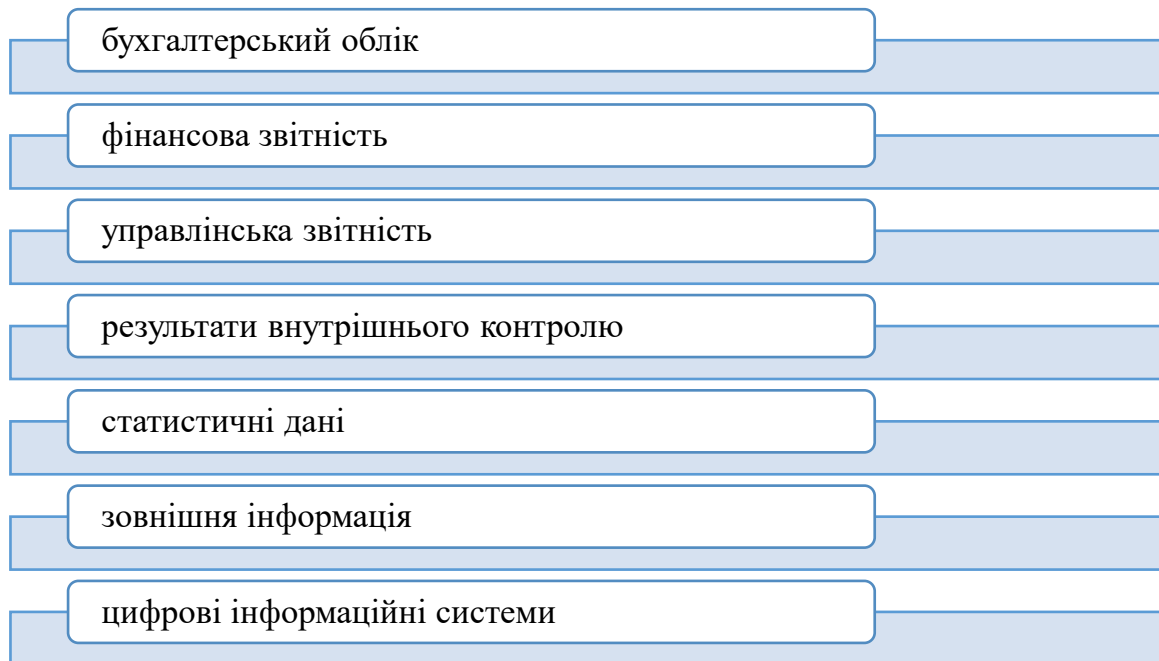

Рис. 4.4. Джерела формування аналітичної інформації підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Важливу роль відіграє фінансова звітність, яка містить узагальнену інформацію про:

- фінансовий стан підприємства;
- результати діяльності;
- рух грошових коштів;
- власний капітал;
- структуру активів і зобов'язань.

На основі фінансової звітності здійснюється оцінювання ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності підприємства.

Поряд із фінансовою звітністю важливе значення має управлінська звітність, яка формується для внутрішніх потреб підприємства та використовується для оперативного управління діяльністю. Управлінська звітність дозволяє:

- контролювати рівень витрат;
- оцінювати ефективність структурних підрозділів;
- аналізувати результати діяльності;
- прогнозувати фінансові результати;
- виявляти ризики та загрози діяльності підприємства.

У системі економічної безпеки підприємства важливе місце займає аналітична обробка інформації, яка передбачає застосування різних методів економічного аналізу. Основні напрями аналізу аналітичної інформації наведено в таблиці 4.4.

Як видно з таблиці 4.4, аналітична інформація є важливою складовою системи управління підприємством та використовується для комплексного оцінювання фінансового стану, результатів діяльності, рівня ризиків і перспектив розвитку підприємства.

Важливе місце у системі аналітичного забезпечення займає фінансовий аналіз, який дозволяє оцінити загальний фінансовий стан підприємства, рівень

його платоспроможності, фінансової стійкості та ефективності господарської діяльності. Саме результати фінансового аналізу формують основу для прийняття більшості управлінських рішень.

Таблиця 4.4

Основні напрями аналізу аналітичної інформації

Напрямок аналізу	Характеристика
Фінансовий аналіз	Оцінювання фінансового стану підприємства
Аналіз ліквідності	Визначення здатності підприємства виконувати поточні зобов'язання
Аналіз рентабельності	Оцінювання ефективності діяльності підприємства
Аналіз ділової активності	Дослідження ефективності використання ресурсів
Аналіз ризиків	Виявлення та оцінювання ризиків діяльності підприємства
Аналіз витрат	Контроль витрат та оцінювання собівартості продукції
Прогнозний аналіз	Оцінювання перспектив розвитку підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Суттєве значення має аналіз ліквідності, який забезпечує оцінювання здатності підприємства своєчасно виконувати свої поточні зобов'язання. Недостатній рівень ліквідності може свідчити про ризик втрати платоспроможності та виникнення фінансових труднощів.

Аналіз рентабельності дозволяє оцінити ефективність діяльності підприємства та рівень прибутковості використання ресурсів. Зниження показників рентабельності може свідчити про погіршення фінансових результатів, зростання витрат або неефективність управління діяльністю підприємства.

Важливу роль відіграє аналіз ділової активності, який характеризує ефективність використання активів, швидкість обороту ресурсів та рівень господарської активності підприємства. Використання цього напрямку аналізу дозволяє оцінити продуктивність діяльності підприємства та визначити резерви підвищення ефективності використання ресурсів.

Особливого значення у системі економічної безпеки набуває аналіз ризиків, який спрямований на своєчасне виявлення потенційних загроз, оцінювання рівня ризиків та визначення можливих негативних наслідків для діяльності підприємства. У сучасних умовах нестабільності економічного середовища ефективне управління ризиками є важливою передумовою підтримання фінансової стійкості підприємства.

Аналіз витрат забезпечує контроль за рівнем витрат підприємства, оцінювання собівартості продукції та визначення можливостей підвищення ефективності господарської діяльності. Контроль витрат дозволяє підприємству підвищувати конкурентоспроможність та забезпечувати стабільний рівень прибутковості.

Прогнозний аналіз спрямований на оцінювання перспектив розвитку підприємства, прогнозування можливих змін фінансових показників та визначення напрямів стратегічного розвитку. Його використання дозволяє

підприємству адаптуватися до змін зовнішнього середовища та своєчасно реагувати на можливі загрози.

Таким чином, використання різних напрямів аналізу аналітичної інформації забезпечує комплексне оцінювання діяльності підприємства, своєчасне виявлення ризиків і проблемних аспектів функціонування, а також формування обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки та стабільного розвитку підприємства.

Особливого значення у сучасних умовах набуває аналіз ризиків, який дозволяє своєчасно:

- виявляти потенційні загрози;
- оцінювати ймовірність виникнення ризиків;
- визначати можливі наслідки;
- розробляти заходи щодо мінімізації ризиків.

Важливу роль у процесі формування аналітичної інформації відіграють інформаційні технології та цифрові системи обробки даних. Використання сучасних програмних продуктів дозволяє:

- автоматизувати процеси аналізу;
- оперативно формувати аналітичні звіти;
- здійснювати моніторинг показників у режимі реального часу;
- підвищувати точність обробки інформації;
- забезпечувати підтримку управлінських рішень.

Разом із перевагами цифровізації виникає необхідність забезпечення захисту аналітичної інформації від:

- несанкціонованого доступу;
- викривлення даних;
- втрати інформації;
- кіберзагроз.

Тому важливим напрямом забезпечення економічної безпеки підприємства є формування системи захисту інформаційних ресурсів та забезпечення конфіденційності аналітичної інформації.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільного економічного середовища підприємства повинні здійснювати постійний моніторинг:

- фінансового стану;
- рівня витрат;
- забезпеченості ресурсами;
- ризиків порушення логістичних процесів;
- змін ринкової кон'юнктури.

Це дозволяє своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та підтримувати належний рівень економічної безпеки підприємства.

Таким чином, формування аналітичної інформації є важливою складовою системи управління економічною безпекою підприємства та забезпечує інформаційну основу для оцінювання діяльності підприємства, аналізу ризиків, прогнозування розвитку та прийняття ефективних управлінських рішень.

4.5. Професійна етика та відповідальність фахівців

У сучасних умовах господарювання важливу роль у забезпеченні ефективної обліково-аналітичної діяльності відіграють професійна етика та відповідальність фахівців. Від рівня професіоналізму працівників бухгалтерських, аналітичних та контрольних підрозділів значною мірою залежить достовірність інформації, ефективність управлінських рішень та рівень економічної безпеки підприємства.

Фахівці у сфері бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту працюють із фінансовою інформацією, яка є основою управління діяльністю підприємства. Тому їх професійна діяльність повинна ґрунтуватися не лише на спеціальних знаннях і навичках, а й на дотриманні етичних принципів та професійної відповідальності.

Професійна етика являє собою систему моральних принципів, норм поведінки та професійних вимог, яких повинні дотримуватися фахівці у процесі виконання своїх професійних обов'язків.

Основні принципи професійної етики фахівців наведено на рисунку 4.5.

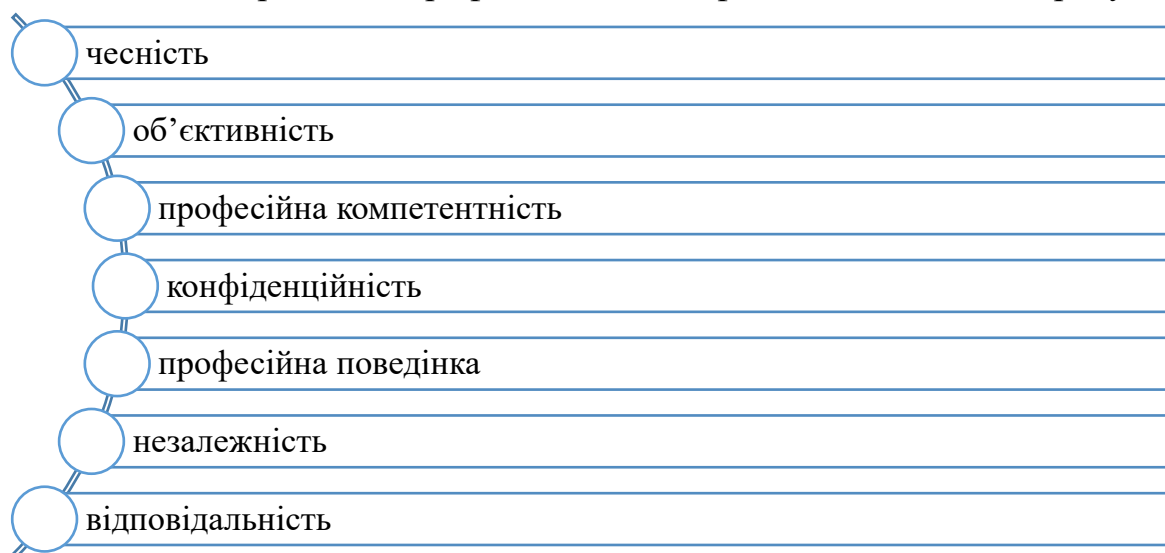

Рис. 4.5. Основні принципи професійної етики фахівців у сфері обліку та аналізу

Джерело: узагальнено автором на основі Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів.

Як видно з рисунка 4.5, професійна етика охоплює комплекс принципів, які забезпечують належний рівень професійної діяльності та формують довіру до результатів обліково-аналітичної роботи.

Одним із найважливіших принципів професійної етики є чесність, яка передбачає правдивість, відкритість та недопущення свідомого викривлення інформації. Фахівці повинні забезпечувати достовірність облікових даних та не допускати маніпулювання фінансовою інформацією.

Важливе значення має принцип об'єктивності, який передбачає неупередженість під час виконання професійних обов'язків. Працівники бухгалтерських та аналітичних служб не повинні допускати впливу особистих інтересів або зовнішнього тиску на результати професійної діяльності.

Принцип професійної компетентності передбачає необхідність постійного підвищення рівня професійних знань та навичок. У сучасних умовах цифровізації економіки фахівці повинні:

- володіти сучасними інформаційними технологіями;
- знати нормативно-правові вимоги;
- орієнтуватися у сучасних методах аналізу та контролю;
- вміти працювати з автоматизованими системами обліку.

Особливе значення у сфері обліково-аналітичної діяльності має принцип конфіденційності. Працівники підприємства повинні забезпечувати захист фінансової та комерційної інформації та не допускати її розголошення без відповідних повноважень.

Дотримання принципу професійної поведінки передбачає виконання професійних обов'язків відповідно до вимог законодавства, професійних стандартів та внутрішніх нормативних документів підприємства.

Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства відіграє професійна відповідальність фахівців, яка передбачає відповідальність за:

- достовірність облікової інформації;
- правильність здійснення розрахунків;
- дотримання законодавства;
- забезпечення конфіденційності інформації;
- якість аналітичних висновків;
- ефективність контрольних процедур.

Основні види відповідальності фахівців наведено в таблиці 4.5.

Таблиця 4.5

Види відповідальності фахівців у сфері обліково-аналітичної діяльності

Вид відповідальності	Характеристика
Дисциплінарна	Настає за порушення трудової дисципліни та внутрішніх правил підприємства
Матеріальна	Передбачає відшкодування завданих підприємству збитків
Адміністративна	Настає за порушення вимог законодавства
Кримінальна	Виникає у разі здійснення фінансових махінацій, шахрайства або службових злочинів
Професійна	Пов'язана з недотриманням професійних стандартів та етичних принципів

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 4.5, професійна діяльність фахівців у сфері обліку та аналізу пов'язана з високим рівнем відповідальності, оскільки результати їх роботи безпосередньо впливають на ефективність управління підприємством та рівень його економічної безпеки.

У сучасних умовах особливого значення набуває етична поведінка фахівців під час роботи з цифровими інформаційними системами та електронними даними. Працівники повинні дотримуватися правил інформаційної безпеки, забезпечувати захист електронних документів та попереджати ризики несанкціонованого доступу до інформації.

Важливим напрямом підвищення рівня професійної етики є формування корпоративної культури підприємства, яка сприяє:

- дотриманню етичних норм;
- підвищенню відповідальності працівників;
- формуванню довіри між працівниками та керівництвом;
- забезпеченню прозорості діяльності підприємства.

У сучасних умовах професійна етика та відповідальність фахівців є важливими складовими ефективної системи управління підприємством та забезпечення його економічної безпеки.

Таким чином, професійна етика та відповідальність фахівців у сфері обліково-аналітичної діяльності формують основу професійної поведінки працівників, сприяють забезпеченню достовірності інформації, ефективності управління та підтриманню належного рівня економічної безпеки підприємства.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність обліково-аналітичної діяльності?
2. Які основні складові формують обліково-аналітичну діяльність підприємства?
3. Яке значення має обліково-аналітична діяльність у системі економічної безпеки підприємства?
4. Які функції виконує обліково-аналітична діяльність?
5. У чому полягають особливості організації обліково-аналітичної роботи на підприємстві?
6. Які форми організації бухгалтерського обліку використовуються на підприємствах?
7. Яке значення має документообіг у системі обліково-аналітичної роботи?
8. Які методи використовуються в обліково-аналітичній діяльності?
9. У чому полягає сутність економічного аналізу?
10. Які інструменти використовуються для формування аналітичної інформації?
11. Яку роль відіграють інформаційні технології в обліково-аналітичній діяльності?
12. Які вимоги ставляться до аналітичної інформації?
13. Які принципи професійної етики повинні дотримуватися фахівці?
14. У чому полягає професійна відповідальність працівників бухгалтерських та аналітичних служб?
15. Які ризики виникають у процесі цифровізації обліково-аналітичної діяльності?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Обліково-аналітична діяльність — це:

- а) система виробничого управління;
- б) процес формування, обробки, аналізу та контролю інформації про діяльність підприємства;
- в) система оподаткування підприємства;
- г) лише ведення бухгалтерського обліку.

2. До складових обліково-аналітичної діяльності належить:

- а) маркетинг;
- б) логістика;
- в) економічний аналіз;
- г) реклама.

3. Документування використовується для:

- а) прогнозування ризиків;
- б) фіксації господарських операцій;
- в) оцінювання конкурентів;
- г) планування виробництва.

4. Який метод використовується для перевірки фактичної наявності активів?

- а) калькулювання;
- б) прогнозування;
- в) інвентаризація;
- г) групування.

5. Який інструмент містить узагальнену інформацію про результати діяльності підприємства?

- а) первинний документ;
- б) фінансова звітність;
- в) інвентаризаційний опис;
- г) посадова інструкція.

6. До принципів професійної етики належить:

- а) прибутковість;
- б) об'єктивність;
- в) рентабельність;
- г) конкурентоспроможність.

7. Який вид відповідальності настає за порушення трудової дисципліни?

- а) кримінальна;
- б) адміністративна;
- в) дисциплінарна;
- г) матеріальна.

8. Використання автоматизованих систем обліку дозволяє:

- а) зменшити обсяги інформації;
- б) автоматизувати облікові процеси;
- в) відмовитися від аналізу;
- г) замінити внутрішній контроль.

Практичні та кейс / ситуаційне завдання

Завдання 1. Побудуйте схему складових обліково-аналітичної діяльності підприємства та охарактеризуйте їх взаємозв'язок.

Завдання 2. Проаналізуйте основні форми організації бухгалтерського обліку та визначте їх переваги й недоліки.

Завдання 3. Складіть таблицю методів обліково-аналітичної діяльності із зазначенням їх призначення.

Завдання 4. Охарактеризуйте роль інформаційних технологій у системі обліково-аналітичної діяльності підприємства.

Завдання 5. Проаналізуйте принципи професійної етики фахівців у сфері бухгалтерського обліку та аналізу.

Кейс / ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Логістик-Сервіс» впровадило нову автоматизовану систему бухгалтерського обліку та електронного документообігу. Після впровадження системи керівництво виявило низку проблем:

- затримки в обробці документів;
- помилки під час формування звітності;
- недостатній рівень підготовки працівників;
- ризик витоку конфіденційної інформації;
- порушення окремих процедур внутрішнього контролю.

Завдання:

1. Які елементи організації обліково-аналітичної роботи потребують удосконалення?
2. Які ризики для економічної безпеки підприємства виникли у даній ситуації?
3. Які методи та інструменти обліково-аналітичної діяльності повинні бути використані для усунення проблем?
4. Яку роль у вирішенні ситуації відіграють професійна етика та відповідальність працівників?
5. Запропонуйте заходи щодо підвищення ефективності обліково-аналітичної роботи підприємства.

ТЕМА 5. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

5.1. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах господарювання інформація є одним із найважливіших ресурсів підприємства та важливою складовою системи управління економічною безпекою. Ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від своєчасності отримання інформації, її достовірності, повноти та здатності забезпечувати потреби управління.

Посилення конкуренції, цифровізація бізнес-процесів, розвиток інформаційних технологій та зростання кількості ризиків діяльності підприємств обумовлюють необхідність формування ефективної системи інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства являє собою систему збору, обробки, зберігання, передачі та використання інформації, необхідної для виявлення ризиків, оцінювання загроз та прийняття управлінських рішень щодо забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Основною метою інформаційного забезпечення є формування якісної інформаційної бази для:

- управління діяльністю підприємства;
- контролю господарських процесів;
- оцінювання фінансового стану;
- аналізу ризиків і загроз;
- прогнозування розвитку підприємства;
- забезпечення економічної безпеки.

Інформаційне забезпечення економічної безпеки охоплює різні види інформації, які використовуються у процесі управління підприємством.

Основні види інформації наведено на рисунку 5.1.

Рис. 5.1. Види інформації у системі економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 5.1, система інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства охоплює різні види інформації, які взаємодіють між собою та формують інформаційну основу управління підприємством.

Важливе місце у системі інформаційного забезпечення займає облікова інформація, яка формується у процесі бухгалтерського обліку та відображає господарські операції, фінансовий стан і результати діяльності підприємства. Саме облікова інформація є основою для проведення економічного аналізу, контролю та оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Аналітична інформація формується у процесі економічного аналізу та використовується для:

- оцінювання ефективності діяльності підприємства;
- виявлення ризиків і загроз;
- аналізу фінансового стану;
- прогнозування результатів діяльності;
- підтримки процесу прийняття управлінських рішень.

Особливого значення набуває управлінська інформація, яка формується для внутрішніх потреб підприємства та використовується керівництвом у процесі планування, контролю та управління діяльністю.

У системі економічної безпеки підприємства важливу роль відіграє зовнішня інформація, яка дозволяє оцінювати стан зовнішнього середовища функціонування підприємства та своєчасно реагувати на можливі загрози і зміни ринкової ситуації. Саме аналіз зовнішньої інформації забезпечує можливість адаптації підприємства до змін економічних умов, підтримання конкурентоспроможності та формування ефективної системи управління ризиками.

Важливим напрямом зовнішнього інформаційного забезпечення є дослідження стану ринку, яке дозволяє оцінювати рівень попиту на продукцію або послуги підприємства, зміни цінової ситуації, особливості поведінки споживачів та перспективи розвитку окремих сегментів ринку. Аналіз ринкової інформації сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо виробництва, збуту та розвитку підприємства.

Суттєве значення має інформація про рівень конкуренції, яка дозволяє оцінювати позиції підприємства на ринку, діяльність конкурентів, їх цінову політику, інноваційну активність та конкурентні переваги. Використання такої інформації допомагає підприємству формувати ефективну конкурентну стратегію та своєчасно реагувати на зміни конкурентного середовища.

Важливу роль у системі економічної безпеки відіграє інформація про зміни законодавства. Постійне оновлення нормативно-правової бази у сфері оподаткування, бухгалтерського обліку, фінансової звітності, трудових відносин та господарської діяльності потребує систематичного моніторингу законодавчих змін. Несвоєчасне реагування на зміни законодавства може призвести до фінансових санкцій, порушення вимог законодавства та виникнення додаткових ризиків для підприємства.

Особливого значення набуває інформація про загальну економічну ситуацію, яка характеризує рівень інфляції, валютні коливання, стан фінансового ринку, зміни податкової політики, рівень ділової активності та інші

макроекономічні показники. Аналіз економічної ситуації дозволяє підприємству оцінювати вплив зовнішніх факторів на результати діяльності та прогнозувати можливі економічні ризики.

Важливим джерелом інформації є також дані про тенденції розвитку галузі, у межах якої функціонує підприємство. Аналіз галузевих тенденцій дозволяє оцінити перспективи розвитку ринку, рівень технологічних змін, інноваційні процеси, особливості попиту та ризики галузевого середовища.

У сучасних умовах підприємства повинні приділяти значну увагу оцінюванню ризиків зовнішнього середовища, до яких належать:

- економічні ризики, пов'язані з нестабільністю ринку та фінансовими кризами;
- політичні ризики, що виникають під впливом змін державної політики;
- воєнні ризики та ризики порушення логістичних процесів;
- інформаційні та кіберризики;
- ризики зміни кон'юнктури ринку та поведінки споживачів.

Своєчасне отримання та аналіз зовнішньої інформації дозволяє підприємству формувати ефективну систему економічної безпеки, оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати стабільність господарської діяльності.

Використання зовнішньої інформації дозволяє підприємству своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та формувати ефективну систему економічної безпеки.

Основні вимоги до інформаційного забезпечення економічної безпеки наведено в таблиці 5.1.

Таблиця 5.1

Вимоги до інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства

Вимога	Характеристика
Достовірність	Інформація повинна об'єктивно відображати діяльність підприємства
Повнота	Інформація повинна містити всі необхідні дані
Своєчасність	Інформація повинна надходити у необхідний момент часу
Оперативність	Забезпечення швидкої обробки інформації
Конфіденційність	Захист інформації від несанкціонованого доступу
Актуальність	Відповідність інформації сучасним умовам діяльності
Аналітичність	Можливість використання інформації для аналізу та прогнозування

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 5.1, якість інформаційного забезпечення безпосередньо впливає на ефективність управління економічною безпекою підприємства. Недостатньо достовірною або несвоєчасною інформацією може призвести до помилок у процесі управління, неправильного оцінювання ризиків та погіршення фінансового стану підприємства.

У сучасних умовах важливу роль у системі інформаційного забезпечення відіграють інформаційні технології та цифрові системи обробки даних. Використання автоматизованих інформаційних систем дозволяє:

- оперативно формувати інформацію;

- автоматизувати процеси обробки даних;
- здійснювати моніторинг ризиків;
- підвищувати ефективність управління;
- забезпечувати контроль інформаційних потоків.

Разом із перевагами цифровізації виникають нові виклики, пов'язані із захистом інформації, кіберризиками та загрозами несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів підприємства.

Особливого значення інформаційне забезпечення економічної безпеки набуває в умовах нестабільного економічного середовища та воєнних викликів. За таких умов підприємства повинні забезпечувати постійний моніторинг:

- фінансового стану;
- рівня витрат;
- забезпеченості ресурсами;
- змін ринкової кон'юнктури;
- ризиків зовнішнього середовища.

Це дозволяє своєчасно реагувати на потенційні загрози та підтримувати стабільне функціонування підприємства.

Таким чином, інформаційне забезпечення є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та формує інформаційну основу для аналізу, контролю, прогнозування і прийняття ефективних управлінських рішень.

5.2. Облікова інформація та її значення для управління

У системі управління підприємством важливе місце займає облікова інформація, яка є основою для аналізу діяльності підприємства, контролю господарських процесів та прийняття управлінських рішень. Саме облікова інформація забезпечує керівництво підприємства необхідними даними про фінансовий стан, результати діяльності, рух ресурсів та ефективність господарських операцій.

У сучасних умовах господарювання значення облікової інформації суттєво зростає під впливом:

- цифровізації бізнес-процесів;
- посилення конкуренції;
- зростання ризиків діяльності;
- необхідності оперативного управління підприємством;
- підвищення вимог до достовірності інформації.

Облікова інформація являє собою сукупність даних, які формуються у процесі бухгалтерського обліку та характеризують господарську діяльність підприємства, його активи, зобов'язання, доходи, витрати та фінансові результати.

Основними джерелами формування облікової інформації є:

- первинні документи, які підтверджують здійснення господарських операцій;
- реєстри бухгалтерського обліку, у яких систематизуються облікові дані;
- фінансова звітність, що узагальнює результати діяльності підприємства;
- управлінська звітність, яка формується для внутрішніх потреб управління.

Основні джерела облікової інформації наведено на рисунку 5.2.

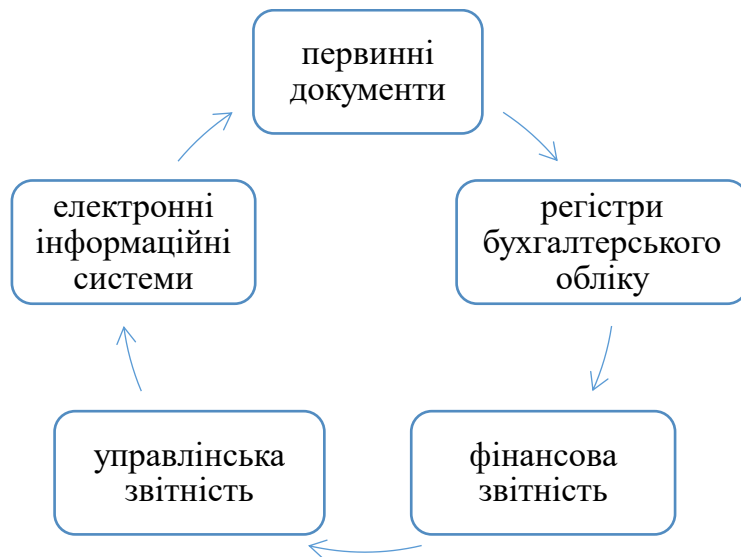

Рис. 5.2. Джерела формування облікової інформації

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 5.2, формування облікової інформації здійснюється на основі різних джерел, які забезпечують накопичення, систематизацію та узагальнення даних про діяльність підприємства.

Важливу роль у системі облікової інформації відіграють первинні документи, які є підставою для відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку. Саме первинна документація забезпечує:

- підтвердження факту здійснення господарських операцій;
- достовірність облікових даних;
- можливість контролю діяльності підприємства;
- юридичне підтвердження операцій.

На основі первинних документів інформація систематизується у реєстрах бухгалтерського обліку, які дозволяють узагальнювати дані про господарські процеси та формувати фінансову звітність підприємства.

Фінансова звітність є важливим джерелом облікової інформації та використовується для оцінювання:

- фінансового стану підприємства;
- результатів діяльності;
- рівня прибутковості;
- ліквідності та платоспроможності;
- ефективності використання ресурсів.

Управлінська звітність формується для внутрішніх потреб підприємства та використовується керівництвом у процесі планування, контролю та прийняття управлінських рішень. На відміну від фінансової звітності, управлінська інформація є більш деталізованою та орієнтованою на потреби внутрішніх користувачів.

Облікова інформація виконує важливі функції у системі управління підприємством. Основні функції облікової інформації наведено в таблиці 5.2.

Функції облікової інформації у системі управління підприємством

Функція	Характеристика
Інформаційна	Забезпечення користувачів інформацією про діяльність підприємства
Контрольна	Контроль за здійсненням господарських операцій та використанням ресурсів
Аналітична	Формування інформаційної бази для економічного аналізу
Управлінська	Підтримка процесу прийняття управлінських рішень
Прогнозна	Формування інформації для прогнозування діяльності підприємства
Захисна	Виявлення ризиків та попередження фінансових порушень

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 5.2, облікова інформація використовується не лише для ведення бухгалтерського обліку, а й для забезпечення контролю, аналізу, прогнозування та управління діяльністю підприємства.

Інформаційна функція забезпечує керівництво підприємства даними про результати діяльності та фінансовий стан підприємства. Контрольна функція дозволяє здійснювати контроль використання ресурсів та дотримання фінансової дисципліни. Аналітична функція забезпечує можливість проведення економічного аналізу та оцінювання результатів діяльності.

Важливе значення має управлінська функція, оскільки саме облікова інформація використовується під час прийняття управлінських рішень, планування діяльності та оцінювання ефективності роботи підприємства. Прогнозна функція дозволяє використовувати облікові дані для прогнозування результатів діяльності та оцінювання перспектив розвитку підприємства.

Особливу роль у системі економічної безпеки підприємства відіграє захисна функція облікової інформації, яка спрямована на виявлення ризиків, попередження фінансових порушень та забезпечення контролю господарських процесів.

Особливе значення облікова інформація має у системі економічної безпеки підприємства. Саме на її основі здійснюється:

- оцінювання фінансової стійкості підприємства;
- контроль використання ресурсів;
- виявлення фінансових ризиків;
- аналіз результатів діяльності;
- попередження фінансових порушень та шахрайства.

У сучасних умовах важливу роль у формуванні облікової інформації відіграють інформаційні технології та автоматизовані системи обліку. Використання цифрових технологій дозволяє:

- автоматизувати облікові процеси;
- підвищити оперативність формування інформації;
- зменшити ризик помилок;
- забезпечити швидкий доступ до даних;
- здійснювати контроль інформаційних потоків.

Разом із перевагами цифровізації виникають нові ризики, пов'язані із:

- кіберзагрозами;
- несанкціонованим доступом до інформації;
- втратою електронних даних;
- порушенням конфіденційності інформації.

Тому важливим завданням підприємства є забезпечення захисту облікової інформації та формування ефективної системи інформаційної безпеки.

У сучасних умовах облікова інформація виступає не лише засобом відображення господарських операцій, а й важливим стратегічним ресурсом підприємства, який забезпечує ефективність управління та підтримання належного рівня економічної безпеки.

Таким чином, облікова інформація є важливою складовою системи управління підприємством та забезпечує інформаційну основу для аналізу діяльності, контролю господарських процесів, оцінювання ризиків і прийняття ефективних управлінських рішень.

5.3. Аналітична інформація у системі економічної безпеки

У сучасних умовах господарювання важливу роль у системі економічної безпеки підприємства відіграє аналітична інформація, яка забезпечує можливість оцінювання результатів діяльності підприємства, виявлення ризиків та формування ефективних управлінських рішень. Саме аналітична інформація дозволяє керівництву підприємства своєчасно реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища та підтримувати стабільність функціонування підприємства.

Аналітична інформація формується у процесі обробки, систематизації та аналізу облікових і статистичних даних. На відміну від первинної облікової інформації, аналітична інформація має узагальнений характер та використовується для оцінювання тенденцій розвитку підприємства, визначення причин змін показників діяльності та прогнозування можливих ризиків.

У системі економічної безпеки аналітична інформація використовується для:

- оцінювання фінансового стану підприємства;
- аналізу ефективності використання ресурсів;
- виявлення ризиків та загроз діяльності;
- контролю результатів діяльності;
- прогнозування розвитку підприємства;
- підтримки процесу прийняття управлінських рішень.

Особливе значення аналітична інформація має під час оцінювання фінансового стану підприємства. Саме результати аналітичної обробки інформації дозволяють визначати рівень ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності підприємства.

Важливу роль аналітична інформація відіграє у процесі виявлення ризиків діяльності підприємства. Аналіз показників діяльності дозволяє своєчасно встановлювати негативні тенденції, оцінювати рівень фінансових загроз та формувати заходи щодо їх мінімізації.

Основні напрями використання аналітичної інформації наведено на рисунку 5.3.

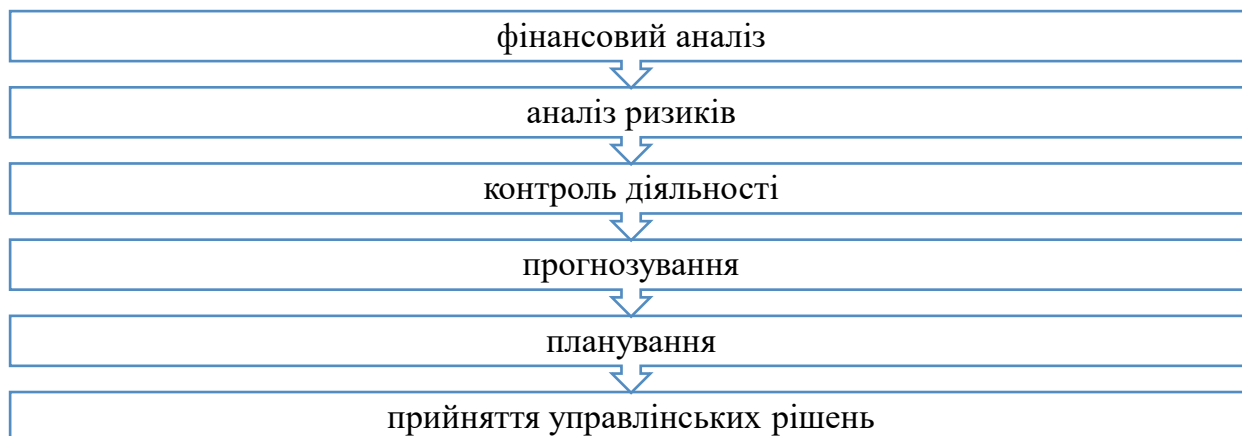

Рис. 5.3. Напрями використання аналітичної інформації у системі економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 5.3, аналітична інформація використовується у різних напрямках управління діяльністю підприємства та забезпечує інформаційну підтримку системи економічної безпеки.

Одним із найважливіших напрямів є фінансовий аналіз, який дозволяє оцінювати результати діяльності підприємства та визначати рівень його фінансової стійкості. На основі аналітичної інформації керівництво підприємства може оцінити ефективність використання ресурсів, рівень витрат та прибутковість діяльності.

Важливе значення має аналіз ризиків, який передбачає виявлення потенційних загроз, оцінювання ймовірності їх виникнення та визначення можливих наслідків для підприємства. Саме аналітична інформація дозволяє своєчасно реагувати на ризики та попереджати кризові ситуації.

У процесі управління підприємством аналітична інформація використовується також для планування діяльності та прогнозування результатів роботи підприємства. Прогнозні розрахунки дозволяють оцінювати перспективи розвитку підприємства та формувати стратегію забезпечення економічної безпеки.

Для формування аналітичної інформації використовуються різні методи економічного аналізу. Основні методи аналізу наведено в таблиці 5.3.

Таблиця 5.3

Основні методи формування аналітичної інформації

Метод	Характеристика
Горизонтальний аналіз	Дослідження змін показників у динаміці
Вертикальний аналіз	Оцінювання структури фінансових показників
Коефіцієнтний аналіз	Розрахунок показників фінансового стану підприємства
Факторний аналіз	Визначення впливу окремих факторів на результати діяльності
Порівняльний аналіз	Порівняння показників діяльності підприємства
SWOT-аналіз	Оцінювання сильних і слабких сторін підприємства, можливостей та загроз
Прогнозний аналіз	Оцінювання перспектив розвитку підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 5.3, для формування аналітичної інформації використовується комплекс методів, які дозволяють оцінювати різні аспекти діяльності підприємства та формувати обґрунтовані управлінські рішення.

У сучасних умовах важливу роль у процесі формування аналітичної інформації відіграють цифрові технології та інформаційні системи. Використання автоматизованих аналітичних платформ дозволяє:

- оперативно обробляти великі обсяги інформації;
- здійснювати моніторинг показників у режимі реального часу;
- формувати аналітичні звіти;
- прогнозувати ризики діяльності підприємства;
- підвищувати ефективність управління.

Разом із перевагами цифровізації виникають нові ризики, пов'язані із захистом інформації, кіберзагрозами та можливістю викривлення даних. Тому важливим завданням підприємства є забезпечення достовірності аналітичної інформації та захисту інформаційних ресурсів.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища підприємства повинні здійснювати постійний аналітичний моніторинг:

- фінансового стану;
- рівня витрат;
- ризиків зовнішнього середовища;
- змін ринкової кон'юнктури;
- ефективності використання ресурсів.

Це дозволяє своєчасно реагувати на зміни умов діяльності та підтримувати належний рівень економічної безпеки підприємства.

Таким чином, аналітична інформація є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує інформаційну основу для оцінювання діяльності підприємства, аналізу ризиків, прогнозування розвитку та прийняття ефективних управлінських рішень.

5.4. Захист інформаційних ресурсів підприємства

У сучасних умовах інформація є одним із найважливіших ресурсів підприємства та важливою складовою його економічної безпеки. Результати фінансово-господарської діяльності, дані бухгалтерського обліку, управлінська інформація, електронні документи та аналітичні матеріали мають значну цінність для підприємства, тому потребують належного захисту.

Розвиток цифрових технологій, автоматизація облікових процесів та широке використання інформаційних систем значно підвищили ефективність обробки інформації, однак одночасно зросли ризики, пов'язані з:

- несанкціонованим доступом до даних;
- витоком конфіденційної інформації;
- кіберзагрозами;
- викривленням або втратою інформації;
- порушенням роботи інформаційних систем.

У зв'язку з цим захист інформаційних ресурсів стає важливим напрямом забезпечення економічної безпеки підприємства.

Інформаційні ресурси підприємства являють собою сукупність документів, баз даних, програмного забезпечення, електронних інформаційних систем та інших інформаційних активів, які використовуються у процесі управління діяльністю підприємства.

Основними об'єктами захисту інформаційних ресурсів є:

- облікова інформація, яка містить дані про господарські операції та фінансовий стан підприємства;
- управлінська інформація, що використовується для прийняття управлінських рішень;
- комерційна інформація, пов'язана з діяльністю підприємства та його конкурентними перевагами;
- електронні документи та бази даних;
- інформаційні системи та програмне забезпечення підприємства.

Основні складові системи захисту інформаційних ресурсів наведено на рисунку 5.4.

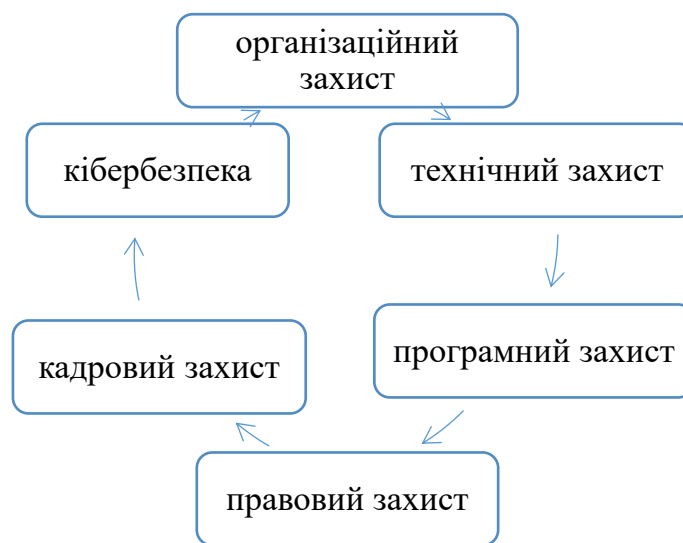

Рис. 5.4. Складові системи захисту інформаційних ресурсів підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 5.4, система захисту інформаційних ресурсів підприємства має комплексний характер та охоплює організаційні, технічні, програмні й правові заходи забезпечення інформаційної безпеки.

Важливе значення має організаційний захист інформації, який передбачає формування внутрішніх правил роботи з інформацією, визначення рівнів доступу до даних та організацію контролю за використанням інформаційних ресурсів. Ефективна організація роботи з інформацією дозволяє зменшити ризик витоку конфіденційних даних та підвищити рівень інформаційної безпеки підприємства.

Технічний захист інформації спрямований на забезпечення безпеки інформаційних систем та технічних засобів обробки даних. Для цього використовуються:

- системи резервного копіювання інформації, які дозволяють відновлювати дані у разі їх втрати;
- антивірусний захист, що забезпечує виявлення та блокування шкідливого програмного забезпечення;

- системи контролю доступу, які обмежують доступ до інформаційних ресурсів;
- засоби шифрування інформації для захисту конфіденційних даних.

Важливу роль у забезпеченні інформаційної безпеки відіграє програмний захист, який передбачає використання спеціалізованих програмних продуктів для захисту інформаційних систем підприємства від кіберзагроз та несанкціонованого втручання.

Особливе значення має правовий захист інформаційних ресурсів, який забезпечується дотриманням вимог законодавства щодо захисту інформації, комерційної таємниці та персональних даних. На підприємстві повинні бути розроблені внутрішні нормативні документи, які регулюють порядок роботи з інформацією та відповідальність працівників за порушення правил інформаційної безпеки.

Суттєву роль у системі захисту інформаційних ресурсів відіграє кадровий захист. Значна частина ризиків інформаційної безпеки пов'язана саме з людським фактором, тому працівники підприємства повинні:

- дотримуватися правил роботи з інформацією;
- забезпечувати конфіденційність даних;
- використовувати надійні засоби захисту інформації;
- своєчасно повідомляти про можливі загрози інформаційній безпеці.

У сучасних умовах особливого значення набуває кібербезпека, яка спрямована на захист інформаційних систем підприємства від кібератак, вірусного програмного забезпечення, несанкціонованого доступу та інших цифрових загроз.

Основні загрози інформаційній безпеці підприємства наведено в таблиці 5.4.

Таблиця 5.4

Основні загрози інформаційній безпеці підприємства

Загроза	Характеристика
Несанкціонований доступ	Незаконне отримання доступу до інформації
Витік інформації	Передача конфіденційної інформації стороннім особам
Кіберзагрози	Вірусні атаки, хакерські втручання, шкідливе програмне забезпечення
Втрата даних	Пошкодження або знищення інформації
Викривлення інформації	Навмисна або випадкова зміна даних
Технічні збої	Порушення роботи інформаційних систем

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 5.4, загрози інформаційній безпеці можуть мати як технічний, так і організаційний характер. Тому підприємства повинні формувати комплексну систему захисту інформаційних ресурсів та постійно удосконалювати заходи інформаційної безпеки.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища питання захисту інформаційних ресурсів набуває особливого значення. Підприємства повинні забезпечувати безперервність роботи

інформаційних систем, збереження електронних даних та захист інформації від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Таким чином, захист інформаційних ресурсів є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та спрямований на забезпечення конфіденційності, цілісності й доступності інформації, необхідної для ефективного управління діяльністю підприємства.

5.5. Якість та достовірність обліково-аналітичної інформації

У системі управління підприємством важливе значення має якість та достовірність обліково-аналітичної інформації, оскільки саме на її основі приймаються управлінські рішення, здійснюється контроль діяльності підприємства та формується система економічної безпеки.

Недостатньо якісна або недостовірна інформація може призвести до помилок у процесі управління, неправильного оцінювання ризиків, погіршення фінансового стану підприємства та виникнення кризових ситуацій. Тому забезпечення якості інформації є одним із ключових завдань системи обліково-аналітичного забезпечення підприємства.

Якість обліково-аналітичної інформації визначається ступенем її відповідності потребам користувачів та можливістю використання для прийняття ефективних управлінських рішень.

Основними вимогами до обліково-аналітичної інформації є:

- достовірність, яка передбачає об'єктивне та правдиве відображення господарських процесів;
- повнота, що забезпечує наявність усіх необхідних даних для аналізу та управління;
- своєчасність, яка дозволяє оперативно реагувати на зміни діяльності підприємства;
- актуальність, що характеризує відповідність інформації сучасним умовам діяльності;
- зрозумілість, яка забезпечує доступність інформації для користувачів;
- аналітичність, що дозволяє використовувати інформацію для аналізу та прогнозування.

Основні якісні характеристики обліково-аналітичної інформації наведено на рисунку 5.5.

Рис. 5.5. Якісні характеристики обліково-аналітичної інформації

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 5.5, якість обліково-аналітичної інформації визначається комплексом взаємопов'язаних характеристик, які забезпечують ефективність її використання у системі управління підприємством.

Однією з найважливіших характеристик є достовірність інформації. Вона забезпечує правильне відображення господарських операцій та реального фінансового стану підприємства. Достовірна інформація дозволяє керівництву підприємства приймати обґрунтовані управлінські рішення та своєчасно виявляти ризики діяльності.

Важливе значення має повнота інформації, оскільки недостатній обсяг даних може призвести до неправильного оцінювання ситуації та помилкових управлінських рішень. Обліково-аналітична інформація повинна охоплювати всі основні аспекти діяльності підприємства.

Своєчасність інформації забезпечує можливість оперативного реагування на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища. У сучасних умовах швидкість отримання інформації є важливою передумовою ефективного управління підприємством.

Актуальність інформації характеризує її відповідність сучасним умовам діяльності підприємства. Інформація повинна відображати реальний стан господарських процесів та враховувати зміни економічного середовища.

Зрозумілість інформації забезпечує можливість її правильного сприйняття користувачами. Інформація повинна бути логічною, структурованою та доступною для аналізу.

Аналітичність інформації передбачає можливість використання даних для проведення економічного аналізу, оцінювання ризиків та прогнозування діяльності підприємства.

Важливу роль у забезпеченні якості обліково-аналітичної інформації відіграє система внутрішнього контролю, яка дозволяє:

- перевіряти правильність відображення господарських операцій;
- попереджати помилки та фінансові порушення;
- забезпечувати достовірність звітності;
- контролювати використання ресурсів підприємства.

Суттєвий вплив на якість інформації має рівень організації бухгалтерського обліку та використання сучасних інформаційних технологій. Автоматизація облікових процесів дозволяє зменшити ризик помилок, підвищити оперативність формування інформації та забезпечити більш ефективний контроль інформаційних потоків.

Разом із перевагами цифровізації виникають нові ризики, пов'язані із:

- викривленням електронних даних;
- несанкціонованим доступом до інформації;
- технічними збоями інформаційних систем;
- втратою електронної інформації.

У зв'язку з цим підприємства повинні забезпечувати належний рівень захисту інформаційних ресурсів та постійний контроль достовірності інформації.

Основні чинники, що впливають на якість обліково-аналітичної інформації, наведено в таблиці 5.5.

Чинники впливу на якість обліково-аналітичної інформації

Чинник	Характеристика впливу
Кваліфікація працівників	Впливає на правильність ведення обліку та формування звітності
Організація обліку	Забезпечує систематизацію та контроль інформації
Внутрішній контроль	Сприяє виявленню помилок і порушень
Інформаційні технології	Підвищують оперативність та точність обробки інформації
Документообіг	Забезпечує своєчасне надходження інформації
Захист інформації	Попереджає втрату та викривлення даних

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 5.5, якість обліково-аналітичної інформації залежить від сукупності організаційних, технічних та кадрових чинників. Належний рівень організації обліково-аналітичної роботи сприяє формуванню достовірної інформаційної бази для управління діяльністю підприємства.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища питання забезпечення достовірності інформації набуває особливого значення. Підприємства повинні забезпечувати постійний контроль якості інформації, оперативне оновлення даних та захист інформаційних ресурсів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Таким чином, якість та достовірність обліково-аналітичної інформації є важливими умовами ефективного управління підприємством та забезпечення його економічної безпеки, оскільки саме якісна інформація формує основу для аналізу діяльності, оцінювання ризиків і прийняття управлінських рішень.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства?
2. Які види інформації використовуються у системі економічної безпеки підприємства?
3. Яке значення має облікова інформація у процесі управління підприємством?
4. Які основні джерела формування облікової інформації?
5. Які функції виконує облікова інформація?
6. У чому полягає значення аналітичної інформації у системі економічної безпеки?
7. Які методи використовуються для формування аналітичної інформації?
8. Які основні загрози інформаційній безпеці підприємства?
9. Що таке інформаційні ресурси підприємства?
10. Які складові формують систему захисту інформаційних ресурсів?
11. Яке значення має кібербезпека у сучасних умовах?
12. Які основні вимоги ставляться до обліково-аналітичної інформації?
13. У чому полягає достовірність інформації?
14. Які чинники впливають на якість обліково-аналітичної інформації?
15. Яку роль відіграють інформаційні технології у формуванні обліково-аналітичної інформації?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства — це:

- а) система оподаткування підприємства;
- б) система збору, обробки та використання інформації для управління підприємством;
- в) система виробничого контролю;
- г) система маркетингової діяльності.

2. Основним джерелом облікової інформації є:

- а) маркетингові дослідження;
- б) первинні документи;
- в) рекламні матеріали;
- г) статистичні довідники.

3. Аналітична інформація використовується для:

- а) оформлення первинних документів;
- б) оцінювання результатів діяльності підприємства;
- в) реєстрації господарських операцій;
- г) ведення кадрової документації.

4. До основних загроз інформаційній безпеці належать:

- а) збільшення прибутку;
- б) кіберзагрози;
- в) розширення виробництва;
- г) автоматизація обліку.

5. Яка характеристика інформації передбачає її правдивість та об'єктивність?

- а) оперативність;
- б) актуальність;
- в) достовірність;
- г) зрозумілість.

6. Яка система забезпечує захист інформації від несанкціонованого доступу?

- а) виробнича система;
- б) система інформаційної безпеки;
- в) система управління персоналом;
- г) система планування.

7. SWOT-аналіз використовується для:

- а) оцінювання сильних і слабких сторін підприємства;
- б) реєстрації господарських операцій;
- в) ведення бухгалтерського обліку;
- г) оформлення звітності.

8. Автоматизовані інформаційні системи дозволяють:

- а) зменшити обсяг інформації;
- б) автоматизувати процеси обробки даних;
- в) відмовитися від контролю;
- г) замінити економічний аналіз.

Практичні та кейс / ситуаційне завдання

Завдання 1. Побудуйте схему системи інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Завдання 2. Охарактеризуйте основні джерела формування облікової інформації та визначте їх значення для управління підприємством.

Завдання 3. Проаналізуйте основні методи формування аналітичної інформації та наведіть приклади їх використання.

Завдання 4. Складіть таблицю основних загроз інформаційній безпеці підприємства та заходів їх мінімізації.

Завдання 5. Оцініть вплив цифрових технологій на якість та достовірність обліково-аналітичної інформації.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Агро-Лідер» використовує автоматизовану систему бухгалтерського обліку та електронного документообігу. Під час проведення внутрішньої перевірки було виявлено:

- помилки у формуванні фінансової звітності;
- несвоєчасне оновлення аналітичної інформації;
- випадки несанкціонованого доступу до електронних документів;
- недостатній рівень резервного копіювання даних;
- порушення правил роботи з конфіденційною інформацією.

Завдання:

1. Які проблеми інформаційного забезпечення виникли на підприємстві?
2. Які ризики для економічної безпеки підприємства можуть виникнути внаслідок цих порушень?
3. Які заходи необхідно впровадити для підвищення якості та достовірності інформації?
4. Яку роль у вирішенні ситуації відіграє система захисту інформаційних ресурсів?
5. Які сучасні цифрові технології можуть бути використані для підвищення рівня інформаційної безпеки?

ТЕМА 6. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ

6.1. Економічні ризики діяльності підприємства

У сучасних умовах господарювання діяльність підприємств супроводжується значною кількістю ризиків, які можуть негативно впливати на результати діяльності, фінансовий стан та рівень економічної безпеки підприємства. Нестабільність економічного середовища, посилення конкуренції, цифровізація бізнесу, воєнні виклики та зміни ринкової кон'юнктури зумовлюють необхідність постійного аналізу ризиків та формування ефективної системи управління ними.

Економічний ризик являє собою ймовірність виникнення несприятливих подій або втрат у процесі діяльності підприємства під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Ризики діяльності підприємства можуть виникати у різних сферах господарської діяльності та впливати на фінансові результати, використання ресурсів, конкурентоспроможність і стабільність функціонування підприємства.

Основні види економічних ризиків наведено на рисунку 6.1.

Рис. 6.1. Основні види економічних ризиків підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 6.1, економічні ризики мають комплексний характер та охоплюють різні напрями діяльності підприємства. Кожен вид ризику може впливати на результати господарської діяльності, фінансову стійкість підприємства та рівень його економічної безпеки.

Фінансові ризики безпосередньо пов'язані з рухом грошових коштів, виконанням фінансових зобов'язань та забезпеченням платоспроможності підприємства. Вони можуть призводити до втрати ліквідності, зростання заборгованості та погіршення фінансового стану підприємства.

Виробничі ризики виникають у процесі здійснення виробничої діяльності та можуть бути пов'язані з перебоями у постачанні ресурсів, технічними несправностями обладнання, зниженням продуктивності праці або порушенням виробничих процесів.

Комерційні ризики пов'язані зі сферою реалізації продукції та взаємодією підприємства з ринком. Вони можуть виникати через зниження попиту на продукцію, посилення конкуренції, зміну цінової політики або втрату ринків збуту.

Інвестиційні ризики виникають у процесі реалізації інвестиційних проєктів та можуть бути пов'язані з неефективним вкладенням коштів, зміною ринкової ситуації або недостатнім рівнем окупності інвестицій.

Інформаційні ризики в сучасних умовах цифровізації набувають особливого значення. Вони пов'язані із загрозами втрати інформації, кіберзагрозами, несанкціонованим доступом до даних та порушенням роботи інформаційних систем підприємства.

Кадрові ризики виникають унаслідок недостатньої кваліфікації працівників, порушення трудової дисципліни, плинності кадрів або недостатнього рівня професійної підготовки персоналу.

Зовнішньоекономічні ризики пов'язані зі змінами міжнародного економічного середовища, валютними коливаннями, порушенням зовнішньоекономічних зв'язків та змінами митного законодавства.

Логістичні ризики виникають у процесі постачання ресурсів, транспортування продукції та організації логістичних процесів. У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності транспортної інфраструктури такі ризики можуть суттєво впливати на діяльність підприємства.

Отже, економічні ризики мають різноманітний характер та потребують комплексного підходу до їх виявлення, оцінювання й управління. Своєчасний аналіз ризиків дозволяє підприємству мінімізувати можливі втрати та підтримувати належний рівень економічної безпеки.

Важливе місце у системі економічних ризиків займають фінансові ризики, які пов'язані з можливими фінансовими втратами підприємства. До таких ризиків належать:

- ризик неплатоспроможності, який виникає у разі недостатності коштів для виконання зобов'язань;
- валютний ризик, пов'язаний зі зміною валютних курсів;
- кредитний ризик, що виникає через невиконання контрагентами своїх фінансових зобов'язань;
- інфляційний ризик, який впливає на купівельну спроможність коштів та рівень витрат підприємства.

Суттєвий вплив на діяльність підприємства мають виробничі ризики, які пов'язані з порушенням виробничих процесів, технічними несправностями, нестачею ресурсів або зниженням ефективності виробництва.

Комерційні ризики виникають у процесі реалізації продукції та взаємодії підприємства з ринком. Вони можуть бути пов'язані зі зміною попиту на продукцію, посиленням конкуренції, втратою ринків збуту або зміною цінової політики.

Важливе значення у сучасних умовах мають інформаційні ризики, які виникають унаслідок:

- витоку конфіденційної інформації;
- кіберзагроз;
- несанкціонованого доступу до даних;
- порушення роботи інформаційних систем.

У сучасних умовах цифровізації економіки інформаційні ризики можуть суттєво впливати на рівень економічної безпеки підприємства та ефективність його діяльності.

Особливого значення в сучасних умовах набувають логістичні ризики, які пов'язані з порушенням постачання ресурсів, транспортними проблемами, змінами логістичних маршрутів та нестабільністю міжнародних економічних зв'язків.

Значний вплив на діяльність підприємств мають зовнішні фактори ризику, які підприємство не може повністю контролювати. До таких факторів належать:

- економічна нестабільність;
- зміни законодавства;
- політичні ризики;
- воєнні дії;
- інфляційні процеси;
- зміни кон'юнктури ринку.

Для забезпечення економічної безпеки підприємства важливе значення має своєчасне виявлення ризиків та оцінювання їх можливого впливу на діяльність підприємства.

Основні ознаки економічних ризиків наведено в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1

Основні ознаки економічних ризиків

Ознака	Характеристика
Імовірність виникнення	Ризик має певну ймовірність настання
Невизначеність	Неможливість точно передбачити наслідки ризику
Можливість втрат	Ризик може призвести до фінансових або інших втрат
Варіативність результатів	Наслідки ризику можуть бути різними
Вплив на діяльність підприємства	Ризики впливають на результати діяльності та економічну безпеку

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 6.1, економічні ризики характеризуються низкою ознак, які відображають їхню сутність та особливості впливу на діяльність підприємства.

Однією з основних ознак ризику є ймовірність виникнення, оскільки ризикова подія може як статися, так і не статися. Саме тому під час управління ризиками важливе значення має оцінювання ступеня ймовірності виникнення негативних подій.

Важливою характеристикою ризику є невизначеність, яка пов'язана з неможливістю точно передбачити майбутні результати діяльності підприємства. У сучасних умовах господарювання невизначеність посилюється під впливом економічної нестабільності, змін ринкової кон'юнктури, воєнних дій та цифрових трансформацій.

Суттєвою ознакою економічного ризику є можливість виникнення втрат. Ризики можуть призводити до фінансових збитків, погіршення фінансового стану підприємства, втрати ресурсів або зниження ефективності діяльності.

Важливе значення має також варіативність результатів, оскільки наслідки ризику можуть бути різними залежно від умов діяльності підприємства та ефективності управлінських рішень. У деяких випадках ризик може не лише спричинити втрати, а й створювати нові можливості для розвитку підприємства.

Ще однією важливою ознакою є вплив ризиків на діяльність підприємства. Ризики можуть впливати на фінансові результати, конкурентоспроможність, ефективність використання ресурсів та загальний рівень економічної безпеки підприємства.

Таким чином, економічні ризики є складною економічною категорією, яка потребує постійного моніторингу, аналізу та оцінювання. Розуміння основних ознак ризиків дозволяє підприємству формувати ефективну систему ризик-менеджменту та забезпечувати стабільність господарської діяльності.

Важливу роль у процесі управління ризиками відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке дозволяє:

- формувати інформацію про ризики діяльності підприємства;
- оцінювати можливі фінансові втрати;
- аналізувати причини виникнення ризиків;
- здійснювати моніторинг ризикових операцій;
- формувати інформаційну основу для прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища підприємства повинні приділяти особливу увагу аналізу ризиків та формуванню системи економічної безпеки, здатної забезпечити стабільність функціонування підприємства та його адаптацію до змін зовнішнього середовища.

Таким чином, економічні ризики є невід'ємною складовою діяльності підприємства та суттєво впливають на рівень його економічної безпеки. Своєчасне виявлення, оцінювання та управління ризиками є важливою умовою забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства.

6.2. Невизначеність та її вплив на діяльність підприємства

У сучасних умовах господарювання діяльність підприємств здійснюється в умовах постійної невизначеності, яка суттєво впливає на результати діяльності, процес прийняття управлінських рішень та рівень економічної безпеки підприємства. Нестабільність економічного середовища, зміни ринкової кон'юнктури, цифровізація економіки, воєнні виклики та глобальні економічні процеси формують умови, за яких підприємства не можуть повністю передбачити майбутні результати своєї діяльності.

Невизначеність являє собою ситуацію, за якої відсутня повна та достовірна інформація про умови функціонування підприємства, можливі події та наслідки управлінських рішень.

На відміну від ризику, який передбачає можливість оцінювання ймовірності виникнення певних подій, невизначеність характеризується недостатністю інформації або неможливістю точно прогнозувати розвиток ситуації.

У сучасних умовах невизначеність є невід'ємною складовою діяльності підприємства та може виникати під впливом різних факторів.

Основні джерела невизначеності наведено на рисунку 6.2.

Як видно з рисунка 6.2, невизначеність діяльності підприємства формується під впливом значної кількості факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Ці фактори можуть змінювати умови функціонування підприємства, впливати на результати його діяльності та ускладнювати процес прийняття управлінських рішень.

Рис. 6.2. Основні джерела невизначеності діяльності підприємства
Джерела невизначеності:

Джерело: узагальнено автором.

Одним із найбільш вагомих джерел невизначеності є економічна нестабільність, яка проявляється у коливанні валютних курсів, зміні рівня інфляції, нестабільності фінансового ринку та зниженні ділової активності. За таких умов підприємства стикаються з труднощами прогнозування доходів, витрат та фінансових результатів діяльності.

Суттєвий вплив на діяльність підприємств мають зміни законодавства, які можуть стосуватися оподаткування, бухгалтерського обліку, трудових відносин або зовнішньоекономічної діяльності. Часті зміни нормативно-правової бази ускладнюють процес планування діяльності підприємства та можуть спричиняти додаткові витрати або ризики.

Особливого значення в сучасних умовах набувають воєнні дії, які можуть призводити до порушення логістичних процесів, втрати ринків збуту, нестабільності енергетичного забезпечення та скорочення виробничих можливостей підприємства. Воєнні ризики значно підвищують рівень невизначеності економічного середовища та ускладнюють процес стратегічного планування.

Важливим джерелом невизначеності є інфляційні процеси, які впливають на рівень витрат підприємства, ціни на ресурси та купівельну спроможність споживачів. Високий рівень інфляції може призводити до зростання собівартості продукції та погіршення фінансових результатів діяльності підприємства.

У сучасних умовах значний вплив на діяльність підприємств мають цифрові трансформації та технологічні зміни. Швидкий розвиток інформаційних технологій потребує від підприємств постійного оновлення програмного забезпечення, удосконалення систем управління та підвищення рівня кібербезпеки.

Суттєвим фактором невизначеності є зміни ринкової кон'юнктури, які можуть проявлятися у зміні попиту на продукцію, посиленні конкуренції або зміні поведінки споживачів. У таких умовах підприємства повинні постійно адаптувати свою діяльність до змін ринку.

Отже, невизначеність є складною економічною категорією, яка формується під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів та потребує постійного моніторингу й аналізу.

Одним із найбільш вагомих чинників невизначеності є економічна нестабільність, яка супроводжується коливанням цін, зміною валютних курсів, нестабільністю фінансового ринку та зниженням ділової активності. За таких умов підприємства стикаються з труднощами прогнозування доходів, витрат та фінансових результатів діяльності.

Суттєвий вплив на діяльність підприємств мають зміни законодавства, які можуть стосуватися системи оподаткування, бухгалтерського обліку, трудових відносин або зовнішньоекономічної діяльності. Часті зміни нормативно-правової бази ускладнюють процес планування діяльності та можуть спричинити додаткові фінансові ризики.

Особливого значення в сучасних умовах набувають воєнні дії та пов'язані з ними ризики. Воєнні виклики можуть призводити до:

- порушення логістичних процесів;
- втрати виробничих потужностей;
- нестабільності енергетичного забезпечення;
- скорочення ринків збуту;
- зростання витрат діяльності підприємства.

Важливим джерелом невизначеності є інфляційні процеси, які впливають на рівень витрат підприємства, купівельну спроможність споживачів та фінансові результати діяльності.

У сучасних умовах значний вплив на діяльність підприємств мають цифрові трансформації та технологічні зміни. Постійний розвиток інформаційних технологій потребує адаптації підприємств до нових умов діяльності, впровадження сучасних програмних продуктів та забезпечення кібербезпеки.

Суттєвий вплив на діяльність підприємств мають зміни ринкової кон'юнктури, які можуть проявлятися у зміні попиту на продукцію, посиленні конкуренції або зміні поведінки споживачів.

Невизначеність впливає на різні аспекти діяльності підприємства. Основні наслідки невизначеності наведено в таблиці 6.2.

Таблиця 6.2

Вплив невизначеності на діяльність підприємства

Напрямок впливу	Характеристика
Фінансова діяльність	Коливання доходів, витрат та фінансових результатів
Управлінські рішення	Ускладнення процесу планування та прогнозування
Інвестиційна діяльність	Зростання ризику інвестиційних проєктів
Виробнича діяльність	Порушення виробничих та логістичних процесів
Конкурентоспроможність	Посилення конкуренції та нестабільність ринку
Економічна безпека	Зростання рівня внутрішніх і зовнішніх загроз

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 6.2, невизначеність впливає практично на всі напрями діяльності підприємства та може спричинити як фінансові, так і організаційні проблеми.

У сфері фінансової діяльності невизначеність призводить до нестабільності доходів і витрат підприємства, коливання фінансових результатів та ускладнення процесу прогнозування фінансового стану. За умов невизначеності підприємства можуть стикатися зі зниженням прибутковості, нестачею обігових коштів або проблемами виконання фінансових зобов'язань.

Суттєвий вплив невизначеність має на процес прийняття управлінських рішень. За відсутності повної та достовірної інформації керівництво підприємства не завжди може точно оцінити можливі наслідки управлінських рішень, що підвищує ризик помилок у процесі управління.

У сфері інвестиційної діяльності невизначеність призводить до зростання ризику інвестиційних проєктів та зменшення інвестиційної активності підприємства. За нестабільних умов підприємства часто відкладають реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів через складність прогнозування майбутніх результатів.

Виробнича діяльність підприємства також зазнає негативного впливу невизначеності. Порушення логістичних процесів, нестабільність постачання ресурсів, зміни вартості сировини та енергетичних ресурсів можуть призводити до перебоїв виробництва та зростання витрат діяльності.

Суттєвий вплив невизначеність має на конкурентоспроможність підприємства. Посилення конкуренції, зміна ринкових умов та поведінки споживачів потребують від підприємств постійної адаптації до змін зовнішнього середовища.

Особливого значення набуває вплив невизначеності на економічну безпеку підприємства. Зростання рівня невизначеності супроводжується підвищенням кількості внутрішніх і зовнішніх загроз, що потребує формування ефективної системи ризик-менеджменту та постійного моніторингу ризиків діяльності підприємства.

Таким чином, невизначеність має комплексний вплив на діяльність підприємства та суттєво ускладнює процес управління. Саме тому підприємства повинні формувати адаптивну систему управління, здатну забезпечувати стабільність функціонування та належний рівень економічної безпеки в умовах нестабільного економічного середовища.

У сфері фінансової діяльності невизначеність призводить до нестабільності доходів, коливання витрат та ускладнення прогнозування фінансових результатів підприємства.

У процесі управління підприємством невизначеність ускладнює прийняття управлінських рішень, оскільки керівництво не завжди має можливість точно оцінити майбутні умови діяльності та результати прийнятих рішень.

Суттєвий вплив невизначеність має на інвестиційну діяльність підприємства. За умов нестабільності зростає ризик інвестиційних проєктів, що може призводити до скорочення обсягів інвестування та зниження інвестиційної активності підприємства.

У виробничій сфері невизначеність може спричиняти порушення постачання ресурсів, затримки логістичних процесів та нестабільність виробничої діяльності.

Для забезпечення економічної безпеки підприємства важливе значення має формування системи управління невизначеністю, яка повинна забезпечувати:

- постійний моніторинг зовнішнього середовища;
- аналіз ризиків діяльності;
- прогнозування можливих змін;
- формування альтернативних управлінських рішень;
- підвищення адаптивності підприємства до змін середовища.

Важливу роль у процесі управління невизначеністю відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке дозволяє формувати інформацію для оцінювання ризиків, аналізу результатів діяльності та прогнозування розвитку підприємства.

У сучасних умовах підприємства повинні приділяти особливу увагу гнучкості управління, здатності швидко адаптуватися до змін середовища та формуванню ефективної системи економічної безпеки.

Таким чином, невизначеність є важливою характеристикою сучасного економічного середовища та суттєво впливає на діяльність підприємства. Ефективне управління невизначеністю є необхідною умовою забезпечення стабільності функціонування та економічної безпеки підприємства.

6.3. Методи аналізу та оцінювання ризиків

Ефективне управління ризиками неможливе без їх своєчасного аналізу та оцінювання. У сучасних умовах господарювання підприємства функціонують у середовищі значної невизначеності, тому важливим завданням системи економічної безпеки є виявлення ризиків, оцінювання їх можливого впливу на діяльність підприємства та формування заходів щодо їх мінімізації.

Аналіз ризиків являє собою процес виявлення, дослідження та оцінювання факторів, які можуть негативно впливати на результати діяльності підприємства. Основною метою аналізу ризиків є визначення рівня небезпеки ризикових подій та оцінювання можливих наслідків їх виникнення.

Оцінювання ризиків дозволяє підприємству:

- визначати найбільш небезпечні загрози діяльності;
- оцінювати можливі фінансові втрати;
- прогнозувати наслідки ризикових ситуацій;
- формувати заходи щодо мінімізації ризиків;
- підвищувати ефективність управлінських рішень.

Процес аналізу ризиків є складовою системи ризик-менеджменту та передбачає послідовне виконання певних етапів.

Основні етапи аналізу ризиків наведено на рисунку 6.3.

Як видно з рисунка 6.3, процес аналізу ризиків має послідовний та комплексний характер. Кожен етап є важливим для формування ефективної системи управління ризиками та забезпечення економічної безпеки підприємства.

Першим етапом є виявлення ризиків, яке передбачає визначення можливих загроз діяльності підприємства. На цьому етапі підприємство ідентифікує внутрішні та зовнішні фактори ризику, які можуть впливати на результати його діяльності.

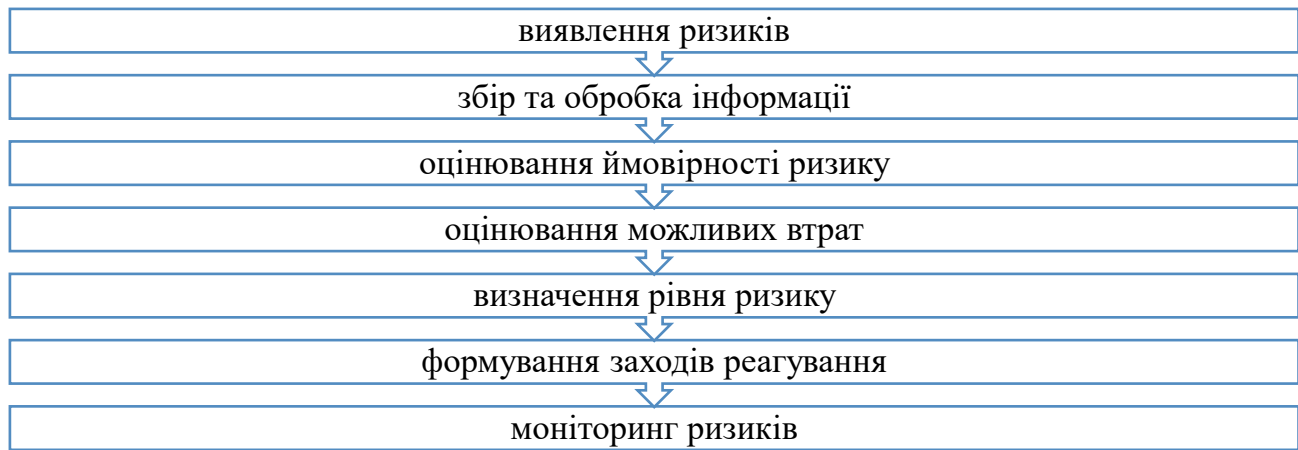

Рис. 6.3. Етапи аналізу та оцінювання ризиків

Джерело: узагальнено автором.

Наступним етапом є збір та обробка інформації, необхідної для аналізу ризиків. Джерелами інформації можуть бути дані бухгалтерського обліку, фінансова звітність, результати внутрішнього контролю, статистичні показники та інформація про зовнішнє середовище.

Важливим етапом є оцінювання ймовірності ризику, яке дозволяє визначити можливість виникнення ризикової події. Чим вищою є ймовірність виникнення ризику, тим більшої уваги потребує його управління.

Суттєве значення має оцінювання можливих втрат, яке передбачає визначення потенційного впливу ризику на фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

На основі отриманих результатів здійснюється визначення рівня ризику та приймаються управлінські рішення щодо необхідності впровадження заходів захисту або мінімізації ризиків.

Завершальним етапом є моніторинг ризиків, який забезпечує постійне спостереження за змінами ризикового середовища та дозволяє своєчасно реагувати на нові загрози.

Для аналізу та оцінювання ризиків використовуються різні методи, які дозволяють оцінити рівень ризику та його вплив на діяльність підприємства.

Основні методи аналізу ризиків наведено в таблиці 6.3.

Таблиця 6.3

Методи аналізу та оцінювання ризиків

Метод	Характеристика
Експертний метод	Ґрунтується на оцінках фахівців та експертів
Статистичний метод	Використовує статистичні дані та математичні розрахунки
Метод сценаріїв	Передбачає моделювання можливих варіантів розвитку подій
SWOT-аналіз	Дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, можливості і загрози
Факторний аналіз	Визначає вплив окремих факторів на рівень ризику
Коефіцієнтний аналіз	Використовується для оцінювання фінансового стану підприємства
Імітаційне моделювання	Передбачає моделювання ризикових ситуацій та їх наслідків

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 6.3, для аналізу ризиків використовується широкий спектр методів, які дозволяють оцінювати різні аспекти ризикової діяльності підприємства.

Експертний метод використовується у випадках, коли відсутня достатня статистична інформація для проведення точних розрахунків. У такому випадку оцінювання ризиків здійснюється на основі професійних суджень фахівців.

Статистичний метод базується на аналізі статистичних даних та використанні математичних методів оцінювання ризиків. Даний метод дозволяє визначати ймовірність виникнення ризикових подій та оцінювати можливі втрати.

Метод сценаріїв передбачає моделювання різних варіантів розвитку подій та оцінювання можливих наслідків для підприємства. Він дозволяє підприємству підготуватися до різних змін зовнішнього середовища.

SWOT-аналіз використовується для комплексного оцінювання внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Даний метод дозволяє визначати сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості та загрози його діяльності.

Важливу роль у процесі оцінювання ризиків відіграє коефіцієнтний аналіз, який дозволяє оцінювати ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість та прибутковість підприємства.

У сучасних умовах значного поширення набувають цифрові технології та автоматизовані системи аналізу ризиків. Використання спеціалізованих програмних продуктів дозволяє:

- оперативно обробляти великі обсяги інформації;
- автоматизувати процеси оцінювання ризиків;
- здійснювати моніторинг ризикових операцій;
- прогнозувати можливі загрози діяльності підприємства.

Особливого значення аналіз та оцінювання ризиків набувають в умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища. Підприємства повинні постійно здійснювати моніторинг ризиків та формувати адаптивну систему ризик-менеджменту.

Таким чином, аналіз та оцінювання ризиків є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечують можливість своєчасного виявлення загроз, оцінювання їх впливу на діяльність підприємства та формування ефективних управлінських рішень.

6.4. Обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту

У сучасних умовах господарювання ефективне управління ризиками є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства. Зростання рівня невизначеності, нестабільність економічного середовища, цифровізація бізнес-процесів та воєнні виклики потребують від підприємств формування ефективної системи ризик-менеджменту, здатної забезпечувати своєчасне виявлення ризиків та мінімізацію їх негативного впливу.

Важливу роль у системі ризик-менеджменту відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке формує інформаційну основу для аналізу, оцінювання та контролю ризиків діяльності підприємства.

Обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту являє собою систему збору, обробки, аналізу та використання інформації про ризики діяльності підприємства з метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо їх мінімізації.

Основним завданням обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту є формування достовірної інформаційної бази для:

- виявлення ризиків діяльності підприємства;
- оцінювання рівня ризику;
- контролю ризикових операцій;
- прогнозування можливих втрат;
- прийняття управлінських рішень;
- забезпечення економічної безпеки підприємства.

Обліково-аналітична інформація дозволяє керівництву підприємства оцінювати фінансовий стан, виявляти негативні тенденції діяльності та своєчасно реагувати на потенційні загрози.

Основні складові обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту наведено на рисунку 6.4.

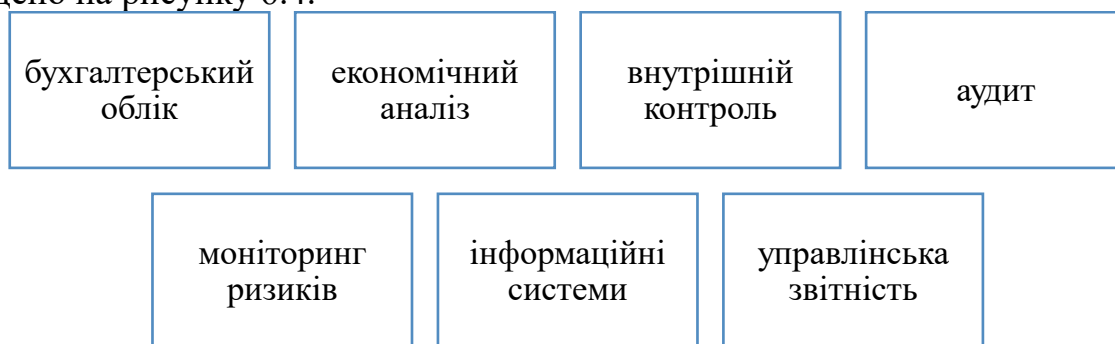

Рис. 6.4. Складові обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту
Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 6.4, обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту є комплексною системою, яка поєднує різні елементи інформаційного забезпечення діяльності підприємства. Ефективність управління ризиками значною мірою залежить від якості взаємодії між складовими цієї системи та здатності підприємства своєчасно формувати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Важливу роль у системі ризик-менеджменту відіграє бухгалтерський облік, який забезпечує накопичення та систематизацію інформації про господарські операції, фінансові результати та рух ресурсів підприємства. Саме облікові дані формують основу для подальшого аналізу ризиків та оцінювання можливих фінансових втрат.

Суттєве значення має економічний аналіз, який дозволяє оцінювати фінансову стійкість підприємства, виявляти негативні тенденції діяльності та визначати фактори, що можуть спричиняти виникнення ризиків. За допомогою аналітичних методів підприємство може оцінювати рівень ліквідності, платоспроможності, рентабельності та ефективності використання ресурсів.

Важливим елементом системи ризик-менеджменту є внутрішній контроль, який забезпечує перевірку правильності здійснення господарських операцій, дотримання внутрішніх процедур та попередження фінансових порушень.

Ефективний внутрішній контроль дозволяє своєчасно виявляти ризикові операції та мінімізувати можливі втрати підприємства.

Особливу роль у системі економічної безпеки відіграє аудит, який спрямований на перевірку достовірності фінансової інформації та оцінювання ефективності системи внутрішнього контролю. Результати аудиту дозволяють підприємству виявляти недоліки в організації управління ризиками та формувати заходи щодо їх усунення.

Суттєве значення у сучасних умовах має моніторинг ризиків, який передбачає постійне спостереження за змінами внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Саме моніторинг дозволяє оперативно реагувати на нові загрози та підтримувати стабільність діяльності підприємства.

Важливу роль у системі ризик-менеджменту відіграють інформаційні системи та цифрові технології, які забезпечують автоматизацію процесів обробки інформації, підвищують оперативність аналізу ризиків та дозволяють здійснювати контроль ризикових операцій у режимі реального часу.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту охоплює сукупність взаємопов'язаних складових, які забезпечують формування інформаційної бази для управління ризиками та підтримання належного рівня економічної безпеки підприємства.

Важливу роль у системі ризик-менеджменту відіграє бухгалтерський облік, який забезпечує формування інформації про господарські операції, фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Саме облікові дані є основою для проведення аналізу ризиків та оцінювання можливих фінансових втрат.

Суттєве значення має економічний аналіз, який дозволяє оцінювати фінансову стійкість підприємства, виявляти негативні тенденції діяльності та прогнозувати можливі ризики. За допомогою аналітичних методів підприємство може оцінювати рівень ліквідності, платоспроможності, прибутковості та ефективності використання ресурсів.

Важливою складовою системи ризик-менеджменту є внутрішній контроль, який забезпечує перевірку правильності здійснення господарських операцій, дотримання внутрішніх процедур та попередження фінансових порушень.

Особливу роль у забезпеченні економічної безпеки відіграє аудит, який дозволяє оцінювати достовірність фінансової інформації та ефективність системи внутрішнього контролю підприємства.

Важливим елементом ризик-менеджменту є моніторинг ризиків, який передбачає постійне спостереження за змінами внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Моніторинг дозволяє своєчасно виявляти нові загрози та оперативно реагувати на зміни ризикового середовища.

У сучасних умовах значного поширення набувають інформаційні системи та цифрові технології управління ризиками. Використання автоматизованих систем дозволяє:

- оперативно обробляти великі обсяги інформації;
- здійснювати моніторинг ризикових операцій у режимі реального часу;
- автоматизувати процеси аналізу ризиків;
- формувати аналітичні звіти;
- підвищувати ефективність управління ризиками.

Важливе значення у системі ризик-менеджменту має управлінська звітність, яка містить узагальнену інформацію про ризики діяльності підприємства та використовується керівництвом у процесі прийняття управлінських рішень.

Основні функції обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту наведено в таблиці 6.4.

Таблиця 6.4

Функції обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту

Функція	Характеристика
Інформаційна	Формування інформації про ризики діяльності підприємства
Аналітична	Оцінювання рівня ризиків та їх впливу на діяльність підприємства
Контрольна	Контроль ризикових операцій та фінансових процесів
Прогнозна	Прогнозування можливих наслідків ризикових ситуацій
Управлінська	Забезпечення інформаційної підтримки управлінських рішень
Захисна	Попередження ризиків та мінімізація можливих втрат

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 6.4, обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту виконує комплекс взаємопов'язаних функцій, спрямованих на підтримку ефективного управління ризиками та забезпечення стабільності діяльності підприємства.

Однією з основних є інформаційна функція, яка передбачає формування та накопичення інформації про ризики діяльності підприємства. Саме завдяки інформаційному забезпеченню керівництво підприємства отримує необхідні дані для оцінювання ризикових ситуацій та прийняття управлінських рішень.

Важливу роль відіграє аналітична функція, яка забезпечує оцінювання рівня ризиків та визначення їх можливого впливу на результати діяльності підприємства. За допомогою аналітичних методів підприємство може виявляти негативні тенденції, оцінювати фінансову стійкість та прогнозувати можливі втрати.

Суттєве значення має контрольна функція, яка спрямована на перевірку правильності здійснення господарських операцій та дотримання внутрішніх процедур управління ризиками. Контроль дозволяє попереджати фінансові порушення, помилки та зловживання у діяльності підприємства.

Прогнозна функція забезпечує можливість оцінювання перспектив розвитку підприємства та прогнозування наслідків ризикових ситуацій. У сучасних умовах нестабільності саме прогнозування дозволяє підприємству підготуватися до можливих змін зовнішнього середовища та своєчасно адаптувати свою діяльність.

Важливе значення має управлінська функція, оскільки результати обліково-аналітичного забезпечення використовуються у процесі прийняття управлінських рішень. Якісна аналітична інформація дозволяє керівництву підприємства обирати найбільш ефективні способи мінімізації ризиків та забезпечення економічної безпеки.

Особливу роль у системі ризик-менеджменту відіграє захисна функція, яка спрямована на попередження ризиків, мінімізацію можливих втрат та забезпечення стабільного функціонування підприємства. Реалізація цієї функції

сприяє підтриманню фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Отже, функції обліково-аналітичного забезпечення формують єдину систему інформаційної підтримки ризик-менеджменту. Їх ефективна реалізація дозволяє підприємству своєчасно виявляти ризики, оцінювати їх можливі наслідки та забезпечувати належний рівень економічної безпеки навіть в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

6.5. Антикризове управління та економічна безпека підприємства

У сучасних умовах господарювання діяльність підприємств супроводжується значною кількістю ризиків та кризових явищ, які можуть негативно впливати на фінансовий стан, конкурентоспроможність та стабільність функціонування підприємства. Економічна нестабільність, воєнні виклики, інфляційні процеси, порушення логістичних зв'язків та нестабільність ринкового середовища зумовлюють необхідність формування ефективної системи антикризового управління.

Антикризове управління є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та спрямоване на попередження кризових ситуацій, мінімізацію їх негативних наслідків і забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Антикризове управління являє собою систему управлінських заходів, спрямованих на своєчасне виявлення кризових явищ, попередження загроз діяльності підприємства та відновлення його стабільного функціонування.

Основною метою антикризового управління є забезпечення фінансової стійкості підприємства, підтримання його платоспроможності та недопущення банкрутства.

У системі економічної безпеки антикризове управління забезпечує:

- своєчасне виявлення кризових явищ;
- оцінювання рівня загроз діяльності підприємства;
- формування заходів щодо мінімізації ризиків;
- стабілізацію фінансового стану підприємства;
- підтримання конкурентоспроможності;
- забезпечення адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища.

Основні етапи антикризового управління наведено на рисунку 6.5.

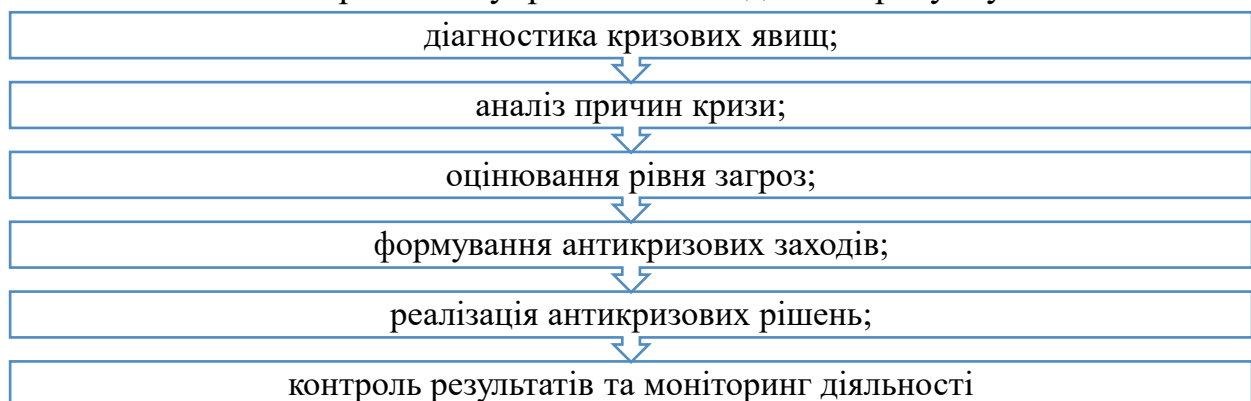

Рис. 6.5. Етапи антикризового управління підприємством

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 6.5, антикризове управління є послідовним процесом, який охоплює етапи виявлення, аналізу та подолання кризових явищ у діяльності підприємства.

Першим етапом є діагностика кризових явищ, яка передбачає виявлення негативних тенденцій у діяльності підприємства. На цьому етапі здійснюється аналіз фінансових показників, оцінювання рівня ліквідності, платоспроможності, прибутковості та фінансової стійкості підприємства.

Важливе значення має аналіз причин кризи, який дозволяє визначити фактори, що спричинили погіршення діяльності підприємства. Причини кризових явищ можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми.

До внутрішніх причин належать:

- неефективне управління;
- низький рівень контролю;
- нераціональне використання ресурсів;
- помилки у фінансовому плануванні.

Зовнішні причини можуть бути пов'язані зі змінами ринкової кон'юнктури, економічною нестабільністю, воєнними діями, інфляційними процесами або посиленням конкуренції.

Наступним етапом є оцінювання рівня загроз та визначення можливих наслідків кризової ситуації для діяльності підприємства. На основі результатів аналізу керівництво підприємства формує антикризові заходи, спрямовані на стабілізацію діяльності та мінімізацію негативних наслідків кризи.

Антикризові заходи можуть передбачати:

- оптимізацію витрат діяльності;
- реструктуризацію заборгованості;
- удосконалення системи управління;
- підвищення ефективності використання ресурсів;
- диверсифікацію діяльності;
- пошук нових ринків збуту.

Важливим етапом антикризового управління є реалізація антикризових рішень та контроль результатів їх виконання. Підприємство повинно постійно здійснювати моніторинг фінансового стану та оцінювати ефективність впроваджених заходів.

Основні інструменти антикризового управління наведено в таблиці 6.5.

Таблиця 6.5

Інструменти антикризового управління підприємством

Інструмент	Характеристика
Фінансовий аналіз	Оцінювання фінансового стану підприємства
Бюджетування	Планування доходів і витрат підприємства
Контроль витрат	Скорочення непродуктивних витрат
Реструктуризація	Зміна структури активів або зобов'язань
Внутрішній контроль	Попередження фінансових порушень
Моніторинг ризиків	Постійне спостереження за змінами ризикового середовища
Антикризове планування	Формування заходів реагування на кризові ситуації

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 6.5, антикризове управління ґрунтується на використанні комплексу взаємопов'язаних інструментів, які забезпечують своєчасне виявлення кризових явищ, оцінювання їх наслідків та формування заходів щодо стабілізації діяльності підприємства.

Важливе місце серед інструментів антикризового управління займає фінансовий аналіз, оскільки саме він дозволяє оцінювати фінансовий стан підприємства, рівень його ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості. Результати фінансового аналізу дають можливість своєчасно виявляти негативні тенденції діяльності та визначати потребу у впровадженні антикризових заходів.

Суттєве значення має бюджетування, яке забезпечує планування доходів і витрат підприємства та дозволяє контролювати використання фінансових ресурсів. В умовах нестабільності ефективно бюджетування сприяє підтриманню фінансової дисципліни та зменшенню ризику дефіциту коштів.

Одним із ключових напрямів антикризового управління є контроль витрат, який дозволяє підприємству скорочувати непродуктивні витрати, підвищувати ефективність використання ресурсів та підтримувати прибутковість діяльності.

Важливу роль у стабілізації діяльності підприємства відіграє реструктуризація, яка може охоплювати зміну структури активів, оптимізацію заборгованості, удосконалення організаційної структури або зміну окремих напрямів діяльності підприємства.

Особливе значення має внутрішній контроль, який забезпечує перевірку правильності здійснення господарських операцій, попередження фінансових порушень та контроль ефективності управлінських рішень. Ефективний внутрішній контроль сприяє зниженню рівня ризиків та підтриманню економічної безпеки підприємства.

Важливим інструментом сучасного антикризового управління є моніторинг ризиків, який дозволяє здійснювати постійне спостереження за змінами внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Саме моніторинг забезпечує можливість оперативного реагування на нові загрози та адаптації підприємства до змін умов діяльності.

Суттєву роль у процесі антикризового управління відіграє реструктуризація, яка може передбачати зміну структури активів, оптимізацію заборгованості або удосконалення організаційної структури підприємства.

Внутрішній контроль та моніторинг ризиків забезпечують постійне спостереження за діяльністю підприємства та дозволяють своєчасно реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища.

У сучасних умовах особливого значення набуває антикризове планування, яке дозволяє підприємству формувати альтернативні сценарії розвитку подій та підготуватися до можливих кризових ситуацій.

Важливу роль у системі антикризового управління відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке формує інформаційну основу для:

- оцінювання фінансового стану;
- аналізу ризиків;
- контролю результатів діяльності;
- прогнозування кризових явищ;

- прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища підприємства повинні формувати адаптивну систему антикризового управління, здатну швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати стабільність функціонування підприємства.

Таким чином, антикризове управління є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та спрямоване на попередження кризових явищ, мінімізацію ризиків і забезпечення стабільного розвитку підприємства в умовах невизначеності та нестабільності економічного середовища.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність економічного ризику?
2. Які основні види економічних ризиків підприємства?
3. Чим ризик відрізняється від невизначеності?
4. Які фактори формують невизначеність діяльності підприємства?
5. Який вплив має невизначеність на діяльність підприємства?
6. Які основні етапи аналізу ризиків?
7. Які методи використовуються для оцінювання ризиків?
8. У чому полягає сутність SWOT-аналізу?
9. Яку роль відіграє коефіцієнтний аналіз у системі ризик-менеджменту?
10. Що таке ризик-менеджмент?
11. Які складові формують систему обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту?
12. Які функції виконує обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту?
13. У чому полягає сутність антикризового управління?
14. Які інструменти використовуються у системі антикризового управління?
15. Яку роль відіграє антикризове управління у забезпеченні економічної безпеки підприємства?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Економічний ризик — це:

- а) гарантоване отримання прибутку;
- б) ймовірність виникнення негативних наслідків у діяльності підприємства;
- в) процес ведення бухгалтерського обліку;
- г) система контролю персоналу.

2. До фінансових ризиків належить:

- а) виробничий ризик;
- б) валютний ризик;
- в) кадровий ризик;
- г) технологічний ризик.

3. Невизначеність характеризується:

- а) повною достовірністю інформації;
- б) можливістю точно прогнозувати результати діяльності;
- в) недостатністю інформації про майбутні події;
- г) відсутністю ризиків.

4. Який метод передбачає моделювання можливих варіантів розвитку подій?

- а) інвентаризація;
- б) метод сценаріїв;
- в) документування;
- г) калькулювання.

5. SWOT-аналіз використовується для:

- а) оцінювання сильних і слабких сторін підприємства;
- б) ведення бухгалтерського обліку;
- в) оформлення звітності;
- г) інвентаризації активів.

6. До функцій обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту належить:

- а) виробнича;
- б) аналітична;
- в) маркетингова;
- г) технологічна.

7. Антикризове управління спрямоване на:

- а) збільшення обсягів реклами;
- б) попередження кризових явищ та стабілізацію діяльності підприємства;
- в) ведення кадрового обліку;
- г) розширення виробництва.

8. Моніторинг ризиків передбачає:

- а) припинення діяльності підприємства;
- б) постійне спостереження за змінами ризикового середовища;
- в) оформлення первинних документів;
- г) проведення інвентаризації.

Практичні та кейс / ситуаційне завдання

Завдання 1. Побудуйте схему основних видів економічних ризиків підприємства та охарактеризуйте їх вплив на діяльність підприємства.

Завдання 2. Проаналізуйте основні джерела невизначеності діяльності підприємства в сучасних умовах.

Завдання 3. Складіть таблицю методів аналізу ризиків із зазначенням їх переваг і недоліків.

Завдання 4. Охарактеризуйте складові обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту.

Завдання 5. Розробіть перелік антикризових заходів для підприємства, яке функціонує в умовах нестабільного економічного середовища.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Агро-Пром» здійснює виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції. У результаті воєнних дій підприємство зіткнулося з:

- порушенням логістичних маршрутів;
- зростанням витрат на енергоресурси;
- скороченням обсягів реалізації продукції;
- нестачею обігових коштів;
- ризиком втрати частини ринків збуту.

Керівництво підприємства прийняло рішення щодо впровадження системи ризик-менеджменту та антикризового управління.

Завдання:

1. Які види ризиків виникли у діяльності підприємства?
2. Які фактори невизначеності впливають на діяльність підприємства?
3. Які методи аналізу ризиків доцільно використати у даній ситуації?
4. Яку роль у системі ризик-менеджменту відіграє обліково-аналітичне забезпечення?
5. Запропонуйте основні антикризові заходи для стабілізації діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ТЕМА 7. ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

7.1. Фінансова звітність у системі економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах господарювання фінансова звітність є одним із найважливіших джерел інформації для управління діяльністю підприємства та забезпечення його економічної безпеки. Саме на основі показників фінансової звітності здійснюється оцінювання фінансового стану підприємства, результатів його діяльності, рівня фінансової стійкості та здатності протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Фінансова звітність забезпечує узагальнення інформації про активи, зобов'язання, доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства. Вона використовується як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами для аналізу діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень.

У системі економічної безпеки фінансова звітність виконує важливі функції:

- інформаційну, яка забезпечує користувачів даними про фінансовий стан підприємства;
- аналітичну, що дозволяє оцінювати результати діяльності та виявляти негативні тенденції;
- контрольну, спрямовану на контроль ефективності використання ресурсів;
- прогнозну, яка забезпечує можливість прогнозування фінансового стану підприємства.

Основні форми фінансової звітності наведено на рисунку 7.1.

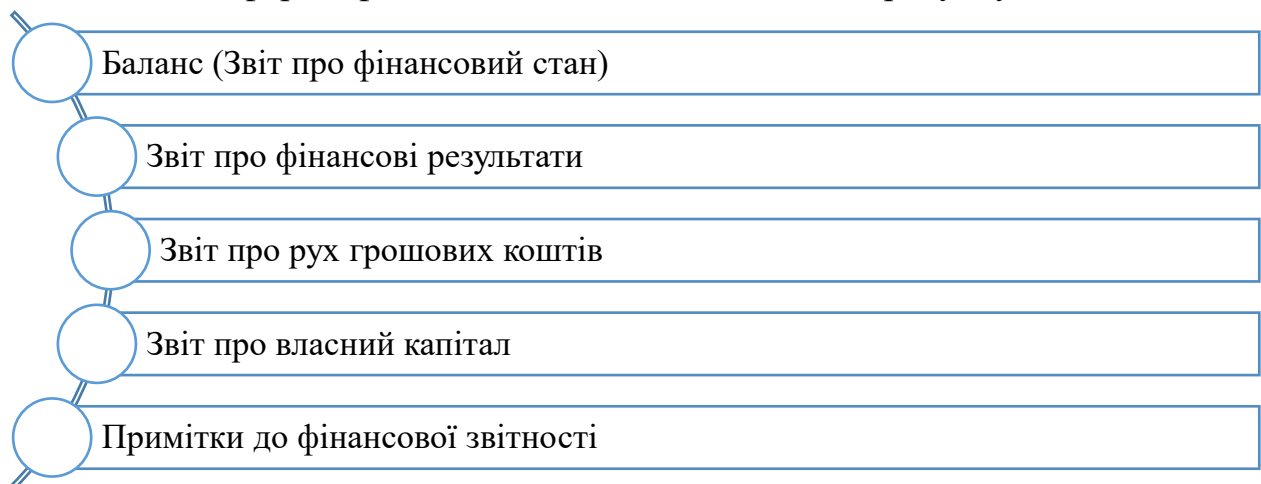

Рис. 7.1. Основні форми фінансової звітності підприємства

Джерело: сформовано автором на основі НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Як видно з рисунка 7.1, фінансова звітність охоплює систему взаємопов'язаних форм, які комплексно характеризують фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Важливе місце у системі фінансової звітності займає Баланс, який відображає склад активів підприємства, джерела їх формування та структуру зобов'язань. Саме показники Балансу дозволяють оцінити рівень ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Суттєве значення для оцінювання ефективності діяльності підприємства має Звіт про фінансові результати, який містить інформацію про доходи, витрати та фінансовий результат діяльності підприємства. Аналіз цього звіту дозволяє оцінити рівень прибутковості діяльності та виявити фактори, що впливають на фінансові результати.

Важливу роль у системі економічної безпеки відіграє Звіт про рух грошових коштів, який дозволяє оцінити здатність підприємства забезпечувати надходження та ефективне використання грошових ресурсів. Саме аналіз грошових потоків дозволяє своєчасно виявляти ризик втрати платоспроможності.

Інформація про зміни у структурі власного капіталу підприємства відображається у Звіті про власний капітал, який використовується для оцінювання фінансової незалежності підприємства та його інвестиційної привабливості.

Примітки до фінансової звітності містять додаткову інформацію щодо окремих показників звітності, особливостей облікової політики та факторів, які впливають на результати діяльності підприємства.

У системі економічної безпеки фінансова звітність використовується для:

- оцінювання фінансової стійкості підприємства;
- аналізу ліквідності та платоспроможності;
- оцінювання рівня прибутковості діяльності;
- виявлення фінансових ризиків;
- прогнозування можливих кризових явищ;
- прийняття управлінських рішень.

Основні напрями використання фінансової звітності наведено в таблиці 7.1.

Таблиця 7.1

Напрями використання фінансової звітності у системі економічної безпеки підприємства

Напрямок використання	Характеристика
Оцінювання фінансового стану	Аналіз активів, зобов'язань та фінансової стійкості
Аналіз ліквідності	Визначення здатності підприємства виконувати поточні зобов'язання
Оцінювання прибутковості	Аналіз доходів, витрат та фінансових результатів
Контроль діяльності	Контроль ефективності використання ресурсів
Виявлення ризиків	Встановлення негативних тенденцій та загроз діяльності
Прогнозування діяльності	Оцінювання перспектив розвитку підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 7.1, фінансова звітність використовується не лише для формального відображення результатів діяльності підприємства, а й як важливий інструмент управління економічною безпекою.

Особливе значення має оцінювання фінансового стану підприємства, оскільки саме фінансова стійкість та платоспроможність визначають здатність підприємства функціонувати в умовах ризику та невизначеності.

Аналіз ліквідності дозволяє оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання та уникати ризику неплатоспроможності.

Важливу роль відіграє оцінювання прибутковості діяльності, яке дозволяє визначати ефективність використання ресурсів та рівень фінансових результатів підприємства.

Суттєве значення має використання фінансової звітності для виявлення ризиків та негативних тенденцій діяльності підприємства. Саме аналіз звітності дозволяє своєчасно встановлювати ознаки фінансових проблем та формувати заходи щодо їх усунення.

У сучасних умовах цифровізації економіки підприємства активно використовують автоматизовані системи формування фінансової звітності, що дозволяє:

- підвищити оперативність обробки інформації;
- забезпечити точність розрахунків;
- автоматизувати аналітичні процедури;
- підвищити ефективність контролю фінансових показників.

Разом із перевагами цифровізації виникають нові ризики, пов'язані із захистом фінансової інформації, кіберзагрозами та можливістю викривлення електронних даних.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища фінансова звітність набуває особливого значення як інструмент оцінювання фінансової стійкості підприємства та підтримання його економічної безпеки.

Таким чином, фінансова звітність є важливою інформаційною базою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує інформаційну основу для аналізу діяльності, оцінювання ризиків і прийняття ефективних управлінських рішень.

7.2. Управлінська звітність та її аналітичне значення

У сучасних умовах господарювання ефективно управління підприємством потребує своєчасного отримання детальної та аналітично опрацьованої інформації про результати діяльності, використання ресурсів та рівень економічної безпеки підприємства. Саме тому важливу роль у системі управління відіграє управлінська звітність, яка забезпечує інформаційну підтримку процесу прийняття управлінських рішень.

На відміну від фінансової звітності, яка формується відповідно до вимог законодавства та призначена переважно для зовнішніх користувачів, управлінська звітність орієнтована на внутрішні потреби підприємства та використовується

керівництвом для планування, аналізу, контролю та управління діяльністю підприємства.

Управлінська звітність являє собою систему внутрішньої інформації про діяльність підприємства, яка формується для забезпечення потреб управління та прийняття ефективних управлінських рішень.

Основною особливістю управлінської звітності є її гнучкість та адаптація до потреб конкретного підприємства. Підприємство самостійно визначає:

- форми управлінської звітності;
- склад показників;
- періодичність формування;
- порядок подання інформації;
- рівень деталізації даних.

У системі економічної безпеки управлінська звітність забезпечує можливість оперативного контролю діяльності підприємства та своєчасного виявлення негативних тенденцій.

Основні види управлінської звітності наведено на рисунку 7.2.

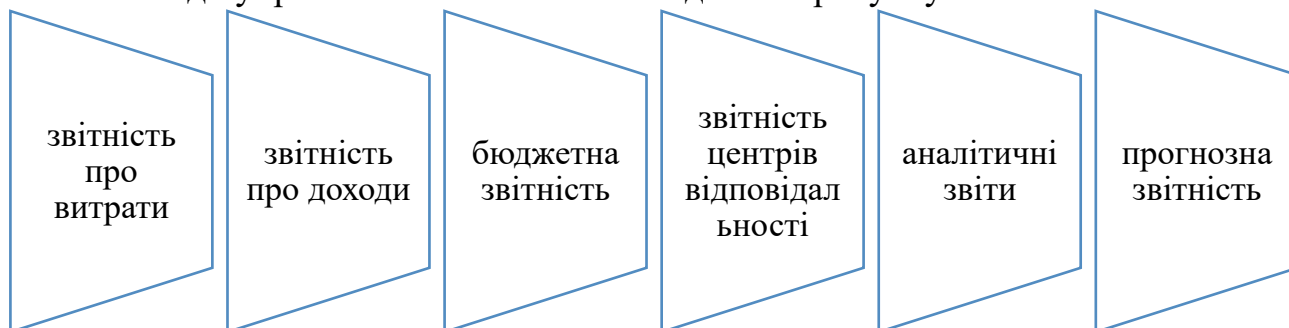

Рис. 7.2. Основні види управлінської звітності підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 7.2, управлінська звітність охоплює різні напрями діяльності підприємства та забезпечує керівництво інформацією, необхідною для контролю й управління господарськими процесами.

Важливе місце у системі управлінської звітності займає звітність про витрати, яка дозволяє контролювати рівень витрат підприємства, оцінювати ефективність використання ресурсів та виявляти непродуктивні витрати.

Суттєве значення має звітність про доходи, яка використовується для оцінювання результативності діяльності підприємства та аналізу джерел формування прибутку.

Важливим інструментом управління є бюджетна звітність, яка дозволяє порівнювати планові та фактичні показники діяльності підприємства, оцінювати рівень виконання бюджетів та контролювати фінансову дисципліну.

У сучасних умовах важливу роль відіграє звітність центрів відповідальності, яка дозволяє оцінювати результати діяльності окремих структурних підрозділів та визначати ефективність управління ресурсами.

Особливе значення для системи економічної безпеки мають аналітичні звіти, які містять узагальнену інформацію про фінансовий стан підприємства, рівень ризиків, результати діяльності та тенденції розвитку підприємства.

Прогнозна звітність використовується для оцінювання перспектив розвитку підприємства та прогнозування можливих змін фінансового стану й результатів діяльності.

Управлінська звітність виконує важливі функції у системі управління підприємством. Основні функції управлінської звітності наведено в таблиці 7.2.

Таблиця 7.2

Функції управлінської звітності у системі управління підприємством

Функція	Характеристика
Інформаційна	Забезпечення керівництва інформацією про діяльність підприємства
Аналітична	Аналіз результатів діяльності та оцінювання тенденцій розвитку
Контрольна	Контроль виконання планів і використання ресурсів
Прогнозна	Формування прогнозів розвитку підприємства
Управлінська	Інформаційна підтримка процесу прийняття рішень
Захисна	Виявлення ризиків та загроз економічній безпеці

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 7.2, управлінська звітність є важливим елементом системи управління підприємством та забезпечує інформаційну підтримку процесу прийняття управлінських рішень.

Інформаційна функція забезпечує керівництво підприємства даними про результати діяльності, фінансовий стан та використання ресурсів. Аналітична функція дозволяє оцінювати ефективність діяльності підприємства та виявляти негативні тенденції.

Контрольна функція спрямована на перевірку виконання планів, бюджетів та ефективності використання ресурсів підприємства. Саме контроль дозволяє своєчасно виявляти відхилення від запланованих показників та формувати коригувальні заходи.

Прогнозна функція забезпечує можливість оцінювання перспектив розвитку підприємства та прогнозування можливих змін фінансового стану.

Особливе значення має захисна функція управлінської звітності, яка спрямована на виявлення ризиків, загроз та кризових явищ у діяльності підприємства.

У системі економічної безпеки управлінська звітність використовується для:

- контролю фінансових результатів діяльності;
- оцінювання ефективності використання ресурсів;
- аналізу ризиків діяльності;
- моніторингу фінансової стійкості;
- прийняття антикризових управлінських рішень.

У сучасних умовах значного поширення набувають цифрові технології та автоматизовані системи формування управлінської звітності. Використання сучасних інформаційних систем дозволяє:

- оперативно формувати аналітичну інформацію;
- автоматизувати процеси обробки даних;
- підвищити точність розрахунків;

- забезпечити моніторинг показників у режимі реального часу.

Разом із перевагами цифровізації виникають нові ризики, пов'язані із захистом інформації, кіберзагрозами та можливістю викривлення даних.

Таким чином, управлінська звітність є важливою складовою інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства та забезпечує інформаційну основу для аналізу діяльності, контролю результатів роботи підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень.

7.3. Аналіз показників фінансової звітності

У системі економічної безпеки підприємства важливе значення має аналіз показників фінансової звітності, який дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, рівень фінансової стійкості та здатність протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Фінансова звітність містить значний обсяг інформації про діяльність підприємства, однак для прийняття ефективних управлінських рішень необхідним є проведення її аналітичного опрацювання. Саме аналіз показників фінансової звітності дозволяє виявляти негативні тенденції, оцінювати рівень ризиків та прогнозувати можливі кризові явища.

Аналіз фінансової звітності являє собою процес дослідження показників фінансової звітності з метою оцінювання фінансового стану підприємства та результатів його діяльності.

Основними завданнями аналізу фінансової звітності є:

- оцінювання фінансового стану підприємства;
- аналіз ліквідності та платоспроможності;
- оцінювання фінансової стійкості;
- аналіз прибутковості діяльності;
- оцінювання ефективності використання ресурсів;
- виявлення ризиків та загроз економічній безпеці.

У процесі аналізу використовуються показники різних форм фінансової звітності. Основні напрями аналізу фінансової звітності наведено на рисунку 7.3.

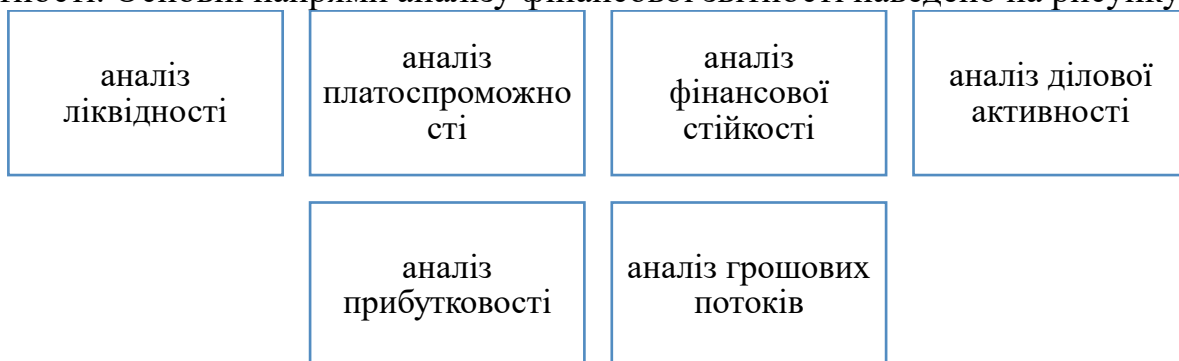

Рис. 7.3. Основні напрями аналізу фінансової звітності підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 7.3, аналіз фінансової звітності має комплексний характер та охоплює різні аспекти діяльності підприємства.

Одним із найважливіших напрямів є аналіз ліквідності, який дозволяє оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові

зобов'язання. Недостатній рівень ліквідності може свідчити про ризик неплатоспроможності та виникнення фінансових проблем.

Важливе значення має аналіз платоспроможності, який характеризує здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання у довгостроковій перспективі. Показники платоспроможності дозволяють оцінити рівень фінансової незалежності підприємства та його здатність залучати додаткові фінансові ресурси.

Суттєву роль у системі економічної безпеки відіграє аналіз фінансової стійкості, який дозволяє визначити рівень забезпеченості підприємства власними ресурсами та оцінити стабільність його діяльності.

Важливим напрямом є аналіз ділової активності, який характеризує ефективність використання активів підприємства, швидкість обороту ресурсів та результативність господарської діяльності.

Особливе значення має аналіз прибутковості діяльності, який дозволяє оцінити рівень ефективності функціонування підприємства та здатність формувати прибуток.

Аналіз грошових потоків забезпечує оцінювання руху грошових коштів підприємства та дозволяє визначити його здатність забезпечувати фінансування поточної діяльності.

Для аналізу фінансової звітності використовуються різні показники та коефіцієнти. Основні показники аналізу фінансової звітності наведено в таблиці 7.3.

Таблиця 7.3

Основні показники аналізу фінансової звітності підприємства

Показник	Формула розрахунку	Економічна характеристика
Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	Характеризує здатність підприємства погашати поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	Визначає рівень фінансової незалежності підприємства
Рентабельність активів	Чистий прибуток / Середньорічна вартість активів $\times 100\%$	Показує ефективність використання активів підприємства
Рентабельність продажу	Чистий прибуток / Чистий дохід від реалізації $\times 100\%$	Характеризує рівень прибутковості реалізації продукції
Оборотність активів	Чистий дохід від реалізації / Середньорічна вартість активів	Відображає ефективність використання ресурсів підприємства
Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал / Залучений капітал	Характеризує стабільність фінансового стану підприємства
Чистий грошовий потік	Надходження грошових коштів – Вибуття грошових коштів	Відображає рух грошових коштів та здатність підприємства фінансувати діяльність

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 7.3, показники фінансової звітності дозволяють комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, ефективність його діяльності та рівень економічної безпеки.

Одним із найважливіших показників є коефіцієнт поточної ліквідності, який характеризує здатність підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання. Низький рівень цього показника може свідчити про ризик неплатоспроможності, тоді як надмірно високе значення може вказувати на неефективне використання оборотних активів.

Важливе значення має коефіцієнт автономії, який відображає рівень фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Чим вищим є значення цього показника, тим стабільнішим є фінансовий стан підприємства та нижчим ризик втрати фінансової стійкості.

Рентабельність активів та рентабельність продажу характеризують ефективність діяльності підприємства та здатність формувати прибуток. Зниження показників рентабельності може свідчити про погіршення результатів діяльності, зростання витрат або зниження ефективності використання ресурсів.

Суттєву роль відіграє показник оборотності активів, який дозволяє оцінити швидкість використання ресурсів підприємства та ефективність господарської діяльності. Низька оборотність активів може свідчити про неефективне використання майна підприємства.

Важливе значення має коефіцієнт фінансової стійкості, який характеризує співвідношення власного та залученого капіталу. Даний показник дозволяє оцінити рівень фінансової стабільності підприємства та його здатність функціонувати в умовах ризику та невизначеності.

Чистий грошовий потік є важливим показником платоспроможності підприємства, оскільки відображає здатність підприємства забезпечувати надходження грошових коштів для фінансування поточної діяльності та виконання фінансових зобов'язань.

Для більш глибокого розуміння показників фінансової звітності доцільно розглянути приклад їх розрахунку у таблиці 7.4.

Таблиця 7.4

Приклад розрахунку показників фінансової звітності підприємства

Показник	Формула розрахунку	Вихідні дані	Результат	Економічна оцінка
Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	850 / 500	1,7	Підприємство має достатній рівень ліквідності
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	1200 / 2000	0,6	Підприємство є фінансово незалежним
Рентабельність активів	Чистий прибуток / Активи × 100 %	180 / 2000 × 100 %	9 %	Активи використовуються ефективно
Рентабельність продажу	Чистий прибуток / Чистий дохід × 100 %	180 / 2500 × 100 %	7,2 %	Діяльність підприємства є прибутковою
Оборотність активів	Чистий дохід / Активи	2500 / 2000	1,25	Активи здійснили 1,25 обороту за період

Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал / Залучений капітал	1200 / 800	1,5	Підприємство має достатній рівень фінансової стійкості
Чистий грошовий потік	Надходження – Вибуття	950 – 780	170	Підприємство має позитивний рух коштів

Джерело: розраховано автором за умовними даними підприємства.

Як видно з таблиці 7.4, система показників фінансової звітності дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, рівень його платоспроможності, фінансової стійкості, ефективності діяльності та здатності забезпечувати стабільний розвиток у сучасних умовах господарювання.

Результати розрахунків свідчать, що підприємство має достатній рівень поточної ліквідності, оскільки коефіцієнт поточної ліквідності становить 1,7. Це означає, що обсяг оборотних активів перевищує поточні зобов'язання, а підприємство здатне своєчасно виконувати короткострокові фінансові зобов'язання.

Коефіцієнт автономії на рівні 0,6 характеризує достатній рівень фінансової незалежності підприємства та свідчить про переважання власного капіталу у структурі джерел фінансування. Це позитивно впливає на рівень економічної безпеки підприємства та знижує залежність від зовнішніх кредиторів.

Показники рентабельності активів і рентабельності продажу свідчать про ефективність господарської діяльності підприємства. Рентабельність активів на рівні 9 % характеризує ефективне використання ресурсів підприємства, тоді як рентабельність продажу 7,2 % підтверджує прибутковість реалізації продукції та здатність підприємства формувати фінансовий результат.

Важливе значення має показник оборотності активів, який становить 1,25 обороту за період. Це свідчить про достатній рівень ділової активності підприємства та ефективність використання наявних ресурсів у процесі господарської діяльності.

Коефіцієнт фінансової стійкості на рівні 1,5 характеризує стабільний фінансовий стан підприємства та достатній рівень забезпечення діяльності власним капіталом. Такий рівень показника свідчить про відносно низький рівень фінансових ризиків.

Позитивне значення чистого грошового потоку підтверджує здатність підприємства забезпечувати надходження грошових коштів, фінансувати поточну діяльність та підтримувати належний рівень ліквідності.

Таким чином, результати розрахунків свідчать про задовільний фінансовий стан підприємства, достатній рівень фінансової стійкості та ефективності діяльності. Використання системи фінансових показників дозволяє своєчасно оцінювати рівень економічної безпеки підприємства, виявляти проблемні аспекти діяльності та формувати обґрунтовані управлінські рішення.

Для практичного закріплення матеріалу студентам доцільно запропонувати самостійно розрахувати показники фінансової звітності на основі реальних даних підприємства. У додатках до навчального посібника можуть бути наведені форми фінансової звітності підприємства «Козацька долина», які використовуються для проведення аналітичних розрахунків та оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

У системі економічної безпеки аналіз фінансової звітності використовується для:

- оцінювання рівня фінансових ризиків;
- виявлення негативних тенденцій діяльності;
- прогнозування кризових явищ;
- контролю ефективності використання ресурсів;
- прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах значного поширення набувають цифрові технології аналізу фінансової звітності. Використання автоматизованих інформаційних систем дозволяє:

- оперативно обробляти фінансову інформацію;
- автоматизувати розрахунок показників;
- формувати аналітичні звіти;
- здійснювати моніторинг фінансового стану підприємства у режимі реального часу.

Таким чином, аналіз показників фінансової звітності є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує інформаційну основу для оцінювання фінансового стану, виявлення ризиків і прийняття ефективних управлінських рішень.

7.4. Звітність як інструмент оцінювання фінансової стійкості підприємства

У сучасних умовах господарювання фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик його економічної безпеки. Саме фінансово стійке підприємство здатне своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання, забезпечувати стабільність господарської діяльності, протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та підтримувати конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Важливу роль у процесі оцінювання фінансової стійкості відіграє звітність підприємства, яка містить інформацію про склад активів, джерела їх формування, фінансові результати діяльності та рух грошових коштів.

Фінансова стійкість підприємства характеризує здатність підприємства забезпечувати стабільне функціонування та розвиток за рахунок ефективного формування й використання фінансових ресурсів.

Основним джерелом інформації для оцінювання фінансової стійкості є фінансова звітність підприємства, зокрема:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- Звіт про фінансові результати;
- Звіт про рух грошових коштів;
- Звіт про власний капітал.

У системі економічної безпеки аналіз фінансової стійкості дозволяє:

- оцінювати рівень фінансової незалежності підприємства;
- визначати здатність підприємства виконувати фінансові зобов'язання;
- оцінювати ефективність використання фінансових ресурсів;
- виявляти ризики втрати платоспроможності;
- прогнозувати можливі кризові явища.

Основні показники оцінювання фінансової стійкості наведено на рисунку 7.4.

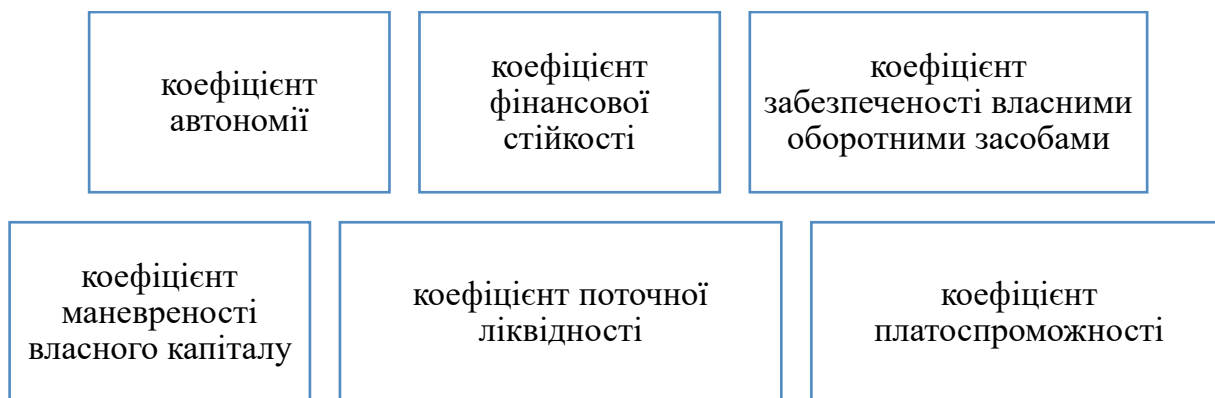

Рис. 7.4. Основні показники оцінювання фінансової стійкості підприємства
Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 7.4, оцінювання фінансової стійкості підприємства здійснюється за допомогою системи взаємопов'язаних показників, які дозволяють комплексно оцінити фінансовий стан підприємства та рівень його економічної безпеки.

Одним із найважливіших показників є коефіцієнт автономії, який характеризує частку власного капіталу у загальному обсязі джерел фінансування підприємства. Високі значення цього показника свідчать про фінансову незалежність підприємства та низький рівень залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Суттєве значення має коефіцієнт фінансової стійкості, який дозволяє оцінити співвідношення власного та залученого капіталу. Зростання частки позикових коштів може свідчити про підвищення фінансових ризиків та загрозу втрати фінансової стабільності.

Важливим показником є коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, який характеризує рівень забезпечення оборотних активів власними джерелами фінансування.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу дозволяє оцінити, яка частина власного капіталу використовується у мобільній формі та може бути оперативно спрямована на фінансування діяльності підприємства.

Особливе значення для оцінювання фінансової стійкості має коефіцієнт поточної ліквідності, який визначає здатність підприємства своєчасно погашати поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів.

Коефіцієнт платоспроможності характеризує здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання у довгостроковій перспективі.

Для оцінювання фінансової стійкості використовуються показники фінансової звітності підприємства. Основні показники фінансової стійкості наведено в таблиці 7.5.

Таблиця 7.5

Основні показники фінансової стійкості підприємства

Показник	Формула розрахунку	Економічна характеристика
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	Характеризує фінансову незалежність підприємства

Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал / Залучений капітал	Відображає співвідношення власних і позикових коштів
Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	Оцінює здатність підприємства погашати поточні зобов'язання
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні оборотні засоби / Власний капітал	Характеризує мобільність власного капіталу
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Власні оборотні засоби / Оборотні активи	Визначає рівень забезпечення оборотних активів власними коштами

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 7.5, показники фінансової стійкості дозволяють оцінити рівень фінансової незалежності підприємства, ефективність структури капіталу та здатність підприємства підтримувати стабільність діяльності в умовах ризику та невизначеності.

Важливе значення має коефіцієнт автономії, оскільки він характеризує рівень фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Чим вищим є значення показника, тим нижчим є ризик втрати фінансової стійкості.

Суттєву роль відіграє коефіцієнт поточної ліквідності, який дозволяє оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання та підтримувати належний рівень платоспроможності.

Важливим є показник маневреності власного капіталу, який відображає рівень гнучкості використання власних фінансових ресурсів підприємства.

Для більш глибокого розуміння процесу оцінювання фінансової стійкості доцільно розглянути приклад розрахунку основних показників за даними фінансової звітності підприємства.

Як видно з таблиці 7.6, підприємство має достатній рівень фінансової стійкості та здатне забезпечувати стабільність своєї діяльності.

Коефіцієнт автономії становить 0,64, що свідчить про достатньо високий рівень фінансової незалежності підприємства. Це означає, що значна частина активів сформована за рахунок власного капіталу, а залежність від зовнішніх джерел фінансування є помірною.

Коефіцієнт фінансової стійкості дорівнює 1,75, що характеризує переважання власного капіталу над залученим та свідчить про стабільний фінансовий стан підприємства.

Важливе значення має коефіцієнт поточної ліквідності, значення якого становить 1,83. Це свідчить про здатність підприємства своєчасно погашати поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів.

Таблиця 7.6

Приклад оцінювання фінансової стійкості підприємства

Показник	Формула розрахунку	Вихідні дані	Результат	Економічна оцінка
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	1400 / 2200	0,64	Підприємство є фінансово незалежним

Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал / Залучений капітал	1400 / 800	1,75	Рівень фінансової стійкості є достатнім
Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	950 / 520	1,83	Підприємство здатне погашати поточні зобов'язання
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні оборотні засоби / Власний капітал	420 / 1400	0,30	Частина власного капіталу має мобільну форму
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Власні оборотні засоби / Оборотні активи	420 / 950	0,44	Оборотні активи частково забезпечені власними коштами

Джерело: розраховано автором за умовними даними підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, що 30 % власного капіталу перебуває у мобільній формі та може бути використане для фінансування поточної діяльності підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами свідчить про достатній рівень забезпечення оборотних активів власними джерелами фінансування, що позитивно впливає на рівень економічної безпеки підприємства.

Отже, аналіз показників фінансової стійкості дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, виявити потенційні ризики та визначити рівень його економічної безпеки. У практичній діяльності такі розрахунки можуть здійснюватися на основі реальної фінансової звітності підприємства, наведеної у додатках до навчального посібника.

У системі економічної безпеки аналіз фінансової стійкості використовується для:

- виявлення ознак фінансової нестабільності;
- оцінювання ризику банкрутства;
- контролю структури капіталу;
- прогнозування фінансового стану підприємства;
- формування антикризових заходів.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища оцінювання фінансової стійкості набуває особливого значення, оскільки дозволяє підприємству своєчасно виявляти фінансові загрози та формувати заходи щодо підтримання стабільності діяльності.

Таким чином, звітність є важливим інструментом оцінювання фінансової стійкості підприємства та забезпечує інформаційну основу для аналізу фінансового стану, виявлення ризиків і забезпечення економічної безпеки підприємства.

7.5. Використання звітності для виявлення загроз економічній безпеці підприємства

У системі економічної безпеки підприємства важливе значення має своєчасне виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз, які можуть негативно

впливати на результати діяльності, фінансовий стан та стабільність функціонування підприємства. Одним із найважливіших джерел інформації для виявлення таких загроз є фінансова та управлінська звітність підприємства.

Саме звітність містить інформацію про фінансові результати діяльності, структуру активів і зобов'язань, рух грошових коштів, рівень витрат та інші показники, аналіз яких дозволяє своєчасно встановлювати негативні тенденції та оцінювати рівень ризиків діяльності підприємства.

У системі економічної безпеки звітність використовується для:

- оцінювання фінансового стану підприємства;
- виявлення ризику неплатоспроможності;
- аналізу структури капіталу;
- контролю ефективності використання ресурсів;
- оцінювання прибутковості діяльності;
- прогнозування кризових явищ.

Використання звітності для виявлення загроз економічній безпеці передбачає систематичний аналіз фінансових показників та оцінювання змін у діяльності підприємства.

Основні загрози, які можуть бути виявлені за допомогою звітності, наведено на рисунку 7.5.

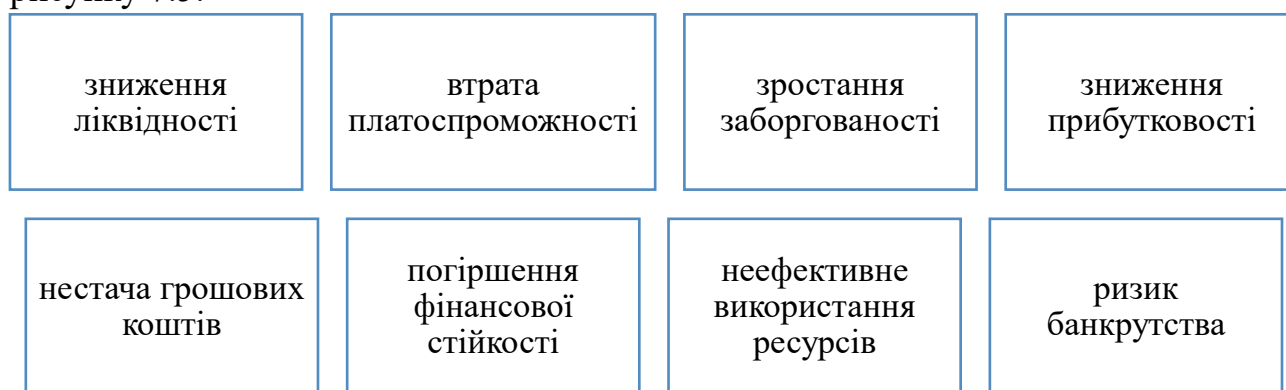

Рис. 7.5. Загрози економічній безпеці підприємства, що виявляються за допомогою звітності

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 7.5, аналіз звітності дозволяє виявляти широкий спектр загроз економічній безпеці підприємства та своєчасно реагувати на негативні зміни фінансового стану.

Однією з найбільш небезпечних загроз є зниження ліквідності підприємства, яке може свідчити про недостатність оборотних активів для погашення поточних зобов'язань. У разі погіршення показників ліквідності підприємство може втратити здатність своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання.

Суттєву загрозу становить втрата платоспроможності, яка характеризує неспроможність підприємства виконувати фінансові зобов'язання перед кредиторами, постачальниками та іншими контрагентами.

Важливим індикатором фінансових проблем є зростання заборгованості підприємства. Надмірне збільшення позикового капіталу може призводити до зростання фінансових ризиків та погіршення фінансової стійкості підприємства.

Суттєве значення має аналіз прибутковості діяльності підприємства. Зниження прибутковості або виникнення збитків можуть свідчити про погіршення ефективності діяльності, нераціональне використання ресурсів або негативний вплив зовнішніх факторів.

Особливу увагу слід приділяти аналізу руху грошових коштів, оскільки нестача грошових ресурсів може призводити до порушення фінансової стабільності та виникнення ризику банкрутства.

Важливу роль у виявленні загроз економічній безпеці відіграє аналіз показників фінансової стійкості, який дозволяє оцінити рівень фінансової незалежності підприємства та його здатність функціонувати в умовах ризику та невизначеності.

Для оцінювання рівня загроз економічній безпеці використовуються показники фінансової звітності підприємства. Основні індикатори загроз економічній безпеці наведено в таблиці 7.7.

Таблиця 7.7

Основні індикатори загроз економічній безпеці підприємства

Індикатор	Можлива загроза
Зниження коефіцієнта ліквідності	Ризик неплатоспроможності
Зростання кредиторської заборгованості	Погіршення фінансової стійкості
Збитковість діяльності	Ризик фінансової кризи
Негативний грошовий потік	Дефіцит фінансових ресурсів
Зменшення власного капіталу	Втрата фінансової незалежності
Низька оборотність активів	Неефективне використання ресурсів
Висока частка позикового капіталу	Зростання фінансових ризиків

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 7.7, показники фінансової звітності можуть використовуватися як індикатори виникнення загроз економічній безпеці підприємства.

Зниження коефіцієнта ліквідності свідчить про погіршення здатності підприємства виконувати поточні фінансові зобов'язання та може бути ознакою ризику неплатоспроможності.

Зростання кредиторської заборгованості часто свідчить про нестачу фінансових ресурсів та підвищення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Важливим негативним сигналом є збитковість діяльності підприємства, яка може свідчити про погіршення ефективності діяльності та ризик виникнення фінансової кризи.

Негативний грошовий потік характеризує нестачу коштів для фінансування поточної діяльності підприємства та виконання фінансових зобов'язань.

Зменшення власного капіталу може свідчити про погіршення фінансової незалежності підприємства та підвищення рівня фінансових ризиків.

Низька оборотність активів є ознакою неефективного використання ресурсів підприємства та може негативно впливати на результати діяльності.

Висока частка позикового капіталу підвищує фінансову залежність підприємства та ризик втрати фінансової стійкості.

Для більш ефективного виявлення загроз економічній безпеці підприємства важливе значення має використання сучасних інформаційних технологій та автоматизованих систем аналізу звітності. Це дозволяє:

- оперативно обробляти великі обсяги інформації;
- автоматизувати процеси аналізу фінансових показників;
- здійснювати моніторинг ризиків у режимі реального часу;
- своєчасно виявляти негативні тенденції діяльності підприємства.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища використання звітності для виявлення загроз економічній безпеці набуває особливого значення, оскільки дозволяє підприємствам своєчасно реагувати на ризики та формувати заходи щодо забезпечення стабільності діяльності.

Таким чином, звітність є важливим інструментом виявлення загроз економічній безпеці підприємства та забезпечує інформаційну основу для оцінювання ризиків, аналізу фінансового стану та прийняття ефективних управлінських рішень.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність фінансової звітності?
2. Які основні форми фінансової звітності підприємства?
3. Яке значення має фінансова звітність у системі економічної безпеки підприємства?
4. Чим управлінська звітність відрізняється від фінансової?
5. Які основні види управлінської звітності?
6. Які функції виконує управлінська звітність?
7. Які основні напрями аналізу фінансової звітності?
8. Що характеризує коефіцієнт поточної ліквідності?
9. Яке значення має коефіцієнт автономії?
10. Які показники використовуються для оцінювання фінансової стійкості підприємства?
11. Що таке рентабельність активів?
12. Які показники можуть свідчити про загрози економічній безпеці підприємства?
13. Яке значення має аналіз грошових потоків?
14. Яку роль відіграє звітність у системі антикризового управління?
15. Які сучасні інформаційні технології використовуються для аналізу звітності?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Основним джерелом інформації для оцінювання фінансового стану підприємства є:

- а) кадрова документація;
- б) фінансова звітність;
- в) рекламні матеріали;
- г) виробничі плани.

2. Баланс підприємства відображає:

- а) рух грошових коштів;

- б) доходи та витрати;
- в) склад активів і джерела їх формування;
- г) обсяги реалізації продукції.

3. Коефіцієнт поточної ліквідності характеризує:

- а) рівень прибутковості діяльності;
- б) швидкість обороту активів;
- в) здатність підприємства погашати поточні зобов'язання;
- г) рівень фінансової незалежності.

4. Управлінська звітність використовується:

- а) лише державними органами;
- б) для внутрішніх потреб управління підприємством;
- в) тільки інвесторами;
- г) лише аудиторськими компаніями.

5. Рентабельність активів характеризує:

- а) структуру капіталу;
- б) ефективність використання активів;
- в) рівень кредиторської заборгованості;
- г) рівень податкового навантаження.

6. Негативний грошовий потік може свідчити про:

- а) надлишок фінансових ресурсів;
- б) дефіцит грошових коштів;
- в) високий рівень рентабельності;
- г) зростання фінансової незалежності.

7. Коефіцієнт автономії характеризує:

- а) рівень фінансової незалежності підприємства;
- б) швидкість обороту запасів;
- в) рівень прибутковості діяльності;
- г) ефективність використання персоналу.

8. Зростання кредиторської заборгованості може свідчити про:

- а) покращення ліквідності;
- б) підвищення фінансової стійкості;
- в) погіршення фінансового стану підприємства;
- г) збільшення прибутковості діяльності.

Практичні та кейс / ситуаційне завдання

Завдання 1. Охарактеризуйте основні форми фінансової звітності підприємства та визначте їх значення у системі економічної безпеки.

Завдання 2.

Розрахуйте основні показники фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності.

Завдання 3. Побудуйте таблицю порівняння фінансової та управлінської звітності.

Завдання 4. Проаналізуйте показники фінансової стійкості підприємства та зробіть висновки щодо рівня його економічної безпеки.

Завдання 5. Визначте можливі загрози економічній безпеці підприємства на основі аналізу фінансової звітності.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Козацька долина» за результатами звітного року отримало такі показники:

- зменшення чистого прибутку;
- зростання кредиторської заборгованості;
- зниження коефіцієнта поточної ліквідності;
- негативний чистий грошовий потік;
- зростання частки позикового капіталу.

Керівництво підприємства здійснює аналіз фінансової звітності для оцінювання рівня економічної безпеки та визначення можливих ризиків діяльності.

Завдання:

1. Які загрози економічній безпеці підприємства можна виявити на основі наведених показників?
2. Які показники фінансової звітності необхідно додатково проаналізувати?
3. Які висновки можна зробити щодо фінансової стійкості підприємства?
4. Які управлінські рішення доцільно запропонувати для стабілізації фінансового стану?
5. Яку роль у даній ситуації відіграє управлінська звітність?

ТЕМА 8. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ОБРОБКИ ДАНИХ У СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

8.1. Цифровізація обліково-аналітичної діяльності

У сучасних умовах розвитку економіки важливу роль у діяльності підприємств відіграють цифрові технології та інформаційні системи. Активне впровадження цифрових рішень у сферу бухгалтерського обліку, аналізу, контролю та управління сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємств і формуванню сучасної системи економічної безпеки.

Цифровізація суттєво змінює підходи до організації обліково-аналітичної діяльності підприємства. Використання сучасних цифрових технологій дозволяє автоматизувати процеси обробки інформації, підвищити оперативність формування звітності та забезпечити більш ефективне прийняття управлінських рішень.

Цифровізація обліково-аналітичної діяльності являє собою процес впровадження цифрових технологій та інформаційних систем у систему бухгалтерського обліку, аналізу, контролю та управління підприємством.

Основною метою цифровізації є підвищення ефективності обробки інформації, забезпечення оперативності управління та підтримання належного рівня економічної безпеки підприємства.

У системі економічної безпеки цифровізація забезпечує:

- підвищення оперативності обробки інформації;
- автоматизацію облікових процесів;
- покращення якості аналітичної інформації;
- підвищення ефективності внутрішнього контролю;
- мінімізацію ризику помилок;
- підтримку процесу прийняття управлінських рішень.

Основні напрями цифровізації обліково-аналітичної діяльності наведено на рисунку 8.1.

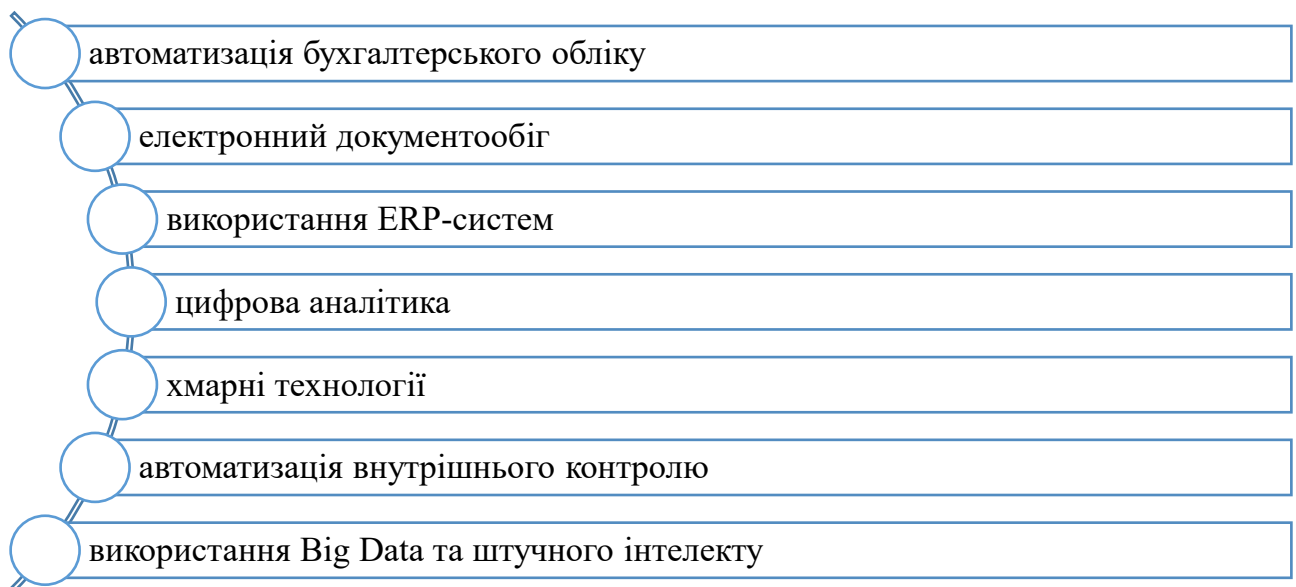

Рис. 8.1. Основні напрями цифровізації обліково-аналітичної діяльності

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 8.1, цифровізація обліково-аналітичної діяльності охоплює різні напрями діяльності підприємства та передбачає комплексне використання сучасних цифрових технологій.

Одним із найпоширеніших напрямів є автоматизація бухгалтерського обліку, яка дозволяє скоротити обсяг ручної роботи, підвищити точність облікових даних та прискорити процес формування фінансової звітності.

Важливу роль у сучасній системі управління відіграє електронний документообіг, який забезпечує оперативний обмін інформацією між структурними підрозділами підприємства та сприяє підвищенню ефективності управління документами.

Суттєве значення має використання ERP-систем (Enterprise Resource Planning), які дозволяють інтегрувати різні напрями діяльності підприємства в єдину інформаційну систему.

Особливого значення у сучасних умовах набуває цифрова аналітика, яка забезпечує можливість оперативного аналізу великих обсягів інформації та формування аналітичних звітів для потреб управління.

Використання хмарних технологій дозволяє підприємствам забезпечувати віддалений доступ до інформації, знижувати витрати на обслуговування інформаційної інфраструктури та підвищувати гнучкість управління даними.

Сучасні підприємства також активно використовують технології Big Data та штучного інтелекту для прогнозування ризиків, аналізу фінансових показників та підтримки процесу прийняття управлінських рішень.

Цифровізація обліково-аналітичної діяльності має значний вплив на систему економічної безпеки підприємства. Основні переваги цифровізації наведено в таблиці 8.1.

Таблиця 8.1

Переваги цифровізації обліково-аналітичної діяльності

Перевага	Характеристика
Оперативність обробки інформації	Швидке формування та обробка облікових даних
Підвищення точності інформації	Мінімізація помилок у процесі обробки даних
Автоматизація процесів	Скорочення ручної праці та оптимізація роботи
Підвищення ефективності контролю	Автоматизація контрольних процедур
Доступність інформації	Оперативний доступ до інформаційних ресурсів
Підтримка управлінських рішень	Формування аналітичної інформації для управління
Підвищення рівня економічної безпеки	Своєчасне виявлення ризиків та загроз

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 8.1, цифровізація обліково-аналітичної діяльності сприяє підвищенню ефективності функціонування підприємства та забезпечує вдосконалення системи економічної безпеки.

Однією з основних переваг є оперативність обробки інформації, яка дозволяє підприємству швидко формувати звітність, аналізувати фінансові показники та приймати управлінські рішення.

Важливе значення має підвищення точності інформації, оскільки автоматизація облікових процесів дозволяє мінімізувати кількість помилок, пов'язаних із ручною обробкою даних.

Суттєву роль відіграє автоматизація процесів, яка сприяє оптимізації роботи бухгалтерських та аналітичних служб підприємства.

Цифрові технології також забезпечують підвищення ефективності внутрішнього контролю, оскільки дозволяють автоматизувати контрольні процедури та здійснювати постійний моніторинг господарських операцій.

Важливою перевагою цифровізації є доступність інформації, яка дозволяє керівництву підприємства оперативно отримувати необхідні аналітичні дані для управління діяльністю підприємства.

Особливе значення має підтримка управлінських рішень, оскільки сучасні цифрові системи забезпечують формування аналітичної інформації для оцінювання ризиків, прогнозування діяльності та підтримання економічної безпеки підприємства.

Разом із перевагами цифровізація створює нові ризики для діяльності підприємства. До основних ризиків цифровізації належать:

- кіберзагрози;
- несанкціонований доступ до інформації;
- витік конфіденційних даних;
- технічні збої інформаційних систем;
- залежність від цифрової інфраструктури.

У сучасних умовах воєнних викликів та активного розвитку цифрових технологій підприємства повинні приділяти особливу увагу захисту інформаційних ресурсів та забезпеченню інформаційної безпеки.

Таким чином, цифровізація обліково-аналітичної діяльності є важливою складовою сучасної системи управління підприємством та забезпечує підвищення ефективності обробки інформації, підтримку управлінських рішень і зміцнення економічної безпеки підприємства.

8.2. Автоматизація бухгалтерського обліку

У сучасних умовах цифровізації економіки автоматизація бухгалтерського обліку є одним із найважливіших напрямів удосконалення системи управління підприємством. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє підприємствам підвищувати ефективність обробки облікової інформації, забезпечувати оперативність формування звітності та зміцнювати систему економічної безпеки.

Автоматизація бухгалтерського обліку сприяє скороченню обсягу ручної праці, мінімізації помилок у процесі обробки даних та підвищенню достовірності облікової інформації. У сучасних умовах більшість підприємств використовують спеціалізовані програмні продукти для ведення бухгалтерського обліку, формування фінансової звітності та контролю господарських операцій.

Автоматизація бухгалтерського обліку являє собою процес використання інформаційних технологій та програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку, обробки інформації та формування звітності підприємства.

Основною метою автоматизації бухгалтерського обліку є підвищення ефективності облікових процесів та забезпечення оперативного отримання достовірної інформації для потреб управління.

У системі економічної безпеки автоматизація бухгалтерського обліку забезпечує:

- підвищення оперативності обробки інформації;
- зменшення ризику помилок;
- автоматизацію контрольних процедур;
- підвищення достовірності облікових даних;
- забезпечення контролю господарських операцій;
- підтримку процесу прийняття управлінських рішень.

Основні функції автоматизованих систем бухгалтерського обліку наведено на рисунку 8.2.

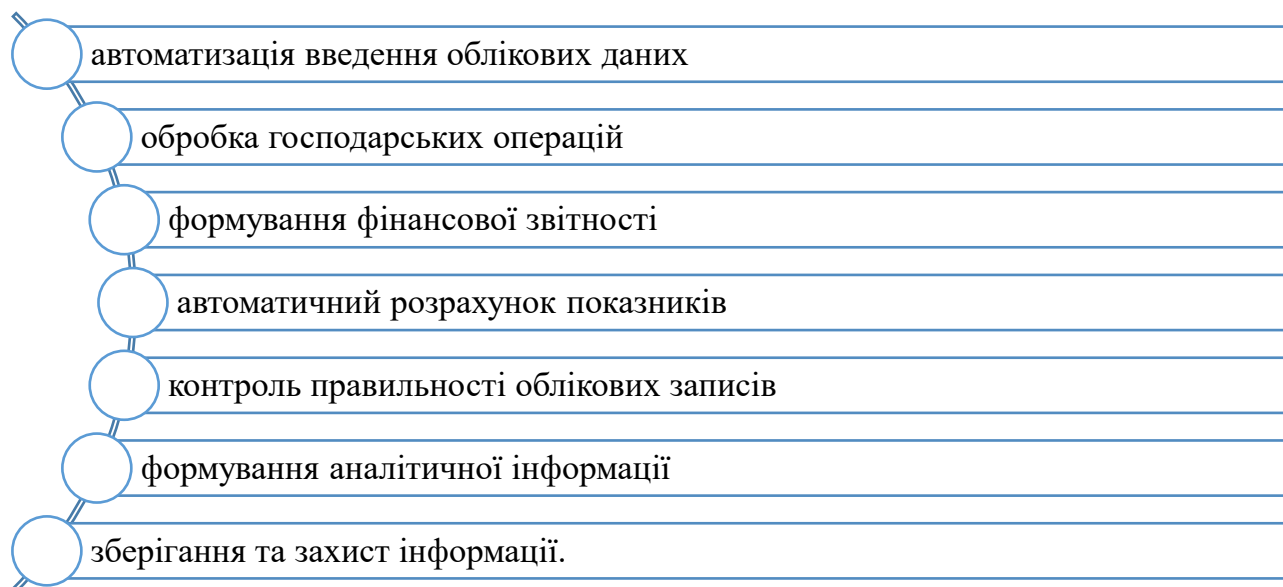

Рис. 8.2. Основні функції автоматизованих систем бухгалтерського обліку

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 8.2, автоматизовані системи бухгалтерського обліку забезпечують виконання широкого спектра функцій, пов'язаних із веденням обліку та формуванням інформаційної бази для управління підприємством.

Однією з основних функцій є автоматизація введення облікових даних, яка дозволяє прискорити процес реєстрації господарських операцій та зменшити кількість технічних помилок.

Важливу роль відіграє автоматична обробка господарських операцій, яка забезпечує оперативне формування бухгалтерських проведення, облік активів, зобов'язань та фінансових результатів діяльності підприємства.

Суттєве значення має автоматизація формування фінансової звітності, яка дозволяє підприємству швидко формувати звітність відповідно до вимог законодавства та внутрішніх потреб управління.

Автоматизовані системи також забезпечують автоматичний розрахунок фінансових показників, що підвищує ефективність аналітичної роботи та дозволяє своєчасно виявляти негативні тенденції діяльності підприємства.

Особливе значення у системі економічної безпеки має контроль правильності облікових записів, який сприяє мінімізації ризику помилок та попередженню фінансових порушень.

Важливу роль відіграє формування аналітичної інформації, яка використовується для оцінювання фінансового стану підприємства, аналізу ризиків та прийняття управлінських рішень.

Сучасні автоматизовані системи бухгалтерського обліку також забезпечують зберігання та захист інформації, що є важливим елементом інформаційної безпеки підприємства.

На сучасних підприємствах використовуються різні програмні продукти для автоматизації бухгалтерського обліку. Основні переваги автоматизації бухгалтерського обліку наведено в таблиці 8.2.

Таблиця 8.2

Переваги автоматизації бухгалтерського обліку

Перевага	Характеристика
Підвищення оперативності роботи	Швидка обробка облікової інформації
Зменшення кількості помилок	Автоматизація розрахунків та контрольних процедур
Підвищення достовірності інформації	Формування точних облікових даних
Оптимізація роботи персоналу	Скорочення обсягу ручної праці
Оперативне формування звітності	Швидке складання фінансової та управлінської звітності
Підвищення ефективності контролю	Автоматизація внутрішнього контролю
Захист інформаційних ресурсів	Збереження та резервне копіювання даних

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 8.2, автоматизація бухгалтерського обліку забезпечує підвищення ефективності діяльності підприємства та сприяє зміцненню його економічної безпеки.

Однією з основних переваг є підвищення оперативності роботи, оскільки автоматизовані системи дозволяють швидко обробляти значні обсяги інформації та формувати необхідні звіти.

Важливе значення має зменшення кількості помилок у процесі обробки облікових даних. Автоматизація розрахунків та контрольних процедур дозволяє мінімізувати ризик технічних помилок і викривлення інформації.

Суттєву роль відіграє підвищення достовірності інформації, що забезпечує формування якісної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Автоматизація бухгалтерського обліку також сприяє оптимізації роботи персоналу, оскільки дозволяє скоротити обсяг ручної роботи та підвищити продуктивність праці працівників бухгалтерської служби.

Важливим напрямом є оперативне формування фінансової та управлінської звітності, що забезпечує своєчасне отримання інформації для аналізу діяльності підприємства та оцінювання рівня економічної безпеки.

Особливе значення має автоматизація внутрішнього контролю, яка дозволяє здійснювати постійний контроль господарських операцій та своєчасно виявляти фінансові порушення.

Разом із перевагами автоматизація бухгалтерського обліку створює певні ризики для діяльності підприємства. До основних ризиків належать:

- кіберзагрози;
- несанкціонований доступ до інформації;
- технічні збої програмного забезпечення;
- втрата інформації;
- залежність від інформаційних систем.

У сучасних умовах підприємства повинні приділяти особливу увагу захисту облікової інформації та забезпеченню безперервності функціонування інформаційних систем.

Таким чином, автоматизація бухгалтерського обліку є важливою складовою цифровізації обліково-аналітичної діяльності та забезпечує підвищення ефективності обробки інформації, підтримку процесу управління та зміцнення економічної безпеки підприємства.

Таблиця 8.3

Характеристика основних програм автоматизації бухгалтерського обліку

Програмний продукт	Основне призначення	Переваги	Недоліки
BAS Бухгалтерія	Автоматизація бухгалтерського та податкового обліку	Поширеність в Україні, широкий функціонал, інтеграція зі звітністю	Потребує налаштування та навчання персоналу
M.E.Doc	Формування та подання електронної звітності	Зручність подання звітності, електронний документообіг	Обмежені можливості управлінського аналізу
SAP ERP	Комплексне управління ресурсами підприємства	Потужна інтегрована система управління	Висока вартість впровадження
Microsoft Dynamics 365	Автоматизація бізнес-процесів та управління	Інтеграція з хмарними сервісами	Складність впровадження для малого бізнесу
ISpro	Автоматизація обліку та управління підприємством	Адаптація до українського законодавства	Потребує спеціальної підготовки користувачів
BookKeeper / онлайн-сервіси	Ведення обліку для малого бізнесу	Простота використання, доступність онлайн	Обмежений функціонал

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 8.3, сучасні підприємства використовують різні програмні продукти залежно від масштабів діяльності, особливостей управління та потреб інформаційного забезпечення. Для малого бізнесу більш характерним є

використання простих онлайн-сервісів та програм для ведення бухгалтерського обліку, тоді як великі підприємства використовують комплексні ERP-системи, які забезпечують інтеграцію всіх бізнес-процесів підприємства.

Найбільш поширеними в Україні є програмні продукти BAS та М.Е.Дос, які забезпечують автоматизацію бухгалтерського обліку, формування фінансової та податкової звітності, а також електронний документообіг.

Використання сучасних програмних продуктів сприяє підвищенню оперативності обробки інформації, покращенню якості облікових даних та зміцненню системи економічної безпеки підприємства.

8.3. Інформаційні системи управління підприємством

У сучасних умовах цифровізації економіки ефективне управління підприємством неможливе без використання сучасних інформаційних систем. Значні обсяги інформації, необхідність оперативного прийняття управлінських рішень та зростання рівня ризиків зумовлюють потребу у формуванні комплексної інформаційної системи управління підприємством.

Інформаційні системи забезпечують автоматизацію процесів збору, обробки, зберігання та передачі інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства. Їх використання дозволяє підвищити ефективність управління ресурсами, покращити якість аналітичної інформації та зміцнити систему економічної безпеки підприємства.

Інформаційна система управління підприємством являє собою сукупність програмних, технічних, інформаційних та організаційних засобів, які забезпечують підтримку процесу управління підприємством.

Основною метою використання інформаційних систем є забезпечення керівництва підприємства своєчасною, достовірною та аналітично опрацьованою інформацією для прийняття управлінських рішень.

У системі економічної безпеки інформаційні системи забезпечують:

- оперативне отримання інформації;
- автоматизацію управлінських процесів;
- контроль господарських операцій;
- аналіз фінансових показників;
- моніторинг ризиків діяльності;
- підтримку процесу прийняття управлінських рішень.

Основні види інформаційних систем управління підприємством наведено на рисунку 8.3.

Як видно з рисунка 8.3, сучасні підприємства використовують різні види інформаційних систем, які забезпечують автоматизацію окремих напрямів діяльності та формують єдиний інформаційний простір підприємства.

Одними з найпоширеніших є ERP-системи (Enterprise Resource Planning), які забезпечують інтеграцію основних бізнес-процесів підприємства в єдину інформаційну систему. ERP-системи дозволяють автоматизувати управління фінансами, виробництвом, запасами, персоналом та іншими ресурсами підприємства.

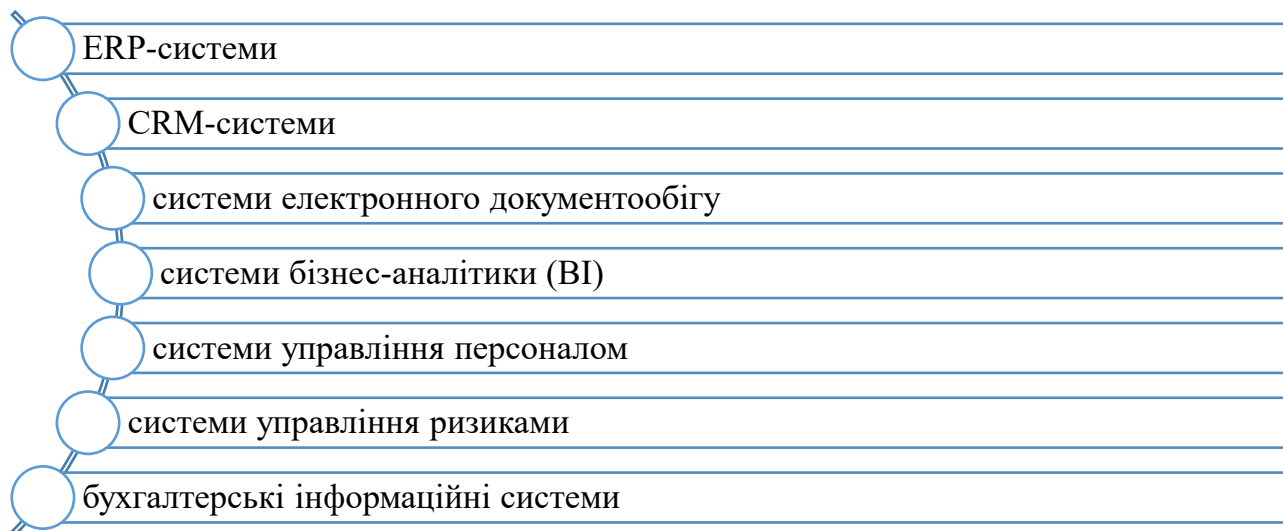

Рис. 8.3. Основні види інформаційних систем управління підприємством

Джерело: узагальнено автором.

Важливу роль у системі управління відіграють CRM-системи (Customer Relationship Management), які використовуються для управління взаємовідносинами з клієнтами, аналізу продажів та підвищення ефективності маркетингової діяльності.

Суттєве значення має використання систем електронного документообігу, які забезпечують автоматизацію роботи з документами, прискорюють процес обміну інформацією та підвищують ефективність управління документопотоками.

У сучасних умовах важливу роль відіграють системи бізнес-аналітики (BI-системи), які забезпечують аналіз великих обсягів інформації та формування аналітичних звітів для підтримки процесу прийняття управлінських рішень.

Системи управління персоналом використовуються для автоматизації кадрового обліку, контролю робочого часу, оцінювання ефективності праці персоналу та управління кадровими ресурсами підприємства.

Особливого значення у системі економічної безпеки набувають системи управління ризиками, які дозволяють здійснювати моніторинг ризикових операцій, оцінювати рівень загроз та своєчасно реагувати на негативні зміни діяльності підприємства.

Бухгалтерські інформаційні системи забезпечують автоматизацію ведення бухгалтерського обліку, формування фінансової звітності та контроль господарських операцій.

Використання інформаційних систем забезпечує підприємству низку переваг. Основні переваги інформаційних систем управління наведено в таблиці 8.3.

Як видно з таблиці 8.3, використання інформаційних систем сприяє підвищенню ефективності управління підприємством та забезпечує вдосконалення системи економічної безпеки.

Однією з головних переваг є оперативність управління, оскільки сучасні інформаційні системи дозволяють швидко отримувати, обробляти та аналізувати інформацію про діяльність підприємства.

Важливе значення має автоматизація бізнес-процесів, яка дозволяє скоротити обсяг ручної роботи, оптимізувати діяльність структурних підрозділів та підвищити продуктивність праці.

Таблиця 8.3

Переваги використання інформаційних систем управління підприємством

Перевага	Характеристика
Оперативність управління	Швидке отримання та обробка інформації
Підвищення ефективності управління	Автоматизація бізнес-процесів підприємства
Покращення якості інформації	Формування достовірної аналітичної інформації
Підвищення ефективності контролю	Моніторинг господарських операцій та ризиків
Інтеграція інформації	Формування єдиного інформаційного середовища
Підтримка управлінських рішень	Формування аналітичних звітів та прогнозів
Підвищення рівня економічної безпеки	Своєчасне виявлення ризиків та загроз

Джерело: узагальнено автором.

Суттєву роль відіграє покращення якості інформації, оскільки інформаційні системи забезпечують формування достовірної та аналітично опрацьованої інформації для потреб управління.

Особливе значення у системі економічної безпеки має моніторинг господарських операцій та ризиків, який дозволяє своєчасно виявляти негативні тенденції діяльності підприємства.

Важливою перевагою є інтеграція інформації, що забезпечує формування єдиного інформаційного середовища підприємства та покращує координацію роботи структурних підрозділів.

Разом із перевагами використання інформаційних систем створює нові ризики для діяльності підприємства. До основних ризиків належать:

- кіберзагрози;
- несанкціонований доступ до інформації;
- технічні збої інформаційних систем;
- витік конфіденційної інформації;
- залежність від цифрової інфраструктури.

У сучасних умовах підприємства повинні забезпечувати надійний захист інформаційних ресурсів та підтримувати безперервність функціонування інформаційних систем.

Таким чином, інформаційні системи управління є важливою складовою сучасної системи управління підприємством та забезпечують автоматизацію бізнес-процесів, підтримку управлінських рішень і зміцнення економічної безпеки підприємства.

8.4. Кіберризика та інформаційна безпека

У сучасних умовах цифровізації економіки діяльність підприємств значною мірою залежить від використання інформаційних технологій, автоматизованих систем управління та електронного документообігу. Разом із перевагами цифрових технологій зростає рівень кіберризиків та загроз інформаційній безпеці підприємства.

Використання цифрових систем, хмарних технологій, електронних баз даних та мережевих ресурсів створює нові ризики, пов'язані з несанкціонованим доступом до інформації, витоком конфіденційних даних, кібератаками та порушенням роботи інформаційних систем.

У системі економічної безпеки підприємства інформаційна безпека є важливою складовою захисту інформаційних ресурсів, фінансових даних та цифрової інфраструктури підприємства.

Інформаційна безпека підприємства являє собою систему заходів, спрямованих на захист інформації, інформаційних ресурсів та інформаційних систем від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Основною метою інформаційної безпеки є забезпечення:

- конфіденційності інформації;
- цілісності даних;
- доступності інформаційних ресурсів;
- безперервності функціонування інформаційних систем.

У сучасних умовах підприємства стикаються з різними видами кіберризиків. Основні кіберризика діяльності підприємства наведено на рисунку 8.4.

несанкціонований доступ до інформації
кібератаки
витік конфіденційної інформації
вірусні програми
фішингові атаки
втрати електронних даних
блокування інформаційних систем
шахрайство у цифровому середовищі.

Рис. 8.4. Основні кіберризика діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 8.4, сучасні підприємства можуть зазнавати значного впливу кіберризиків, які створюють загрози для фінансової стабільності, безперервності діяльності та економічної безпеки підприємства.

Однією з найбільш поширених загроз є несанкціонований доступ до інформації, який може призводити до втрати конфіденційних даних, викривлення інформації або фінансових збитків підприємства.

Суттєву небезпеку становлять кібератаки, спрямовані на порушення функціонування інформаційних систем підприємства або отримання незаконного доступу до інформаційних ресурсів.

Важливе значення має проблема витоку конфіденційної інформації, оскільки втрата фінансових, комерційних або персональних даних може негативно впливати на репутацію підприємства та рівень його економічної безпеки.

Сучасні підприємства також стикаються з ризиком поширення вірусних програм та шкідливого програмного забезпечення, яке може блокувати роботу інформаційних систем або пошкоджувати електронні дані.

Особливо небезпечними є фішингові атаки, під час яких зловмисники намагаються отримати доступ до облікових записів, фінансової інформації або електронних систем підприємства.

Суттєвий ризик для діяльності підприємства становлять втрати електронних даних, які можуть виникати внаслідок технічних збоїв, кібератак або помилок користувачів.

У системі економічної безпеки підприємства важливу роль відіграє організація ефективного захисту інформаційних ресурсів. Основні заходи забезпечення інформаційної безпеки наведено в таблиці 8.4.

Таблиця 8.4

Основні заходи забезпечення інформаційної безпеки підприємства

Захід	Характеристика
Контроль доступу до інформації	Обмеження доступу до інформаційних ресурсів
Використання антивірусного захисту	Захист інформаційних систем від шкідливого програмного забезпечення
Резервне копіювання даних	Створення копій інформації для її відновлення
Шифрування інформації	Захист конфіденційних даних від несанкціонованого доступу
Використання систем кіберзахисту	Захист інформаційної інфраструктури підприємства
Навчання персоналу	Формування навичок безпечної роботи з інформацією
Моніторинг інформаційних систем	Виявлення загроз та контроль роботи інформаційних систем

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 8.4, забезпечення інформаційної безпеки підприємства потребує комплексного використання організаційних, технічних та програмних заходів захисту інформації.

Одним із найважливіших заходів є контроль доступу до інформації, який дозволяє обмежити доступ працівників до окремих інформаційних ресурсів відповідно до їх функціональних обов'язків.

Важливу роль відіграє використання антивірусного захисту, який забезпечує попередження зараження інформаційних систем шкідливим програмним забезпеченням.

Суттєве значення має резервне копіювання даних, оскільки створення резервних копій дозволяє відновлювати інформацію у разі її втрати або пошкодження.

Шифрування інформації використовується для захисту конфіденційних даних та попередження несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів підприємства.

Особливе значення має навчання персоналу, оскільки значна частина кіберзагроз виникає внаслідок помилок користувачів або недотримання правил інформаційної безпеки.

Важливим елементом системи інформаційної безпеки є моніторинг інформаційних систем, який дозволяє своєчасно виявляти кіберзагрози та реагувати на можливі порушення роботи цифрової інфраструктури підприємства.

У сучасних умовах воєнних викликів та активного розвитку цифрових технологій підприємства повинні приділяти особливу увагу захисту інформаційних ресурсів та забезпеченню безперервності функціонування інформаційних систем.

Таким чином, кіберризики та інформаційна безпека є важливими складовими системи економічної безпеки підприємства, а ефективний захист інформаційних ресурсів забезпечує стабільність діяльності підприємства та підтримання його конкурентоспроможності.

8.5. Сучасні цифрові технології в управлінні економічною безпекою підприємства

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки підприємства активно впроваджують цифрові технології для підвищення ефективності управління діяльністю та забезпечення економічної безпеки. Використання сучасних цифрових інструментів дозволяє підприємствам оперативно обробляти інформацію, здійснювати моніторинг ризиків, прогнозувати можливі загрози та приймати ефективні управлінські рішення.

Сучасні цифрові технології суттєво змінюють підходи до управління економічною безпекою підприємства. Автоматизація бізнес-процесів, використання систем бізнес-аналітики, штучного інтелекту та хмарних технологій забезпечують формування сучасної системи інформаційно-аналітичної підтримки управління підприємством.

Цифрові технології в управлінні економічною безпекою підприємства являють собою сукупність програмних, інформаційних та аналітичних інструментів, які використовуються для виявлення ризиків, контролю діяльності підприємства та підтримки управлінських рішень.

Основною метою використання цифрових технологій є підвищення ефективності управління підприємством та забезпечення належного рівня його економічної безпеки.

У системі економічної безпеки сучасні цифрові технології забезпечують:

- автоматизацію управлінських процесів;
- оперативне отримання аналітичної інформації;
- моніторинг ризиків у режимі реального часу;
- прогнозування кризових явищ;

- контроль господарських операцій;
- захист інформаційних ресурсів підприємства.

Основні сучасні цифрові технології, що використовуються у системі економічної безпеки підприємства, наведено на рисунку 8.5.

Таблиця 8.4

Сучасні цифрові технології у системі економічної безпеки підприємства

Цифрова технологія	Значення для економічної безпеки підприємства
ERP-системи	Забезпечують інтеграцію бізнес-процесів та контроль ресурсів підприємства
CRM-системи	Дозволяють управляти взаємовідносинами з клієнтами та аналізувати ринки збуту
Хмарні технології	Забезпечують зберігання та оперативний доступ до інформації
Big Data	Дозволяють обробляти великі обсяги інформації для аналізу ризиків
Штучний інтелект	Використовується для прогнозування загроз та підтримки управлінських рішень
Бізнес-аналітика (BI)	Забезпечує формування аналітичних звітів та візуалізацію даних
Блокчейн-технології	Підвищують рівень захисту інформації та прозорість операцій
Системи кіберзахисту	Забезпечують захист інформаційних ресурсів від кіберзагроз

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 8.5, сучасні цифрові технології виконують різні функції у системі економічної безпеки підприємства та забезпечують автоматизацію бізнес-процесів, захист інформаційних ресурсів, підтримку управлінських рішень і моніторинг ризиків діяльності підприємства.

Важливу роль у системі управління підприємством відіграють ERP-системи, які забезпечують інтеграцію бізнес-процесів та автоматизацію управління ресурсами підприємства.

CRM-системи використовуються для управління взаємовідносинами з клієнтами, аналізу ринку та підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємства.

Суттєве значення мають хмарні технології, які забезпечують зберігання та обробку інформації у віддаленому середовищі, що дозволяє підприємствам підвищувати гнучкість управління інформаційними ресурсами.

У сучасних умовах важливу роль відіграють технології Big Data, які дозволяють обробляти великі обсяги інформації та використовувати їх для аналізу ризиків і прогнозування діяльності підприємства.

Особливого значення набуває використання штучного інтелекту, який дозволяє автоматизувати процеси аналізу інформації, виявляти закономірності у діяльності підприємства та підтримувати процес прийняття управлінських рішень.

Системи бізнес-аналітики (ВІ-системи) забезпечують формування аналітичних звітів, візуалізацію показників діяльності підприємства та підтримку процесу стратегічного управління.

У сфері інформаційної безпеки все більшого поширення набувають блокчейн-технології, які забезпечують високий рівень захисту інформації та прозорість здійснення господарських операцій.

Важливу роль у системі економічної безпеки відіграють системи кіберзахисту, які забезпечують захист інформаційних ресурсів підприємства від кібератак та несанкціонованого доступу.

Використання сучасних цифрових технологій забезпечує підприємствам низку переваг. Основні переваги цифрових технологій у системі економічної безпеки наведено в таблиці 8.6.

Таблиця 8.6

Переваги використання сучасних цифрових технологій у системі економічної безпеки підприємства

Перевага	Характеристика
Оперативність управління	Швидке отримання та аналіз інформації
Автоматизація процесів	Скорочення ручної праці та оптимізація діяльності
Підвищення точності інформації	Мінімізація помилок у процесі обробки даних
Моніторинг ризиків	Своєчасне виявлення загроз діяльності підприємства
Прогнозування діяльності	Аналіз тенденцій та оцінювання ризиків
Захист інформації	Забезпечення інформаційної безпеки підприємства
Підтримка управлінських рішень	Формування аналітичної інформації для управління

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 8.6, сучасні цифрові технології забезпечують підвищення ефективності управління підприємством та сприяють зміцненню системи економічної безпеки.

Однією з найважливіших переваг є оперативність управління, оскільки цифрові системи дозволяють швидко отримувати та аналізувати інформацію про діяльність підприємства.

Важливе значення має автоматизація процесів, яка сприяє скороченню обсягу ручної праці, підвищенню продуктивності праці та оптимізації бізнес-процесів підприємства.

Суттєву роль відіграє підвищення точності інформації, оскільки сучасні цифрові технології забезпечують автоматизацію розрахунків та мінімізують ризик помилок.

Особливе значення у системі економічної безпеки має моніторинг ризиків, який дозволяє підприємству своєчасно виявляти загрози та реагувати на негативні зміни внутрішнього і зовнішнього середовища.

Важливим напрямом є прогнозування діяльності підприємства, яке забезпечує можливість оцінювання перспектив розвитку та формування антикризових заходів.

Разом із перевагами використання цифрових технологій створює нові ризики для діяльності підприємства. До основних ризиків належать:

- кіберзагрози;
- залежність від цифрової інфраструктури;
- ризик втрати інформації;
- технічні збої інформаційних систем;
- несанкціонований доступ до даних.

У сучасних умовах підприємства повинні формувати комплексну систему цифрової та інформаційної безпеки, яка забезпечуватиме захист інформаційних ресурсів та стабільність функціонування підприємства.

Таким чином, сучасні цифрові технології є важливою складовою системи управління економічною безпекою підприємства та забезпечують автоматизацію процесів управління, підтримку управлінських рішень, моніторинг ризиків і захист інформаційних ресурсів підприємства.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність цифровізації обліково-аналітичної діяльності?
2. Які основні напрями цифровізації діяльності підприємства?
3. Яке значення має автоматизація бухгалтерського обліку?
4. Які функції виконують автоматизовані системи бухгалтерського обліку?
5. Які програмні продукти використовуються для автоматизації бухгалтерського обліку?
6. Що таке ERP-система?
7. Які переваги використання інформаційних систем управління підприємством?
8. Які основні кіберризики діяльності підприємства?
9. У чому полягає сутність інформаційної безпеки підприємства?
10. Які заходи забезпечення інформаційної безпеки підприємства?
11. Яке значення мають хмарні технології у діяльності підприємства?
12. Що таке Big Data?
13. Які можливості використання штучного інтелекту у системі економічної безпеки?
14. Яке значення мають BI-системи у процесі управління підприємством?
15. Які ризики виникають у процесі цифровізації діяльності підприємства?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Цифровізація обліково-аналітичної діяльності передбачає:

- а) скорочення кількості працівників;
- б) впровадження цифрових технологій у систему управління підприємством;
- в) відмову від бухгалтерського обліку;
- г) зменшення обсягів інформації.

2. ERP-системи використовуються для:

- а) управління ресурсами підприємства;
- б) ведення лише кадрового обліку;

- в) здійснення аудиту;
- г) формування статистичної звітності.

3. До переваг автоматизації бухгалтерського обліку належить:

- а) збільшення кількості помилок;
- б) уповільнення обробки інформації;
- в) підвищення оперативності формування звітності;
- г) зниження рівня контролю.

4. CRM-системи використовуються для:

- а) управління виробничими процесами;
- б) управління взаємовідносинами з клієнтами;
- в) проведення інвентаризації;
- г) обліку основних засобів.

5. До кіберризиків діяльності підприємства належить:

- а) підвищення рентабельності;
- б) зростання продуктивності праці;
- в) несанкціонований доступ до інформації;
- г) збільшення власного капіталу.

6. Big Data використовується для:

- а) ручного ведення обліку;
- б) обробки великих обсягів інформації;
- в) друку фінансової звітності;
- г) архівування паперових документів.

7. Штучний інтелект використовується для:

- а) прогнозування ризиків та підтримки управлінських рішень;
- б) ручного введення даних;
- в) інвентаризації запасів;
- г) зберігання паперових документів.

8. Інформаційна безпека підприємства спрямована на:

- а) збільшення виробничих витрат;
- б) захист інформаційних ресурсів підприємства;
- в) скорочення обсягів інформації;
- г) зменшення кількості користувачів інформаційних систем.

Практичні завдання

Завдання 1. Охарактеризуйте основні напрями цифровізації обліково-аналітичної діяльності підприємства.

Завдання 2. Порівняйте основні програмні продукти автоматизації бухгалтерського обліку та визначте їх переваги й недоліки.

Завдання 3. Побудуйте схему сучасних інформаційних систем управління підприємством.

Завдання 4. Проаналізуйте основні кіберризики діяльності підприємства та запропонуйте заходи щодо їх мінімізації.

Завдання 5. Визначте можливості використання сучасних цифрових технологій у системі економічної безпеки підприємства.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Козацька долина» впровадило автоматизовану систему бухгалтерського обліку та електронного документообігу.

Після переходу на цифрові технології підприємство зіткнулося з такими проблемами:

- несанкціоновані спроби доступу до інформації;
- ризик втрати електронних даних;
- технічні збої інформаційної системи;
- недостатній рівень підготовки персоналу;
- загроза витоку конфіденційної інформації.

Керівництво підприємства прийняло рішення щодо вдосконалення системи інформаційної безпеки.

Завдання:

1. Які кіберризики виникли у діяльності підприємства?
2. Які заходи інформаційної безпеки доцільно впровадити?
3. Які переваги забезпечує автоматизація бухгалтерського обліку?
4. Які цифрові технології можуть використовуватися для підвищення рівня економічної безпеки підприємства?
5. Яку роль у забезпеченні інформаційної безпеки відіграє персонал підприємства?

ТЕМА 9. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

9.1. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки

У системі економічної безпеки підприємства фінансова безпека є однією з ключових складових, оскільки саме фінансові ресурси забезпечують стабільність діяльності підприємства, можливість його розвитку та підтримання конкурентоспроможності.

У сучасних умовах підприємства функціонують в умовах високого рівня ризику, нестабільності ринкового середовища, інфляційних процесів, воєнних викликів та змін у законодавстві. За таких умов важливого значення набуває формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Фінансова безпека підприємства характеризує стан захищеності фінансових інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечує його стабільне функціонування і розвиток.

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки є формування достовірної інформації про фінансовий стан підприємства, результати діяльності та можливі фінансові ризики.

У системі фінансової безпеки обліково-аналітичне забезпечення дозволяє:

- контролювати фінансовий стан підприємства;
- оцінювати рівень ліквідності та платоспроможності;
- аналізувати фінансові результати діяльності;
- виявляти фінансові ризики;
- прогнозувати кризові явища;
- підтримувати процес прийняття управлінських рішень.

Основні напрями обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки наведено на рисунку 9.1.

Таблиця 9.1

Основні напрями обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства

Напрямок	Значення для фінансової безпеки
Аналіз ліквідності	Оцінювання здатності підприємства виконувати поточні зобов'язання
Аналіз платоспроможності	Визначення фінансової стабільності підприємства
Аналіз прибутковості	Оцінювання ефективності діяльності підприємства
Контроль грошових потоків	Забезпечення стабільного руху фінансових ресурсів
Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості	Виявлення ризику фінансових втрат
Бюджетування та фінансове планування	Прогнозування фінансового стану підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.1, обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки охоплює різні напрями фінансового аналізу та контролю діяльності підприємства.

Одним із найважливіших напрямів є аналіз ліквідності, який дозволяє оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання. Наприклад, якщо підприємство має значну кредиторську заборгованість і недостатній обсяг оборотних активів, це може свідчити про ризик втрати платоспроможності.

Важливе значення має аналіз прибутковості діяльності підприємства. Якщо протягом кількох звітних періодів спостерігається зниження чистого прибутку, керівництво повинно проаналізувати причини такої ситуації: зростання витрат, скорочення обсягів реалізації або неефективне використання ресурсів.

Суттєву роль у системі фінансової безпеки відіграє контроль грошових потоків. Навіть прибуткове підприємство може втратити фінансову стійкість у разі нестачі грошових коштів для здійснення поточних платежів.

Наприклад, підприємство може мати значний обсяг дебіторської заборгованості, але при цьому не мати достатньо коштів для виплати заробітної плати або розрахунків із постачальниками.

Особливе значення має аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки надмірне зростання боргів може свідчити про погіршення фінансового стану підприємства.

Для забезпечення фінансової безпеки підприємства використовуються різні показники та методи аналізу. Основні показники фінансової безпеки наведено в таблиці 9.2.

Таблиця 9.2

Основні показники оцінювання фінансової безпеки підприємства

Показник	Характеристика	Приклад практичного значення
Коефіцієнт поточної ліквідності	Характеризує здатність погашати поточні зобов'язання	Низький показник може свідчити про ризик неплатоспроможності
Коефіцієнт автономії	Визначає рівень фінансової незалежності	Висока залежність від кредитів підвищує фінансові ризики
Рентабельність продажу	Оцінює ефективність діяльності	Зниження рентабельності свідчить про погіршення результатів діяльності
Оборотність дебіторської заборгованості	Характеризує швидкість повернення коштів	Повільне погашення боргів погіршує фінансовий стан
Чистий грошовий потік	Відображає рух грошових коштів	Негативний потік створює ризик нестачі коштів

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.1, показники фінансової безпеки дозволяють не лише оцінити фінансовий стан підприємства, а й своєчасно виявляти потенційні загрози діяльності.

Наприклад, якщо коефіцієнт поточної ліквідності знижується нижче нормативного значення, це може бути сигналом для керівництва про необхідність скорочення поточних витрат або залучення додаткових фінансових ресурсів.

Якщо спостерігається зростання дебіторської заборгованості, підприємству доцільно переглянути умови розрахунків із покупцями та посилити контроль за своєчасністю оплати продукції.

У сучасних умовах важливе значення має використання цифрових технологій у системі фінансової безпеки підприємства. Автоматизовані системи дозволяють:

- оперативно аналізувати фінансові показники;
- контролювати рух грошових коштів;
- прогнозувати ризики;
- формувати аналітичні звіти для керівництва.

Наприклад, сучасні ERP-системи можуть автоматично сигналізувати про перевищення критичного рівня заборгованості або погіршення показників ліквідності підприємства.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності економічного середовища підприємства повинні постійно здійснювати моніторинг фінансового стану та формувати систему раннього виявлення фінансових загроз.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує інформаційну основу для контролю фінансового стану, виявлення ризиків і підтримки ефективного управління діяльністю підприємства.

9.2. Обліково-аналітичне забезпечення кадрової безпеки

У системі економічної безпеки підприємства важливе значення має кадрова безпека, оскільки саме персонал забезпечує виконання господарських процесів, формування фінансових результатів та реалізацію стратегічних цілей підприємства.

У сучасних умовах підприємства стикаються з багатьма кадровими проблемами: дефіцитом кваліфікованих працівників, плинністю кадрів, професійним вигоранням персоналу, порушенням трудової дисципліни, витоком конфіденційної інформації та ризиком шахрайства. В умовах воєнних викликів особливого значення набувають також проблеми трудової міграції, мобілізації працівників та нестачі трудових ресурсів.

Саме тому підприємства повинні формувати ефективну систему кадрової безпеки, яка забезпечуватиме стабільність кадрового потенціалу та мінімізацію ризиків, пов'язаних із персоналом.

Кадрова безпека підприємства характеризує стан захищеності підприємства від загроз, пов'язаних із діяльністю персоналу, та забезпечує ефективне використання трудових ресурсів.

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення кадрової безпеки є формування інформації про персонал підприємства, оцінювання кадрових ризиків та підтримка процесу управління трудовими ресурсами.

У системі кадрової безпеки обліково-аналітичне забезпечення дозволяє:

- контролювати кадровий склад підприємства;

- оцінювати ефективність використання персоналу;
- аналізувати рівень плинності кадрів;
- контролювати витрати на оплату праці;
- виявляти кадрові ризики;
- підтримувати кадрові управлінські рішення.

Основні напрями забезпечення кадрової безпеки наведено на в таблиці 9.3.

Таблиця 9.3

Основні напрями забезпечення кадрової безпеки підприємства

Напрямок	Значення для кадрової безпеки
Контроль кадрового складу	Оцінювання забезпеченості підприємства персоналом
Аналіз плинності кадрів	Виявлення нестабільності кадрового складу
Контроль витрат на оплату праці	Оцінювання ефективності використання трудових ресурсів
Оцінювання продуктивності праці	Аналіз результативності діяльності персоналу
Контроль трудової дисципліни	Попередження порушень та зловживань
Захист конфіденційної інформації	Мінімізація ризику витоку інформації

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.3, кадрова безпека охоплює різні напрями управління персоналом та потребує постійного моніторингу кадрових процесів на підприємстві.

Одним із найважливіших напрямів є контроль кадрового складу, який дозволяє оцінити забезпеченість підприємства працівниками відповідної кваліфікації.

Наприклад, якщо підприємство тривалий час не може заповнити вакансії бухгалтерів або фахівців з інформаційних технологій, це може негативно впливати на якість обліково-аналітичної роботи та рівень економічної безпеки підприємства.

Важливе значення має аналіз плинності кадрів. Високий рівень звільнення працівників може свідчити про низький рівень мотивації персоналу, погіршення умов праці або проблеми в системі управління підприємством.

Наприклад, якщо протягом року з підприємства звільнилася значна частина працівників бухгалтерської служби, це може призводити до помилок у веденні обліку, порушення термінів подання звітності та втрати важливої інформації.

Суттєву роль у системі кадрової безпеки відіграє контроль витрат на оплату праці, який дозволяє оцінити ефективність використання трудових ресурсів та підтримувати належний рівень мотивації персоналу.

Оцінювання продуктивності праці дає можливість визначити ефективність роботи працівників та виявити проблемні напрями діяльності підприємства.

Особливе значення у сучасних умовах має захист конфіденційної інформації, оскільки працівники підприємства мають доступ до фінансових, комерційних та управлінських даних.

Наприклад, передача конкурентам інформації про клієнтів, фінансові результати або виробничі процеси може створювати суттєві загрози економічній безпеці підприємства.

Для оцінювання кадрової безпеки використовуються різні показники. Основні показники кадрової безпеки наведено в таблиці 9.2.

Таблиця 9.4

Основні показники оцінювання кадрової безпеки підприємства

Показник	Характеристика	Практичне значення
Коефіцієнт плинності кадрів	Відображає рівень звільнення працівників	Висока плинність свідчить про нестабільність кадрового складу
Продуктивність праці	Характеризує ефективність роботи персоналу	Зниження продуктивності впливає на результати діяльності
Середня заробітна плата	Відображає рівень матеріальної мотивації	Низька оплата праці може спричиняти звільнення працівників
Частка витрат на персонал	Характеризує рівень витрат на трудові ресурси	Надмірне зростання витрат може впливати на фінансову стійкість
Рівень трудової дисципліни	Оцінює дотримання внутрішніх правил підприємства	Порушення дисципліни можуть створювати ризики діяльності

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.2, показники кадрової безпеки дозволяють оцінити стабільність кадрового складу підприємства та виявити ризики, пов'язані з управлінням персоналом.

Наприклад, високий коефіцієнт плинності кадрів може свідчити про недостатній рівень мотивації працівників або несприятливі умови праці.

Зниження продуктивності праці може бути наслідком професійного вигорання персоналу, недостатнього рівня кваліфікації або неефективної організації праці.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для управління кадровою безпекою. Автоматизовані HR-системи дозволяють:

- вести кадровий облік;
- контролювати робочий час;
- аналізувати ефективність праці;
- оцінювати кадрові ризики;
- формувати кадрову звітність.

Наприклад, сучасні інформаційні системи можуть автоматично сигналізувати керівництву про критичне зростання плинності кадрів або порушення трудової дисципліни.

У сучасних умовах воєнних викликів кадрова безпека підприємства набуває особливого значення, оскільки стабільність кадрового потенціалу є важливою умовою забезпечення безперервності діяльності підприємства.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення кадрової безпеки є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує

інформаційну основу для контролю кадрових процесів, оцінювання кадрових ризиків і підтримки ефективного управління персоналом.

9.3. Обліково-аналітичне забезпечення інформаційної безпеки

У сучасних умовах цифровізації економіки інформація стала одним із найважливіших ресурсів підприємства. Фінансова, управлінська, комерційна та аналітична інформація використовується для прийняття управлінських рішень, формування конкурентних переваг та забезпечення стабільності діяльності підприємства.

Разом із розвитком цифрових технологій зростає рівень загроз, пов'язаних із втратою інформації, несанкціонованим доступом до даних, кіберзлочинністю та витоком конфіденційної інформації. Саме тому важливого значення набуває формування ефективної системи інформаційної безпеки підприємства.

Інформаційна безпека підприємства характеризує стан захищеності інформаційних ресурсів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення інформаційної безпеки є формування, контроль та захист інформаційних ресурсів підприємства, а також забезпечення достовірності інформації для потреб управління.

У системі інформаційної безпеки обліково-аналітичне забезпечення дозволяє:

- контролювати доступ до інформаційних ресурсів;
- забезпечувати достовірність інформації;
- здійснювати моніторинг інформаційних ризиків;
- попереджати витік конфіденційної інформації;
- підтримувати безперервність роботи інформаційних систем;
- забезпечувати захист електронних даних.

Основні напрями забезпечення інформаційної безпеки наведено в таблиці 9.5.

Таблиця 9.5

Основні напрями забезпечення інформаційної безпеки підприємства

Напрямок	Значення для інформаційної безпеки
Контроль доступу до інформації	Обмеження доступу до конфіденційних даних
Захист електронних баз даних	Попередження втрати та пошкодження інформації
Антивірусний захист	Захист інформаційних систем від шкідливого програмного забезпечення
Резервне копіювання даних	Відновлення інформації у разі втрати
Моніторинг кіберризиків	Своєчасне виявлення загроз інформаційній безпеці
Навчання персоналу	Формування навичок безпечної роботи з інформацією

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.5, забезпечення інформаційної безпеки підприємства потребує комплексного підходу та поєднання технічних, організаційних і управлінських заходів.

Одним із найважливіших напрямів є контроль доступу до інформації, який дозволяє обмежити доступ працівників до окремих інформаційних ресурсів відповідно до їх функціональних обов'язків.

Наприклад, працівники бухгалтерії можуть мати доступ до фінансової інформації підприємства, але не повинні мати можливості змінювати дані кадрового обліку або інформацію про стратегічні управлінські рішення.

Важливу роль відіграє захист електронних баз даних, оскільки втрата або пошкодження інформації може призводити до порушення діяльності підприємства та фінансових збитків.

Наприклад, пошкодження бази бухгалтерського обліку може призвести до втрати інформації про господарські операції, помилок у звітності та порушення податкового обліку.

Суттєве значення має антивірусний захист, який забезпечує попередження зараження інформаційних систем шкідливим програмним забезпеченням.

Особливо важливим є резервне копіювання даних, яке дозволяє підприємству відновлювати інформацію у разі технічних збоїв, кібератак або випадкового видалення даних.

Наприклад, якщо внаслідок кібератаки підприємство втратить доступ до електронних документів, наявність резервних копій дозволить швидко відновити інформацію та продовжити діяльність.

У сучасних умовах значну увагу підприємства приділяють моніторингу кіберризиків та виявленню підозрілих дій у роботі інформаційних систем.

Особливе значення має навчання персоналу, оскільки значна частина загроз інформаційній безпеці виникає через помилки працівників.

Наприклад, відкриття підозрілих електронних листів або використання ненадійних паролів може створювати ризик несанкціонованого доступу до інформації підприємства.

Для оцінювання рівня інформаційної безпеки використовуються різні показники. Основні показники інформаційної безпеки наведено в *таблиці 9.6*.

Таблиця 9.6

Основні показники оцінювання інформаційної безпеки підприємства

Показник	Характеристика	Практичне значення
Кількість кіберінцидентів	Відображає рівень кіберзагроз	Зростання кількості атак свідчить про підвищення ризиків
Частота втрати даних	Характеризує стабільність інформаційних систем	Часті втрати інформації свідчать про слабкий захист
Рівень захисту інформаційних систем	Оцінює ефективність засобів кіберзахисту	Низький рівень захисту підвищує ризик кібератак
Кількість випадків витоку інформації	Характеризує рівень конфіденційності даних	Витік інформації може призвести до фінансових втрат
Рівень підготовки персоналу	Визначає готовність працівників до безпечної роботи з інформацією	Низька підготовка підвищує ризик помилок

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.3, показники інформаційної безпеки дозволяють оцінити рівень захищеності інформаційних ресурсів підприємства та своєчасно виявляти інформаційні ризики.

Наприклад, збільшення кількості кіберінцидентів може свідчити про недостатній рівень кіберзахисту або зростання активності кіберзлочинців.

Висока частота втрати даних може бути наслідком технічних збоїв, відсутності резервного копіювання або неефективної організації інформаційної безпеки.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для забезпечення інформаційної безпеки. Зокрема, застосовуються:

- системи кіберзахисту;
- багаторівнева автентифікація;
- хмарні системи резервного копіювання;
- засоби шифрування інформації;
- автоматизований моніторинг інформаційних систем.

Наприклад, сучасні інформаційні системи можуть автоматично блокувати підозрілі спроби входу до облікових записів або сигналізувати про спроби несанкціонованого доступу до даних.

У сучасних умовах воєнних викликів інформаційна безпека підприємства є важливою умовою забезпечення безперервності діяльності та захисту економічних інтересів підприємства.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення інформаційної безпеки є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує захист інформаційних ресурсів, контроль інформаційних ризиків і підтримку стабільності діяльності підприємства.

9.4. Обліково-аналітичне забезпечення техніко-технологічної безпеки

У сучасних умовах розвитку економіки важливе значення для діяльності підприємства має рівень техніко-технологічної безпеки, оскільки саме технічні ресурси, обладнання, виробничі технології та рівень технологічного розвитку визначають ефективність господарської діяльності, конкурентоспроможність і стабільність функціонування підприємства.

Техніко-технологічна безпека є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства, оскільки зношеність обладнання, використання застарілих технологій, технічні збої або недостатній рівень автоматизації можуть створювати суттєві ризики для діяльності підприємства.

У сучасних умовах підприємства також стикаються з новими викликами, пов'язаними з перебоями енергозабезпечення, порушенням логістичних ланцюгів, дефіцитом технологічного обладнання та необхідністю швидкої адаптації до цифрових технологій.

Техніко-технологічна безпека підприємства характеризує стан захищеності технічних ресурсів, обладнання та технологічних процесів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення техніко-технологічної безпеки є формування інформації про стан технічних ресурсів

підприємства, ефективність використання обладнання та рівень технологічних ризиків.

У системі техніко-технологічної безпеки обліково-аналітичне забезпечення дозволяє:

- контролювати технічний стан обладнання;
- оцінювати рівень зношеності основних засобів;
- аналізувати ефективність використання технічних ресурсів;
- контролювати витрати на ремонт та модернізацію;
- виявляти технологічні ризики;
- підтримувати процес технічного оновлення підприємства.

Основні напрями забезпечення техніко-технологічної безпеки наведено в таблиці 9.7.

Таблиця 9.7

Основні напрями забезпечення техніко-технологічної безпеки підприємства

Напрямок	Значення для техніко-технологічної безпеки
Контроль технічного стану обладнання	Попередження технічних збоїв та аварій
Аналіз зношеності основних засобів	Оцінювання потреби у модернізації обладнання
Контроль виробничих витрат	Оцінювання ефективності використання ресурсів
Моніторинг технологічних процесів	Забезпечення стабільності виробництва
Модернізація обладнання	Підвищення ефективності діяльності підприємства
Автоматизація виробничих процесів	Зменшення ризику технічних помилок

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.7, забезпечення техніко-технологічної безпеки підприємства охоплює різні напрями контролю технічних ресурсів та організації виробничих процесів.

Одним із найважливіших напрямів є контроль технічного стану обладнання, який дозволяє своєчасно виявляти технічні несправності та попереджати аварійні ситуації.

Наприклад, якщо підприємство тривалий час не проводить технічне обслуговування виробничого обладнання, це може призвести до простоїв виробництва, збільшення витрат та втрати прибутку.

Важливе значення має аналіз зношеності основних засобів, який дозволяє оцінити рівень технічного старіння обладнання та необхідність його оновлення.

Наприклад, використання застарілого обладнання може призводити до збільшення витрат електроенергії, зниження продуктивності праці та погіршення якості продукції.

Суттєву роль відіграє контроль виробничих витрат, який дозволяє оцінити ефективність використання матеріальних, енергетичних та технічних ресурсів підприємства.

Моніторинг технологічних процесів забезпечує контроль стабільності виробництва та дозволяє своєчасно виявляти порушення технологічних режимів.

Особливе значення має модернізація обладнання, яка сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню виробничих витрат та зміцненню конкурентоспроможності підприємства.

Наприклад, впровадження автоматизованих виробничих ліній дозволяє скоротити витрати часу на виконання операцій та зменшити ризик виробничих помилок.

У сучасних умовах підприємства активно використовують автоматизацію виробничих процесів, що дозволяє підвищити ефективність управління виробництвом та зменшити вплив людського фактора.

Для оцінювання техніко-технологічної безпеки використовуються різні показники. Основні показники техніко-технологічної безпеки наведено в таблиці 9.8.

Таблиця 9.8

Основні показники оцінювання техніко-технологічної безпеки підприємства

Показник	Характеристика	Практичне значення
Коефіцієнт зношеності основних засобів	Характеризує рівень технічного старіння обладнання	Висока зношеність підвищує ризик аварій та простоїв
Фондовіддача	Оцінює ефективність використання основних засобів	Низький показник свідчить про неефективне використання обладнання
Частка витрат на ремонт	Відображає рівень витрат на підтримання технічного стану	Надмірні витрати можуть свідчити про потребу модернізації
Рівень автоматизації виробництва	Характеризує використання сучасних технологій	Низький рівень автоматизації знижує ефективність діяльності
Кількість технічних збоїв	Відображає стабільність роботи обладнання	Часті збої негативно впливають на результати діяльності

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.8, показники техніко-технологічної безпеки дозволяють оцінити рівень технічного розвитку підприємства та виявити ризики, пов'язані з використанням обладнання й технологій.

Наприклад, високий коефіцієнт зношеності основних засобів свідчить про необхідність оновлення обладнання та проведення технічної модернізації.

Низька фондовіддача може бути ознакою неефективного використання виробничих потужностей або використання застарілих технологій.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для контролю техніко-технологічної безпеки. Автоматизовані системи дозволяють:

- контролювати роботу обладнання у режимі реального часу;
- здійснювати моніторинг виробничих процесів;

- прогнозувати технічні несправності;
- аналізувати ефективність використання ресурсів.

Наприклад, сучасні цифрові системи можуть автоматично повідомляти про перевищення допустимого навантаження на обладнання або необхідність проведення технічного обслуговування.

У сучасних умовах воєнних викликів та нестабільності енергозабезпечення техніко-технологічна безпека підприємства набуває особливого значення, оскільки забезпечує стабільність виробничої діяльності та підтримання конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення техніко-технологічної безпеки є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та забезпечує контроль технічного стану ресурсів, оцінювання технологічних ризиків і підтримку ефективного управління виробничими процесами.

9.5. Обліково-аналітичне забезпечення екологічної та ринкової безпеки

У сучасних умовах діяльність підприємств значною мірою залежить не лише від фінансових результатів, а й від здатності адаптуватися до змін ринкового середовища, екологічних вимог та суспільних очікувань. Саме тому важливими складовими системи економічної безпеки підприємства є екологічна та ринкова безпека.

Посилення екологічних вимог, зростання вартості енергетичних ресурсів, зміни споживчих уподобань, висока конкуренція та нестабільність ринку створюють нові виклики для діяльності підприємств. За таких умов важливого значення набуває формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення екологічної та ринкової безпеки.

Екологічна безпека підприємства характеризує стан захищеності підприємства від екологічних ризиків та негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище.

Ринкова безпека підприємства характеризує здатність підприємства підтримувати конкурентоспроможність, стабільність збуту продукції та адаптуватися до змін ринкового середовища.

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення екологічної та ринкової безпеки є формування інформації про екологічні ризики, ринкові загрози та ефективність діяльності підприємства.

У системі екологічної та ринкової безпеки обліково-аналітичне забезпечення дозволяє:

- контролювати екологічні витрати підприємства;
- оцінювати вплив діяльності на навколишнє середовище;
- аналізувати рівень конкурентоспроможності;
- контролювати обсяги реалізації продукції;
- оцінювати ринкові ризики;
- прогнозувати зміни ринкового середовища.

Основні напрями забезпечення екологічної та ринкової безпеки наведено таблиці 9.9.

Як видно з таблиці 9.9, забезпечення екологічної та ринкової безпеки потребує комплексного аналізу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів діяльності підприємства.

Одним із важливих напрямів є контроль екологічних витрат, який дозволяє оцінити витрати підприємства на охорону навколишнього середовища, утилізацію відходів, очищення викидів та впровадження екологічних технологій.

Таблиця 9.9

Основні напрями забезпечення екологічної та ринкової безпеки підприємства

Напрямок	Значення для економічної безпеки
Контроль екологічних витрат	Оцінювання витрат на природоохоронні заходи
Моніторинг екологічних ризиків	Попередження негативного впливу на довкілля
Аналіз конкурентоспроможності	Оцінювання позицій підприємства на ринку
Контроль обсягів реалізації	Виявлення тенденцій зміни попиту
Аналіз ринкового середовища	Оцінювання ринкових загроз та можливостей
Формування екологічної репутації	Підвищення довіри споживачів та партнерів

Джерело: узагальнено автором.

Наприклад, підприємство може інвестувати кошти у встановлення енергоощадного обладнання, що дозволить не лише зменшити витрати електроенергії, а й покращити екологічну репутацію підприємства.

Важливе значення має моніторинг екологічних ризиків, оскільки порушення екологічного законодавства може призводити до штрафів, фінансових втрат та погіршення іміджу підприємства.

Наприклад, перевищення допустимого рівня викидів забруднюючих речовин може стати причиною застосування штрафних санкцій та тимчасового обмеження діяльності підприємства.

Суттєву роль у системі ринкової безпеки відіграє аналіз конкурентоспроможності, який дозволяє оцінити позиції підприємства на ринку та його здатність конкурувати з іншими виробниками.

Наприклад, якщо підприємство втрачає частину ринку через появу нових конкурентів або зміну споживчих уподобань, керівництво повинно переглянути маркетингову політику та асортимент продукції.

Контроль обсягів реалізації продукції дозволяє своєчасно виявляти зміни попиту та оцінювати ефективність збутової діяльності підприємства.

Особливе значення має аналіз ринкового середовища, який дозволяє прогнозувати зміни кон'юнктури ринку, оцінювати рівень конкуренції та виявляти потенційні ринкові ризики.

Наприклад, різке зростання цін на сировину або скорочення платоспроможного попиту населення можуть негативно впливати на результати діяльності підприємства.

У сучасних умовах важливу роль відіграє формування екологічної репутації підприємства, оскільки споживачі та інвестори все більше уваги приділяють екологічній відповідальності бізнесу.

Для оцінювання екологічної та ринкової безпеки використовуються різні показники. Основні показники наведено в таблиці 9.10.

Таблиця 9.10

Основні показники оцінювання екологічної та ринкової безпеки підприємства

Показник	Характеристика	Практичне значення
Частка екологічних витрат	Відображає рівень витрат на природоохоронні заходи	Зростання витрат може свідчити про посилення екологічної політики
Рівень екологічних штрафів	Характеризує дотримання екологічного законодавства	Високий рівень штрафів свідчить про екологічні порушення
Частка ринку підприємства	Оцінює конкурентні позиції підприємства	Зменшення частки ринку може свідчити про втрату конкурентоспроможності
Темпи зміни обсягів реалізації	Відображають динаміку попиту на продукцію	Скорочення реалізації свідчить про ринкові ризики
Рентабельність продукції	Характеризує ефективність реалізації продукції	Зниження рентабельності може свідчити про зростання витрат або посилення конкуренції

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 9.5, показники екологічної та ринкової безпеки дозволяють оцінити рівень екологічної відповідальності підприємства та його конкурентоспроможність на ринку.

Наприклад, зростання екологічних штрафів може свідчити про необхідність модернізації виробництва та посилення екологічного контролю.

Зменшення частки ринку або скорочення обсягів реалізації можуть бути ознакою погіршення конкурентних позицій підприємства та потребують перегляду маркетингової стратегії.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для забезпечення екологічної та ринкової безпеки. Інформаційні системи дозволяють:

- здійснювати моніторинг екологічних показників;
- аналізувати ринкові тенденції;
- прогнозувати зміни попиту;
- оцінювати конкурентне середовище;
- формувати аналітичні звіти для керівництва.

Наприклад, сучасні ВІ-системи можуть автоматично аналізувати зміни обсягів реалізації продукції та формувати прогноз попиту на майбутні періоди.

У сучасних умовах сталого розвитку та посилення екологічних вимог підприємства повинні забезпечувати поєднання економічної ефективності, екологічної відповідальності та ринкової стабільності.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення екологічної та ринкової безпеки є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства та

забезпечує контроль екологічних ризиків, аналіз ринкового середовища і підтримку стабільного розвитку підприємства.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність фінансової безпеки підприємства?
2. Які показники використовуються для оцінювання фінансової безпеки?
3. Що таке кадрова безпека підприємства?
4. Які кадрові ризики можуть виникати у діяльності підприємства?
5. Яке значення має аналіз плинності кадрів?
6. У чому полягає сутність інформаційної безпеки підприємства?
7. Які основні кіберризики діяльності підприємства?
8. Які заходи використовуються для захисту інформаційних ресурсів?
9. Що таке техніко-технологічна безпека підприємства?
10. Які показники характеризують технічний стан підприємства?
11. Яке значення має модернізація обладнання?
12. У чому полягає сутність екологічної безпеки підприємства?
13. Які екологічні ризики можуть впливати на діяльність підприємства?
14. Що таке ринкова безпека підприємства?
15. Які показники характеризують конкурентоспроможність підприємства?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Фінансова безпека підприємства характеризує:

- а) рівень екологічних витрат;
- б) стан захищеності фінансових інтересів підприємства;
- в) рівень технічного оснащення;
- г) якість маркетингової діяльності.

2. До показників кадрової безпеки належить:

- а) коефіцієнт автономії;
- б) фондівіддача;
- в) коефіцієнт плинності кадрів;
- г) коефіцієнт ліквідності.

3. Інформаційна безпека підприємства спрямована на:

- а) скорочення персоналу;
- б) захист інформаційних ресурсів;
- в) збільшення виробничих витрат;
- г) розширення ринку збуту.

4. Високий коефіцієнт зношеності основних засобів свідчить про:

- а) високий рівень автоматизації;
- б) потребу у модернізації обладнання;
- в) зростання конкурентоспроможності;
- г) підвищення продуктивності праці.

5. До ринкових ризиків належить:

- а) кібератака;
- б) зниження попиту на продукцію;
- в) технічна несправність обладнання;
- г) порушення трудової дисципліни.

6. Плинність кадрів характеризує:

- а) рівень використання обладнання;
- б) ефективність фінансової діяльності;
- в) стабільність кадрового складу підприємства;
- г) рівень екологічної безпеки.

7. Одним із напрямів забезпечення техніко-технологічної безпеки є:

- а) аналіз ліквідності;
- б) контроль технічного стану обладнання;
- в) оцінювання рентабельності продажу;
- г) управління дебіторською заборгованістю.

8. Моніторинг екологічних ризиків дозволяє:

- а) оцінювати ефективність роботи персоналу;
- б) попереджати негативний вплив на довкілля;
- в) формувати кадрову політику;
- г) контролювати дебіторську заборгованість.

Практичні та кейс / ситуаційне завдання

Завдання 1. Проаналізуйте основні показники фінансової безпеки підприємства та зробіть висновки щодо рівня фінансової стійкості.

Завдання 2. Оцініть кадрові ризики підприємства та запропонуйте заходи щодо підвищення кадрової безпеки.

Завдання 3. Побудуйте схему основних напрямів забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

Завдання 4. Проаналізуйте технічний стан основних засобів підприємства та визначте можливі техніко-технологічні ризики.

Завдання 5. Оцініть рівень екологічної та ринкової безпеки підприємства на основі запропонованих показників.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Козацька долина» протягом останнього року зіткнулося з такими проблемами:

- зниження прибутковості діяльності;
- зростання дебіторської заборгованості;
- висока плинність кадрів;
- спроби несанкціонованого доступу до інформаційних систем;
- часті технічні збої обладнання;
- скорочення обсягів реалізації продукції.

Керівництво підприємства проводить оцінювання рівня економічної безпеки та планує впровадження заходів щодо мінімізації ризиків.

Завдання:

1. Які складові економічної безпеки зазнали найбільшого негативного впливу?
2. Які показники необхідно проаналізувати для оцінювання фінансової безпеки підприємства?
3. Які причини можуть зумовлювати високу плинність кадрів?
4. Які заходи інформаційної безпеки доцільно впровадити?
5. Які управлінські рішення можуть сприяти підвищенню техніко-технологічної та ринкової безпеки підприємства?

ТЕМА 10. ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

10.1. Стратегія економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах нестабільності економічного середовища, посилення конкуренції, цифровізації економіки та воєнних викликів важливого значення для діяльності підприємств набуває формування ефективної стратегії економічної безпеки.

Підприємства функціонують в умовах постійних змін зовнішнього середовища, що супроводжуються фінансовими ризиками, кіберзагрозами, кадровими проблемами, порушенням логістичних зв'язків та змінами ринкової кон'юнктури. За таких умов підприємство повинно не лише реагувати на загрози, а й формувати довгострокову систему захисту економічних інтересів.

Саме тому важливу роль відіграє стратегія економічної безпеки підприємства, яка визначає основні напрями забезпечення стабільності діяльності та захисту підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Стратегія економічної безпеки підприємства являє собою систему довгострокових цілей, заходів та управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства в умовах ризику та невизначеності.

Основною метою стратегії економічної безпеки є забезпечення:

- стабільності діяльності підприємства;
- фінансової стійкості;
- конкурентоспроможності;
- захисту ресурсів підприємства;
- адаптації до змін зовнішнього середовища;
- довгострокового розвитку підприємства.

У сучасних умовах стратегія економічної безпеки повинна бути гнучкою та адаптивною, оскільки підприємства постійно стикаються з новими викликами та ризиками.

Наприклад, підприємства аграрного сектору можуть залежати від погодних умов, зміни цін на енергоносії, логістичних проблем та коливань валютного курсу. Тому стратегія економічної безпеки повинна враховувати можливість виникнення таких ризиків та передбачати заходи щодо їх мінімізації.

Основні складові стратегії економічної безпеки підприємства наведено в таблиці 10.1.

Як видно з таблиці 10.1, стратегія економічної безпеки підприємства має комплексний характер та охоплює різні напрями діяльності підприємства.

Однією з найважливіших складових є фінансова стратегія, яка забезпечує підтримання ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Наприклад, підприємство може формувати резервний фонд для покриття непередбачених витрат або диверсифікувати джерела фінансування для зменшення фінансових ризиків.

Важливу роль відіграє кадрова стратегія, спрямована на забезпечення підприємства кваліфікованими працівниками та підтримання стабільності кадрового складу.

Таблиця 10.1

Основні складові стратегії економічної безпеки підприємства

Складова	Значення для економічної безпеки
Фінансова стратегія	Забезпечення фінансової стійкості підприємства
Кадрова стратегія	Формування стабільного кадрового потенціалу
Інформаційна стратегія	Захист інформаційних ресурсів підприємства
Техніко-технологічна стратегія	Модернізація технологій та обладнання
Ринкова стратегія	Підтримання конкурентоспроможності підприємства
Інноваційна стратегія	Впровадження сучасних технологій та цифрових рішень

Джерело: узагальнено автором.

Наприклад, підприємство може впроваджувати систему мотивації персоналу, програми професійного розвитку або заходи щодо утримання ключових працівників.

Суттєве значення має інформаційна стратегія, яка забезпечує захист інформаційних ресурсів підприємства та мінімізацію кіберризиків.

Особливу роль у сучасних умовах відіграє техніко-технологічна стратегія, яка передбачає модернізацію обладнання, автоматизацію виробничих процесів та впровадження цифрових технологій.

Ринкова стратегія спрямована на підтримання конкурентоспроможності підприємства та адаптацію до змін ринкового середовища.

Наприклад, підприємство може розширювати асортимент продукції, освоювати нові ринки збуту або впроваджувати сучасні маркетингові технології.

Інноваційна стратегія забезпечує впровадження нових технологій та цифрових рішень, що дозволяє підприємству підвищувати ефективність діяльності та зміцнювати економічну безпеку.

Формування стратегії економічної безпеки здійснюється поетапно. Основні етапи формування стратегії наведено в таблиці 10.2.

Таблиця 10.2

Основні етапи формування стратегії економічної безпеки підприємства

Етап	Характеристика
Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища	Виявлення ризиків та оцінювання можливостей підприємства
Оцінювання рівня економічної безпеки	Аналіз фінансового стану та складових безпеки
Визначення стратегічних цілей	Формування основних напрямів розвитку підприємства
Розроблення заходів безпеки	Формування системи захисту підприємства
Реалізація стратегії	Впровадження стратегічних рішень у діяльність підприємства
Контроль та коригування стратегії	Оцінювання результатів та адаптація до змін середовища

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 10.1, формування стратегії економічної безпеки є складним процесом, який потребує комплексного аналізу діяльності підприємства та постійного моніторингу ризиків.

Одним із найважливіших етапів є аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, який дозволяє виявити сильні та слабкі сторони підприємства, а також оцінити рівень зовнішніх загроз.

Наприклад, підприємство може провести SWOT-аналіз для оцінювання конкурентних переваг, ризиків та можливостей розвитку.

Важливе значення має оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, яке здійснюється на основі аналізу фінансових показників, кадрової ситуації, інформаційної безпеки та інших складових діяльності.

Після визначення стратегічних цілей підприємство формує систему заходів щодо забезпечення економічної безпеки та впроваджує їх у практичну діяльність.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для формування та реалізації стратегії економічної безпеки. Інформаційні системи дозволяють:

- здійснювати моніторинг ризиків;
- аналізувати фінансові показники;
- прогнозувати кризові ситуації;
- формувати аналітичні звіти;
- підтримувати процес стратегічного управління.

Наприклад, сучасні BI-системи можуть автоматично формувати аналітичні панелі ризиків та сигналізувати про погіршення ключових показників діяльності підприємства.

У сучасних умовах воєнних викликів стратегія економічної безпеки підприємства повинна забезпечувати не лише стабільність діяльності, а й здатність підприємства швидко адаптуватися до кризових ситуацій та підтримувати безперервність бізнес-процесів.

Таким чином, стратегія економічної безпеки є важливою складовою системи управління підприємством та забезпечує довгостроковий захист економічних інтересів підприємства, підтримання його конкурентоспроможності та стабільного розвитку.

10.2. Формування системи стратегічного управління економічною безпекою

У сучасних умовах діяльність підприємств супроводжується значною кількістю ризиків та загроз, які можуть негативно впливати на результати господарської діяльності, фінансову стійкість та конкурентоспроможність підприємства. Саме тому важливого значення набуває формування ефективної системи стратегічного управління економічною безпекою.

На відміну від поточного управління, стратегічне управління економічною безпекою орієнтоване на довгострокову перспективу та спрямоване на забезпечення стабільного розвитку підприємства в умовах змін зовнішнього середовища.

Система стратегічного управління економічною безпекою повинна забезпечувати:

- своєчасне виявлення загроз;
- оцінювання ризиків діяльності;
- формування довгострокових управлінських рішень;
- адаптацію підприємства до змін середовища;
- підтримання конкурентоспроможності підприємства;
- забезпечення стабільного розвитку.

Стратегічне управління економічною безпекою підприємства являє собою процес розроблення та реалізації довгострокових управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільності діяльності та захисту економічних інтересів підприємства.

У системі стратегічного управління важливу роль відіграє обліково-аналітичне забезпечення, оскільки саме інформаційна база дозволяє оцінювати ризики, прогнозувати можливі загрози та формувати ефективні управлінські рішення.

Наприклад, якщо підприємство фіксує поступове зниження рентабельності діяльності та скорочення обсягів реалізації продукції, керівництво повинно своєчасно проаналізувати причини таких змін та сформулювати стратегічні заходи щодо покращення ситуації.

Основні елементи системи стратегічного управління економічною безпекою наведено в таблиці 10.3.

Таблиця 10.3

Основні елементи системи стратегічного управління економічною безпекою підприємства

Елемент системи	Значення для управління економічною безпекою
Стратегічний аналіз	Оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища
Ідентифікація ризиків	Виявлення потенційних загроз діяльності
Стратегічне планування	Формування довгострокових цілей підприємства
Обліково-аналітичне забезпечення	Формування інформації для управлінських рішень
Контроль реалізації стратегії	Оцінювання результатів реалізації стратегічних заходів
Адаптація стратегії	Коригування стратегії відповідно до змін середовища

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 10.3, система стратегічного управління економічною безпекою є комплексною та охоплює різні напрями управлінської діяльності підприємства.

Одним із найважливіших елементів є стратегічний аналіз, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, рівень конкурентоспроможності та вплив зовнішніх факторів.

Наприклад, підприємство може аналізувати зміни ринкового попиту, дії конкурентів, коливання валютного курсу або зміни законодавства для оцінювання можливих загроз діяльності.

Важливу роль відіграє ідентифікація ризиків, яка дозволяє своєчасно виявляти фінансові, кадрові, інформаційні, виробничі та ринкові ризики.

Наприклад, підприємство може визначити ризик втрати ключових працівників, зростання виробничих витрат або виникнення кіберзагроз.

Суттєве значення має стратегічне планування, яке передбачає формування довгострокових цілей підприємства та визначення основних напрямів забезпечення економічної безпеки.

Наприклад, підприємство може планувати модернізацію виробництва, диверсифікацію ринків збуту або впровадження цифрових технологій.

Особливу роль у системі стратегічного управління відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке формує інформаційну основу для прийняття стратегічних рішень.

Саме на основі облікових та аналітичних даних керівництво підприємства оцінює:

- фінансовий стан;
- рівень ризиків;
- ефективність діяльності;
- конкурентні позиції;
- перспективи розвитку підприємства.

Контроль реалізації стратегії дозволяє оцінити ефективність впроваджених заходів та визначити необхідність коригування стратегічних рішень.

Наприклад, якщо після реалізації програми модернізації підприємство не отримало очікуваного результату, керівництво повинно переглянути окремі напрями стратегії.

У сучасних умовах важливого значення набуває адаптація стратегії до змін зовнішнього середовища. Підприємства повинні швидко реагувати на зміни економічної ситуації, ринкових умов, законодавства та рівня ризиків.

Для формування системи стратегічного управління економічною безпекою використовуються різні методи стратегічного аналізу. Основні методи наведено в таблиці 10.4.

Таблиця 10.4

Основні методи стратегічного управління економічною безпекою підприємства

Метод	Характеристика	Практичне застосування
SWOT-аналіз	Оцінювання сильних і слабких сторін підприємства	Визначення конкурентних переваг та ризиків
PEST-аналіз	Аналіз зовнішнього середовища підприємства	Оцінювання впливу економічних та політичних факторів
Сценарний аналіз	Формування можливих сценаріїв розвитку	Прогнозування кризових ситуацій
Фінансовий аналіз	Оцінювання фінансового стану підприємства	Аналіз ліквідності та фінансової стійкості
Ризик-аналіз	Виявлення та оцінювання ризиків	Формування заходів мінімізації ризиків

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 10.4, сучасні підприємства використовують різні методи стратегічного аналізу для оцінювання рівня економічної безпеки та підтримки процесу стратегічного управління.

Одним із найбільш поширених методів є SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити внутрішні можливості підприємства та вплив зовнішніх загроз.

Наприклад, аграрне підприємство може визначити як сильну сторону наявність власної сировинної бази, а як загрозу — зростання цін на паливо та логістичні проблеми.

Важливе значення має PEST-аналіз, який використовується для оцінювання політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів зовнішнього середовища.

Сценарний аналіз дозволяє підприємству формувати кілька можливих сценаріїв розвитку подій та оцінювати готовність до кризових ситуацій.

Наприклад, підприємство може прогнозувати наслідки зростання валютного курсу, скорочення попиту або перебоїв енергозабезпечення.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для підтримки стратегічного управління економічною безпекою. Інформаційні системи дозволяють:

- здійснювати моніторинг ризиків;
- формувати аналітичні панелі показників;
- прогнозувати зміни зовнішнього середовища;
- оцінювати ефективність стратегічних рішень.

Наприклад, сучасні ВІ-системи можуть автоматично аналізувати фінансові показники підприємства та сигналізувати про погіршення рівня економічної безпеки.

У сучасних умовах воєнних викликів підприємства повинні формувати адаптивну систему стратегічного управління, здатну швидко реагувати на кризові ситуації та забезпечувати стабільність діяльності.

Таким чином, система стратегічного управління економічною безпекою є важливою складовою сучасного управління підприємством та забезпечує формування довгострокових управлінських рішень, спрямованих на захист економічних інтересів підприємства та підтримання його стабільного розвитку.

10.3. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічних рішень

У сучасних умовах ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від якості управлінських рішень. Особливого значення набувають стратегічні рішення, які визначають напрями розвитку підприємства, формування конкурентних переваг та забезпечення економічної безпеки у довгостроковій перспективі.

Стратегічні рішення пов'язані з високим рівнем ризику та невизначеності, оскільки вони приймаються в умовах постійних змін зовнішнього середовища, коливань ринку, технологічних змін та воєнних викликів. Саме тому важливого значення набуває формування якісного обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління.

Обліково-аналітичне забезпечення стратегічних рішень являє собою систему формування, обробки та аналізу інформації, необхідної для прийняття довгострокових управлінських рішень.

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення є надання керівництву підприємства достовірної, своєчасної та аналітично опрацьованої інформації для оцінювання перспектив розвитку підприємства та рівня економічної безпеки.

У процесі прийняття стратегічних рішень обліково-аналітичне забезпечення дозволяє:

- оцінювати фінансовий стан підприємства;
- аналізувати ефективність діяльності;
- прогнозувати ризики та загрози;
- оцінювати конкурентоспроможність;
- формувати сценарії розвитку підприємства;
- підтримувати стратегічне планування.

Наприклад, перед прийняттям рішення щодо відкриття нового виробництва підприємство повинно оцінити:

- наявність фінансових ресурсів;
- рівень попиту на продукцію;
- термін окупності інвестицій;
- можливі ризики діяльності;
- вплив рішення на економічну безпеку підприємства.

Основні джерела інформації для прийняття стратегічних рішень наведено в таблиці 10.5.

Таблиця 10.5

Основні джерела обліково-аналітичної інформації для прийняття стратегічних рішень

Джерело інформації	Значення для стратегічного управління
Фінансова звітність	Оцінювання фінансового стану підприємства
Управлінська звітність	Аналіз результатів діяльності структурних підрозділів
Дані бухгалтерського обліку	Формування інформації про ресурси та витрати
Аналітичні розрахунки	Оцінювання ризиків та ефективності діяльності
Маркетингова інформація	Аналіз ринку та конкурентного середовища
Зовнішня економічна інформація	Оцінювання впливу зовнішнього середовища

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 10.3, для прийняття стратегічних рішень використовується широкий спектр облікової, аналітичної та зовнішньої інформації.

Одним із найважливіших джерел є фінансова звітність, яка дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства, рівень ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Наприклад, якщо підприємство планує залучення кредитних ресурсів для реалізації інвестиційного проєкту, керівництво повинно проаналізувати

показники фінансової стійкості та можливість обслуговування кредитних зобов'язань.

Важливу роль відіграє управлінська звітність, яка дозволяє оцінити результати діяльності окремих структурних підрозділів, рівень витрат та ефективність використання ресурсів.

Суттєве значення мають дані бухгалтерського обліку, які формують інформаційну основу для аналізу активів, зобов'язань, доходів, витрат та фінансових результатів діяльності підприємства.

Аналітичні розрахунки дозволяють оцінювати ризики діяльності підприємства, прогнозувати фінансові результати та формувати альтернативні варіанти стратегічних рішень.

Наприклад, підприємство може здійснювати аналіз беззбитковості для визначення мінімального обсягу реалізації продукції, необхідного для покриття витрат.

Маркетингова інформація використовується для оцінювання попиту на продукцію, аналізу конкурентів та визначення перспектив розвитку ринку.

Особливу роль відіграє зовнішня економічна інформація, яка дозволяє оцінити вплив інфляції, валютного курсу, змін законодавства та інших зовнішніх факторів на діяльність підприємства.

Для підтримки стратегічних рішень використовуються різні методи аналізу. Основні методи наведено в таблиці 10.6.

Таблиця 10.6

Основні методи обліково-аналітичного забезпечення стратегічних рішень

Метод	Характеристика	Практичне значення
Фінансовий аналіз	Оцінювання фінансового стану підприємства	Аналіз ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості
SWOT-аналіз	Оцінювання сильних і слабких сторін підприємства	Виявлення стратегічних можливостей та загроз
Аналіз беззбитковості	Визначення критичного обсягу реалізації	Оцінювання ризику збиткової діяльності
Бюджетування	Планування доходів і витрат підприємства	Контроль фінансових ресурсів
Сценарний аналіз	Формування альтернативних варіантів розвитку	Прогнозування наслідків управлінських рішень
Прогнозний аналіз	Оцінювання перспектив діяльності підприємства	Формування довгострокових стратегій

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 10.6, у процесі стратегічного управління підприємства використовують комплекс методів фінансового та аналітичного оцінювання діяльності.

Одним із найважливіших є фінансовий аналіз, який дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства та визначити його можливості для реалізації стратегічних рішень.

Наприклад, підприємство може оцінити рівень фінансової стійкості перед ухваленням рішення щодо розширення виробництва або відкриття нового напрямку діяльності.

Важливе значення має аналіз беззбитковості, який дозволяє визначити мінімальний обсяг реалізації продукції для покриття витрат підприємства.

Наприклад, перед запуском нового виду продукції підприємство може розрахувати, скільки одиниць продукції необхідно реалізувати для досягнення беззбиткової діяльності.

Сценарний аналіз дозволяє підприємству підготуватися до різних варіантів розвитку подій та оцінити можливі наслідки управлінських рішень.

Наприклад, підприємство може прогнозувати наслідки зміни валютного курсу, зростання цін на сировину або скорочення ринкового попиту.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для підтримки стратегічного управління. Інформаційні системи дозволяють:

- здійснювати аналіз великих обсягів інформації;
- формувати аналітичні панелі показників;
- прогнозувати ризики діяльності;
- автоматизувати процес підготовки управлінських рішень.

Наприклад, сучасні ВІ-системи можуть автоматично формувати прогноз фінансових результатів підприємства на основі поточних показників діяльності.

У сучасних умовах воєнних викликів та високого рівня невизначеності підприємства повинні формувати адаптивну систему стратегічного управління, яка забезпечуватиме швидке реагування на зміни зовнішнього середовища.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення стратегічних рішень є важливою складовою системи стратегічного управління підприємством та забезпечує інформаційну основу для оцінювання ризиків, прогнозування розвитку і підтримки ефективних управлінських рішень.

10.4. ESG-підходи та сталий розвиток підприємства

У сучасних умовах діяльність підприємств оцінюється не лише за фінансовими результатами, а й за рівнем соціальної відповідальності, екологічної безпеки та якості корпоративного управління. Саме тому важливого значення набуває впровадження ESG-підходів у систему управління підприємством.

Концепція ESG (Environmental, Social, Governance) передбачає врахування екологічних, соціальних та управлінських аспектів у процесі діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах ESG-підходи є важливою складовою системи сталого розвитку підприємства та формування його довгострокової конкурентоспроможності.

Особливого значення ESG-підходи набувають у процесі забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки екологічні ризики, соціальна нестабільність та неефективне корпоративне управління можуть негативно впливати на результати діяльності підприємства.

Сталий розвиток підприємства передбачає забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства із одночасним урахуванням екологічних та соціальних аспектів.

Основною метою впровадження ESG-підходів є:

- забезпечення стабільного розвитку підприємства;
- підвищення конкурентоспроможності;
- мінімізація екологічних та соціальних ризиків;
- формування позитивної ділової репутації;
- підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Наприклад, великі міжнародні компанії під час вибору партнерів та постачальників все частіше враховують екологічну відповідальність підприємства, умови праці персоналу та прозорість системи управління.

Основні складові ESG-підходів наведено на рисунку 10.1.

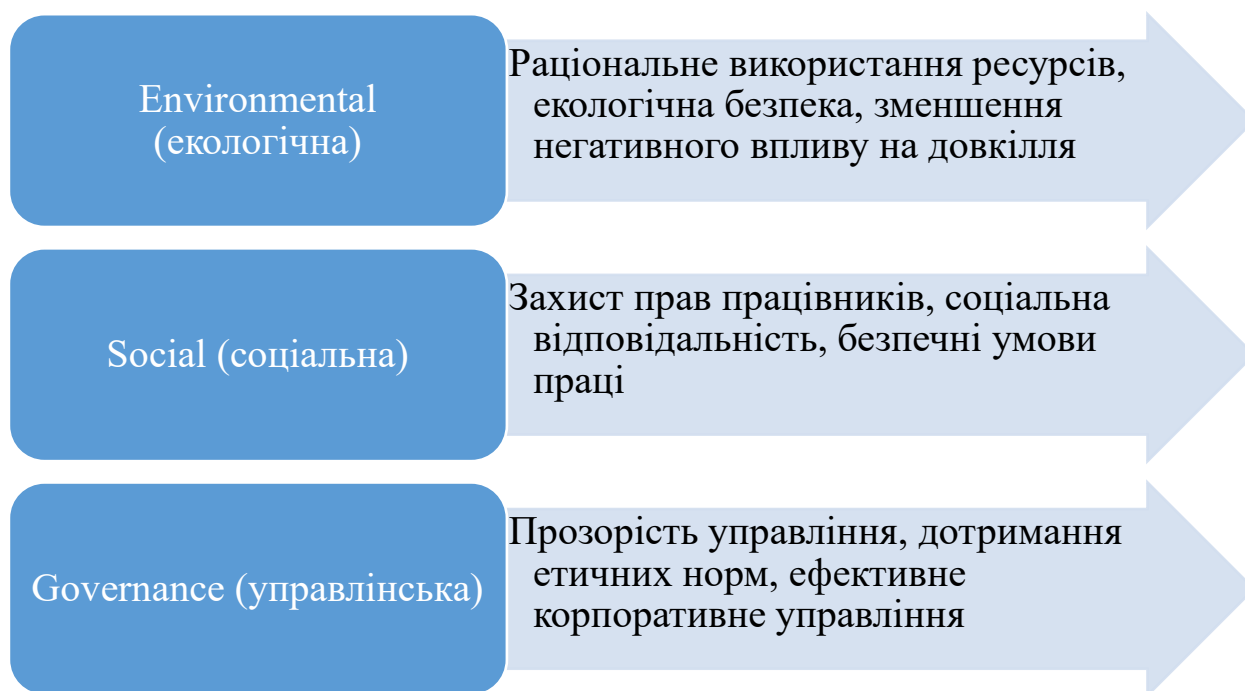

Рис. 10.1. Основні складові ESG-підходів у діяльності підприємства
Складові ESG Характеристика

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з рисунка 10.1, ESG-підходи охоплюють різні напрями діяльності підприємства та формують комплексну систему сталого розвитку.

Екологічна складова ESG передбачає раціональне використання природних ресурсів, зменшення обсягів забруднення та впровадження екологічно безпечних технологій.

Наприклад, підприємство може встановлювати енергоощадне обладнання, використовувати альтернативні джерела енергії або впроваджувати систему сортування та переробки відходів.

Соціальна складова ESG спрямована на забезпечення належних умов праці, підтримку працівників та розвиток соціальної відповідальності бізнесу.

Наприклад, підприємство може організовувати програми професійного розвитку персоналу, медичне страхування працівників або підтримувати соціальні проекти громади.

Особливе значення має управлінська складова ESG, яка передбачає прозорість управління, дотримання етичних норм та ефективну систему корпоративного управління.

Наприклад, підприємство може впроваджувати антикорупційні політики, внутрішній контроль та механізми захисту прав інвесторів.

У сучасних умовах ESG-підходи активно використовуються для оцінювання інвестиційної привабливості підприємств. Інвестори все частіше враховують не лише фінансові результати діяльності, а й рівень екологічної та соціальної відповідальності підприємства.

Важливу роль у впровадженні ESG-підходів відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке формує інформаційну основу для оцінювання ESG-показників та підготовки нефінансової звітності.

У системі обліково-аналітичного забезпечення підприємство може здійснювати:

- облік екологічних витрат;
- аналіз енергоспоживання;
- оцінювання соціальних програм;
- контроль дотримання етичних норм;
- формування ESG-звітності.

Основні напрями впливу ESG-підходів на економічну безпеку підприємства наведено в таблиці 10.7.

Таблиця 10.7

Вплив ESG-підходів на економічну безпеку підприємства

Напрямок впливу	Значення для економічної безпеки
Зниження екологічних ризиків	Попередження екологічних штрафів та витрат
Підвищення ділової репутації	Формування довіри інвесторів та партнерів
Покращення кадрової стабільності	Підвищення мотивації персоналу
Підвищення інвестиційної привабливості	Залучення інвестицій та фінансових ресурсів
Покращення корпоративного управління	Зниження управлінських ризиків
Підтримка довгострокового розвитку	Забезпечення стабільності діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 10.7, впровадження ESG-підходів позитивно впливає на різні складові економічної безпеки підприємства.

Одним із найважливіших результатів є зниження екологічних ризиків, оскільки дотримання екологічних стандартів дозволяє підприємству уникати штрафних санкцій та покращувати взаємовідносини з громадськістю.

Важливе значення має підвищення ділової репутації підприємства, оскільки соціально відповідальний бізнес користується більшою довірою з боку споживачів, інвесторів та партнерів.

Суттєву роль відіграє покращення кадрової стабільності, адже створення безпечних умов праці та підтримка працівників сприяють зниженню плинності кадрів.

Особливе значення має підвищення інвестиційної привабливості підприємства, оскільки сучасні інвестори все більше орієнтуються на ESG-критерії під час ухвалення інвестиційних рішень.

Наприклад, підприємство, яке активно впроваджує енергоощадні технології та здійснює нефінансову звітність, може мати більше шансів на залучення міжнародних грантів або інвестицій.

У сучасних умовах підприємства активно використовують цифрові технології для моніторингу ESG-показників. Інформаційні системи дозволяють:

- контролювати екологічні витрати;
- аналізувати енергоспоживання;
- формувати ESG-звіти;
- оцінювати соціальні показники діяльності.

У сучасних умовах воєнних викликів ESG-підходи набувають особливого значення, оскільки сталий розвиток підприємства пов'язаний не лише з економічною ефективністю, а й із соціальною відповідальністю та підтримкою стабільності суспільства.

Таким чином, ESG-підходи та сталий розвиток є важливими складовими сучасної системи управління підприємством та забезпечують підвищення рівня економічної безпеки, конкурентоспроможності та довгострокової стабільності діяльності підприємства.

10.5. Економічна безпека підприємства в умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення

У сучасних умовах діяльність українських підприємств здійснюється під впливом значних воєнних викликів, які створюють нові загрози для функціонування бізнесу, фінансової стабільності та економічної безпеки підприємств.

Воєнні дії суттєво впливають на виробничі процеси, логістику, кадрове забезпечення, фінансові результати та інвестиційну активність підприємств. Порушення транспортної інфраструктури, перебої енергозабезпечення, міграція населення, зростання цін на ресурси та нестабільність ринкового середовища значно ускладнюють діяльність суб'єктів господарювання.

У таких умовах особливого значення набуває формування адаптивної системи економічної безпеки підприємства, здатної забезпечувати стабільність діяльності та швидке реагування на кризові ситуації.

Економічна безпека підприємства в умовах воєнних викликів характеризує здатність підприємства підтримувати стабільність діяльності, захищати ресурси та адаптуватися до змін кризового середовища.

Основною метою системи економічної безпеки в умовах воєнних викликів є:

- забезпечення безперервності діяльності підприємства;
- мінімізація фінансових втрат;
- підтримання кадрового потенціалу;
- збереження інформаційних ресурсів;
- адаптація до змін зовнішнього середовища;
- забезпечення умов для післявоєнного відновлення діяльності.

Наприклад, багато українських підприємств були змушені змінювати логістичні маршрути, переносити виробничі потужності до безпечніших регіонів або переходити на альтернативні джерела енергозабезпечення.

У сучасних умовах важливу роль відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке дозволяє підприємствам оперативно оцінювати рівень ризиків, контролювати фінансовий стан та підтримувати процес прийняття управлінських рішень.

Основні виклики економічної безпеки підприємства в умовах воєнного стану наведено в таблиці 10.8.

Таблиця 10.8

Основні виклики економічної безпеки підприємства в умовах воєнного стану

Виклик	Вплив на діяльність підприємства
Логістичні проблеми	Порушення постачання сировини та реалізації продукції
Перебої енергозабезпечення	Зупинка виробництва та збільшення витрат
Фінансова нестабільність	Зниження платоспроможності та прибутковості
Кадрові проблеми	Дефіцит трудових ресурсів та міграція працівників
Кіберзагрози	Підвищення ризику втрати інформації
Зниження інвестиційної активності	Скорочення можливостей розвитку підприємства

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 10.8, воєнні виклики впливають практично на всі напрями діяльності підприємства та створюють комплексні загрози економічній безпеці.

Однією з найбільших проблем є логістичні труднощі, пов'язані з порушенням транспортних маршрутів, збільшенням вартості перевезень та ускладненням експорту продукції.

Наприклад, аграрні підприємства можуть стикатися із затримками постачання пального, добрив або проблемами транспортування продукції до портів та споживачів.

Важливе значення мають перебої енергозабезпечення, які можуть призводити до зупинки виробничих процесів та збільшення витрат підприємства.

Наприклад, підприємства змушені використовувати генератори або альтернативні джерела енергії, що збільшує собівартість продукції.

Суттєвий вплив на діяльність підприємств має фінансова нестабільність, яка проявляється у зростанні витрат, скороченні попиту та погіршенні платоспроможності контрагентів.

Особливо гострою є проблема кадрового забезпечення, оскільки частина працівників може бути мобілізована, переміщена або виїхати за кордон.

У сучасних умовах також зростає рівень кіберзагроз, пов'язаних із кібератаками на інформаційні системи підприємств та державних установ.

Для забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах воєнних викликів використовуються різні антикризові заходи. Основні заходи наведено в таблиці 10.9.

Таблиця 10.9

Основні заходи забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах воєнних викликів

Захід	Практичне значення
Диверсифікація постачальників	Зменшення залежності від окремих контрагентів
Формування резервних запасів	Підтримання безперервності діяльності
Використання альтернативних джерел енергії	Зменшення ризику зупинки виробництва
Цифровізація діяльності	Підвищення оперативності управління
Посилення кіберзахисту	Захист інформаційних ресурсів
Оптимізація витрат	Підтримання фінансової стійкості
Релокація виробництва	Збереження виробничих потужностей

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці 10.9, забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах воєнного стану потребує комплексного використання організаційних, фінансових та технологічних заходів.

Одним із найважливіших напрямів є диверсифікація постачальників, яка дозволяє підприємству зменшити залежність від окремих партнерів та підтримувати стабільність постачання ресурсів.

Важливу роль відіграє формування резервних запасів сировини, пального та матеріалів, що дозволяє підтримувати безперервність виробничої діяльності.

Суттєве значення має використання альтернативних джерел енергії, зокрема генераторів, сонячних панелей або автономних систем енергозабезпечення.

Особливу роль у сучасних умовах відіграє цифровізація діяльності підприємства, яка дозволяє забезпечувати дистанційне управління, електронний документообіг та оперативний моніторинг показників діяльності.

Наприклад, підприємства можуть використовувати хмарні технології для збереження інформації та підтримання роботи бухгалтерських систем навіть у кризових умовах.

Важливе значення має посилення кіберзахисту, оскільки в умовах воєнного стану значно зростає ризик кібератак на інформаційні системи підприємств.

Післявоєнне відновлення підприємств також потребуватиме формування нових підходів до забезпечення економічної безпеки.

Основними напрямками післявоєнного відновлення можуть бути:

- модернізація виробництва;
- цифровізація бізнес-процесів;
- впровадження ESG-підходів;

- розвиток енергоефективних технологій;
- залучення інвестицій;
- відновлення логістичної інфраструктури.

Наприклад, підприємства можуть залучати міжнародні грантові програми для модернізації виробництва або впровадження енергоощадних технологій.

У сучасних умовах важливу роль відіграє формування адаптивної та resilient-oriented моделі економічної безпеки підприємства, яка забезпечуватиме здатність швидко реагувати на кризові ситуації та підтримувати стабільність діяльності.

Таким чином, економічна безпека підприємства в умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення є важливою складовою сучасного управління підприємством та потребує формування комплексної системи обліково-аналітичного забезпечення, адаптивного управління ризиками та впровадження сучасних цифрових і стратегічних підходів до забезпечення стабільного розвитку підприємства.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність стратегії економічної безпеки підприємства?
2. Які основні складові стратегії економічної безпеки?
3. Яке значення має стратегічне управління економічною безпекою?
4. Які елементи формують систему стратегічного управління економічною безпекою?
5. Яка роль обліково-аналітичного забезпечення у прийнятті стратегічних рішень?
6. Які джерела інформації використовуються для прийняття стратегічних рішень?
7. Що таке SWOT-аналіз?
8. У чому полягає сутність ESG-підходів?
9. Які складові формують ESG-концепцію?
10. Яке значення має сталий розвиток підприємства?
11. Як ESG-підходи впливають на економічну безпеку підприємства?
12. Які основні воєнні виклики впливають на діяльність підприємств?
13. Які заходи забезпечення економічної безпеки використовуються в умовах воєнного стану?
14. У чому полягає сутність післявоєнного відновлення підприємств?
15. Яку роль відіграють цифрові технології у стратегічному управлінні економічною безпекою?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Стратегія економічної безпеки підприємства спрямована на:

- а) скорочення обсягів виробництва;
- б) забезпечення стабільності та розвитку підприємства;
- в) зменшення кількості працівників;
- г) відмову від стратегічного планування.

2. До елементів стратегічного управління економічною безпекою належить:

- а) інвентаризація запасів;
- б) стратегічний аналіз;

- в) оформлення первинних документів;
- г) касове обслуговування.

3. SWOT-аналіз використовується для:

- а) розрахунку заробітної плати;
- б) оцінювання сильних і слабких сторін підприємства;
- в) ведення бухгалтерського обліку;
- г) розрахунку податків.

4. ESG-підхід передбачає врахування:

- а) лише фінансових показників;
- б) екологічних, соціальних та управлінських аспектів;
- в) тільки виробничих показників;
- г) лише ринкових ризиків.

5. До складових ESG належить:

- а) Environmental;
- б) Financial;
- в) Logistic;
- г) Production.

6. Одним із воєнних викликів для підприємств є:

- а) зростання продуктивності праці;
- б) логістичні проблеми;
- в) збільшення інвестиційної активності;
- г) стабільність ринкового середовища.

7. Сценарний аналіз використовується для:

- а) розрахунку податкових платежів;
- б) прогнозування можливих варіантів розвитку подій;
- в) оформлення кадрових документів;
- г) проведення інвентаризації.

8. До заходів забезпечення економічної безпеки в умовах воєнного стану належить:

- а) скорочення аналізу ризиків;
- б) диверсифікація постачальників;
- в) відмова від цифрових технологій;
- г) припинення стратегічного планування.

Практичні та кейс / ситуаційне завдання

Завдання 1. Побудуйте схему основних складових стратегії економічної безпеки підприємства.

Завдання 2. Проведіть SWOT-аналіз діяльності підприємства та визначте основні ризики його діяльності.

Завдання 3. Охарактеризуйте основні джерела інформації для прийняття стратегічних рішень.

Завдання 4. Проаналізуйте вплив ESG-підходів на діяльність сучасних підприємств.

Завдання 5. Розробіть перелік заходів забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах воєнних викликів.

Ситуаційне завдання. Підприємство ТОВ «Козацька долина» планує формування нової стратегії економічної безпеки у зв'язку зі змінами ринкового середовища та воєнними викликами.

У процесі діяльності підприємство зіткнулося з такими проблемами:

- зростання виробничих витрат;
- нестабільність постачання сировини;
- скорочення обсягів реалізації продукції;
- дефіцит кваліфікованих працівників;
- ризик кібератак;
- необхідність модернізації виробництва.

Керівництво підприємства також планує впровадження ESG-підходів та цифрових технологій управління.

Завдання:

1. Які складові стратегії економічної безпеки необхідно вдосконалити?
2. Які методи стратегічного аналізу доцільно використати?
3. Які ESG-підходи можуть бути впроваджені на підприємстві?
4. Які заходи доцільно реалізувати для забезпечення економічної безпеки в умовах воєнних викликів?
5. Яку роль у стратегічному управлінні відіграє обліково-аналітичне забезпечення?

ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

А

Автоматизація бухгалтерського обліку — використання інформаційних систем і програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку, формування звітності та обробки облікової інформації.

Активи підприємства — ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких забезпечує отримання економічних вигід у майбутньому.

Аналіз безбитковості — метод визначення мінімального обсягу реалізації продукції, необхідного для покриття витрат підприємства.

Аналітична інформація — система узагальнених показників та результатів аналізу, що використовується для прийняття управлінських рішень.

Аналітичне забезпечення — процес формування, обробки та аналізу інформації для підтримки управлінської діяльності.

Антикризове управління — система заходів, спрямованих на попередження кризових ситуацій та мінімізацію негативних наслідків діяльності підприємства.

Автоматизація бухгалтерського обліку — використання інформаційних систем і програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку, формування звітності та обробки облікової інформації.

Аудит — незалежна перевірка фінансової звітності та діяльності підприємства з метою підтвердження достовірності інформації.

Аудиторський слід — сукупність документів та інформації, що дозволяє простежити послідовність здійснення господарських операцій.

Б

Безперервність бізнесу — здатність підприємства підтримувати критично важливі процеси в умовах кризових ситуацій.

Бізнес-аналітика (BI) — сукупність цифрових інструментів та технологій для аналізу інформації та підтримки управлінських рішень.

Big Data — технології обробки великих обсягів структурованої та неструктурованої інформації.

Блокчейн-технології — технології захищеного зберігання та передачі інформації у вигляді послідовного ланцюга даних.

Бухгалтерський облік — система збору, реєстрації, узагальнення та передачі інформації про господарську діяльність підприємства.

Бюджетування — процес планування доходів, витрат та фінансових ресурсів підприємства.

В

Виробничі ризики — загрози, пов'язані з порушенням виробничих процесів, технічними збоями або неефективним використанням ресурсів.

Внутрішній контроль — система заходів контролю діяльності підприємства для попередження помилок, порушень та зловживань.

Воєнні ризики — ризики, пов'язані з впливом воєнних дій на діяльність підприємства.

Г

Грошовий потік — рух грошових коштів підприємства у процесі його діяльності.

Д

Дебіторська заборгованість — заборгованість покупців та інших контрагентів перед підприємством.

Диверсифікація ризиків — розподіл ризиків між різними напрямками діяльності для зменшення можливих втрат.

Ділова репутація підприємства — рівень довіри до підприємства з боку партнерів, споживачів та інвесторів.

Діджиталізація (цифровізація) — впровадження цифрових технологій у діяльність підприємства.

Due diligence — комплексна перевірка фінансового, юридичного та економічного стану підприємства перед укладенням угод або прийняттям інвестиційних рішень.

Е

Екологічна безпека підприємства — стан захищеності підприємства від екологічних ризиків та негативного впливу на навколишнє середовище.

Економічна безпека підприємства — стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільність його діяльності та розвиток.

Економічний ризик — ймовірність виникнення негативних наслідків для діяльності підприємства.

ERP-система — інтегрована інформаційна система управління ресурсами підприємства.

ESG-підходи — система управління підприємством із урахуванням екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності.

З

Загроза економічній безпеці — фактор або сукупність факторів, які можуть негативно впливати на діяльність підприємства.

Звітність підприємства — система взаємопов'язаних показників, що характеризують результати діяльності підприємства.

І

Інвестиційна привабливість — здатність підприємства залучати інвестиційні ресурси.

Інноваційна стратегія — система заходів щодо впровадження нових технологій та управлінських рішень.

Інформаційна безпека — система захисту інформаційних ресурсів підприємства від загроз.

Інформаційна система управління — сукупність програмних, технічних та інформаційних засобів для підтримки управління підприємством.

Інформаційні ресурси — сукупність інформації та баз даних, що використовуються у діяльності підприємства.

К

Кадрова безпека — складова економічної безпеки, що характеризує захищеність підприємства від ризиків, пов'язаних із персоналом.

Кібербезпека — система захисту інформаційних систем та цифрових ресурсів від кібератак.

Кіберризики — ризики, пов'язані з використанням інформаційних технологій та цифрових систем.

Комплаєнс — система забезпечення відповідності діяльності підприємства вимогам законодавства, внутрішніх політик та етичних стандартів.

Конкурентоспроможність підприємства — здатність підприємства успішно функціонувати та конкурувати на ринку.

Контроль ризиків — система заходів щодо попередження та мінімізації ризиків діяльності підприємства.

Кредиторська заборгованість — заборгованість підприємства перед постачальниками, банками та іншими кредиторами.

Л

Ліквідність підприємства — здатність підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання.

Логістичні ризики — ризики, пов'язані з порушенням постачання, транспортування та збуту продукції.

М

Моніторинг ризиків — процес постійного спостереження та оцінювання ризиків діяльності підприємства.

Н

Невизначеність — недостатність інформації щодо можливих результатів діяльності підприємства.

Нефінансова звітність — система звітності щодо екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності підприємства.

О

Облікова інформація — інформація, сформована у системі бухгалтерського обліку.

Обліково-аналітична діяльність — процес формування, обробки та аналізу інформації для управління підприємством.

Обліково-аналітичне забезпечення — система формування та використання облікової й аналітичної інформації для управління діяльністю підприємства.

Оборотність активів — показник ефективності використання ресурсів підприємства.

Операційний ризик — ризик втрат унаслідок помилок, технічних збоїв або неефективних процесів діяльності.

П

Платоспроможність — здатність підприємства виконувати фінансові зобов'язання у повному обсязі.

Прибутковість підприємства — здатність підприємства отримувати прибуток від діяльності.

Прогнозний аналіз — метод оцінювання можливих результатів діяльності підприємства у майбутньому.

Професійна етика — система моральних норм та правил професійної діяльності.

Плинність кадрів — показник руху працівників, який характеризує рівень звільнення персоналу.

Р

Рентабельність — показник ефективності діяльності підприємства, що характеризує рівень прибутковості.

Ризик — ймовірність виникнення подій, які можуть негативно впливати на діяльність підприємства.

Ризик-менеджмент — система управління ризиками підприємства.

Ринкова безпека — здатність підприємства підтримувати конкурентоспроможність та стабільність діяльності на ринку.

С

Система економічної безпеки підприємства — сукупність заходів, методів та інструментів захисту підприємства від загроз.

Сталий розвиток підприємства — розвиток підприємства з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів.

Стратегічне управління — процес формування та реалізації довгострокових управлінських рішень.

SWOT-аналіз — метод оцінювання сильних і слабких сторін підприємства, можливостей та загроз зовнішнього середовища.

Т

Техніко-технологічна безпека — стан захищеності технічних ресурсів та технологічних процесів підприємства.

Технологічні ризики — ризики, пов'язані з використанням технологій та обладнання.

Ф

Фінансова безпека — стан захищеності фінансових інтересів підприємства та його фінансової стійкості.

Фінансова стійкість — здатність підприємства стабільно функціонувати та підтримувати рівновагу фінансових ресурсів.

Фінансовий аналіз — система методів оцінювання фінансового стану підприємства.

Фінансова звітність — система показників, що характеризують фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Х

Хмарні технології — цифрові технології зберігання та обробки інформації у віддаленому середовищі.

Ц

Цифровізація — процес впровадження цифрових технологій у діяльність підприємства.

Цифрові технології — сучасні інформаційні інструменти для автоматизації та підтримки управління діяльністю підприємства.

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "Козацька долина 2006"	Дата (рік, місяць, число)	2022 12 31	КОДИ	
Територія	ХМЕЛЬНИЦЬКА	за ЄПР	0305	0305	
Організаційно-правова форма господарювання	Товариство з обмеженою відповідальністю	за КДР	0488020050060064870	0488020050060064870	
Вид економічної діяльності	Змішане сільське господарство	за КОПФГ	240	240	
Середня кількість працівників	2 67	за КВЕД	01.50	01.50	
Адреса, телефон	вулиця Центральна, буд. 12-А, с. ВИХРИВКА, ДУНАЄВЕЦЬКИЙ РАЙОН, ХМЕЛЬНИЦЬКА обл., 32436, Україна		0385821027		

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

V

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2022 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	-	43
первісна вартість	1001	6	49
накопичена амортизація	1002	6	6
Незавершені капітальні інвестиції	1005	2	2
Основні засоби	1010	52 579	49 781
первісна вартість	1011	134 008	141 116
знос	1012	81 429	91 335
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	5 189	5 587
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	5 203	5 599
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	14	12
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	57 770	55 413
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	84 167	106 070
виробничі запаси	1101	65 549	85 413
незавершене виробництво	1102	18 080	20 617
готова продукція	1103	538	40
товари	1104	-	-
Поточні біологічні активи	1110	4 355	5 147
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	3 430	10 982
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	-	-
з бюджетом	1135	-	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	20 755	5
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	72 319	104 204
готівка	1166	12	15
рахунки в банках	1167	72 307	104 189
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в:			
резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-

резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	185 026	226 408
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	242 796	281 821

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3 777	3 777
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	180 068	234 952
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	56 949	31 495
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	240 794	270 224
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	9 150
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	-	9 150
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	-	-
розрахунками з бюджетом	1620	475	3
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	96	45
розрахунками з оплати праці	1630	386	338
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	946	719
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	1 342
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	99	-
Усього за розділом III	1695	2 002	2 447
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	242 796	281 821

Головний

Головний бухгалтер

ЕП Загородний
Віктор
Віталійович

ЕП Матіяш Ніна
Павлівна

Загородний Віктор Віталійович

Матіяш Ніна Павлівна

1 - Кошик для адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

2 - Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "Козацька долина 2006"	Дата (рік, місяць, число)	31.12.2023	КОДИ	
Територія	ХМЕЛЬНИЦЬКА	за ЄДРР	1	UA68020050060064870	
Організаційно-правова форма господарювання	Товариство з обмеженою відповідальністю	за КОПФГ		240	
Вид економічної діяльності	Змішане сільське господарство	за КВЕД		01.50	
Середня кількість працівників	2 51				
Адреса, телефон	вулиця Центральна, буд. 12-А, с. ВИХРІВКА, ДУНАЄВЕЦЬКИЙ РАЙОН, ХМЕЛЬНИЦЬКА обл., 32436, Україна	0385821027			

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

V

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2023 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	43	37
первісна вартість	1001	49	49
накопичена амортизація	1002	6	12
Незавершені капітальні інвестиції	1005	2	2
Основні засоби	1010	49 781	65 581
первісна вартість	1011	141 116	163 245
знос	1012	91 335	97 664
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	5 587	5 141
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	5 599	5 156
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	12	15
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	55 413	70 761
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	106 070	107 880
виробничі запаси	1101	85 413	37 024
незавершене виробництво	1102	20 617	18 291
готова продукція	1103	40	52 565
товари	1104	-	-
Поточні біологічні активи	1110	5 147	6 596
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	10 982	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	-	-
з бюджетом	1135	-	1 239
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	5	32 191
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	104 204	90 848
готівка	1166	15	5
рахунки в банках	1167	104 189	90 843
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в:			
резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-

резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	226 408	238 754
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	281 821	309 515

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3 777	3 777
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	234 952	261 323
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	31 495	33 074
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	270 224	298 174
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	9 150	10 000
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	9 150	10 000
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	-	-
розрахунками з бюджетом	1620	3	378
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	45	47
розрахунками з оплати праці	1630	338	276
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	719	640
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	1 342	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	-	-
Усього за розділом III	1695	2 447	1 341
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	281 821	309 515

Керівник

Головний бухгалтер

ЕП Загородний
Віталій
Михайлович

ЕП Матіяш Ніна
Павлівна

Загородний Віталій Михайлович

Матіяш Ніна Павлівна

1 Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

2 Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "Козацька долина 2006"	Дата (рік, місяць, число)	31.12.2024	КОДИ	
Територія	ХМЕЛЬНИЦЬКА	за ЄДР	13033271	код ЄДР	13033271
Організаційно-правова форма господарювання	Товариство з обмеженою відповідальністю	за КОПФГ	240	код КОПФГ	240
Вид економічної діяльності	Змішане сільське господарство	за КВЕД	01.50	код КВЕД	01.50
Середня кількість працівників	2 63				
Адреса, телефон	вулиця Центральна, буд. 12-А, с. ВИХРІВКА, ДУНАЄВЕЦЬКИЙ РАЙОН, ХМЕЛЬНИЦЬКА обл., 32436, Україна	0385821027			

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

V

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2024 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	37	31
первісна вартість	1001	49	49
накопичена амортизація	1002	12	18
Незавершені капітальні інвестиції	1005	2	2
Основні засоби	1010	65 581	100 059
первісна вартість	1011	163 245	211 505
знос	1012	97 664	111 446
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	5 141	5 635
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	5 156	5 650
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	15	15
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Заборгованість за внесками до статутного капіталу інших підприємств	1036	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	70 761	105 727
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	107 880	96 405
виробничі запаси	1101	37 024	31 882
незавершене виробництво	1102	18 291	25 079
готова продукція	1103	52 565	37 532
товари	1104	-	1 912
Поточні біологічні активи	1110	6 596	11 671
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	-	900
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	-	25 593
з бюджетом	1135	1 239	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	32 191	166
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	90 848	168 938
готівка	1166	5	24
рахунки в банках	1167	90 843	168 914
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в:			
резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-

резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	238 754	303 673
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	309 515	409 400

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3 777	3 777
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	261 323	277 861
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	33 074	97 711
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	298 174	379 349
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	10 000	20 403
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	10 000	20 403
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	-	-
розрахунками з бюджетом	1620	378	2 595
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	47	132
розрахунками з оплати праці	1630	276	620
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	640	5 920
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	-	381
Усього за розділом III	1695	1 341	9 648
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	309 515	409 400

Керівник

Головний бухгалтер

Загородний

Віталій

Михайлович

ЕП Матіяш

Ніна Павлівна

Загородний Віталій Михайлович

Матіяш Ніна Павлівна

¹ - Родина територіально-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

² - Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Підприємство Товариство з обмеженою відповідальністю "Козацька долина 2006" за ЄДРПОУ

Дата (рік, місяць, число)

КОДИ		
2023	01	01
34222324		

(найменування)

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за

Рік 2022

р.

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Форма № 2 Код за ДКУД

1801003

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	126 761	120 275
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
премії підписані, валова сума	2011	-	-
премії, передані у перестрахування	2012	-	-
зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(83 978)	(59 953)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	42 783	60 322
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	9 278	7 530
у тому числі:	2121	-	-
дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(2 268)	(2 041)
Витрати на збут	2150	(6)	(7)
Інші операційні витрати	2180	(9 915)	(9 680)
у тому числі:	2181	-	-
витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	39 872	56 124
збиток	2195	(-)	(-)
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	2 818	4 410
Інші доходи	2240	-	9
у тому числі:	2241	-	-
дохід від благодійної допомоги			
Фінансові витрати	2250	(48)	(19)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(11 147)	(3 575)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	31 495	56 949
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	31 495	56 949
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	31 495	56 949

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	82 466	66 082
Витрати на оплату праці	2505	8 341	9 514
Відрахування на соціальні заходи	2510	1 486	1 688
Амортизація	2515	18 072	14 794
Інші операційні витрати	2520	22 067	13 820
Разом	2550	132 432	105 898

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Головний бухгалтер

ЕП Загородний
Віктор
ВіталійовичЕП Матіяш Ніна
Павлівна

Загородний Віктор Віталійович

Матіяш Ніна Павлівна

Підприємство Товариство з обмеженою відповідальністю "Козацька долина 2006" за ЄДРПОУ

Дата (рік, місяць, число)

КОДИ

5769 01 01

34222324

(найменування)

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за

Рік 2023

р.

Форма № 2 Код за ДКУД

1801003

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	128 282	126 761
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
премії підписані, валова сума	2011	-	-
премії, передані у перестрахування	2012	-	-
зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(98 068)	(83 978)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	30 214	42 783
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	2 498	9 278
у тому числі:	2121	-	-
дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(2 407)	(2 268)
Витрати на збут	2150	(-)	(6)
Інші операційні витрати	2180	(13 621)	(9 915)
у тому числі:	2181	-	-
витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	16 684	39 872
збиток	2195	(-)	(-)
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	16 411	2 818
Інші доходи	2240	84	-
у тому числі:	2241	-	-
дохід від благодійної допомоги			
Фінансові витрати	2250	(105)	(48)
Витрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(-)	(11 147)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	33 074	31 495
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	33 074	31 495
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	33 074	31 495

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	90 315	82 466
Витрати на оплату праці	2505	7 253	8 341
Відрахування на соціальні заходи	2510	1 448	1 486
Амортизація	2515	19 273	18 072
Інші операційні витрати	2520	23 164	22 067
Разом	2550	141 453	132 432

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Головний бухгалтер

Віталій
МихайловичЕП Матіяш Ніна
Павлівна

Загородний Віталій Михайлович

Матіяш Ніна Павлівна

Підприємство Товариство з обмеженою відповідальністю "Козацька долина 2006" за ЄДРПОУ

Дата (рік, місяць, число)

КОДИ		
2025	01	01
34222324		

(найменування)

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за Рік 2024 р.

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Форма № 2 Код за ДКУД 1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	209 782	128 282
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
премії підписані, валова сума	2011	-	-
премії, передані у перестрахування	2012	-	-
зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(131 036)	(98 068)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	78 746	30 214
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	13 488	2 498
у тому числі:	2121	-	-
дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(3 708)	(2 407)
Витрати на збут	2150	(266)	(-)
Інші операційні витрати	2180	(4 109)	(13 621)
у тому числі:	2181	-	-
витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	84 151	16 684
збиток	2195	(-)	(-)
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	14 509	16 411
Інші доходи	2240	273	84
у тому числі:	2241	-	-
дохід від благодійної допомоги			
Фінансові витрати	2250	(1 222)	(105)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(-)	(-)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	97 711	33 074
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	97 711	33 074
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

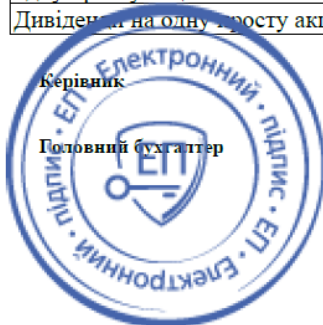
Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	97 711	33 074

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	103 682	90 315
Витрати на оплату праці	2505	9 973	7 253
Відрахування на соціальні заходи	2510	1 874	1 448
Амортизація	2515	24 481	19 273
Інші операційні витрати	2520	19 690	23 164
Разом	2550	159 700	141 453

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Головний бухгалтер

ЕП

Загородний

Віталій

Михайлович

ЕП

Матіяш

Ніна

Павлівна

Загородний Віталій Михайлович

Матіяш Ніна Павлівна

Додаток А.

Фінансова звітність ТОВ «Козацька долина 2006» для аналітичних розрахунків

А.1. Баланс (Звіт про фінансовий стан) за 2022–2024 рр.

Таблиця А.1

Основні показники балансу ТОВ «Козацька долина 2006», тис. грн

Показник	2022	2023	2024
Необоротні активи	55 413	70 761	105 727
Оборотні активи	226 408	238 754	303 673
Запаси	106 070	107 880	96 405
Грошові кошти	104 204	90 848	168 938
Власний капітал	270 224	298 174	379 349
Довгострокові зобов'язання	9 150	10 000	20 403
Валюта балансу	281 821	309 515	409 400

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності підприємства

Як видно з таблиці А.1, у 2022–2024 рр. підприємство демонструє позитивну динаміку розвитку. Валюта балансу зросла з 281 821 тис. грн у 2022 р. до 409 400 тис. грн у 2024 р., що свідчить про розширення масштабів діяльності підприємства. Значне зростання необоротних активів характеризує активізацію інвестиційної діяльності та оновлення матеріально-технічної бази. Водночас суттєве збільшення грошових коштів у 2024 р. свідчить про покращення рівня ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

А.2. Звіт про фінансові результати за 2022–2024 рр.

Таблиця А.2

Основні показники фінансових результатів ТОВ «Козацька долина 2006», тис. грн

Показник	2022	2023	2024
Чистий дохід від реалізації	126 761	128 282	209 782
Собівартість реалізації	83 978	98 068	131 036
Валовий прибуток	42 783	30 214	78 746
Фінансовий результат від операційної діяльності	39 872	16 684	84 151
Чистий прибуток	31 495	33 074	97 711
Амортизація	18 072	19 273	24 481
Витрати на оплату праці	8 341	7 253	9 973

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності підприємства

Дані таблиці А.2 свідчать про покращення фінансових результатів діяльності підприємства у 2024 р. Чистий дохід від реалізації зріс до 209 782 тис. грн, а чистий прибуток — до 97 711 тис. грн. Це свідчить про підвищення ефективності діяльності підприємства, зміцнення фінансової стійкості та покращення рівня економічної безпеки. Водночас у 2023 р. спостерігалось зниження операційного прибутку, що може бути пов'язано зі зростанням витрат та впливом зовнішніх ризиків.

ДОДАТОК Б

Приклади розрахунку показників економічної безпеки підприємства

Таблиця Б.1

Розрахунок основних показників фінансового стану ТОВ «Козацька долина 2006» за 2024 рік

Показник	Формула розрахунку	Розрахунок	Значення	Економічна характеристика
Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\frac{303\ 673}{9\ 648}$	31,47	Характеризує здатність підприємства погашати поточні зобов'язання
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\frac{168\ 938}{9\ 648}$	17,51	Відображає здатність негайного погашення зобов'язань
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{(\text{Оборотні активи} - \text{Запаси})}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\frac{(303\ 673 - 96\ 405)}{9\ 648}$	21,48	Оцінює платоспроможність без урахування запасів
Коефіцієнт автономії	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	$\frac{379\ 349}{409\ 400}$	0,93	Характеризує фінансову незалежність підприємства
Коефіцієнт заборгованості	$\frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Валюта балансу}}$	$\frac{(20\ 403 + 9\ 648)}{409\ 400}$	0,07	Відображає рівень залежності від залучених коштів
Рентабельність активів (ROA)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} \times 100\ %$	$\frac{97\ 711}{409\ 400} \times 100$	23,87 %	Характеризує ефективність використання активів
Рентабельність власного капіталу (ROE)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} \times 100\ %$	$\frac{97\ 711}{379\ 349} \times 100$	25,76 %	Відображає ефективність використання власного капіталу
Чиста рентабельність продажу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід}} \times 100\ %$	$\frac{97\ 711}{209\ 782} \times 100$	46,58 %	Показує рівень прибутковості реалізації продукції
Оборотність активів	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Активи}}$	$\frac{209\ 782}{409\ 400}$	0,51	Характеризує ефективність використання ресурсів підприємства
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Необоротні активи}}$	$\frac{379\ 349}{105\ 727}$	3,59	Відображає рівень забезпечення необоротних активів власними коштами

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності ТОВ «Козацька долина 2006».

Як видно з таблиці Б.1, підприємство характеризується високим рівнем фінансової стійкості та платоспроможності. Значення коефіцієнта поточної ліквідності становить 31,47, що свідчить про достатній обсяг оборотних активів для покриття поточних зобов'язань.

Високий рівень коефіцієнта автономії (0,93) характеризує фінансову незалежність підприємства та переважання власного капіталу у структурі джерел фінансування.

Показники рентабельності також свідчать про ефективність діяльності підприємства. Рентабельність активів становить 23,87 %, а рентабельність власного капіталу — 25,76 %, що характеризує ефективне використання ресурсів підприємства та високий рівень прибутковості діяльності.

Позитивною ознакою є низький рівень фінансової залежності підприємства. Коефіцієнт заборгованості становить лише 0,07, що свідчить про незначну залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Таким чином, результати проведених розрахунків свідчать про достатній рівень економічної безпеки підприємства, стабільність фінансового стану та ефективність господарської діяльності ТОВ «Козацька долина 2006».

Таблиця Б.2

Горизонтальний аналіз основних показників діяльності ТОВ «Козацька долина 2006» за 2022–2024 рр.

Показник	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення 2024/2022	Темп зростання, %
Чистий дохід від реалізації, тис. грн	126761	128282	209782	+83 021	165,49
Чистий прибуток, тис. грн	31495	33074	97711	+66 216	310,25
Активи, тис. грн	281821	309515	409400	+127 579	145,27
Власний капітал, тис. грн	270224	298174	379349	+109 125	140,38
Грошові кошти, тис. грн	104204	90848	168938	+64 734	162,12
Необоротні активи, тис. грн	55413	70761	105727	+50 314	190,80
Оборотні активи, тис. грн	226408	238754	303673	+77 265	134,13
Довгострокові зобов'язання, тис. грн	9150	10000	20403	+11 253	223,00
Поточні зобов'язання, тис. грн	2447	1341	9648	+7 201	394,28

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності ТОВ «Козацька долина 2006».

Як видно з таблиці Б.2, у 2022–2024 рр. підприємство демонструє позитивну динаміку основних фінансово-економічних показників.

Найбільше зростання спостерігається за показником чистого прибутку, який у 2024 р. зріс більш ніж у три рази порівняно з 2022 р. Це свідчить про суттєве підвищення ефективності діяльності підприємства та покращення рівня його економічної безпеки.

Позитивною тенденцією є також збільшення чистого доходу від реалізації продукції на 83 021 тис. грн, або на 65,49 %. Це характеризує розширення масштабів діяльності підприємства та покращення його ринкових позицій.

Зростання вартості активів і власного капіталу свідчить про зміцнення фінансового потенціалу підприємства та підвищення рівня фінансової стійкості.

Суттєве збільшення необоротних активів може свідчити про оновлення матеріально-технічної бази підприємства та активізацію інвестиційної діяльності.

Водночас у 2024 р. спостерігається зростання поточних зобов'язань підприємства. Однак, незважаючи на це, підприємство зберігає високий рівень ліквідності та фінансової незалежності.

Таким чином, результати горизонтального аналізу свідчать про позитивну динаміку розвитку ТОВ «Козацька долина 2006», зміцнення його фінансового стану та достатній рівень економічної безпеки.

Таблиця Б.3**Вертикальний аналіз структури активів і капіталу ТОВ «Козацька долина 2006» за 2022–2024 рр., %**

Показник	2022	2023	2024
Структура активів			
Необоротні активи	19,66	22,86	25,82
Оборотні активи	80,34	77,14	74,18
у тому числі запаси	37,64	34,85	23,55
Грошові кошти	36,98	29,35	41,27
Структура джерел фінансування			
Власний капітал	95,88	96,34	92,66
Довгострокові зобов'язання	3,25	3,23	4,98
Поточні зобов'язання	0,87	0,43	2,36

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності ТОВ «Козацька долина 2006».

Як видно з таблиці Б.3, у структурі активів підприємства переважають оборотні активи, частка яких протягом 2022–2024 рр. перевищує 70 %. Це свідчить про високу мобільність ресурсів підприємства та достатній рівень ліквідності.

Водночас спостерігається поступове зростання частки необоротних активів — з 19,66 % у 2022 р. до 25,82 % у 2024 р. Така тенденція може свідчити про оновлення основних засобів, модернізацію виробництва та збільшення інвестицій у розвиток підприємства.

Позитивною ознакою є суттєве зростання частки грошових коштів у структурі активів підприємства у 2024 р. Це характеризує покращення рівня платоспроможності та фінансової гнучкості підприємства.

У структурі джерел фінансування переважає власний капітал, частка якого у 2022–2024 рр. перевищує 90 %. Це свідчить про високий рівень фінансової незалежності підприємства та низьку залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Частка поточних зобов'язань залишається незначною, що позитивно характеризує рівень фінансової стійкості підприємства та низький рівень фінансових ризиків.

Таким чином, результати вертикального аналізу свідчать про стабільний фінансовий стан ТОВ «Козацька долина 2006», високу частку власного капіталу у структурі фінансування та достатній рівень економічної безпеки підприємства.

ДОДАТОК В

Аналітичні таблиці та зразки документів

Таблиця В.1

SWOT-аналіз діяльності підприємства

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Високий рівень фінансової стійкості	Залежність від зовнішніх економічних факторів
Наявність власного капіталу	Ризик зростання виробничих витрат
Достатній рівень ліквідності	Висока залежність від енергетичних ресурсів
Стабільна діяльність підприємства	Потреба модернізації окремих виробничих процесів
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Впровадження цифрових технологій	Воєнні ризики та нестабільність економіки
Розширення ринків збуту	Логістичні проблеми
Залучення інвестицій	Зростання конкуренції
Впровадження ESG-підходів	Кіберзагрози та інформаційні ризики

Джерело: узагальнено автором.

Як видно з таблиці В.1, SWOT-аналіз дозволяє комплексно оцінити внутрішні можливості підприємства та вплив зовнішнього середовища на його діяльність.

Сильними сторонами підприємства є високий рівень фінансової стійкості та достатній рівень ліквідності. Водночас підприємство залежить від впливу зовнішніх факторів та потребує постійного оновлення виробничих процесів.

Серед можливостей розвитку важливе значення мають цифровізація діяльності та впровадження ESG-підходів. Основними загрозами залишаються воєнні ризики, логістичні проблеми та нестабільність ринкового середовища.

Таблиця В.2

Матриця оцінювання ризиків підприємства

Ризик	Ймовірність виникнення	Рівень впливу	Загальний рівень ризику
Зростання виробничих витрат	Висока	Високий	Критичний
Кібератаки	Середня	Високий	Високий
Втрата ключових працівників	Середня	Середній	Середній
Перебої енергозабезпечення	Висока	Високий	Критичний
Зниження попиту на продукцію	Середня	Високий	Високий
Технічні несправності обладнання	Середня	Середній	Середній

Джерело: узагальнено автором.

Матриця ризиків дозволяє підприємству визначати найбільш небезпечні загрози діяльності та формувати систему заходів щодо їх мінімізації.

Особливу увагу підприємство повинно приділяти критичним ризикам, які можуть суттєво впливати на результати діяльності та рівень економічної безпеки.

Таблиця В.3

Приклад аналітичної довідки щодо оцінювання фінансового стану підприємства

Показник	Значення	Оцінка
Коефіцієнт поточної ліквідності	31,47	Високий рівень ліквідності
Коефіцієнт автономії	0,93	Високий рівень фінансової незалежності
Рентабельність активів	23,87 %	Ефективне використання активів
Рентабельність власного капіталу	25,76 %	Висока ефективність діяльності
Коефіцієнт заборгованості	0,07	Низький рівень фінансових ризиків

Фінансовий стан підприємства характеризується високим рівнем ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності діяльності. Підприємство має достатній рівень економічної безпеки та характеризується низькою залежністю від зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця В.4

Приклад бюджету витрат підприємства

Стаття витрат	План, тис. грн	Факт, тис. грн	Відхилення
Матеріальні витрати	45000	47200	+2 200
Витрати на оплату праці	10000	9973	-27
Амортизація	24000	24481	+481
Енергетичні витрати	8000	9200	+1 200
Інші операційні витрати	6500	6150	-350

Джерело: узагальнено автором.

Бюджетування дозволяє підприємству контролювати витрати, оцінювати ефективність використання ресурсів та своєчасно виявляти відхилення від планових показників.

Таблиця В.5

Приклад ESG-аналізу діяльності підприємства

Напрямок ESG	Заходи підприємства	Очікуваний результат
Environmental	Впровадження енергоощадного обладнання	Зменшення витрат енергії
Social	Підвищення кваліфікації працівників	Зростання продуктивності праці
Governance	Посилення внутрішнього контролю	Підвищення прозорості управління

Джерело: узагальнено автором.

ESG-аналіз дозволяє підприємству оцінити рівень екологічної, соціальної та управлінської відповідальності та визначити напрями забезпечення сталого розвитку підприємства.

ДОДАТОК Г

Практичні кейси та ситуаційні вправи

Кейс 1

Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства

Ситуація

ТОВ «Козацька долина 2006» у 2024 р. збільшило обсяги реалізації продукції та чистий прибуток. Водночас підприємство зазнало зростання виробничих витрат та збільшення поточних зобов'язань.

Керівництво підприємства планує оцінити рівень фінансової безпеки та визначити основні фінансові ризики діяльності.

Вихідні дані:

- чистий прибуток — 97 711 тис. грн;
- активи — 409 400 тис. грн;
- власний капітал — 379 349 тис. грн;
- поточні зобов'язання — 9 648 тис. грн;
- оборотні активи — 303 673 тис. грн.

Завдання:

1. Розрахуйте:
 - коефіцієнт поточної ліквідності;
 - коефіцієнт автономії;
 - рентабельність активів.
2. Оцініть рівень фінансової безпеки підприємства.
3. Визначте можливі фінансові ризики діяльності підприємства.
4. Запропонуйте заходи щодо підвищення фінансової стійкості.

Кейс 2

Оцінювання кадрової безпеки підприємства

Ситуація

На підприємстві спостерігається:

- зростання плинності кадрів;
- дефіцит кваліфікованих працівників;
- зниження продуктивності праці;
- збільшення кількості порушень трудової дисципліни.

Керівництво підприємства планує провести оцінювання кадрової безпеки та розробити заходи щодо стабілізації кадрової ситуації.

Завдання:

1. Які показники необхідно проаналізувати для оцінювання кадрової безпеки?
2. Які причини можуть зумовлювати плинність кадрів?
3. Які ризики для економічної безпеки створює нестабільність кадрового складу?
4. Запропонуйте заходи щодо підвищення кадрової безпеки підприємства.

Кейс 3

Кіберзагрози та інформаційна безпека підприємства

Ситуація

Підприємство зазнало спроби кібератаки на бухгалтерську інформаційну систему. У результаті виникла загроза втрати фінансової інформації та блокування роботи підприємства.

Керівництво підприємства планує вдосконалити систему інформаційної безпеки та мінімізувати кіберризики.

Завдання:

1. Які загрози виникають для підприємства внаслідок кібератак?
2. Які заходи інформаційної безпеки необхідно впровадити?
3. Яку роль відіграє резервне копіювання даних?
4. Які цифрові технології можуть використовуватися для захисту інформації?

Кейс 4

Оцінювання техніко-технологічної безпеки підприємства

Ситуація

На підприємстві використовується обладнання з високим рівнем зношеності.

Часті технічні несправності призводять до:

- простоїв виробництва;
- збільшення витрат;
- затримок виконання замовлень.

Керівництво підприємства розглядає можливість модернізації виробництва та впровадження автоматизованих технологій.

Завдання:

1. Які показники використовуються для оцінювання техніко-технологічної безпеки?
2. Які ризики створює високий рівень зношеності обладнання?
3. Які переваги забезпечує автоматизація виробничих процесів?
4. Запропонуйте заходи щодо підвищення техніко-технологічної безпеки підприємства.

Кейс 5

ESG-підходи та сталий розвиток підприємства

Ситуація

Підприємство планує впровадження ESG-підходів у систему управління та підготовку нефінансової звітності.

Керівництво підприємства розглядає такі напрями діяльності:

- впровадження енергоощадних технологій;
- підвищення соціальної відповідальності;
- покращення корпоративного управління;
- цифровізація діяльності.

Завдання:

1. Охарактеризуйте основні складові ESG-концепції.
2. Які переваги ESG-підходів для підприємства?
3. Які ESG-заходи можуть бути впроваджені на підприємстві?
4. Як ESG-підходи впливають на економічну безпеку підприємства?

Кейс 6

Економічна безпека підприємства в умовах воєнних викликів

Ситуація

Унаслідок воєнних дій підприємство зіткнулося з:

- логістичними проблемами;
- перебоями енергозабезпечення;
- скороченням обсягів реалізації продукції;
- дефіцитом персоналу;
- зростанням виробничих витрат.

Керівництво підприємства планує сформувати антикризову систему управління економічною безпекою.

Завдання:

1. Які воєнні ризики впливають на діяльність підприємства?
2. Які заходи дозволять підтримати безперервність діяльності?
3. Яку роль відіграє цифровізація у забезпеченні економічної безпеки?
4. Які напрями післявоєнного відновлення підприємства є пріоритетними?

Кейс 7

Оцінювання ризиків цифровізації підприємства

Ситуація

Підприємство впровадило систему електронного документообігу та хмарне середовище для зберігання фінансової інформації. Після переходу на цифрові технології зросла швидкість обробки інформації, однак виникли ризики втрати даних, несанкціонованого доступу та кібератак.

Керівництво підприємства планує оцінити ризики цифровізації та розробити систему захисту інформаційних ресурсів.

Завдання:

1. Визначте основні ризики цифровізації діяльності підприємства.
2. Які переваги забезпечує використання хмарних технологій?
3. Які заходи кібербезпеки необхідно впровадити на підприємстві?
4. Оцініть роль цифровізації у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Кейс 8

Оцінювання інвестиційної привабливості підприємства

Ситуація

Підприємство планує залучити іноземного інвестора для модернізації виробництва та розширення діяльності. Для цього необхідно провести оцінювання фінансового стану підприємства, рівня ризиків та інвестиційної привабливості.

Керівництво підприємства доручило аналітичному відділу підготувати комплексну оцінку діяльності підприємства.

Завдання:

1. Які показники характеризують інвестиційну привабливість підприємства?
2. Яку роль відіграє фінансова звітність у процесі оцінювання підприємства?
3. Які фактори можуть негативно впливати на інвестиційну привабливість?
4. Запропонуйте заходи щодо підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Ситуаційна вправа 1

Підприємство планує залучити кредитні ресурси для модернізації виробництва.

Завдання:

- оцініть можливі переваги та ризики залучення кредиту;
- визначте вплив кредитування на фінансову безпеку підприємства;
- запропонуйте заходи мінімізації фінансових ризиків.

Ситуаційна вправа 2

Підприємство планує впровадження ERP-системи управління.

Завдання:

- визначте переваги автоматизації діяльності підприємства;
- оцініть можливі кіберризики;
- охарактеризуйте вплив цифровізації на економічну безпеку підприємства.

Ситуаційна вправа 3

Підприємство втратило частину ринку збуту через появу нових конкурентів.

Завдання:

- оцініть ризики для ринкової безпеки підприємства;
- запропонуйте заходи щодо підвищення конкурентоспроможності;
- визначте роль маркетингового аналізу у системі економічної безпеки.

Ситуаційна вправа 4

Підприємство планує впровадження системи ESG-управління та підготовку нефінансової звітності.

Завдання:

- визначте основні складові ESG-концепції;
- оцініть вплив ESG-підходів на конкурентоспроможність підприємства;
- запропонуйте напрями підвищення соціальної та екологічної відповідальності підприємства;
- охарактеризуйте роль ESG у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
4. International Financial Reporting Standards (IFRS). URL: <https://www.ifrs.org>
5. ISO 31000:2018 Risk Management – Guidelines. Geneva : International Organization for Standardization, 2018.
6. Enterprise Risk Management – Integrating with Strategy and Performance. COSO, 2017.
7. Ілляшенко С. М. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2021. 412 с.
8. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 324 с.
9. Арєф'єва О. В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Київ : Європейський університет, 2021. 240 с.
10. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підручник. Київ : Алерта, 2023. 928 с.
11. Нападовська Л. В. Управлінський облік : підручник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2022. 648 с.
12. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2021. 654 с.
13. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 630 с.
14. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : теорія і практика : підручник. Львів : Магнолія 2006, 2021. 440 с.
15. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : підручник. Київ : КНЕУ, 2022. 554 с.
16. Сопко В. В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2020. 578 с.
17. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. Boston : Harvard Business School Press, 1996. 322 p.
18. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York : Free Press, 2008. 592 p.
19. Drucker P. F. Management Challenges for the 21st Century. New York : Harper Business, 2007. 224 p.
20. Sachs J. D. The Age of Sustainable Development. New York : Columbia University Press, 2020. 543 p.
21. Meadows D. H. Thinking in Systems: A Primer. White River Junction : Chelsea Green Publishing, 2008. 240 p.
22. OECD. Building Resilient Economies in Times of Uncertainty. Paris : OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org>
23. OECD Digital Economy Outlook 2024. Paris : OECD Publishing, 2024. URL: <https://www.oecd.org>

24. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). Washington : World Bank Group, 2024. URL: <https://www.worldbank.org>
25. World Economic Forum. Global Risks Report 2024. Geneva : WEF, 2024. URL: <https://www.weforum.org>
26. United Nations. Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. New York : UN, 2015. URL: <https://sdgs.un.org>
27. United Nations Development Programme. Human Development Report 2023/2024. New York : UNDP, 2024. URL: <https://hdr.undp.org>
28. European Commission. ESG Reporting Guidelines. Brussels : European Commission, 2023. URL: <https://commission.europa.eu>
29. KPMG. ESG Risks and Opportunities Report 2024. URL: <https://kpmg.com>
30. Deloitte. Global Risk Management Survey 2023. URL: <https://www2.deloitte.com>
31. PwC. Digital Trust Insights 2024. URL: <https://www.pwc.com> (дата звернення: 12.05.2026).
32. Gartner. Top Strategic Technology Trends 2024. URL: <https://www.gartner.com>
33. Microsoft Security. Cybersecurity Trends Report 2024. URL: <https://www.microsoft.com/security>
34. Cisco Cybersecurity Readiness Index 2024. URL: <https://www.cisco.com> (дата звернення: 12.05.2026).
35. National Institute of Standards and Technology. Cybersecurity Framework 2.0. Gaithersburg : NIST, 2024. URL: <https://www.nist.gov>
36. International Federation of Accountants. Digital Transformation in Finance and Accounting. New York : IFAC, 2023. URL: <https://www.ifac.org>
37. Romney M. B., Steinbart P. J. Accounting Information Systems. 15th ed. Harlow : Pearson Education, 2021. 768 p.
38. Hall J. A. Accounting Information Systems. 11th ed. Boston : Cengage Learning, 2021. 832 p.
39. Laudon K. C., Laudon J. P. Management Information Systems: Managing the Digital Firm. 17th ed. London : Pearson, 2022. 720 p.
40. Stair R., Reynolds G. Principles of Information Systems. Boston : Cengage Learning, 2021. 704 p.
41. Gelinas U., Dull R., Wheeler P. Accounting Information Systems. Boston : Cengage Learning, 2020. 720 p.
42. Horngren C. T., Datar S. M., Rajan M. Cost Accounting: A Managerial Emphasis. 17th ed. London : Pearson, 2021. 912 p.
43. Brigham E. F., Ehrhardt M. C. Financial Management: Theory and Practice. Boston : Cengage Learning, 2021. 1184 p.
44. Gitman L. J., Zutter C. J. Principles of Managerial Finance. London : Pearson, 2021. 720 p.
45. Damodaran A. Applied Corporate Finance. 5th ed. Hoboken : Wiley, 2023. 672 p.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Цвігун Інна Анатоліївна

**Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки
підприємства**

Навчальний посібник

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності D1 «Облік і оподаткування»

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку _____ р. Формат 30 × 42/4.

Папір офсетний. Ризографія. Авт. арк. ____.

Обл.–вид. арк. _____. Ум.д.а. 14,1 Тираж _0 прим. Зам._____.

Підготовлено до друку та видруковано
у Закладі вищої освіти «Подільський державний університеті».
32300, Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13